

УГОЛОВНОЕ ПРАВО

СЕРЖИК АВETИСЯН

СИСТЕМА ОБСТОЯТЕЛЬСТВ, ИСКЛЮЧАЮЩИХ
УГОЛОВНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В ПРОЕКТЕ НОВОГО
УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ 4

СЕРЖИК АВETИСЯН

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ
ОТВЕТСТВЕННОСТИ НЕГОДНЫХ (НЕНАДЛЕЖАЩИХ)
СУБЪЕКТОВ ПРЕСТУПЛЕНИЯ И ДОЛЖНОСТНЫХ
ЛИЦ ЗА НЕЗАКОННОЕ ВКЛЮЧЕНИЕ ЭТИХ ЛИЦ
В СФЕРУ СПЕЦИАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ 13

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐՏԱԿ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

ԺԱՆ ԲՈՂԻՐԱՐԻ՝ ՄԱՐՄԻՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԼԱՎԱԳՈՒՅՆ
ՍՊԱՌՄԱՆ ՕԲՅԵԿՏ, ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ
ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ 22

ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԱՆԻ ՄՈՒԹ-ԱՖՅԱՆ

Կեղծ եվ շինծո՞ւմի ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ.....27

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԺԵՆՅԱ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԵՑԻԴԻՎԸ ՈՐՊԵՍ
ՊԱՏԱՍԻԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՊԱՏԻԺԸ ԾԱՆՐԱՑՆՈՂ
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ 39

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ (ԻՐԱՎԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ) ԲՆԱԿԱՆՈՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՕԲՅԵԿՏ.....48

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԶԱՐՈՒՀԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ԴԱՏԱՎՈՐԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ ԵՎ ՆՐԱ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ
ԵՐԱՇԻԻՔՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....54

ԴԱՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԵՆ ՄԱՄԻԿՈՆՅԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ՓՈՐՁԱԳԵՏԻ ԿՈՂՄԻՑ ՍՏՈՒԳՄԱՆ

ԽՈՐՈՒԹՅԱՆ ՉԱՓՈՐՈՇԻՉՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ 62

ՍԱՄՎԵԼ ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ԱԶԱՏՅԱՆ

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻ
ՀԱՐԿՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ .....

67

ՄԱԿ ՓԳՀ ԱՄԲԻՈՆ

ԳԼՈՒԲԱԼ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ 73

ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

ՀՀ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ 79

RESUME 142

Сержик АВЕТИСЯН

Председатель уголовной палаты Кассационного суда РА, доктор юридических наук, профессор, профессор Российско-Армянского университета

СИСТЕМА ОБСТОЯТЕЛЬСТВ, ИСКЛЮЧАЮЩИХ УГОЛОВНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В ПРОЕКТЕ НОВОГО УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

В соответствии с Программой Развития судебных и правовых реформ Республики Армения на 2012-2016 годы, разработка и принятие качественно нового уголовного закона является одной из задач, стоящей перед государством. Необходимость принятия нового закона можно объяснить рядом факторов: социально-правового, политико-правового, криминологического, уголовно-правового, ценностно-ориентационного и иного характера¹.

В концепции проекта нового УК РА (пункты 8.1-8.6) придается важное значение институту обстоятельств, исключающих преступность деяния; обращается внимание на необходимость дополнения данной системы новыми обстоятельствами, неизвестными нашему законодательству.

В социально-правовой концепции Общей части нового УК РА (опубликованной нами в 2012 году) отграничение преступного поведения от не преступного рассматривается в качестве современной фундаментальной проблемы уголовно-правового регулирования, решение которой

предполагает комплексный пересмотр всей системы уголовного законодательства.

Проблема состоит в том, что не только обстоятельства, исключающие преступность деяния (ст. 42-47 УК РА), но и другие обстоятельства, в итоге исключающие уголовную ответственность, разбросаны по всей Общей части УК (это нормы о невменяемости, невиновном причинении вреда, малозначительности деяния, добровольном отказе от преступления, причинении вреда в состоянии нервно-психической перегрузки и др.) В связи с этим мы предложили в новом УК РА предусмотреть новый раздел с названием «*Обстоятельства, исключающие уголовную ответственность*», который может состоять из двух глав: «*Правомерные действия*» (это: необходимая оборона, причинение вреда при задержании лица, совершившего общественно опасное деяние) и «*Обстоятельства, исключающие уголовную противоправность*». Мы также предложили новый уголовный закон дополнить новыми обстоятельствами, исключающими уголовную

ответственность (данные предложения в целом взяты за основу проекта нового УК).

В концепции, разработанной авторами проекта нового УК РФ, раскрываются основные пути законодательного совершенствования уголовно-правовых норм, образующих систему обстоятельств, исключающих преступность деяния. Сделана попытка всеобстоятельства, исключают головную ответственность объединить в одной главе (ст. 31-44). Согласно проекту нового УК, в систему обстоятельств, исключающих уголовную ответственность входят:

- 1) невменяемость
- 2) невиновное причинение вреда
- 3) причинение вреда охраняемым уголовным законом интересам в состоянии нервно-психической перегрузки
- 4) необходимая оборона
- 5) причинение вреда при задержании лица, совершившего противоправное посягательство
- 6) крайняя необходимость
- 7) непреодолимая сила, физическое или психическое принуждение
- 8) обоснованный риск
- 9) реализация профессиональных функций
- 10) спортивный риск
- 11) исполнение требований закона
- 12) исполнение приказа или распоряжения
- 13) исполнение поручений, связанных с раскрытием или предупреждением преступлений
- 14) согласие потерпевшего.

Примечательно, что действующая система обстоятельств, исключающих преступность деяния, существенно дополняется новыми обстоятельствами, неизвестными отечественному законодательству. Позитивным моментом в проекте нового УК является также попытка систематизировать подобные обстоятельства, которые в действующем УК, как отмечалось, разбросаны по всей Общей части УК.

Краткая характеристика обстоятельств, исключающих уголовную ответственность, предусмотренных в проекте нового УК сводится к следующему:

Невменяемость

В ст. 30 проекта уточняется, что лицо, совершившее предусмотренное настоящим кодексом деяние в состоянии невменяемости не подлежит уголовной ответственности. В действующем УК говорится об общественно опасном деянии.

В качестве юридических критериев невменяемости выделяются: а) лицо не осознает противоправность своего деяния и б) или не может руководить им. Медицинским критерием является наличие психического расстройства или слабоумия во время совершения предусмотренного законом деяния. Изложенное позволяет констатировать, что интеллектуальный элемент в формуле невменяемости существенно изменен: вместо критерия «невозможности осознавать фактический характер и общественную опасность своего деяния»,

приводится критерий «неосознание противоправности деяния».

В ст. 31 проекта закрепляется следующая правило:

«В случае, когда лицо, имеющее психическое расстройство осознано или могло осознавать, что при эксплуатации транспортного средства или иного источника повышенной опасности может оказаться в состоянии невменяемости, тем не менее пренебрегает этим обстоятельством и совершает деяние, причиняющее вред охраняемым законом интересам, подлежит уголовной ответственности за неосторожное преступление, в том числе в случае, когда при причинении вреда оно не имело возможности осознавать противоправность деяния или руководить им».

Следует отметить, при определении вменяемости (ст. 22) и невменяемости в проекте содержатся противоречия. Так, в качестве интеллектуального момента вменяемости отмечается осознание характера деяния и возможность им руководить. В других нормах проекта, в которых раскрываются признаки вины, также возникла путаница. В ст. 26 (деяние, совершенное умышленно) говорится об осознании фактических обстоятельств деяния, входящих в состав преступления. Аналогичная формулировка употребляется и в ст. 30 (ошибка в фактических обстоятельствах). В статьях 45, 47 при определении стадий совершения преступления говорится об осознании признаков состава преступления².

Невиновное причинение вреда

В ч. 1 ст. 32 проекта закреплено правило, согласно которому лицо, совершившее запрещенное настоящим Кодексом деяние не подлежит уголовной ответственности в случае не осознания его противоправности в следующих ситуациях:

1) государственный орган или лицо, выступающее от его имени, или должностное лицо сообщило о правовой норме неправильную информацию или дало ее ошибочное комментирование,

2) правовой акт не был предоставлен лицу в надлежащем порядке,

3) по иным объективным обстоятельствам лицо не имело возможности осознавать противоправность своего деяния.

В ч. 2 той же статьи отмечается: «если лицо, умышленно совершающее преступление, имело возможность осознавать противоправность своего деяния, однако не осознавало, то данное обстоятельство учитывается как смягчающее».

В ч. 3 закрепляется правило о невиновном причинении вреда в случае, когда лицо не предвидело возможность наступления опасных последствий своего деяния, и в данной обстановке не было обязано или не могло предвидеть.

Причинение вреда в состоянии нервно-психической перегрузки

Вст. 33 проекта закрепляется правило о том, что лицо не подлежит уголовной ответственности, если хотя и предвидело возможность

наступления опасных последствий своего действия (бездействия), не желало их наступления, но в силу нервно-психической перегрузки не могло предотвратить эти последствия.

Следует отметить, что лицо, совершающее общественно опасное деяние в таком состоянии может оказаться также в случае несоответствия своих психофизиологических качеств требованиям экстремальных условий. Об этом отмечается в ч. 2 ст. 31 действующего УК РА (ч. 2 ст. 28 УК РФ). Это правильный подход, поскольку нервно-психические перегрузки имеют иное происхождение и содержание.

Вч. 2 ст. 33 проекта предлагается закрепить положение о том, что если лицо, предвидело возможность наступления опасных последствий и в силу нервно-психической перегрузки не смогло предотвратить их, однако само привело себя в такое состояние или в данной обстановке, предвидев возможность наступления опасных последствий, могло воздержаться от совершения действия (бездействия), то оно подлежит уголовной ответственности.

В статьях 34–39, 42 проекта закреплены известные действующему уголовному законодательству РА обстоятельства, исключаяющие преступность деяния (необходимая оборона, причинение вреда при задержании лица, совершившего противоправное посягательство, крайняя необходимость, физическое или психическое принуждение или непреодолимая

сила, обоснованный риск, исполнение приказа или распоряжения).

Выделим некоторые особенности правовой регламентации этих обстоятельств по проекту нового УК.

1) Прежде всего следует обратить внимание на то, что в упомянутых и других статьях проекта, закрепляющих подобные обстоятельства вместо слов *«не является преступлением»* употребляется словосочетание *«лицо не подлежит уголовной ответственности...»*.

Следующая особенность состоит в том, что вместо слов *«общественно опасное посягательство»* используются слова *«противоправное посягательство или его реальная угроза»*.

При определении превышения пределов необходимой обороны обращается внимание на осознание посягающим опасности преступного посягательства, при этом о характере посягательства ничего не говорится.

Констатируется, что не является превышением пределов необходимой обороны умышленное причинение смерти в случае, когда в данной обстановке иных мер защиты не было или обороняющийся не осознавал их наличия.

Пределы действия необходимой обороны распространяются на случаи, когда лицо в силу страха, стресса или иных объективных или субъективных обстоятельств не осознавало и не могло осознавать, что противоправное посягательство или же угроза отсутствуют. При этом конкретизируются правила оценки поведения обороняющегося в случае,

когда последний мог осознавать противоправность посягательства.

Регламентируется также ситуация, когда посягающий невменяем или не достиг возраста уголовной ответственности. В этом случае, если обороняющийся не осознавал наличия этих обстоятельств, то причиненный им вред является правомерным (при условии отсутствия иных мер защиты или неосознания наличия этих обстоятельств обороняющимся).

Позитивным началом является закрепление проблемы так называемой провокации необходимой обороны (это ситуации, когда с целью причинения вреда обороняющийся склоняет, провоцирует нападение на него).

2) В ст. 35 проекта регламентируется правомерное поведение лица, причинившего вред лицу, совершившему противоправное посягательство, содержащее признаки состава преступления. В отличие от необходимой обороны здесь говорится о преступном деянии. Обязательным условием является отсутствие иных мер для задержания, связанных с причинением вреда или неосознание лицом наличия этих мер.

Так же как и при необходимой обороне, регламентируются случаи, когда лицо, допускающее правомерное поведение, находится в состоянии страха, стресса или иных объективных или субъективных факторов.

При задержании лица запрещается умышленное причинение смерти лицу, совершившему преступное деяние.

3) Сохраняя общие положения, касающиеся крайней необходимости, в проекте закрепляется правило о том, что нет превышения пределов крайней необходимости в тех случаях, когда был причинен вред равный или более значительный, но в ситуации, когда имеется непосредственная угроза жизни или здоровью данного лица или его близким родственникам.

Исключение составляют те случаи, когда на лице лежит правовая обязанность охранять жизнь, здоровье, права человека или интересы государства.

Состояние крайней необходимости исключается, если устраняемая опасность создана вследствие совершенного им деяния. Поведение такого лица учитывается как смягчающее ответственность и наказание обстоятельство.

Если лицу, причиняющему вред в состоянии крайней необходимости не удастся предотвратить угрожающую опасность, то ответственность наступает за неосторожное причинение вреда, при условии, что оно могло осознавать, что предпринятые им меры недостаточны для пресечения вреда.

4) В ст. 37 проекта, наряду с физическим или психическим принуждением, в качестве самостоятельного обстоятельства, исключающего уголовную ответственность, выделяется непреодолимая сила.

5) Некоторые изменения произошли в статьях, регламентирующих обоснованный риск (ст. 38) и

исполнение приказа или распоряжения (ст. 42).

Так, в ст. 38 проекта конкретизируется цель обоснованного риска: причинение вреда *интересам, охраняемым уголовным законом* для достижения общественно полезной и правомерной цели для человека, общества или государства.

При определении условий правомерности исполнения приказа или распоряжения вместо слов «*незаконный*» используется слово «*преступный*». Кроме того конкретизируется, что лицо, совершившее преступление во исполнение преступного приказа или распоряжения, несет уголовную ответственность за умышленное преступление в случае, когда осознавало преступный характер приказа или распоряжения и исполнило его.

Представляется необходимым легальное закрепление в уголовном законе понятия законности приказа или распоряжения. Они могут считаться законными, если «*отданы соответствующим лицом в установленном законом порядке и в пределах его полномочий, и по содержанию не противоречат действующему законодательству и не связаны с нарушением конституционных прав и свобод человека и гражданина*».

В рассматриваемой главе проекта закрепляется ряд новых обстоятельств, исключающих уголовную ответственность. К их числу относятся: исполнение профессиональных функций (ст. 39), спортивный риск (ст. 40), исполнение требований

закона (ст. 41), исполнение распоряжения по раскрытию или предупреждению преступлений (ст. 43) и согласие потерпевшего (ст. 44).

Исполнение профессиональных функций является важной составляющей правового статуса должностных лиц, представителей власти и других специальных субъектов. Поэтому важной гарантией законной деятельности данных лиц, осуществляющих особые функции в различных сферах государственного устройства, является нормативное закрепление положения о том, что если при осуществлении законной профессиональной деятельности и соблюдении соответствующих правил поведения, охраняемым уголовным законом интересам причиняется вред, ответственность данного лица должна исключаться.

В случае несоблюдения специальных правил поведения за причинение вреда лицо несет ответственность на общих основаниях.

Особое место в профессиональной деятельности занимают различные виды риска: научно-экспериментальный, медицинский, управленческий, производственный, коммерческий и др. Поэтому вопросы уголовной ответственности за причинение вреда при осуществлении профессиональной деятельности нуждаются в комплексном исследовании.

Важным обстоятельством, исключающим уголовную ответственность, является исполнение требований закона (действие, повлекшее вред). Основным требованием

правомерности данного обстоятельства является осуществление лицом обязанностей в строгом соответствии с предписаниями закона.

Открытым остается вопрос по поводу исполнения иных (подзаконных) правовых актов. Мы считаем необходимым включить в ст. 41 проекта исполнение не только закона, но и подзаконного акта.

В УК ряда стран к числу обстоятельств, исключающих уголовную ответственность относится *спортивный риск*, когда во время спортивных мероприятий (соревнований, тренировок) причиняется вред. По общему правилу, если спортсменом не были нарушены установленные законодательством о спорте правила поведения, ответственность за причиненный вред исключается³.

В случае умышленного нарушения правил, повлекшее вред, в отношении которого установлена умышленная форма вины спортсмена, ответственность наступает за умышленно совершенное преступление. Если же в результате умышленного нарушения правил в отношении последствия спортсмен действовал по неосторожности, ответственность наступает за преступление, совершенное по неосторожности. Представляется, что такая оценка содеянного противоречит ответственности за преступление с двумя формами вины, которое в целом является умышленным преступлением.

Причинение вреда вследствие неосторожных действий спортсмена исключает уголовную ответственность.

Следующим обстоятельством, исключающим уголовную ответственность по проекту нового УК РА является *исполнение распоряжения по раскрытию или предупреждению преступлений, а также собиранию доказательств (ст. 42)*. Ответственность такого лица наступает только в случае совершения особо тяжкого преступления или тяжкого преступления против личности.

В проекте УК (ст. 44) в качестве обстоятельства, исключающего уголовную ответственность, выделяется также *согласие потерпевшего*⁴, то есть случаи, когда вред потерпевшему причиняется по его просьбе и согласию. Исключения составляют случаи, связанные с причинением смерти либо тяжкого вреда здоровью потерпевшего. Данное обстоятельство предусмотрено в УК многих государств (Австрии, Германии, Греции, Португалии, Испании и др.)⁵.

Обязательным условием правомерности подобного деяния является осознанность и добровольность потерпевшего.

В случае, если потерпевший дал согласие на причинение вреда его интересам, охраняемым законом, в результате принуждения, обмана или средств воздействия на него, а также в случае когда потерпевший лишен возможности полностью или частично осознавать характер и значение своих действий, либо не достиг 14-летнего возраста или в случае причинения вреда с противоправной целью, лицо, причинившее вред, подлежит уголовной ответственности.

Было бы целесообразным в проекте нового УК РА в качестве обстоятельства, исключающего уголовную ответственность, предусмотреть такие как «Законное применение силы и оружия», «Провокация преступления»⁶.

Провокация преступления со стороны правоохранительных органов и ее правовые последствия является одной из наиболее сложных проблем в современном уголовном и уголовно-процессуальном праве. Обозначенная проблема особо актуальна в свете действующего законодательства РА, допускающая правоохранительным органам проведения оперативного эксперимента для изобличения виновных по делам о взяточничестве, незаконного оборота наркотических средств и др.

К сожалению, в Общей части УК данный вопрос не урегулирован, а в Особенной части содержится только одна статья, устанавливающая ответственность за провокацию взятки или коммерческого подкупа (ст. 350).

При законодательной регламентации данного вопроса следует учесть опыт Европейского суда по правам человека⁷, богатый опыт уголовного законодательства многих стран (США, Канады, Грузии и др.) а также судебную практику РА⁸.

Предлагаем в проект нового УК РА включить норму со следующим содержанием:

«Статья – Провокация преступления

1. Провокацией преступления признается умышленное склонение, побуждение

в прямой или косвенной форме другого лица к совершению преступления в целях последующего изобличения лица, шантажа либо искусственного создания доказательств совершения преступления.

2. Лицо, осуществляющее провокацию в отношении другого лица, является провокатором».

Предлагаем также установить ответственность провокатора в следующей редакции:

«1. Уголовная ответственность провокатора наступает по статье, предусматривающей наказание за преступление, совершенное лицом, в результате провокации со стороны провокатора, со ссылкой на статью настоящего Кодекса.

2. Лицо, в отношении которого совершена провокация, освобождается от уголовной ответственности.»

Их закрепление в законе позволит, во-первых, гарантировать деятельность должностных лиц и других специальных субъектов от незаконных действий правоохранительных органов и частных лиц, пытающихся опорочить их авторитет, а, во-вторых, привлекать провокаторов к уголовной ответственности.

В законодательной регламентации нуждается вопрос и о законном применении силы и оружия, как обстоятельства, исключающего уголовную ответственность.

Предлагаем в проект нового УК РА включить норму в следующей редакции:

«1. Не подлежит уголовной ответственности лицо, которое при осуществлении своих служебных или должностных функций вынужденно использует

средства физического принуждения, в том числе оружия, для преодоления сопротивления, оказываемого законному действию данного лица, законным интересам личности, общества и государства.

2. Применение силы и оружия допускаются лишь в случаях и в порядке, предусмотренными действующим законодательством.

3. К лицу, оказавшему услуги лицу, применившему силу или оружие, применяются положения об исполнении профессиональной деятельности».

Обобщая изложенное, следует подчеркнуть, что в проекте нового УК РА сделана попытка унифицировать обстоятельства, исключающие уголовную ответственность, в одной главе, расширив перечень таких обстоятельств. Однако надо отметить, что многие предложения разработчиков проекта имеют спорный характер, многие вопросы, накопившиеся в правоприменительной практике не получили должной оценки и регламентации.

¹ См., напр.: *Аветисян С.С.* Главные тенденции развития уголовного законодательства Армении (новые социально-ценностные ориентации). – Степанакерт. // Судебная власть, 2 (10), 2013, С. 13-24; Он же: Приоритеты и перспективы нового уголовного кодекса Республики Армения (социально-правовая концепция). – Монография. Ер.: Изд-во РАУ, 2012; *Ավետիսյան Ս.Ս.* ՀՀ նոր քրեական օրենսգրքի նախագծի տեսական մոդելի (հայեցակարգի) մշակման անհրաժեշտության վերաբերյալ առանձին հիմնավորումներ // Դատական իշխանություն . – Եր., 2011, թիվ 11-12(148-149), էջ 25-30:

² Нами неоднократно обращалось внимание правовой общественности на то, что в проекте нового УК РА, к сожалению, о составе преступления ничего не говорится. Основание уголовной ответственности определяется через преступление (это деяние, предусмотренное настоящим Кодексом, запрещенное под угрозой наказания, виновно совершенное субъектом преступления). Вместе с тем, в проекте используется термин «состав преступления».

³ Энциклопедия уголовного права. Т. 7. Обстоятельства, исключающие преступность деяния. – Издание проф. Малинина – СПб ГКА, СПб., 2007, С. 460-464 (Автор – Козаев Н.Ш.)

⁴ *Аветисян С.С.* Согласие на причинение вреда в уголовном и гражданском праве. – «Դատական իշխանություն» – Եր. – 2013. – 9/170, էջ 2-11.

⁵ УК Австрии 1974г. (ч.1 § 90), УК Германии (§226а), УК Греции 1950г. (ч.2 ст. 308), УК Португалии (ч. 2 ст. 149).

⁶ *Аветисян С.С.* Приоритеты и перспективы нового УК Армении. с. 319-320, 327-339.

⁷ Решение Европейского суда по делу Ваньяна (Бюллетень Европейского Суда по правам человека. 2006. – N 7), см. также: Решение по делу Раманаускас против Литвы, Тейхса де Касторт против Португалии, Худобин против России и др.

⁸ Постановление Кассационного суда РА по делу Г. Галстяна от 16.12.2014г., ԵՄԴ/0027/01/14; Постановление Апелляционного уголовного суда РА от 30.07.2010г. ՀԲԴԴ/0053/01/08 по делу в отношении Л. Хачатряна и А. Петросяна (ст. 311 УК РА).

Сержик АВЕТИСЯН

Председатель уголовной палаты Кассационного суда РА, доктор юридических наук, профессор, профессор Российско-Армянского университета

Проблемы правовой регламентации ответственности негодных (ненадлежащих) субъектов преступления и должностных лиц за незаконное включение этих лиц в сферу специальных отношений

Одной из ключевых проблем Уголовного кодекса РА является вопрос о надлежащем (годном) специальном субъекте преступления. В Уголовном кодексе РА содержится большое количество норм, устанавливающих ответственность специальных субъектов, причем, посягающих как на общие, так и специальные объекты уголовно-правовой охраны¹.

Проблема состоит в том, что применительно к условиям признания лица специальным субъектом в преступлениях со специальным составом в УК ничего не говорится.

В проекте нового УК РА сделана попытка сформулировать понятие специального субъекта (ст. 21). В этой статье отмечается, что специальным субъектом преступления признается лицо, которое кроме признаков общих субъектов наделено также дополнительными признаками, указанными в Особенной части, которые позволяют привлечь его к

ответственности по соответствующей статье Особенной части УК.

Заметим, что в приведенном определении выделены не все признаки, которые в своей совокупности являются необходимыми и достаточными условиями для признания лица надлежащим специальным субъектом, т.е. свидетельствующими о способности и возможности совершить соответствующее преступление и нести уголовную ответственность в качестве исполнителя (соисполнителя).

Отсюда вытекает вывод о том, что лицо, не наделенное хотя бы одним из таких признаков, не может считаться годным (надлежащим) специальным субъектом. Поэтому употребление термина «ненадлежащий субъект», вызвано противоположным ему понятием: «надлежащий субъект преступления» (лицо, способное совершить и нести уголовную ответственность за соответствующее преступление именно в качестве его исполнителя).

При определении понятия специального субъекта следует учесть то

обстоятельство, что в одних составах преступлений только субъект специальный, а остальные элементы и признаки носят общий характер, а в других – не только субъект, но и все остальные элементы и характеризующие их признаки обладают специфическими чертами. Это, так называемые, специальные составы преступлений, субъекты которых наделены такими дополнительными свойствами, качествами, которые детерминированы особенностями тех специальных (особых отношений), участниками которых они являются (например, военнослужащий – участник воинских правоотношений, судья – участник специальных отношений, регламентирующих правосудие и т.д.)

С учетом изложенного на страницах юридической печати нами предложено следующее понятие **специального субъекта**: это лицо, являющееся надлежащим субъектом общих или специальных общественных отношений, охраняемых уголовным законом, совершившее предусмотренное этим законом преступление, в том числе связанное с нарушением возложенных на него специальных обязанностей, обладающее наряду с общими, также дополнительными признаками, указанными в диспозиции статьи Особенной части или непосредственно вытекающими из уголовного закона, а в случаях бланкетных диспозиций, – перечисленными в иных законодательных актах, и способное нести уголовную ответственность в качестве исполнителя (соисполнителя) этого преступления².

Из приведенного определения следуют особенности и главные показатели специального субъекта преступления. Ими являются:

1) Специальный субъект преступления с учетом особенностей конструкций составов преступлений рассматривается в двух аспектах:

а) В качестве субъекта в преступлениях с общим составом (при изнасиловании – мужчина, при убийстве новорожденного ребенка – мать, при государственной измене – гражданин РА и т.д.).

В таких преступлениях специальные субъекты ничем не отличаются от общих (достаточно наличия возраста и вменяемости). Признак пола, гражданства, психофизического состояния и другие характеризуют определенную категорию граждан, могущих совершить соответствующее преступление, посягающее на общие социальные ценности (жизнь, здоровье, половая неприкосновенность и т.д.).

б) В качестве субъекта в преступлениях со специальным составом – в котором как признаки субъекта, так и остальные элементы и признаки имеют специфический характер.

Такие преступления посягают на особые ценности, охраняемые специальными законодательными актами (интересы правосудия, военной службы, порядок управления и др.).

В таких преступлениях деяние совершается посредством нарушения специальных правил поведения. При этом в умышленных преступлениях лицо желает причинить вред именно

специальным отношениям, в сферу которых он включен для исполнения особых социально-правовых функций.

2) Включение субъекта в систему специальных отношений нормативным (специальным) способом.

3) Наличие дополнительных признаков (свойств, качеств) субъектов, предусмотренных или непосредственно вытекающих не только из уголовного закона, но и иных законодательных актов (определяющих права и обязанности субъектов, связанных с их профессиональной или иной особой деятельностью).

4) Способность и возможность совершить преступление и нести за это ответственность в качестве исполнителя.

Полагаем, что только при наличии всех этих признаков лицо может быть признано субъектом преступления в специальных составах.

В связи с этим в правоприменительной практике возникают трудности при привлечении к ответственности ненадлежащих специальных субъектов, совершивших преступление, связанное со служебной деятельностью. Например, возникают вопросы в случаях, когда лицо в сферу специальных отношений включается незаконно и в последующем совершает преступление против этих отношений. Такие случаи имеют место, например, при призыве на военную службу, когда призывник в соответствии с законом подлежал освобождению от армии по болезни или имел отсрочку от

призыва и др. Указанные обстоятельства, ограничивающие продолжение службы, могут возникнуть и в период службы.

Как известно, в теории и в правоприменительной практике нет единства мнения по поводу признания или непризнания таких лиц субъектом преступления, совершившего посягательство на специальные отношения, участником которых он является.

По этому поводу уголовная палата Кассационного суда РА в постановлении по делу *Айжа Мовсисяна* от 18.10.2013г., УТ/0389/01/11 изложила следующие принципиальные правовые позиции³.

1) Субъектом преступлений против военной службы может быть только субъект воинских правоотношений, которому на момент призыва исполнилось 18 лет и призвано на военную службу в порядке, предусмотренном законодательством. Лицо считается призванным на военную службу на законных основаниях, если по состоянию здоровья признано годным к военной службе в мирное время и нет оснований для отсрочки от призыва.

2) Призыв на военную службу с нарушением требований закона является незаконным актом органа военного управления, поэтому такое лицо не может быть признано надлежащим военным служащим. Иначе говоря, общие и специальные обязанности, вытекающие из военной службы могут возлагаться только на тех лиц, которые в сферу воинских

отношений включены на законных основаниях.

Следует заметить, что редакция ч. 5 ст. 356 УК РА в 2013 году дополнена существенной поправкой о том, что субъектами преступлений против военной службы признаются те граждане, которые призваны на военную службу «в порядке, установленном законом» (изм. и доп. от 30.04.2013г., 40-34-6).

3) Уголовная палата разъяснила, что вопрос об уголовной ответственности военнослужащего, незаконно призванного на службу, должен решаться с учетом того, какое им преступление совершено:

а) в случае, если совершено преступление, посягающее только на воинские отношения (неисполнение приказа, дезертирство и др.), лицо не подлежит ответственности, поскольку такой субъект является негодным к военной службе. При этом не имеет значения, незаконный акт органа военного управления о призыве, когда утратил силу: до или после совершения преступления, поскольку с момента незаконного призыва на службу до издания приказа о досрочном увольнении лицо является ненадлежащим военнослужащим и, следовательно, негодным субъектом однообъектных воинских преступлений.

б) в случае совершения такого воинского преступления, которое посягает и на дополнительные объекты (жизнь и здоровье при насилии, последствия, наступившие при нарушении специальных правил несения

воинской службы и др.), ответственность наступает не за воинское преступление, а по общеуголовным статьям УК, предусматривающим ответственность за причинение вреда данным объектам (как основным).

4) В тех случаях, когда лицо на военную службу призвано на законных основаниях, но в период прохождения службы появляются основания для досрочного увольнения по состоянию здоровья, оно продолжает оставаться субъектом воинских преступлений до момента досрочного увольнения.

Такие военнослужащие, совершившие воинские преступления подлежат уголовной ответственности на общих основаниях. Исключения составляют случаи, когда кроме негодности к военной службе военнослужащий будет признан также невменяемым.

Кроме того, при совершении преступлений, связанных с нарушением правил несения специальных видов служб (караульной, боевой, пограничной), следует учитывать специальные условия и порядок несения таких служб, закрепленных в воинских уставах. Эти предписания могут повлиять на уголовную ответственность. Например, воинские уставы запрещают назначать на боевое дежурство или в караульную службу военнослужащих, не принявших военную присягу. Такие лица не могут привлекаться к ответственности по статьям, предусматривающим ответственность за нарушение правил

несения соответствующих видов служб.

Вместе с тем, ответственность данных лиц наступает за совершение других воинских преступлений.

Аналогичной позиции придерживается практика и Российской Федерации⁴.

Таким образом, проблема заключается в том, что применительно к условиям признания лица специальным субъектом преступления в уголовном законодательстве ничего не говорится, что приводит к большим затруднениям в правоприменительной деятельности при решении вопроса о признании таких лиц надлежащим субъектом.

В связи с этим было бы правильным в Главу 4 УК РФ (глава 4 проекта УК РФ) ввести новую статью со следующим содержанием:

«Статья – Основания наступления уголовной ответственности специальных субъектов.»

1. Уголовная ответственность лиц, специально указанных в соответствующей статье Особенной части настоящего кодекса или лиц, специальный характер которых вытекает из толкования норм настоящего кодекса или иных законодательных актов за совершение преступления, предусмотренного этой статьей, наступает, кроме общих условий, предусмотренных в статье 19 настоящего кодекса, также при наличии следующих условий:

а) включение лица в сферу специальных общественных отношений, охраняемых настоящим Кодексом в соответствии с требованиями, установленными

соответствующими законодательными актами;

б) наличие специальной правовой обязанности выполнять специальные функции;

в) наличие дополнительного признака субъекта или их совокупности, предусмотренных или непосредственно вытекающих из настоящего Кодекса, а в необходимых случаях, указанных в иных законодательных актах;

г) наличие способности и объективной возможности выполнять специальные функции.

2. Отсутствие одного из условий, перечисленных в части первой настоящей статьи исключает уголовную ответственность лица в качестве исполнителя преступления, предусмотренного соответствующей статьей Особенной части настоящего Кодекса. Такие лица могут быть исполнителями преступлений с общим составом».

В ст. 21 проекта нового УК РФ закреплено следующее правило:

«2. В случае, когда лицо статус специального субъекта получило вследствие ошибки или незаконного действия иного лица и совершило преступление со специальным субъектом, уголовной ответственности за данное преступление не подлежит.»

Лицо не подлежит уголовной ответственности за преступление со специальным субъектом и в том случае, когда дополнительные признаки данного субъекта на момент совершения преступления отсутствовали.

3. В случае, когда лицо своим незаконным действием приобретает статус специального субъекта и совершает

*соответствующее преступление, под-
лежит уголовной ответственности за
покушение на преступление со специаль-
ным субъектом».*

Предлагается⁵ в новом УК вклю-
чить также следующее обстоятель-
ство:

*«Ответственность ненадлежащих
специальных субъектов.*

*1. Не подлежит уголовной ответ-
ственности лицо, включенное в сферу
специальных отношений ненадлежащим
способом, совершившее против этих
отношений общественно опасное деяние,
предусмотренное настоящим Кодексом в
качестве преступления со специальным
составом.*

*2. Уголовную ответственность за
вред, причиненный деянием ненадле-
жащего специального субъекта, несет
должностное лицо, незаконно включив-
шее это лицо в сферу специальных отно-
шений.*

*3. Уголовная ответственность лиц,
указанных в части первой настоящей
статьи за общеуголовные преступления
(не связанные со служебной деятельно-
стью), наступает на общих основаниях.*

*Незаконное включение лица в сферу
специальных отношений или незаконное
возложение обязанностей судом может
учитываться в качестве обстоятель-
ства, смягчающего ответственность и
наказание виновного».*

Ситуации, когда субъект ненад-
лежащим образом включается в
сферу специальных отношений, а
впоследствии причиняет вред дан-
ным отношениям или же своим дея-
нием создает реальную угрозу при-
чинения вреда, вызывают сложности

относительно правовой оценки таких
деяний. Мы попытались обосновать,
что ненадлежащий специальный
субъект не должен отвечать за вред,
причиненный специальным отноше-
нием.

Возникает вопрос: кто же дол-
жен отвечать за наступление вреда
в таких случаях? По этому поводу
мы считаем, что ответственность
должна возлагаться на тех должност-
ных лиц, которые незаконно вклю-
чили данное лицо в специальную
сферу отношений.

С объективной стороны такое дея-
ние напоминает превышение долж-
ностных полномочий, выразившееся
в том, что должностное лицо совер-
шает действия, которые никто и ни
при каких обстоятельствах не вправе
совершать.

Однако рассматриваемый случай,
как общественно опасное деяние,
существенно отличается от долж-
ностных преступлений по всем эле-
ментам состава преступления.

Объектом должностных престу-
плений являются интересы государ-
ственной власти.

При незаконном включении лица
в сферу специальных отношений
действиями должностного лица вред
причиняется не только данному объ-
екту, но и конкретным сферам специ-
альных отношений или же создается
реальная угроза причинения вреда
этим отношениям.

С объективной стороны факти-
ческое причинение вреда специаль-
ным отношениям допускает ненад-
лежащий специальный субъект, а

при должностных преступлениях вред наступает в результате действий самих должностных лиц. Между действиями должностного лица, незаконно включившего субъект в сферу специальных отношений, лежит деяние ненадлежащего субъекта. Если последний воздерживается от нарушения специально установленного порядка поведения, то действиями должностного лица, связанными с незаконным включением лица в специальную сферу отношений, создается лишь угроза причинения вреда данным отношениям.

Отличие должностных преступлений от незаконного включения лица в специальную сферу отношений состоит и в особенностях причинной связи. В последнем случае причинная связь носит опосредованный характер. Здесь субъекты взаимодействуют между собой, связаны правами и обязанностями. Появляется ответственность одного (должностного лица) за состояние другого (ненадлежащего субъекта). При этом ненадлежащий субъект является лишь «средством» причинения вреда специальным отношениям. Его действия необходимы для наступления вреда, но он не может нести ответственность за это, поскольку в его деянии не может быть нарушения специального порядка поведения, так как он включен в сферу специальных отношений ненадлежащим образом.

При причинении вреда ненадлежащим субъектом причинная

связь не носит нормативно-правовой характер, поскольку причиненный им вред находится вне прав и обязанностей данного субъекта.

Обязанность по обеспечению должного правового регулирования специальных сфер отношений прежде всего возлагается на тех должностных лиц, которые правомочны включать соответствующие субъекты в данную сферу. Они ответственны за состояние порядка в данной сфере отношений и должны нести уголовную ответственность за вред, причиненный субъектами, незаконно включенными в эту сферу.

Ответственность самих участников данных отношений наступает на общих основаниях – если они имеют статус надлежащего специального субъекта. Ответственность ненадлежащих субъектов может наступить только за причинение вреда, находящегося за пределами данной системы специальных отношений. При незаконном включении лица в сферу специальных отношений опосредованное причинение вреда этим отношениям данным лицом является вероятностным.

Вероятность, как отмечалось, является объективным основанием ответственности при различного рода опосредованном причинении вреда.

Это относится и к случаям незаконного включения субъекта в сферу специальных отношений. Ответственность должностного лица, допустившего такое нарушение,

обусловлена возможностью совершения ненадлежащим субъектом посягательства на специальные отношения.

Поэтому анализируемый состав преступления, связанный с незаконным включением лица в сферу специальных отношений, должен быть сконструирован по признаку не только наступления, но и возможности причинения вреда данным отношениям. Одним словом, концепция вероятностной причинной связи полностью распространяется на рассматриваемые случаи.

Отличие между должностными преступлениями, предусмотренными в уголовном законе и предлагаемым новым составом незаконного включения лица в сферу специальных отношений, состоит в особенностях субъективной стороны данных преступлений.

Таким образом, проблема криминализации деяний должностных лиц, связанных с незаконным включением субъектов в сферу специальных отношений, является актуальной и необходимой. Это обусловлено тем, что она связана с должностным лицом, являющимся специальным субъектом преступления и повышенной общественной опасностью преступлений, совершаемых ими с использованием своего служебного положения.

Деяния последних причиняют значительный вред обществу, государству и гражданам. Поэтому проблему специального субъекта должностных преступлений следует

рассматривать как с позиций дальнейшего совершенствования норм уголовного закона, так и анализа их взаимосвязи с другими общественно опасными деяниями, посягающими на различные объекты, в том числе и носящие специальный характер.

Исследование обозначенной проблемы имеет значение и для решения вопроса об уголовной ответственности соучастников в подобных преступлениях.

С учетом изложенного, предлагается в новый УК РА (в главу одолжностных преступлений) включить норму со следующим содержанием:

«Статья – Незаконное включение лица в сферу специальных отношений»

1. Нарушение правил включения лица в сферу специальных отношений лицом, в силу занимаемой должности обязанным соблюдать эти правила, допущенное с корыстной или иной личной заинтересованностью, если деяние лица, включенного в сферу этих отношений, повлекло или могло повлечь причинение существенного вреда данным отношениям, – наказывается...

2. То же деяние, совершенное:

а) группой лиц по предварительному сговору или организованной группой;

б) с причинением тяжких последствий – наказывается...

3. Деяние, предусмотренное частью первой настоящей статьи, повлекшее по неосторожности тяжкие последствия, – наказывается...».

Незаконно находясь в специальной сфере отношений, ненадлежащий субъект способен совершить любое

преступление с общим составом нести за это ответственность в качестве его исполнителя на общих основаниях. Факт незаконного

нахождения им в сфере данных отношений может учитываться судом лишь как обстоятельство, смягчающее наказание.

¹ По нашим подсчетам в Особенной части УК РА примерно 52% занимают составы преступлений с бланкетными диспозициями. Из них около 35% - преступления со специальным составом, в котором не только субъект, но и остальные элементы и признаки имеют специальный характер (должностные преступления, преступления против интересов военной службы и т.д.), около 17% - это преступления, субъект которых специальный, но посягательство допускается на общие отношения (общие социальные ценности, деятельность которых не регламентируется специальными законодательными актами). Например, изнасилование, убийство матерью новорожденного ребенка, государственная измена и др.).

² *Аветисян С.С.* Специальный субъект преступления и уголовная ответственность. – Ер.: Изд-во «Гитутюн» НАН РА, 2003; Он же: Актуальные проблемы понятия специального субъекта преступления / Прокурорская и следственная практика: Журнал Коорд. совета генпрокуроров стран СНГ. – М. – 2003. – N 1-2. – С. 187-193.

³ ՀՀ վճարելի դատարանի քրեական գործերով որոշումների ժողովածու. 2013 թ. Հատոր 4, Եր., 2014, էջ 565-584.

⁴ Рядовому М. Было предъявлено обвинение за самовольное оставление воинской части свыше месяца. Суд первой инстанции оправдал его за отсутствием в деянии состава преступления, мотивируя, что М. к моменту призыва имел неснятую и непогашенную судимость за совершенное ранее тяжкое преступление, а поэтому на основании закона РФ «О воинской обязанности и военной службе» не мог быть участником воинских отношений, следовательно, и субъектом воинского преступления (Постановление Президиума Верховного Суда РФ от 29.04.1998г. // БУВС и ВК ВС РФ. – 1998. – N 4 (172). – С.53-55. Имеют место случаи, когда за побег из мест лишения свободы лицо оправдывается, если устанавливается, что за ранее совершенное преступление осуждение было незаконным и имеется приговор суда об оправдании.

⁵ *Аветисян С.С.* Условия признания лица специальным субъектом преступления, – «Իրավագիտություն հարցեր». – Եր. – 2002. – N 4. – С. 67-73.

Արտակ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

Ռուս-Հայկական (Մլախոնական) համալսարանի հայցորդ

**ԺԱՆ ԲՈՂԻԱՐԻ՝ ՄԱՐՄԻՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԼԱՎԱԳՈՒՅՆ
ՄՊԱՌՄԱՆ ՕԲՅԵԿՏ, ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԵՎ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ՉԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ**

Մարդու մարմնի ազատականացում

Մարմնի՝ որպէս իրավա-
հարաբերության օբյեկտի
հիմնահարցերն այսօր էական են,
քանզի փոխապատվաստման, սու-
րոզատության հարաբերություննե-
րում գործ ունենք մարմնի՝ որպէս
ամբողջության կամ դրա առան-
ձին մասերի՝ օրգանների, հյուս-
վածքների հետ: Ընդ որում՝ իրա-
վաբանական գրականության մեջ
միատեսակ չէ մոտեցումը մարդու
օրգանի կամ հյուսվածքի կամ բջջի՝
որպէս քաղաքացիական իրավա-
հարաբերության օբյեկտի շուրջ:
Ոմանք այն դիտարկում են գույք,
իր, ոմանք այն չեն դիտարկում
քաղաքացիաիրավական համա-
տեքստում, իսկ ոմանք (այդ թվում՝
մենք) այն դիտարկում են կենսա-
բանական օբյեկտ, որը լիովին
հանդիսանում է իրավական հարա-
բերության օբյեկտ, իսկ մասնավոր-
իրավական ոլորտում այն անհրա-
ժեշտ է դիտարկել որպէս քաղա-
քացիական հարաբերություննե-
րում հատուկ պաշտպանության
տակ գտնվող և սահմանափակ
շրջանառության ունեցող ինքու-
րոյն օբյեկտ՝ կարգավորելով դրա
օգտագործման առանձնահատկու-
թյունները, կարգը:

Երբ քննարկում ենք մարդու
մարմնի՝ որպէս իրավահարաբերու-
թյան օբյեկտի հարցեր, ապա պետք
է նկատի ունենանք, որ առաջ են
մղվում ոչ միայն իրավական, այլ
նաև փիլիսոփայական հարցեր, քան-
զի գործ ունենք մարմնականության
հետ, որն առաջին հերթին փիլիսո-
փայական ակունքներ ունի, հետո
նոր՝ իրավական: Ընդ որում՝ լեզվա-
կան առումով մարմնականություն
նշանակում է մարմնական բնույթ¹,
մարմնական հատկություն ունե-
նալը², նյութականություն, մարմնայ-
նություն³, իսկ սոցիալական իմաս-
տով այն միջգիտակարգային երևույթ
է, որն առնչվում է և՛ հումանիտար, և՛
բնական գիտություններին՝ բժշկու-
թյանը, փիլիսոփայությանը, իրավա-
բանությանը, քիմիային և այլն:

Իրավական հարթությունում, ընդ-
հանրական օրինաչափություն ունե-
ցող տեսական ուսումնասիրություն-
ների լույսի ներքո, մարմնի, մարմ-
նականության հարցերը քննարկվում
են իրավունքի տեսության շրջանա-
կում, իսկ արդեն կոնկրետ հարցերը՝
մարդու սոմատիկ իրավունքների
շրջանակում:

Նշենք, որ մարդու սոմատիկ
իրավունքներ⁴ ասելով անհրաժեշտ
է հասկանալ այն իրավունքների

ՀՈՒԼԻՄ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանութիւն

համախումբը, որը վերաբերում է մարդու մարմնի, օրգանի, հյուսվածքի, բջջի՝ ազատ, ըստ մարդու հայեցողության օգտագործման, վերահսկմանը, այսինքն՝ այն մարդուն տրված հնարավորություն է՝ կառավարելու իր մարմինը: Ժան Բոդրիարն իր «Սպառող հասարակություն»⁵ աշխատությունում խոսում է ընդհանրացված անհատական սոմատիզացիայի մասին, ընդ որում՝ սոմատիզացիա տերմինն օգտագործել է ոչ թե կլինիկական (բժշկական), այլ ավելի լայն՝ մարմնական իմաստով:

Մարմնի ազատականացման հիմքում ընկած է այն գաղափարը, որ մարդն իր մարմնի սեփականատերն է, հետևաբար իր մարմնի նկատմամբ ազատ է անել այն, ինչ ցանկանում է, իհարկե, խոսքը բացարձակ ազատություն մասին չէ, քանզի յուրաքանչյուր միջավայրում առկա են որոշակի օբյեկտիվ սահմանափակումներ⁶, որոնց բխվելիս կամ որոնք հաշվի առնելիս իրավունքը կամ ազատությունը ենթակա է սահմանափակման, այն է՝ բովանդակության նեղացման, նվազման:

Խոսելով մարմնի ազատականացման մասին՝ Ժան Բոդրիարը⁷ նշում է, որ մարմինը, ինչպես աշխատող ուժը մարքսիստական տեսության մեջ, պետք է սկզբում ազատականացվի, նվազագույնը՝ գոնե որպես սպառման գործոն, հետագայում այն կարող է օգտագործվել: Երբ ազատականացվի, մարմինը կգբաղեցնի իր տեղը օբյեկտների համակարգում: Ամեն դեպքում մարմինը կդիտարկվի ոչ թե որպես

սովորական օբյեկտ, այլ մնացյալ օբյեկտներից լավագույնը:

Վերը նշվածի համատեքստում կարող ենք փաստել, որ Բոդրիարը մարմնի ազատականացումը դիտարկում է առաջնային, քանզի ազատականացման դեպքում հնարավոր կլինի այն ռացիոնալ օգտագործել հանուն արդյունավետ նպատակի:

Մարմնի ազատականացման գաղափարը սերտորեն կապված է մարդու մարմնի անձեռնմխելիության հետ: Մարմնի անձեռնմխելիությունը բաղկացած է 2 շերտից՝ ֆիզիկական անձեռնմխելիություն և հոգևոր անձեռնմխելիություն: Մարդու սոմատիկ իրավունքների, Ժան Բոդրիարի մարմնի ազատականացման հարցերի լույսի ներքո՝ վերաբերելի է մարմնի անձեռնմխելիության այն շերտը, որն առնչվում է ֆիզիկական, մարմնական անձեռնմխելիությանը:

Մարդու մարմնի անձեռնմխելիությունը ներառում է ֆիզիկական և հոգևոր տանջանքների արգելքը, անմարդկային և նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի արգելքը, ինչպես նաև մարդու ֆիզիկական և հոգևոր ոլորտի վրա բացասական ազդեցության այլ ձևերի արգելքը: Այն առնչվում է մարդու մասնավոր կյանքին չմիջամտելու, անձեռնմխելիության իրավունքին, մարդու ինքնավարության իրավունքին:

Ֆիզիկական անձեռնմխելիությունը ենթադրում է, որ մարդն իր մարմնի սեփականատերն է, ազատ է կառավարելու իր մարմինն այնպես, ինչպես կցանկանա, եթե այդ ազատությունը չի հատում օբյեկտիվ սահմանափակումների գիծը:

Հետաքրքրական է «Եհովայի վկաններն ընդդէմ Ռուսաստանի» գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի որոշումը⁸, որտեղ դատարանը նշել է, որ անձը, իր տեսակետների, պատկերացումների, արժեքների շրջանակում, պետք է որոշում ընտրելու հնարավորություն (իրավունք) ունենա՝ անկախ նրանից, թե որքան ոչ խելամիտ, անտրամաբանական կլինի այդ ընտրությունը:

Բավականին հետաքրքրական է Մարդու իրավունքների ամերիկյան հռչակագրի 5.1 հոդվածը, որի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի ֆիզիկական, մտավոր և բարոյական անձեռնմխելիության հարգանքի իրավունք:

Բողոքիարը նշում է, որ տեղի է ունեցել պատմական տրանսֆորմացիա, փոխակերպում, քանզի փրկությունը տեսնում ենք ոչ թե հոգու, այլ մարմնի միջոցով⁹: Եվ դա ակնհայտ է, ինչպես, օրինակ, բժշկի կողմից բուժումը, թերապիան և խնամքի հետ կապված ցանկացած հարաբերություն: Բացի դրանից՝ որպեսզի ինչ-որ բան վաճառելու օբյեկտ օգտագործվի, մարմինը պետք է «վերագտնվի, վերաուսունասպիրվի» իր տիրոջ՝ սեփականատիրոջ կողմից:

Կարծում ենք՝ Բողոքիարը իրավունքի սուբյեկտի՝ ֆիզիկական անձի մասին խոսելիս շեշտադրումը հոգևոր ոլորտից տեղափոխում է մարմնական ոլորտ՝ ընդգծելով, որ մարդու մարմինը հասարակական հարաբերություններում մեծ դերակատարություն ունի: Այդ դերակատարությունը պայմանավորված է նրանով,

որ այսօր մարմինն ընդունում ենք ոչ միայն էսթետիկ, գեղագիտական (սպորտային մարզումները՝ գեղեցիկ և առողջ մարմին ունենալու համար), այլ նաև ֆունկցիոնալ (փոխնակ մայրը, օրգանի դոնորը ծառայություն են մատուցում) օբյեկտ: Այսինքն՝ սա ևս մեկ ապացույց այն բանի, որ մարմնի անձեռնմխելիության համատեքստում կարևորվում է միայն մարդու ֆիզիկական (մարմնական) անձեռնմխելիությունը:

Ինչպես նկատեցինք, թե՛ միջազգային-իրավական փաստաթղթերը, թե՛ Բողոքիարը առաջ են քաշում մարդու ֆիզիկական անձեռնմխելիության, հետևաբար մադո՛ւ ըստ իր հայեցողության իր մարմինը վերահսկելու, մարմնի ազատականացման գաղափարներ, որոնք և ելակետային պետք է հանդիսանան հանրային իշխանության մարմինների, այլոց համար՝ չխախտելու մարդու ֆիզիկական անձեռնմխելիության իրավունքը, անհարկի չմիջամտելու մարմնի անձեռնմխելիությանը:

Մարմինը՝ որպես սպառող (օգտագործող) և սպառվող (օգտագործվող) օբյեկտ

Բողոքիարը նշում է, որ մարդիկ պետք է մեծ ներդրում կատարեն իրեն մարմնի վրա, երբեմն ֆետիշացնեն¹⁰: Մարդիկ սկսում են իրենց մարմնի վրա ավելի շատ գումար ծախսել, քան որևէ այլ օբյեկտի: Մարդը դառնում է իր մարմնի սպառողը՝ այն բարելավելու համար օգտագործելով ապրանքներ և ծառայություններ¹¹:

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանութիւն

Վերը նշվածի համատեքստում Բողոքիարը ցանկանում է նշել, որ մարդու մարմինը, լինելով իրավական հարաբերության օբյեկտ, հենց ինքն է օգտագործում տարբեր առարկաներ: Այսինքն՝ մարդու մարմինը հանդես է գալիս որպես մի օբյեկտ, որը սպառում, օգտագործում է սպրանքներ (գարդեր կրելը) և ծառայություններ (քրի էսթետիկ վիրահատություն):

Կարծում ենք՝ մարմինը ոչ միայն սպառող, օգտագործող գործառնությունն է, այլ նաև՝ սպառվող, օգտագործվող: Եթե սպառող, օգտագործող գործառնություն է, որ մարմնի կարիքների, ցանկությունների համար պետք է որևէ բան կատարվի, ապա սպառվող, օգտագործվող գործառնության դեպքում հենց մարմինն է օգտագործման, սպառման օբյեկտը:

Երբ մարմինն է օգտագործում սպրանքը, ծառայությունը, օրինակ՝ հագուստ կրելը, ջուր խմելը, հիվանդ օրգանի հեռացում, այս դեպքում մարդը բավարարում է մարմնի ցանկությունը, այսինքն՝ մարմինը հանդիսանում է օբյեկտ, որն օգտագործում, սպառում է այլ սպրանքներ, ծառայություններ: Երբ խոսում ենք մարմնի՝ որպես սպառվող, օգտագործվող օբյեկտի մասին, ապա այստեղ մարմինն է սպառվում, օգտագործվում, օրինակ՝ երիկամի փոխպատվաստման դեպքում ռեցիպիենտի (դոնորի) երիկամը՝ օրգանը, համարվում է սպառվող օբյեկտ պացիենտի (հիվանդի) համար:

Հետևաբար, ամփոփելով վերը նշվածը կարող ենք փաստել, որ մարդու մարմինը և՛ սպառող, և՛ սպառվող

օբյեկտ է, ինչով պայմանավորված՝ պետք է իրավական կառուցակարգեր մշակենք, որպեսզի հնարավոր լինի պատշաճ կազմակերպել մարդու սոմատիկ իրավունքների, մարմնական, ֆիզիկական անձեռնմխելիության, մարմնի ինքնավարության պաշտպանությունը:

Ավանդական առումով մարդու հետ կապված հարցերը իրավագիտության կողմից ուսումնասիրվել են իրավունքի, իրավահարաբերության սուբյեկտի տեսանկյունից, իսկ մարդու մարմնի հետ կապված հարցերը՝ վնասի, քրեաիրավական հարթությունում:

Հետաքրքրական է Բողոքիարի այն տեսակետը, թե մարմինը դարձել է հիացմունքի առարկա, հիմնարար արժեք. այն ոչ միայն ձև, տեսք է (օրինակ՝ գեղեցիկ մարմինը), այլ նաև բովանդակություն (օրինակ՝ սրտի փոխպատվաստումը):

Երբ Բողոքիարը խոսում է տեսքի, ձևի մասին, շեշտադրումը կատարում է էսթետիկ կողմի վրա, իսկ երբ խոսում է մարմնի օգտակարության, բովանդակության, լավագույն սպառման օբյեկտի մասին, ապա շեշտադրումը կատարում է մարմնի օգտագործումից բխող էության վերաբերյալ:

Այսօր մարմինն իրականացնում է ոչ միայն էսթետիկ, այլ նաև գործառնության դեր, ընդ որում՝ վերջինս արտահայտվում է նրանով, որ մարմինը՝ որպես ամբողջություն, կամ դրա մի մասը՝ օրգանը, հյուսվածքը, բջիջը, հանդես է գալիս որպես իրավական հարաբերության օբյեկտ, օրինակ, արյան դոնորության դեպքում՝ արյունը, սրտի փոխպատվաստման

դեպքում՝ սիրտը, նյարդային հյուսվածքի դեպքում՝ նյարդային հյուսվածքը, սուրոգատության դեպքում՝ փոխնակ մոր կողմից մատուցվող ծառայությունը և այլն:

Անհուիելով վերը նշվածը՝ կարող ենք փաստել, որ Ժան Բոդրիարը, փիլիսոփայական տեսանկյունից անդրադարձնալով մարդու մարմնի ազատականացման, մարդու մարմնի որպես լավագույն սպառող օբյեկտի մասին, բարձրացնում է մարդու մարմնի ինքնավարության գաղափարը, որը սոցիալական հարաբերություններում կարող է հանդես գալ որպես սպառող օբյեկտ: Կարծում ենք՝ մարմինը ոչ միայն սպառող (սպառում,

օգտագործում է նյութական բարիք), այլ նաև սպառվող (սպառվում, օգտագործվում է սուբյեկտի կամ այլ օբյեկտի կողմից) օբյեկտ է՝ կախված նրանից, թե ինչ միջավայրում է հանդես գալիս: Ուարի ժամանակի հրամայականն է, որպեսզի մարդու մարմնի՝ որպես իրավական հարաբերության օբյեկտի դերը վերատուտունասիրվի, քանզի մարդու ինքնավարությունը հիմնարար արժեք է, որն ուստունասիրվում է փարբեր գիտությունների կողմից, իսկ այդ ինքնավարության այն դրսևորումները, որոնք կախված են մարդու ֆիզիկական անձեռնմխելիության հետ, ունեն իրավական հարակազմավորման անհրաժեշտություն:

- 1 Տե՛ս Է. Ադայան, Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Երևան, 1976, էջ 981:
- 2 Տե՛ս ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան, հտ. 3, Երևան, 1974, էջ 496:
- 3 Տե՛ս Ա. Սուքիասյան, Հայոց լեզվի հոմանիշների բացատրական բառարան, Երևան, 2009, էջ 713:
- 4 Խոսելով սոմատիկ իրավունքների մասին՝ նշենք, որ այն առաջացել է «սոմա (soma)» բառից, որը լատիներենից թարգմանաբար նշանակում է մարմին: Սոմատիկ բառն օգտագործվում է բժշկության, կենսաբանության, նյարդաբանության, իրավագիտության, քննաբանության մեջ և այլ ոլորտներում: Օրինակ՝ փիլիսոփայության մեջ homo somaticos ձևակերպումն է օգտագործվում, որն առնչվում է մարդու մարմնի անտրոպոլոգիային:
- 5 «Սպառող հասարակություն» աշխատանքը կառուցված է սպառման տեսության վրա: Այստեղ քննարկվում են, թե ինչպես են տարբեր օբյեկտները սպառվում տարբեր կերպ: Այն հարում է մարքսիզմի տեսությանը:
- 6 Որպես այդպիսին կարող են լինել պետական անվտանգությունը, հասարակական կարգը, այլոց հիմնական իրավունքները և ազատությունները, մարդկանց կյանքը և առողջությունը և այլն:
- 7 Ժան Բոդրիարը՝ 20-րդ դարի ֆրանսիացի

- սոցիոլոգ, փիլիսոփա, քաղաքական մեկնաբան, մշակութաբան, լուսանկարիչ:
- 8 Case of Jehovah’s witnesses of Moscow and others v. Russia, application no. 302/02 10 June 2010:
- 9 Մարմինը սպառողական փաթեթում ամենաարժեքավոր օբյեկտն է: Մարմնի վերաբացումը (այսինքն՝ հասարակության կողմից մարմնին վերապահված նոր դերակատարությամբ պայմանավորված), այդ թվում՝ ֆիզիկական և սեռական ազատականացման համատեքստում, մարմնի ամենուրեք գտնվելը՝ գովազդում, մոդայում, նրան շրջապատող հիգիենիկ, սննդակարգային ուղղությունները, երիտասարդության, էլեգանտության, առնակալության կամ կանացիության ձգտումներն այն բանի սպառույցն են, որ այսօր մարմինը հանդես է գալիս որպես փրկության օբյեկտ: Նման պայմաններում գրականորեն, քաղաքակիրթ ձևով մարմինը հոգուց վերցրել է բարոյական և գաղափարական ֆունկցիան և փաստորեն հիշեցնում է մեզ, որ ունենք ընդամենը մեկ մարմին, և այն պետք է պահպանել:
- 10 A fetish is an extremely strong devotion to something (<https://www.vocabulary.com/dictionary/fetish>).
- 11 Տե՛ս The Consumer Society: Myths and Structures, [by] Jean Baudrillard (Sage, London, England, 1998), p. 21-22.

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանութիւն

ԿԵՂԾ ԵՎ ՉԻՆԾՈՒ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՅԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ԱՌԱՆՁՆԱՅԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Առաջինը գործարքները, ինչպես ընդհանուր առմամբ անվավեր գործարքները, չեն հանգեցնում իրավաբանական հետևանքների՝ բացառությամբ այն հետևանքների, որոնք կապված են գործարքի անվավերության հետ: Նման գործարքներն անվավեր են կնքելու պահից (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 1-ին մաս): ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքին համապատասխան գործարքների անվավերության *ընդհանուր և գլխավոր հետևանքը* ռեստիտուցիան է, որն առավել ընդհանրացրած կարելի է բնորոշել որպես կողմերի վերադարձ սկզբնական դրություն՝ երկկողմանի ռեստիտուցիա¹: Ռեստիտուցիան, այնուամենայնիվ, չի համարվում գործարքի անվավերության միակ հնարավոր հետևանքը: Գրականության մեջ այլ հետևանքները հաճախ դասակարգվում են *հաստիկ և լրացուցիչ հետևանքներ*²: Հատուկ հետևանքների շարքին սովորաբար դասում են միակողմանի ռեստիտուցիան և ռեստիտուցիայի անյությունները, այսինքն՝ գործարքով ստացվածը կամ հասանելիքը հոգուտ պետության բռնագանձելը³: Որպես գործարքի անվավերության լրացուցիչ

հետևանք հանդես է գալիս տուժող կողմին պատճառված իրական վնասը հատուցելու պարտավորության ծագումը, որն առաջացել է անվավեր գործարքի կնքման և կատարման արդյունքում⁴: Կեղծ և շինծու գործարքների (այսուհետ նաև՝ ֆիկտիվ գործարքներ) անվավերությունը կարգավորող իրավադրույթներով (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդված) անվավերության հատուկ հետևանքներ նախատեսված չեն (բացառություն է կազմում միայն շինծու գործարքի դեպքում քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառման հնարավորությունը), ուստի ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքին համապատասխան այս գործարքների անվավերության իրավաբանական հետևանքը պետք է լինի միայն երկկողմանի ռեստիտուցիան: Մակայն կարծում ենք, որ նշվածը միանշանակ ընդունելի չի կարող լինել, քանի որ անվավեր գործարքների համակարգում ֆիկտիվ գործարքներն ունեն ընդգծված առանձնահատկություններ, ինչն էլ հանգեցնում է անվավերության իրավաբանական հետևանքների մի շարք առանձնահատկությունների, որոնք կփորձենք վեր հանել սույն հոդվածի շրջանակներում:

Այսպես, ֆիկտիվ գործարքների անվավերության հետևանքների առաջին առանձնահատկությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ կողմերն այս գործարքերը չեն կնքում կատարման նպատակով⁵: Ֆիկտիվ գործարքները, որպես կանոն, չեն կատարվում, հետևաբար կողմերի միջև հարաբերություններում գույքային հետևանքներ չեն առաջացնում: Նույնիսկ եթե ֆիկտիվ գործարքներից բխող որոշակի իրավական հետևանքներ առաջանում են, ապա դրանք ստեղծվում են միայն տեսանելության համար և երբեք ավարտին չեն հասնում⁶: Հակառակ դեպքում գործարքի ֆիկտիվ բնույթի մասին խոսելն անիմաստ է: Այդ է պատճառը, որ երկկողմանի ռեստիտուցիան, որպես գործարքի անվավերության հիմնական հետևանք, ֆիկտիվ գործարքների դեպքում շատ հազվադեպ է կիրառվում: Իսկ եթե ոչ երկկողմանի ռեստիտուցիայի կիրառումը, ապա ո՞րն է ֆիկտիվ գործարքների անվավերության հետևանքների կիրառման պահանջով դատարան դիմելու նպատակը, հատկապես այն դեպքերում, երբ այս գործարքները կողմերի միջև հարաբերություններում փաստացի գույքային հետևանքներ չեն առաջացնում:

Գիտական գրականության մեջ այն կարծիքն է հայտնվել, որ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառումն առաջին հերթին նպատակ ունի վերացնել դրա հետագա գոյությունը⁷: Բանն այն է, որ առոչինչ գործարքն անկախ փաստացի կատարումից նախևառաջ

առաջացնում է իրավական շահի անորոշություն: Նման գործարքը շահագրգիռ անձի հայցով դատական կարգով անվավեր ճանաչելու հիմնական նպատակը նման անորոշության վերացումն է, ինչպես նաև գործարքի հետագա կատարումը բացառելը: Հետևաբար առոչինչ, սակայն փաստացի չկատարված գործարքն անվավեր ճանաչելով՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված անվավերության հետևանքների կիրառման խնդիր չի առաջանում⁸: Ուստի կարելի է փաստել, որ կեղծ և շինծու գործարքների անվավերության հիմնական և առաջնային հետևանքն այդ գործարքի և գործարքի առաջացրած իրավաբանական-ձևական հետևանքների վերացումն է դատական կարգով, գործարքի հետագա գոյությունը և շահարկումը բացառելը: Օրինակ, երբ կեղծ գործարքով գույքի նկատմամբ փոխանցվում է սեփականության իրավունքը, սակայն իրական իրավատերը շարունակում է փաստացի տիրապետել գույքը, ապա երկկողմանի ռեստիտուցիայի անհրաժեշտություն առկա չէ: Մինչդեռ երրորդ անձանց կամ գործարքի կողմի համար ծագում է ստեղծված իրավական անորոշությունը վերացնելու անհրաժեշտություն: Այստեղ հարկ է նկատել, որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով կեղծ գործարքի անվավերության հետևանքներին, մասնավորապես, նշել է. «ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի վերլուծությունից բխում է, որ օրենսդիրը կեղծ գործարքների անվավերության

հատուկ հետևանքներ չի նախատեսել: Հետևաբար, ըստ էության, պետք է կիրառելի լինեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 304-րդ հոդվածով նախատեսված հետևանքները: Այդուհանդերձ, հաշվի առնելով, որ կեղծ գործարքի դեպքում գործարքի փաստացի կատարում, որպես կանոն, տեղի չի ունենում, նմանատիպ դեպքերում վերագրյալ նորմի կիրառումն ունի առանձնահատկություններ, մասնավորապես՝ որպես անվավերության հետևանք կարող է լինել նախկին սեփականատիրոջ տիտղոսի վերականգնումը, դատական ակտով գործարքի կեղծ լինելու հանգամանքը հաստատելը, որը կարող է հանգեցնել որպես անվավերության հետևանք այլ ածանցյալ պահանջներ ներկայացնելուն (օրինակ՝ իրավունքի պետական գրանցումն անվավեր ճանաչելը)»⁹:

Միաժամանակ նշենք, որ ֆիկտիվ գործարքների նկատմամբ երկկողմանի ռեստիտուցիայի կիրառման հնարավորությունը չի բացառվում: Ֆիկտիվ գործարքներով երկկողմանի ռեստիտուցիան կիրառվում է, երբ տվյալ գործարքը փաստացի որոշակի գույքային հետևանքներ է առաջացրել: Օրինակ, երբ կողմը փաստացի գույքը փոխանցել է կամ գույքից օգտվել է կամ որոշակի ծառայություն է մատուցել, աշխատանք է կատարել: Ինչ վերաբերում է ֆիկտիվ գործարքների անվավերության լրացուցիչ հետևանքներին, ապա թեև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով ուղղակիորեն նման հետևանքներ նախատեսված չեն, սակայն որպես լրացուցիչ հետևանք՝

ֆիկտիվ գործարքի կնքման հետևանքով պատճառված վնասը հատուցելու պարտականությունը, մեր կարծիքով, պետք է կիրառելի լինի, սակայն ոչ թե ֆիկտիվ գործարքի կողմերի միջև հարաբերություններում, այլ կողմերի և երրորդ անձանց միջև հարաբերություններում¹⁰:

Այսպիսով, որպես ֆիկտիվ գործարքի անվավերության իրավաբանական հետևանքներ, կարելի է առանձնացնել նախևառաջ ֆիկտիվ գործարքի առաջացրած իրավաբանական-ձևական հետևանքների վերացումը, այնուհետև՝ երկկողմանի ռեստիտուցիան, և որպես լրացուցիչ հետևանք՝ ֆիկտիվ գործարքի կնքման հետևանքով երրորդ անձանց պատճառված վնասը հատուցելու պարտականությունը:

Անվավերության իրավաբանական հետևանքների յուրահատուկ կարգավորմամբ են առանձնանում շինծու գործարքները: Այսպես՝ «Շինծու գործարքը, այսինքն՝ մեկ այլ գործարքի քողարկման նպատակով կնքված գործարքը, առոչինչ է: Այդ գործարքի նկատմամբ, հաշվի առնելով դրա էությունը, կիրառվում են այն գործարքին վերաբերող կանոնները, որը կողմերն իրականում նկատի են ունեցել շինծու գործարքը կնքելիս» (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Շինծու գործարքի անվավերության հետևանքներն իրենց հերթին կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ շինծու գործարքի՝ որպես առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքների, որոնց շարքում կարող են լինել իրավաբանական-ձևական հետևանքների վերացումը,

երկկողմանի ռեստիտուցիան, երրորդ անձանց պատճառված վնասը հատուցելու պարտականությունը, և շինծու գործարքի անվավերության հատուկ կամ լրացուցիչ հետևանքի, որն էլ շինծու գործարքով քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառումն է: ՀՀ օրենսդրության և դատական պրակտիկայի ուսումնասիրության արդյունքում պարզ է դառնում, որ քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառման կանոնակարգումներ առկա չեն, ինչը մի շարք իրավակիրառ խնդիրներ է առաջացնում՝ շատ հաճախ հանգեցնելով իրավական անորոշության: Քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառման կառուցակարգն ու պայմանները հստակեցնելու նպատակով փորձենք պարզել, թե որն է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված՝ քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառման օրենսդրական պահանջի նշանակությունը, և արդյոք քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառումն ինվերսարիվ բնույթ է կրում շինծու գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելիս:

Ինչպես նկատում ենք ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված իրավադրույթից, շինծու գործարքը կնքվում է մեկ այլ գործարք քողարկելու նպատակով: Շինծու գործարքի նշված առանձնահատկության կապակցությամբ Մ.Ս. Մուրաշկոն նշել է, որ շինծու գործարքը երկմիասնություն կազմող իրավական երևույթ է, որում միավորված

են երկու իրավահարաբերություն. առաջինը կվազի (կեղծ) իրավահարաբերություններն են, որոնք ուղղված չեն իրավաբանական հետևանքներ առաջացնելուն, երկրորդը իրական իրավահարաբերություններն են. իրական իրավահարաբերությունների առկայությունը ենթադրվում է, սակայն այդ հարաբերությունները բացահայտ չեն: Շինծու գործարքի դեպքում կեղծ և իրական իրավահարաբերությունները մեկը մյուսից առանձին գոյություն ունենալ չեն կարող¹¹: Քողարկող գործարքը, ի տարբերություն քողարկված գործարքի, ըստ էության կեղծ գործարք է, և, որպես կանոն, այդ գործարքից բխող իրավունքներն ու պարտականությունները կողմերը չեն իրականացնում: Կողմերն իրականացնում են միայն այն պարտավորությունները, որոնք համընկնում են քողարկված գործարքից բխող պարտավորությունների հետ¹²:

Կեղծ և շինծու գործարքները կամքի արատով գործարքներ են, որոնցում առկա է կամքի և կամահայտնության կանխամտածված անհամապատասխանություն¹³, և օրենսդրի կողմից նման գործարքներն առօրինակ գործարքների շարքը դասելու նպատակը, կարծում ենք, կողմերի իրական կամքին առաջնայնություն տալն է, կողմերի իրական մտադրությունները բացահայտելը, ինչն էլ հնարավորություն է տալիս վերականգնելու նման գործարքների կնքման հետևանքով խախտված իրավունքներն ու օրինական շահերը: Շինծու գործարքի կնքման հետևանքով խախտված իրավունքների և

օրինական շահերի վերականգնման նպատակ է հետապնդում ոչ միայն շինծու, այն է՝ քողարկող գործարքի առոչնչության հետևանքներ կիրառելը, այլ նաև կողմերի միջև իրականում առկա հարաբերությունների նկատմամբ քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնները կիրառելը: Նշվածը, մեր կարծիքով, վկայում է այն մասին, որ քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառումը քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության եղանակներից է, որը, որպես յուրահատուկ եղանակ, օրենսդրի կողմից կիրառվել է ոչ միայն շինծու գործարքների դեպքում, այլ նաև որոշ այլ դեպքերում, օրինակ՝ նվիրատվության (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 594-րդ հոդվածի 1-ին մաս) և աշխատանքային հարաբերություններում (ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 7-րդ հոդվածի 6-րդ մաս): Հետևաբար քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառումը, լինելով իրավունքի պաշտպանության եղանակ, պետք է ծառայի առաջին հերթին երրորդ անձանց, պետական և համայնքային շահերի պաշտպանությանը: Ուստի կարծում ենք, որ շահագրգիռ անձը կարող է իր իրավունքների պաշտպանությունն իրականացնել՝ ինչպես միայն շինծու՝ որպես առոչնչ գործարքի անվավերության ընդհանուր հետևանքների կիրառման պահանջ ներկայացնելով, այնպես էլ վերջինիս հետ մեկտեղ քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառման պահանջ ներկայացնելով: Այսինքն՝ առաջին պահանջի ներկայացումը պարտադիր չի ենթադրում

երկրորդ պահանջի ներկայացում, քանի որ անձն ինքն է իր հայեցողությամբ ընտրում իր խախտված իրավունքների պաշտպանության եղանակները: Միաժամանակ, կարծում ենք, որ շինծու գործարքի անվավերության ընդհանուր հետևանքների կիրառման համար չի պահանջվում քողարկված գործարքի կնքվածության և վավերականության համար անհրաժեշտ բոլոր պայմանների առկայության ապացուցվածություն, քանի որ շինծու գործարքի անվավերության ընդհանուր հետևանքների կիրառման համար բավարար է միայն այլ գործարք քողարկելու նպատակի առկայությունը, ինչն էլ, մեր կարծիքով, ենթադրում է պարզապես կողմերի միջև իրականում այլ իրավահարաբերությունների առկայության հաստատում:

Ինչպես նկատում ենք ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված իրավադրույթից, քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառումը կրում է իմպերատիվ բնույթ: Այստեղ հարց է առաջանում, թե ինչպես պետք է վարվի դատարանը, եթե նման պահանջ կողմերը չեն ներկայացրել: Դատական պրակտիկան այստեղ միասնական չէ: Որոշ դեպքերում դատարանները կողմի ներկայացրած պահանջին համապատասխան կիրառում են միայն շինծու գործարքի անվավերության ընդհանուր հետևանքները, որոշ դեպքերում ընդհանուր հետևանքների հետ մեկտեղ քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնները կիրառում են մասամբ, իսկ որոշ դեպքերում

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴՄՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Քաղաքացիական իրավունք

դատարանները, օգտվելով առջինը գործարքի անվավերության հետևանքները սեփական նախաձեռնությամբ կիրառելու իրենց իրավունքից (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի 3-րդ մաս), կիրառում են նաև քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնները:

Քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառումը կոչված է վեր հանելու կողմերի միջև իրականում առկա իրավահարաբերությունները և, դրանց իրավական տեսանկյունից գնահատական տալով, վերականգնելու կողմերի իրավունքների միջև արդարացի հավասարակշռությունը: Բանն այն է, որ միայն շինծու գործարքի անվավերության ընդհանուր հետևանքների կիրառումը հնարավորություն չի տալիս կողմերին ամբողջովին վերադարձնել մինչև շինծու գործարքի կնքումը եղած դրություն, քանի որ շինծու գործարքի կնքումից առաջ կամ հետո կողմերի միջև ծագում են իրական իրավահարաբերություններ, որոնց հետևանքով է փաստացի փոփոխության ենթարկվում վերջիններիս գույքային դրությունը: Կարելի է դիտարկել շինծու գործարքի դասական օրինակը, այն է՝ երբ առուվաճառքի պայմանագրով քողարկվում են փոխառության և գրավի պայմանագրերը: Երբ կիրառվում են միայն առուվաճառքի պայմանագրի անվավերության ընդհանուր հետևանքները, այն է՝ վերականգնվում է վաճառողի սեփականության իրավունքը՝ անվավեր ճանաչելով իրավունքի պետական գրանցումը, ապա շինծու պայմանագրով վաճառողը հայտնվում է կրկնակի

շահեկան վիճակում. վերջինիս են մնում ինչպես գրավադրված գույքը, այնպես էլ փոխառությամբ ստացված գումարը, իսկ շինծու պայմանագրով գնորդը հայտնվում է կրկնակի բացասական վիճակում՝ կորցնելով ինչպես փոխառությամբ տրված գումարը, այնպես էլ գույքի նկատմամբ գրավի իրավունքը: Ճիշտ է, շինծու գործարքով գնորդը զրկված չէ դատարանին միջնորդելու կիրառել քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնները, սակայն, որպես կանոն, նման միջնորդություն չի հարուցվում, քանի որ նման գործողության իրականացումը կենթադրի գործարքի շինծու լինելու փաստի ընդունում, որը գործարքի շինծու բնույթի վերաբերյալ վեճի դեպքում սովորաբար հազվադեպ է լինում: Նման պայմաններում, իհարկե, մյուս կողմը չի էլ ներկայացնում քողարկված գործարքի պայմանների վերաբերյալ փաստարկներ ու ապացույցներ:

Վերոնշյալը հաշվի առնելով՝ կարծում ենք, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ դատարանի կողմից մրցակցության սկզբունքի պահպանման պայմաններում քողարկված գործարքին վերաբերող պայմանները քննարկման առարկա չեն դառնում, ապա պետք է կիրառվեն միայն շինծու գործարքի անվավերության ընդհանուր հետևանքները: Իսկ բոլոր այն դեպքերում, երբ, անկախ կողմի ներկայացրած պահանջից, դատարանում քննարկման առարկա են դարձել քողարկված գործարքի պայմանները, ապա դատարանը պետք է վճռի եզրափակիչ մասում արտացոլի կողմերի

միջև կնքված քողարկված պայմանագրի առկայությունը՝ արձանագրելով նաև պայմանագրի բոլոր էական պայմանները: Դատարանը նշված իրավունքը պետք է իրացնի հաշվի առնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 303-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված առուչինչ գործարքի անվավերության հետևանքները սեփական նախաձեռնությամբ կիրառելու իր իրավունքը: Իսկ եթե դատարանի կողմից քողարկված գործարքի բոլոր էական պայմանները պարզված չեն, ապա դատարանը պետք է հաստատի կողմերի միջև համապատասխան այլ իրավահարաբերությունների առկայությունը, ինչը, որպես նախադատելի փաստ, հնարավորություն կտա կողմերին նոր քաղաքացիական գործի շրջանակներում իրականացնելու իրենց իրավունքների պաշտպանությունը, այսինքն՝ ապացուցելու քողարկված գործարքի բոլոր էական պայմանների առկայությունը՝ դրանից բխող հետևանքներով: Ընդ որում, դատարանի կողմից սեփական նախաձեռնությամբ անվավերության հետևանքների կիրառումը չի կարող նման դեպքերում դիտարկվել որպես հայցի առարկայի շրջանակներից դատարանի դուրս չգալու պահանջի խախտում: Դա բխում է ոչ միայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով դատարանին վերապահված իրավունքից, այլ նաև արդարադատության շահերից, քանի որ ուղղված է խախտված իրավունքների վերականգնմանը և վեճի վերջնական լուծմանը:

Շահագրգիռ անձն այլևս ստիպված չի լինի, իր իրավունքը վերականգնելու նպատակով, կրկին դիմելու դատարան:

Օրինակ, թիվ ԵԱՆԴ/1451/02/12 քաղաքացիական գործով կայացրած վճռով դատարանն անվավեր է ճանաչել Ա.Ս.-ի և Ն.Խ.-ի միջև կնքված՝ բնակելի տան առուվաճառքի շինծու պայմանագիրը: Որպես շինծու գործարքի հետևանք անվավեր է ճանաչել նշված պայմանագրի հիման վրա կատարված իրավունքի պետական գրանցումը: Միաժամանակ դատարանը վճռով արձանագրել է, «որ առուվաճառքի պայմանագիրը Ա.Ս.-ի համար հանդիսացել է երաշխիք հետագայում Ն.Խ.-ին փոխառությամբ տրված գումարը հետ ստանալու համար, իսկ պարտավորագիրը Ն.Խ.-ի համար հանդիսացել է երաշխիք հետագայում իրեն պատկանող տունը վերադարձնելու համար»: Դատարանը, նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ գործով բացակայել է պահանջը՝ գործարքով ստացածը վերադարձնելու վերաբերյալ, և, օգտվելով իրեն վերապահված իրավունքից, սեփական նախաձեռնությամբ գործարքի անվավերության հետևանքներ չի կիրառել, քանի որ կողմերի միջև պարտավորագրով գրված և հանձնված գումարը նույնպես վիճարկվել է կողմերի կողմից, ուստի գտել է, որ այն ենթակա է քննության մեկ այլ քաղաքացիական գործի շրջանակներում:

Մեկ այլ թիվ ԵԿԴ/1306/02/14 քաղաքացիական գործով հայցվորներ

Քաղաքացիական իրավունք

Ա.Զ.-ն և Ա.Մ.-ն պահանջել են՝ որպես շինծու գործարք Ա.Զ.-ի և Ա.Մ.-ի ու Ռ.Ն.-ի միջև կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի նկատմամբ կիրառել առոչինչ պայմանագրի անվավերության հետևանքներ և որպես հետևանք վերացնել նույն անշարժ գույքի նկատմամբ Ռ.Ն.-ի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը՝ վերականգնելով հայցվորների սեփականության իրավունքը: Առաջին ատյանի դատարանի վճռով հայցը մերժվել է: ՀՀ վերաքննիչ դատարանը բեկանել և փոփոխել առաջին ատյանի դատարանի վճիռը՝ բավարարելով Ա.Զ.-ի և Ա.Մ.-ի հայցն ընդդեմ Ռ.Ն.-ի՝ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը շինծու ճանաչելու և անվավերության հետևանքներ կիրառելու պահանջների մասին: Որպես նշված շինծու գործարքի անվավերության հետևանքներ՝ անվավեր է ճանաչվել առուվաճառքի պայմանագրի հիման վրա Ռ.Ն.-ի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը և այդ անշարժ գույքի նկատմամբ վերականգնվել է Ա.Զ.-ի և Ա.Մ.-ի սեփականության իրավունքը: Միաժամանակ ՀՀ վերաքննիչ դատարանը հարկ է համարել անդրադառնալ միայն անշարժ գույքի նկատմամբ Ռ.Ն.-ի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումն անվավեր ճանաչելու և Ա.Զ.-ի ու Ա.Մ.-ի սեփականության իրավունքը վերականգնելու հետևանքին՝ հաշվի առնելով, որ գործով վերջնականորեն ճշտված չէ կողմերի՝ միմյանց հանդեպ ունեցած դրամային պարտավորությունների չափը: Հետագայում թիվ ԳԴ/0705/02/15

քաղաքացիական գործով Ռ.Ն.-ն հայցադիմում է ներկայացրել ընդդեմ Ա.Զ.-ի ու Ա.Մ.-ի՝ առոչինչ ճանաչված գործարքով ստացվածը բռնագանձելու պահանջի մասին:

Անդրադառնալով քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառմանը՝ կարծում ենք, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված իրավադրույթի բովանդակությունից հետևում է, որ գործարքի կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները որոշելու համար նախևառաջ պետք է բացահայտել, թե կողմերի միջև փաստացի ինչպիսի իրավահարաբերություններ են ձևավորվել, և որն է այդ իրավահարաբերությունների բովանդակությունը: Այնուհետև անհրաժեշտ է քողարկված գործարքին իրավաբանական գնահատական տալ կնքվածության և վավերականության տեսանկյունից: Այսինքն՝ քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառումը նախևառաջ կարող է ենթադրել կամ կողմերի միջև որոշակի վավեր գործարքի առկայության հաստատում, կամ քողարկված գործարքի կնքված չլինելու փաստի հաստատում, կամ քողարկված գործարքի անվավեր լինելու փաստի հաստատում: Քանի որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով քողարկված գործարքի կնքվածությանը և վավերականությանը ներկայացվող առանձնահատուկ պահանջներ սահմանված չեն, ուստի հարց է առաջանում, թե արդյոք քողարկված գործարքի նկատմամբ կիրառելի՞ են տվյալ

տեսակի գործարքի կնքվածույանն ու վավերականությանը ներկայացվող բոլոր պահանջները:

Այս հարցի վերաբերյալ կարծիքները գրականության մեջ միանշանակ չեն: Այսպես՝ Ա.Ա. Բյաբովի կարծիքով՝ շինծու գործարք կնքելիս քողարկված գործարքի ձևին ներկայացվող հատուկ պահանջները, ինչպես նաև պետական գրանցման պահանջը չեն պահպանվում, քանի որ դա հնարավոր չէ՝ ելնելով շինծու գործարքի իրավական էությունից: Ձևը տրվում է կամահայտնությանը, որը ոչ մի իրավական կապ չունի քողարկված գործարքի հետ, իսկ քողարկված գործարքը չունի այն ձևը, որը պահանջվում է օրենքով, քանի որ այդ գործարքի կատարման կամքը քողարկված է: Հեղինակը կարծում է, որ այն պայմանագրերի քողարկումը, որոնք կնքված են համարվում սահմանված ձև ստանալուց հետո, նշանակում է, որ քողարկված պայմանագիրը կնքված չէ: Այն գործարքների քողարկումը, որոնք անվավեր են դառնում սահմանված ձևը չպահպանելու հետևանքով, նշանակում է քողարկված գործարքի անվավերություն¹⁴: Ըստ Յ.Վ. Մելնիկովայի՝ քողարկված գործարքի իրավական ճակատագիրը կախված է նրանից, թե արդյոք համապատասխանում է այն օրենքի պահանջներին՝ սուբյեկտային կազմի, բովանդակության, ձևի տեսանկյունից և այլն: Եթե այդ գործարքը հակասօրինական ոչինչ չի պարունակում, սպա այն վավեր է, և կողմերի համար առաջացնում է համապատասխան իրավունքներ

և պարտականություններ: Մինչդեռ շինծու գործարքների զգալի մասը, վերջինիս կարծիքով, օգտագործվում է անվավեր գործարքները քողարկելու նպատակով: Այդ դեպքում, կախված գործարքի արատից, կիրառվում են համապատասխան կանոնները¹⁵: Հակառակ նշված տեսակետների՝ Ի.Ա. Դանիլովը նշում է, որ քողարկված գործարքի պայմանները պետք է վերլուծության ենթարկվեն շինծու գործարքի հետ փոխկապակցված: Հետևաբար շինծու գործարքի առոչնչության հետևանքներ կիրառելիս քողարկված գործարքի գրավոր ձևին ներկայացվող պահանջների չպահպանումը չի կարող խոչընդոտել քողարկված գործարքը վավեր ճանաչելուն: Շինծու գործարքի գրավոր ձևն այս դեպքում պետք է ընդունվի որպես քողարկված գործարքի պատշաճ գրավոր ապացույց, որը հնարավորություն կտա վերացնել քողարկված գործարքի ձևի արատը¹⁶: Համակարծիք է նաև Մ.Ս. Մուրաշկոն՝ ավելացնելով, որ նույն կերպ պետք է լինի մոտեցումը քողարկված գործարքներով անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների փոխանցման պետական գրանցման պահանջի նկատմամբ¹⁷:

Համաձայնելով վերջին հեղինակների տեսակետին՝ կարծում ենք, որ շինծու գործարքների դեպքում ձևի նկատմամբ (քողարկող գործարք) էությանը (քողարկված գործարք) տրվում է առավելություն՝ քաղաքացիական շրջանառության կայունությունն ապահովելու, շահագրգիռ անձանց իրավունքներն ու օրինական

շահերը պաշտպանելու նպատակով: Ուստի քողարկված գործարքի իրավաբանական գնահատականը չի կարող կախված լինել այդ գործարքի ձևը և դրանից բխող իրավունքների պետական գրանցման պահանջը պահպանված լինելու հանգամանքից: Բանն այն է, որ շինծու գործարքների դեպքում կողմերն իրենց միջև առկա իրական հարաբերությունները քողարկում են բավականին մեծ շրջահայեցությամբ: Այսինքն՝ քողարկող գործարքը կնքվում է այնպես, որ ամբողջությամբ համապատասխանում է օրենքով տվյալ գործարքի կնքվածությանն ու վավերականությանը ներկայացվող պահանջներին՝ բացառությամբ կանքի և կամահայտնության համապատասխանության պահանջից, ինչն էլ այդ գործարքին հաղորդում է շինծու բնույթ, իսկ քողարկված գործարքը, որպես կանոն, չի համապատասխանում գործարքի ձևին ներկայացվող և իրավունքների պետական գրանցման պահանջներին: Հետևաբար բավարար է համարվում միայն շինծու գործարքի՝ օրենքով սահմանված ձևի և իրավունքների պետական գրանցման պահանջի պահպանումը: Մ.Ս. Մուրաչկոն այս կապակցությամբ իրավացիորեն նշում է, որ քողարկված գործարքը գնահատելով՝ չպետք է մոռանալ քաղաքացիական իրավունքում շինծու գործարքի ինստիտուտի դերի մասին, որը կոչված է բացահայտելու քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցների իրական կամահայտնությունը և այդ կերպ ապահովելու դրա օրինակաւությունը: Այդ հանգամանքը հաշվի

չառնելն էականորեն դժվարացնում է քողարկված գործարքների ապացուցումը: Հնարավոր չէ պատկերացնել իրավիճակ, որի դեպքում կողմերը, կնքելով շինծու գործարք, պատշաճ կերպով ձևակերպեն իրական իրավահարաբերությունները: Շինծու գործարքը կնքվում է մասնակիցների իրական մտադրությունները թաքցնելու նպատակով, իսկ երբ դրանք անբացահայտված են պատշաճ ձևով, նման գործարքի անհրաժեշտությունն այլևս առկա չէ¹⁸:

Միաժամանակ, կարծում ենք, որ քողարկված գործարքին իրավաբանական ուժ հաղորդելու համար նախառաջ պետք է պահպանված լինեն տվյալ տեսակի գործարքի կնքվածությանը ներկայացվող պահանջները: Այսինքն՝ որպեսզի կողմերը կամ երրորդ անձինք իրավունք ունենան ներկայացնելու քողարկված գործարքից բխող պահանջներ, քողարկված գործարքի կնքվածության համար անհրաժեշտ էական պայմանները պետք է ապացուցված լինեն: Ինչ վերաբերում է վավերականությանը, ապա տվյալ դեպքում քննարկման առարկա պետք է լինի միայն քողարկված գործարքի սուբյեկտային կազմի և բովանդակության համապատասխանությունն օրենքի պահանջներին, քանի որ, ինչպես արդեն նշեցինք, քողարկված գործարքի ձևը, որպես կանոն, չի պահպանվում: Կամային տեսանկյունից այստեղ կարող է նշանակություն տրվել քողարկված գործարքը կնքելու կամքի ազատորեն ձևավորված լինելու հանգամանքին, քանի որ գործարքի շինծու լինելու հետևանքով

միշտ առկա է կամքի և կամահայտնության անհամապատասխանություն:

Այսպիսով, կախված քողարկված գործարքին տրված իրավաբանական գնահատականից՝ քողարկված գործարքին վերաբերող կանոնների կիրառումը կարող է հանգեցնել տարբեր իրավական հետևանքների: Եթե քողարկված գործարքի էական պայմանների շուրջ համաձայնություն ձեռք բերված չէ, ապա գործարքը կնքված չէ, և պետք է կիրառելի լինեն անհիմն հարստացման կանոնները: Եթե քողարկված գործարքը բովանդակությամբ և սուբյեկտային կազմով չի համապատասխանում օրենքի պահանջներին, ապա այն անվավեր է, և կիրառելի են անվավերության համապատասխան իրավական հետևանքները, մասնավորապես, երկկողմանի ռեստիտուցիան: Օրինակ՝ եթե շինծու առուվաճառքի պայմանագրով քողարկվում են գրավի և փոխառության պայմանագրեր, իսկ փոխառության պայմանագրով տոկոսների չափը գերազանցում է ՀՀ կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքի կրկնապատիկը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի

879-րդ հոդվածի 1-ին մաս), ապա փոխառության պայմանագիրն անվավեր է (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդված), հետևաբար անվավեր է նաև գրավի պայմանագիրը՝ որպես փոխառության պարտավորության կատարման ապահովում (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 368-րդ հոդվածի 3-րդ մաս): Ուստի տվյալ դեպքում քողարկված գործարքի նկատմամբ կիրառվում է երկկողմանի ռեստիտուցիա: Մեկ այլ օրինակ է, երբ վարձակալության հանձնված գույքի նկատմամբ ենթավարձակալության պայմանագրի կնքումն արգելված է (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 620-րդ հոդվածի 1-ին մաս), ենթավարձակալության պայմանագիրը քողարկելու նպատակով կնքվում է համատեղ գործունեության պայմանագիր (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1026-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Տվյալ դեպքում, քանի որ վարձատուի համաձայնությունը ենթավարձակալության վերաբերյալ առկա չէ, ապա անվավեր է նաև քողարկված ենթավարձակալության պայմանագիրը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդված):

¹ Տե՛ս Կոչար Կ.Վ., «Категория ничтожной сделки в гражданском праве Российской Федерации». Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. 2011. Էջ 148:
² Տե՛ս Նույն տեղում, ՝ 149. Շեստակովա Ն.Դ., Недействительность сделок. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001, ՝ 61. Мындра Д.И. Недействительность сделки, не соответствующей закону или

иным правовым актам. Дис. ... к.ю.н. – Екатеринбург, 2003, ՝ 153-154.
³ Տե՛ս Կոչար Կ.Վ., Նույն աշխատ., ՝ 149.
⁴ Տե՛ս Նույն տեղում, Էջ 149:
⁵ Տե՛ս Մուրաֆյան Ա.Ն., Կամքի և կամահայտնության առանձնահատկությունները կեղծ և շինծու գործարքներում, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների 2016թ. Նստաշրջանի նյութերի ժողովածու, Երևան,

Քաղաքացիական իրավունք

2017, էջ 252:

- ⁶ Տե՛ս, օրինակ, թիվ ԿԴԿ/0935/02/14 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2016 թվականի հուլիսի 22-ի որոշումը:
- ⁷ Տե՛ս Կեյֆեց Փ.Շ., Недействительность сделок по российскому гражданскому праву, М.: 2000г., с. 113. Рабинович Н.В., Недействительность сделок и ее последствия. Л., 1960, с. 112. Համբարձումյան Կ.Վ., Անվավեր գործարքների քաղաքացիաիրավական կարգավորումը ՀՀ օրենսդրությամբ, Երևան, 2001, ի. գ. թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն, էջ 102:
- ⁸ Տե՛ս Համբարձումյան Կ.Վ., նույն աշխ., էջ 103:
- ⁹ Տե՛ս թիվ ԿԴԿ/0935/02/14 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2016 թվականի հուլիսի 22-ի որոշումը:
- ¹⁰ Օրինակ, հռոմեական իրավունքում բացարձակ սինույացիան կողմերի միջև հարաբերություններում որևէ հետևանք չէր առաջացնում, սակայն կարող էր հանգեցնել երրորդ անձանց առջև կողմերի համապարտ պատասխանատվության առաջացման, եթե վերջիններս սինույացիոն ակտերի հետևանքով վնաս էին կրել: Նման դեպքերում սինույացիան կարող էր համարվել դելիկտ (տե՛ս Пухан Иво, Поленак-Акимовска Мирьяна, Римское право, (базовый учебник). Перевод с македонского В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова/ Под ред. проф. В.А. Томсинова.-М.: Издательство Зерцало, 1999, с 223).
- ¹¹ Տե՛ս Мурашко М.С., Притворные сделки

в судебной практике//Российская юстиция.- 2006.-№3. с 8. http://zadnepr.sml.sudrf.ru/modules.php?name=press_dep&op=4&did=3:

- ¹² Տե՛ս Данилов И.А., Вопросы недействительности притворных сделок, «Юрист», 2011, № 23, с. 3. Кузнецова О.А., Мнимые и притворные сделки в гражданском праве, «Законодательство», N 6, июнь, 2006, с. 17.
- ¹³ Տե՛ս Կեյֆեց Փ.Շ., Недействительность сделок по российскому гражданскому праву, М., 2000. с. 84. Кузнецова О.А., նույն հոդվածը, с 13. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть 1: учеб.-практич. комментарий/Е.Н. Абрамова, Н.Н. Аверченко, Ю.В. Байгушева (и др.); под ред. А.П. Сергеева, Москва, “Проспект”, 2012, с. 453.
- ¹⁴ Տե՛ս Рябов А.А., К вопросу о притворности сделок, «Законодательство», N 9, сентябрь 2008. <http://w.pc-forums.ru/241.html>:
- ¹⁵ Տե՛ս Мельникова Ю.В., Недействительность (ничтожность) мнимых и притворных сделок и их правовые последствия/Российский судья, 2014, № 11. с 7-12. <http://xn---7sbbaj7auwnffhk.xn--plai/article/1061>:
- ¹⁶ Տե՛ս Данилов И.А., նույն հոդվածը, с. 6.
- ¹⁷ Տե՛ս Мурашко М.С., նույն հոդվածը: http://zadnepr.sml.sudrf.ru/modules.php?name=press_dep&op=4&did=3
- ¹⁸ Տե՛ս Мурашко М.С., նույն հոդվածը: http://zadnepr.sml.sudrf.ru/modules.php?name=press_dep&op=4&did=3:

ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԵՑԻԴԻՎԸ ՈՐՊԵՍ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՊԱՏԻԺ ԾԱՆՐԱՑՆՈՂ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔԻ

ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 63-ով սահմանված պատասխանատվությունը և պատիժը ծանրացնող հանգամանքների թվարկումը սկսվում է հանցագործությունների ռեցիդիվից: Բավականին երկար ժամանակ ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու կանոնները բացակայում էին, և դատարանն անձի նկատմամբ նշանակվող պատժի տեսակը և չափը որոշում էր իր հայեցողության շրջանակներում: 2011 թվականի մայիսի 23-ին ընդունված ՀՕ-143-Ն օրենքով ՀՀ քրեական օրենսգիրքը լրացվեց 67.1 հոդվածով, որով սահմանվեցին ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու հատուկ կանոններ: Նշված կանոնների հիման վրա, ռեցիդիվի տեսակով պայմանավորված, անձի նկատմամբ կիրառելի պատժի նվազագույն չափը խստացվում է:

Այսինքն՝ ՀՀ գործող քրեական օրենսգրքում հանցագործությունների ռեցիդիվը դիտվում է որպես պատասխանատվությունն ու պատիժը ծանրացնող հանգամանք և, միաժամանակ, նախատեսվում են պատիժ նշանակելու հատուկ կանոններ: Որոշ հեղինակների կարծիքով ռեցիդիվի որպես ծանրացնող հանգամանքի և դրա դեպքում պատիժ նշանակելու հատուկ կանոնների

միաժամանակյա առկայությունը հանգեցնում է ռեցիդիվի կրկնակի գնահատման, ուստի այն որպես ծանրացնող հանգամանք անհրաժեշտ է բացառել²: Մյուսները կարծում են, որ մեջբերված նորմերի միջև հակասություն առկա չէ. հոդված 63-ը ընդհանուր գծերով սահմանում է ռեցիդիվի դերը պատիժ նշանակելու համակարգում, ուղղվածություն է տալիս նշանակվող պատժի վերաբերյալ ոչինչ չասելով, սակայն կոնկրետ պատժաչափի մասին, ինչը որոշվում է հատուկ կանոնի կիրառման արդյունքում³:

Կարծում ենք՝ անհրաժեշտ է համաձայնվել վերջին տեսակետին, քանի որ քննարկվող նորմերը (հոդված 63-ի 1-ին մասի 1-ին կետը և հոդված 67.1-ը) ոչ թե հակասում, այլ, ընդհակառակը, լրացնում են միմյանց: Հակառակ մոտեցումը, մեր համոզմամբ, վիճելի կլինի օրինականության սկզբունքի տեսանկյունից: Այսպես՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 63-ը սպառիչ կերպով թվարկում է այն հանգամանքները, որոնց առկայությունը հիմք է անձի նկատմամբ նշանակվող պատիժը խստացնելու համար, և դրանցից բացի այլ հանգամանք դատարանն իրավունք չունի դիտել որպես պատասխանատվությունն ու պատիժը ծանրացնող:

Քրեական իրավունք

Այսինքն՝ անձի համար խիստ պատիժ նախատեսող ցանկացած կարգ պետք է որոշակի հիմքեր ունենա: ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 67.1-ը պարունակում է պատժի խստացման պարտադիր կանոն, որի հիմքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 63-ով որպես պատասխանատվությունը և պատիժը ծանրացնող հանգամանք նախատեսված հանցագործությունների ռեցիդիվն է: Հետևաբար, եթե ռեցիդիվը բացառվի ծանրացնող հանգամանքների շարքից, ապա հոդված 67.1-ը կկորցնի պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքների հետ կապը և կհակասի հոդվածներ 5-ին, 61-ին և 63-ին: Այլ կերպ ասած՝ նշված ծանրացնող հանգամանքը վերացվելու դեպքում անձի նկատմամբ խիստ պատիժ նշանակելու կարգ նախատեսող հատուկ կանոնը կզրկվի իր օրինական հիմքից:

Ինչ վերաբերում է այն հակափաստարկին, որ պատիժ նշանակելիս ռեցիդիվը կարող է կրկնակի գնահատման ենթարկվել, ապա դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ այդ մտահոգությունն այնքան էլ տեղին չէ: Մասնավորապես, բոլոր այն դեպքերում, երբ դատարանը կիրառում է հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 67.1-ով սահմանված կանոնը, ռեցիդիվի առկայությունը կրկնակի չի դիտարկվում որպես ծանրացնող հանգամանք: Միևնույն ժամանակ, եթե առկա է հատուկ կանոնի կիրառման որևէ արգելք, ապա հանցագործությունների ռեցիդիվը ՀՀ

քրեական օրենսգրքի հոդված 63-ի կարգով դիտվում է որպես պատասխանատվությունն ու պատիժը ծանրացնող հանգամանք: Օրինակ՝ հաշվի առնելով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ *Ալեք Պողոսյանի* վերաբերյալ 2014 թվականի մայիսի 31-ի թիվ ՏԴ/0071/01/13 գործով արտահայտած դիրքորոշումն առ այն, որ գործի դատական քննության արագացված կարգի կիրառման պայմաններում հանցագործությունների ռեցիդիվի և արագացված դատաքննության դեպքում պատիժ նշանակելու կանոնների միաժամանակյա կիրառությունն անթույլատրելի է, և պետք է գործի արագացված դատաքննության կանոնը Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանը 2017 թվականի մայիսի 3-ի գործով դատավճռով, Տավուշի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանը 2017 թվականի հունիսի 7-ի գործով դատավճռով արձանագրել են, որ թեպետ ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելու կանոնը՝ սահմանված ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1 հոդվածով, չի կարող կիրառվել, այնուամենայնիվ ռեցիդիվի առկայությունը դիտել են որպես պատասխանատվությունն ու պատիժը ծանրացնող հանգամանք և նշանակել են հոդվածի սանկցիայով նախատեսված համեմատաբար խիստ պատիժ⁴:

Այսպիսով, հանցանքը կատարելու ռեցիդիվը ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 63-ում որպես պատասխանատվությունն ու պատիժը ծանրացնող հանգամանք նախատեսելն ունի

ոչ միայն տեսական, այլև գործնական կարևոր նշանակություն, ուստի անթույլատրելի է այն բացառել ծանրացնող հանգամանքների թվից:

Հարկ է նկատել, որ ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքի նախագծում (այսուհետ՝ Նախագիծ) այլ կարգավորում է նախատեսվել: Մասնավորապես, որպես պատիժ ծանրացնող հանգամանք սահմանվել է ոչ թե հանցանքը կատարելու ռեցիդիվը, այլ հանցանքը դատվածություն ունեցող անձի կողմից կատարելը (հոդված 73, 1-ին մասի 1-ին կետ): Կարծում ենք, որ Նախագծում առաջարկվող լուծումն ավելի արդարացված է և ընդգրկում է ոչ միայն ռեցիդիվը, այլև որպես ռեցիդիվ չգնահատվող մյուս իրավիճակները: Այսպես՝ Նախագծի տրամաբանությունից բխում է, որ եթե հանցագործությունների ռեցիդիվի առկայությունը հիմք չէ պատիժ նշանակելու հատուկ կանոնը կիրառելու համար (Նախագծի հոդված 79), կամ առկա դատվածությունը չի ձևավորում հանցագործությունների ռեցիդիվ, ապա այն (դատվածությունը) դատարանի կողմից պետք է գնահատվի որպես ծանրացնող հանգամանք: Վերոնշյալը թույլ կտա դատարանին պատիժ նշանակելիս համապատասխան իրավական գնահատականի արժանացնել այն անձանց արարքը, ովքեր նախկինում կատարված հանցանքի համար ունեն չնարված կամ չհանված դատվածություն, որը, սակայն, հանցագործությունների ռեցիդիվ չի ձևավորում (օրինակ՝ անզգույշ հանցագործությունների կամ նախքան 18

տարին լրանալը առաջացած դատվածության դեպքերում և այլն):

ՀՀ գործող քրեական օրենսգրքի հոդված 84-ի 2-րդ մասում թեև նշվում է, որ դատվածությունը հաշվի է առնվում հանցագործության ռեցիդիվի դեպքում և պատիժ նշանակելիս, այնուամենայնիվ հոդված 63-ում թվարկված պատասխանատվությունը և պատիժը ծանրացնող հանգամանքների մեջ այն չի նախատեսվում, ինչը գործնականորեն բացառում է դատվածությունը պատիժ նշանակելիս հաշվի առնելու հնարավորությունը, քանի որ ծանրացնող հանգամանքները քրեական օրենսգրքում թվարկված են սպառնիչ կերպով: Հետևաբար, Նախագծում դրսևորված մոտեցումն առավել հիմնավորված է:

Հանցագործությունների ռեցիդիվը՝ որպես հանցավոր վարքագծի կրկնության առավել վտանգավոր դրսևորում, մշտապես դիտարկվել է որպես պատասխանատվությունը և պատիժը ծանրացնող հանգամանք, սակայն մինչև այժմ շարունակվում է վիճելի մնալ ռեցիդիվի դեպքում պատասխանատվությունը խստացնելու հիմքերի հարցը. ինչով է պայմանավորված ռեցիդիվային հանցավորության վտանգավորությունը՝ ռեցիդիվիստի անձո՞վ, թե՞ արարքի վտանգավորության բնույթով և աստիճանով: Նշված խնդրի ճիշտ լուծումը սկզբունքային նշանակություն ունի, քանի որ դրանով պայմանավորված՝ ռեցիդիվի վերաբերյալ օրենսդրական կարգավորումները վերջին տարիներին էական փոփոխությունների են ենթարկվել:

Հանցագործությունների ռեցիդիվը բազմակիության առավել վտանգավոր տեսակն է, քանի որ անձը կատարում է մեկից ավելի հանցավոր արարքներ և շարունակում է հանցավոր գործունեությունը՝ ի հեճուկս այն բանի, որ պետության անունից արդեն իսկ դատապարտվել է նախկինում կատարած արարքի համար, նրա նկատմամբ կիրառվել են պետական հարկադրանքի միջոցներ, սակայն վերջինս այդ փաստից որևէ հետևություն չի կատարել և չի կանգնել ուղղման ճանապարհին: Վերոնշյալը հիմք է հանցավորի նկատմամբ առավել խիստ քրեաիրավական ներգործության միջոցներ կիրառելու համար, իսկ չնարված կամ չհանված դատվածությունը առաջ է բերում լուրջ բացասական հետևանքներ անձի կենսագործունեության տարբեր բնագավառներում: Հետևաբար հանցագործությունների ռեցիդիվը պատասխանատվությունն ու պատիժը ծանրացնող հանգամանք դիտարկելը և դրանով պայմանավորված նշանակվող պատիժը խստացնելը միանգամայն արդարացված են: Սակայն այն հարցը, թե ռեցիդիվի վտանգավորությունը գնահատելիս ի՞նչն է կարևորվում՝ հանցագործի ա՛նձը, թե՛ նրա կատարած արարքը, շարունակում է վիճելի մնալ: Որոշ հեղինակներ այն պայմանավորում են հանցավորի անձնական առանձնահատկություններով՝ «Հանցագործությունների ռեցիդիվի դեպքում պարասխանապարտության խարսցման անհրաժեշտությունը մշտապես սրայնանալորում է եղել հանցավորի անձի բարոյական սղճարման,

նրա՝ ուղղման ենթակա չլինելու հանգամանքով»⁵:

Այլ հեղինակների կարծիքով՝ հանցագործությունների ռեցիդիվը ծանրացնող հանգամանք է, որը վերաբերում է հանցավոր արարքին⁶: Ոմանք էլ կարծում են, որ ռեցիդիվի դեպքում բարձրանում է թե՛ արարքի, թե՛ անձի վտանգավորությունը⁷: Մասնավորապես, հանցագործի և հանցագործության վտանգավորության աստիճանը պետք է դիտել միասնության և փոխապայմանավորվածության մեջ, ընդ որում՝ այդ միասնության մեջ որոշիչ նշանակություն ունի հենց արարքի հանրային վտանգավորությունը. անձի վտանգավորությունը, առանց իր կատարած արարքի հետ կապի, չի կարող ինքնուրույն դեր խաղալ: Հարկ է նկատել, որ ռեցիդիվի դեպքում քրեական պատասխանատվության զարգացումները ընթացել են *դասական և սոցիոլոգիական* դպրոցների ազդեցության ներքո:

Սոցիոլոգիական դպրոցի ներկայացուցիչները հանցավորի քրեական պատասխանատվության հարցը լուծելիս առավել կարևորում էին վերջինիս անձնական բնութագրիչները, այսինքն՝ շեշտը հանցավոր արարքից ուղղում էին դեպի հանցավորի անձ: Վերջիններս զարգացրել են անձի վտանգավոր վիճակի մասին գաղափարը, ինչը լայնորեն տարածում գտավ խորհրդային միության ժամանակահատվածում՝ հիմնավորելով քրեական պատասխանատվության հարցը լուծելիս հանցավորի անձը բնութագրող տվյալների որոշիչ դերի վերաբերյալ տեսակետը:

Խորհրդային հանրապետությունների քրեական օրենսգրքերում առկա առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստի ինստիտուտը ոչ այլ ինչ էր, քան սոցիոլոգիական դպրոցի գաղափարների և անձի վտանգավոր վիճակի տեսության ներթափանցում քրեական օրենսդրության մեջ: Մասնավորապես, անձին առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստ էր ճանաչում դատարանը՝ հաշվի առնելով հանցավորի անձը, հանցագործության բնույթն ու վտանգավորության աստիճանը, դատվածությունների քանակը, հանցանքների ծանրությունը, բնույթը (պետք է դիտավորյալ լինեին), նախկինում և նոր կատարված հանցանքների համար սահմանված պատժի տեսակն ու չափը և այլ հանգամանքներ:

Առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստի հասկացությունից երևում է, որ այն երկու տեսությունների՝ դասական և սոցիոլոգիական, յուրահատուկ սինթեզ է, քանի որ որոշվում էր մի կողմից հանցագործության բնույթով և վտանգավորության աստիճանով, հանցանքների ծանրությամբ, մյուս կողմից՝ հանցավորի անձով, նրա ունեցած դատվածությունների քանակով:

ՀԽՍՀ 1961 թվականի քրեական օրենսգրքում ևս հողված 23.1-ով սահմանված էր առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստի հասկացությունը: Ընդ որում՝ այն նախատեսված էր ոչ թե պատիժ նշանակելու գլխում, ինչպես որ մի քանի հանցագործությունների (այսինքն՝ հանցանքների համակցության) կամ մի քանի դատավճիռներով պատիժ

նշանակելու (այսինքն՝ դատավճիռների համակցության) դեպքերում, այլ պատժի տեսակները գլխում (գլուխ 3), իսկ հատուկ մասի բազմաթիվ հողվածներում առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստի կողմից հանցանք կատարելը սահմանված էր որպես հանցակազմը որակյալ դարձնող հանգամանք:

Այսպիսով, նախկին քրեական օրենսգրքում ռեցիդիվային հանցավորության վտանգավորությունը պայմանավորվում էր հանցավորի անձով, ինչի վկայությունն էր քրեական օրենսգրքում պատասխանատվությունը և պատիժը ծանրացնող հանգամանք ոչ թե երևույթը՝ ռեցիդիվը դիտելը, այլ անձին առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստ ճանաչելը: Ներկայումս ընդունված՝ «քրեական պատասխանատվության միակ հիմքը արարքն է» գաղափարը տեղափոխվել էր դեպի հանցավորի անձ: Ընդ որում՝ այն ոչ միայն պատասխանատվությունն ու պատիժը անհատականացնելու հիմք էր, այլև որոշ դեպքերում՝ նաև քրեական պատասխանատվության հիմք, քանի որ հատուկ մասի մի շարք հողվածներում հանցանքն առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստի կողմից կատարելը նախատեսված էր որպես ծանրացնող հանգամանք, ուստի անմիջականորեն ազդում էր արարքի քրեաիրավական որակման վրա: Հատկանշական է, որ 1961 թվականի քրեական օրենսգրքի՝ «Քրեական պատասխանատվության հիմքերը» վերտառությամբ հողված 3-ում սահմանվում էր, որ քրեական պատասխանատվության

Քրեական իրավունք

և պատժի ենթակա է միայն հանցագործություն կատարելու մեջ մեղավոր անձը, այսինքն՝ որպես քրեական պատասխանատվության հիմք նախառաջ շեշտադրվում էր անձը: Բացի այդ, առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստի ինստիտուտը լիովին տարանջատված էր հանցագործությունների բազմակիության տեսակներից (համակցություն, կրկնակիություն):

Ինչ վերաբերում է քրեական իրավունքի դասական դասրոցին, ապա դրա ներկայացուցիչները ռեցիդիվը դիտում էին ծանրացնող հանգամանք, որն օրբյեկտիվորեն բարձրացնում էր հանցագործության վտանգավորությունը: Այլ կերպ ասած, դասական դասրոցի գաղափարախոսությունը հիմնվորում էր արարքի հայեցակարգը:

Գործող ՀՀ քրեական օրենսգիրքն ամբողջովին կառուցված է այդ գաղափարախոսությանը համահունչ, որը բացառում է քրեական պատասխանատվության հիմքի տեղափոխումը դեպի հանցավորի անձ. ՀՀ քրեական օրենսգրքի հոդված 3-ի համաձայն՝ քրեական պատասխանատվության միակ հիմքը հանցանք, այսինքն՝ այնպիսի արարք կատարելն է, որը իր մեջ պարունակում է քրեական օրենքով նախատեսված հանցակազմի բոլոր հատկանիշները: ՀՀ քրեական օրենսգրքում ռեցիդիվի դեպքում ևս կարևորվում է հանցավոր արարքը, ինչի մասին է վկայում նախնառաջ հանցագործությունների ռեցիդիվը որպես բազմակիության տեսակ դիտելը:

Կատարված փոփոխությունների հիմնական նպատակը անձի քրեական պատասխանատվության հարցը լուծելիս ծանրությունը դեպի հանցավոր արարք տեղափոխելն էր և հանցանքների որակումը, ինչպես նաև քրեական պատասխանատվության հիմքը հանցավորի անձով պայմանավորելը բացառելն էր: Բացի դրանից՝ օրենսդիրը, ռեցիդիվը բացատրելով արարքների մակարդակով, փորձեց դրանով խուսափել հանցավորի անձի ստիգմատիզացիայից, ինչն էականորեն դժվարացնում էր վերջինիս ուղղման գործընթացը:

Այսպիսով, գործող քրեական օրենսգիրքը հրաժարվեց առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստի հասկացությունից և հատուկ մասի համապատասխան հոդվածներում «հանցանքը առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստի կողմից կատարված լինելու» ծանրացնող հանգամանքից: Հանցագործությունների ռեցիդիվը նախատեսվեց որպես հանցագործությունների բազմակիության տեսակ⁸, և դրա վտանգավորությունը պայմանավորվեց ոչ թե հանցավորի անձով, այլ հանցավոր վարքագծի կրկնությամբ, դրա պարբերական բնույթով:

Հարկ է նկատել, որ թեպետ գործող իրավակարգավորումներով օրենսդիրը փորձել է ամեն կերպ ռեցիդիվային հանցավորության վտանգավորությունը պայմանավորել հանցավոր վարքագծի կրկնությամբ ու դրա պարբերական բնույթով, այնուամենայնիվ կարծում ենք, որ ռեցիդիվն իր էությանը նախ և

առաջ բնութագրում է հանցավորին, պայմանավորված է նրա՝ նախկինում դատված լինելու և չմարված դատվածություն ունենալու փաստով, ուստի վկայում է հենց անձի բարձր վտանգավորության մասին: Հետևաբար, պատժի խստացումն իրականում պայմանավորված է ոչ այնքան դատապարտվելուց հետո կրկին հանցավոր արարքի կատարմամբ, որքան հանցավորի առավել խոր և կայուն հակահասարակական ուղղվածության առկայությամբ:

Ընդ որում՝ այդ հանգամանքը ընդգծել է նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանը: Մասնավորապես, անդրադառնալով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 177-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետի և 268-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը որոշելու հարցին՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը նշել է, որ կրկնահանցագործները և ռեցիդիվիստները դատվում են հատուկ սուբյեկտների շարքին, քանի որ իրենց իրավական կարգավիճակով առանձնանում են առաջին անգամ հանցանք կատարած անձանցից: Ռեցիդիվը պատասխանատվությունը և պատիժը ծանրացնող հանգամանք է, որը հանցավորի անձը բնութագրում է որպես հանրորեն վտանգավոր և հանցավոր հակումներ ունեցող: Այնուհետև որոշման մեջ նշվում է. «(...) Օրենսդիրը, սահմանելով չհանված կամ չմարված դատվածության քրեաիրավական հետևանքները, փարբերակում է դրանք կախված այն բանից, թե ինչպես է դատվածությունն անդրադառնում այս կամ այն բնույթի հանցագործությունների հասարակական վրանգավորության աստիճանի վրա: Եթե նախկինում դատվածություն ունեցող անձի կողմից կատարված հանցագործությունը, անկախ դրա բնույթից, մեծացնում է այդ հանցագործության հասարակական վրանգավորության աստիճանը, սպա դա նախատեսվում է օրենսգրքի ընդհանուր մասի նորմերում որպես պարիժը ծանրացնող հանգամանք: Իսկ եթե նախկին դատվածությունը ազդեցությունը նոր հանցագործության հասարակական վրանգավորության աստիճանի վրա օրենսդրի կողմից գնահատվում է որպես սովորականի շրջանակներից դուրս ելող, սպա դատվածությունը գնահատվում է որպես հանցավորի սուբյեկտին բնորոշ հարկանիշ, որի հակասոցիալական բնույթը մեծամասնությամբ որոշվում է անձի հանցավոր վարքագծի փարբերակմանությամբ:

Դատվածության ինստիտուտը՝ և՛ որպես որակյալ հանցակազմի փարբ, և՛ որպես պարժի նշանակման ժամանակ հաշվի առնվող հանգամանք, իրավաչափ նպատակ է հետապնդում, և դրա փարբեր ձևերի կիրառումն օրենսդրի հայեցողության շրջանակներում է»⁹:

ՀՀ վճարելի դատարանն իր որոշումներում նույնպես ընդգծել է, որ հանցագործությունների ռեցիդիվը որպես ծանրացնող հանգամանք դիտելը և պատիժ նշանակելու կանոններ սահմանելը, ըստ էության, պայմանավորված է ռեցիդիվային հանցավորության դեպքում անձի հանրային բարձր վրանգավորությամբ, ինչը դրսևորվում է նրանում, որ նա, իր նախկին հակաօրինական գործունեությանը պետության կողմից տրված բացասական գնահատականի պայմաններում նոր հանցանք կատարելով,

արտահայտում է իր արհամարհական վերաբերմունքը հասարակության և պետության շահերի նկատմամբ¹⁰:

Ընդհանրացնելով վերոշարադրյալը՝ կարող ենք արձանագրել, որ հանցագործությունների ռեցիդիվի վտանգավորությունը նախ և առաջ պայմանավորված է հանցավորի անձով: Ընդ որում՝ օբյեկտիվ հատկանիշով չտարբերվող հանցագործությունների բազմակիության մյուս տեսակներից ռեցիդիվը տարբերվում է այնպիսի սուբյեկտիվ չափանիշով, ինչպիսին է նախկինում ունեցած չնարված կամ չհանված դատվածությունը, ինչը բնութագրում է հանցագործի անձը՝ ռեցիդիվը դարձնելով բազմակիության առավել վտանգավոր տեսակ: Ընդհանուր առմամբ համաձայն ենք ռեցիդիվը հանցագործությունների բազմակիության դրսևորում դիտելուն, քանի որ այն առավել մոտ է քրեական օրենսդրության ընդհանուր տրամաբանությանը և դասական դպրոցի գաղափարներին, սակայն ռեցիդիվի դեպքում պատիժ նշանակելիս հանցավորի անձին չպետք է երկրորդական նշանակություն տրվի: Կատարված արարքում հանցագործությունների ռեցիդիվ գնահատելու և պատիժ նշանակելու գործընթացում հանցավորի անձը բնութագրող տվյալները պետք է խոր վերլուծության ենթարկվեն, ինչը հնարավորություն կտա հասնելու պատժի հիմնական՝ հանցավորի ուղղման և նոր

հանցագործությունների կանխարգելման նպատակների իրագործմանը:

Այս մոտեցումն է որդեգրվել նաև Նախագծում: Մասնավորապես, քրեական նոր օրենսգրքի նախագծի հայեցակարգում ընդգծվում է, որ աշխարհի շատ երկրների քրեական օրենսգրքերը հիմնվում են «անձի հայեցակարգի» վրա, համաձայն որի՝ պատժվում է հանցանք կատարած անձը, ուստի պատիժը պետք է համապատասխանի ոչ միայն հանցագործության, այլ նաև անձի հանրային վտանգավորությանը: Մեր քրեական օրենսգրքը, հիմնվելով արարքի հայեցակարգի վրա, շատ դեպքերում հնարավորություն չի տալիս ոչ միայն սպառնալից արդարության սկզբունքը, այլև պրագմատիկ և ժամանակակից պայմաններին ու քրեական իրավունքի տեսությանը համապատասխան քրեաիրավական քաղաքականություն իրականացնել: Ըստ այդմ էլ՝ քրեական պատասխանատվության ենթարկելու, պատիժ նշանակելու, պատժից կամ պատասխանատվությունից ազատելու հարցերը անհրաժեշտ է կարգավորել՝ հիմք ընդունելով ոչ միայն հանցագործության պատկանելությունը դասակարգման այս կամ այն խմբին, այլև հանցանք կատարողի անձնավորությունը, նրա հանրային վտանգավորությունը, կրիմինալոգիական բնութագիրը, ուղղման և վերասոցիալականացման հնարավորությունները¹¹:

ՀՈՒԼԻՄ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

¹ Հողվածը տպագրվում է Հայ-ռուսական համալսարանի կողմից ֆինանսավորվող ծրագրի շրջանակներում:

² St' u Tosaikova J.C., Назначение наказания при рецидиве преступлений по действующему уголовному законодательству:

- Автореф. дис. ... канд. юрид. наук, Казань, 1997, էջ 7-8, Серков П.П., *Смягчающие и отягчающие обстоятельства как средства обеспечения индивидуализации наказания: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук, М., 2003, с. 10, Горбунова Л.В., Обстоятельства, отягчающие наказание по уголовному законодательству России и зарубежных стран: Автореф. дис. канд. юрид. наук, Самара, 2003, с. 25, Благов Е.В., Назначение наказания (теория и практика), Ярославль, 2002, с. 102.*
- ³ Տե՛ս Чучаев А.И., Буранов Г.К., Рецидив преступления и наказание // Журнал российского права, 2000, N 2, с. 35.
- ⁴ Տե՛ս Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության առաջին ստյանի դատարանի՝ 2017 թվականի մայիսի 3-ին թիվ ԵՄԴ/0001/01/17 գործով, Տավուշի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ստյանի դատարանի՝ 2017 թվականի հունիսի 7-ին թիվ ՏԳ/0025/01/17 գործով կայացված դատավճիռները:
- ⁵ Տե՛ս Шевченко В.Ф., Уголовно-правовая и криминологическая характеристика рецидивной преступности (на материалах Санкт-Петербурга), Автореф. дис. ... канд. юрид. наук, СПб., 1998, с 11.
- ⁶ Տե՛ս Непомнящая Т.В., Назначение уголовного наказания: теория, практика, перспективы. СПб.: Юридический центр Пресс, 2006, с. 85.
- ⁷ Տե՛ս Полный курс уголовного права: В 5 т. Т. 1, Преступление и наказание, СПб.: Юридический центр Пресс, 2008, с. 875.
- ⁸ Հանցագործությունների ռեցիդիվը օրենսդրի կողմից որպես բազմակիության տեսակ դիտելու մասին է վկայում այն հանգամանքը, որ դրա հասկացությունը սահմանող նորմը՝ հոդված 22-ը, նախատեսվել է հանցագործությունների համակցությունից՝ հոդված 20, և կրկնակիությունից՝ հոդված 21 (նախքան դրա ուժը կորցրած ճանաչելը), անմիջապես հետո: Սակայն այս հարցն առավել հստակ կերպով լուծվել է քրեական օրենսգրքի նախագծում, որտեղ օրենսդրական մակարդակով ներմուծվել է հանցագործությունների բազմակիություն հասկացությունը, իսկ որպես դրա տեսակներ նախատեսվել են հանցագործությունների համակցությունը և ռեցիդիվը:
- ⁹ Տե՛ս ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ 2010 թվականի մայիսի 11-ի ՍԴՈ-882 որոշումը:
- ¹⁰ Տե՛ս Արամայիս Հարությունյանի վերաբերյալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ 2015 թվականի մարտի 27-ին կայացված թիվ ՍԴ/0204/01/13 գործով որոշումը:
- ¹¹ Տե՛ս ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքի հայեցակարգ, Երևան, 2014 թվական:

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ (ԻՐԱՎԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ) ԲՆԱԿԱՆՈՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՕԲՅԵԿՏ

Հանցագործության օբյեկտի հետագոտումը համարվում է քրեական իրավունքի տեսության առաջնահերթ խնդիրներից¹: Բացառություն չէ արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունների օբյեկտի հիմնախնդիրը: Այս հարցի ճիշտ լուծումը հնարավորություն է տալիս սահմանել սոցիալական արժեքների շրջանակը, որոնք դրվում են քրեաիրավական պաշտպանության տակ, և որոնց հասցվում կամ կարող է հասցվել վնաս, կառուցել հիմնավորված, տեսության ու պրակտիկայի բոլոր շահերը բավարարող արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունների համակարգ:

Ի սկզբանե, քրեական իրավունքի ուսմունքում հանցագործությունների այդ խմբի տեսակային օբյեկտը սահմանվում էր իբրև «արդարադատության շահեր», «լիազորված մարմինների կողմից արդարադատության խնդիրների իրականացման գծով բնականոն գործունեություն», որը հեղինակների կողմից հավասարեցվում էր «արդարադատության շահերին» «քրեական օրենքով պաշտպանվող բարիքին»: «բնականոն գործունեություն՝ արդարադատության խնդիրների իրականացման

գծով լիազորված մարմինների կողմից», «գործողությունների իրականացման և արդարադատության նպատակներին հասնելու գծով գործողություն» «արդարադատության խնդիրների լուծման ու նպատակներին հասնելու գծով գործունեություն»: «հասարակական հարաբերությունների ամբողջություն, որոնք կապված են պետության կողմից դատական իշխանության իրականացման ոլորտում պետության շահերի ապահովման հետ»:

Եզրաքանակյան այս բազմազանության մեջ կարելի է առանձնացնել միավորող հիմքը՝ հանրորեն վտանգավոր արարքը պետք է խախտի արդարադատության շահերը, այսինքն՝ դրա «կարիքներն ու պահանջները», որոնք արտահայտվում են նպատակներում ու խնդիրներում: Ամրագրված լինելով սահմանադրական, քաղաքացիական, վարչական, քրեական-դատավարական օրենսդրություններում՝ դրանք, առաջին հերթին, հանգեցվում են ճիշտ, օրենքի վրա հիմնված դատարանի կողմից գործերի օբյեկտիվ քննությանը, ընդունված որոշումների անշեղ կատարմանը, ինչը երաշխիք է ծառայում անձի, հասարակության ու պետության

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության համար: Պետական մարմինների, արդարադատության ոլորտում ներգրավված քաղաքացիների համար, պետք է ամբողջովին ենթարկված լինի այդ խնդիրների ու նպատակների իրացմանը: Հենց այդ պատճառով այդ ոլորտում առաջացող հասարակական հարաբերությունները պետք է ուղղված լինեն արդարադատության տվյալ շահերի պահպանմանը: Հետևաբար, նշված հարաբերությունները խախտող հանրորեն վտանգավոր արարքը արդարադատության շահերի նկատմամբ ոտնձգություն է:

Այսպիսով, երբ խոսում ենք դատարանի, քննչական մարմինների, դատախազության և դատական ակտերի հարկադիր կատարման մարմինների տեսքով պետական գործունեության առանձնահատուկ տեսակի ճիշտ գործառնությունը ապահովող հասարակական հարաբերությունների ամբողջության մասին, ինչպես նաև այն պաշտոնատար անձանց մասին, ովքեր իրականացնում են արդարադատության նպատակներն ու խնդիրները, ապա խոսքը տեսակային օբյեկտի բնութագրման մասին է:

Իրավաբանական գրականության մեջ տրված է արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունների տեսակային օբյեկտի միմյանցից այս կամ այն չափով տարբերվող հասկացությունների զգալի քանակություն: Այդպիսինի տակ հասկանում են արդարադատության նպատակներին հասնելուն ուղղված հասարակական

հարաբերությունները, որոնք ձևավորվում են, մի կողմից, պետության միջև՝ ի դեմս դատարանի և իրավապաշտպան մարմինների, մյուս կողմից՝ իրավաբանական ու ֆիզիկական անձանց կողմից՝ քաղաքացիական, վարչական, քրեական գործերի բացահայտման, քննման հետ կապված և գործով որոշման իրականացման հետ կապված:

Ս.Ա. Դենիսովը նշում է, որ արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունների տեսակային օբյեկտի հիմք են կազմում արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունները, որոնք ունեն հատուկ, բարդ համալիր ու բաղադրյալ բնույթ, կազմում են զանազան ինտեգրված պետական-իրավական, քաղաքացիական-իրավական, քաղաքացիական-դատավարական, քրեական-իրավական, քրեական-դատավարական, քրեական-կատարողական իրավահարաբերությունները, որոնք մարմնավորված են հանցագործությունների հետաքննության, դատական գործերի քննում ու լուծում և պատժի կատարում իրականացնող սուբյեկտների գործունեության մեջ:

Վերլուծելով արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունների տեսակային օբյեկտը՝ բազմաթիվ հեղինակներ այն գնահատում են իբրև հասարակական հարաբերությունների ամբողջություն, որոնք կարգավորում (ապահովում) են դատարանի բնականոն, օրենսդրականորեն կարգավորված գործունեությունը և դրան գործակցող իրավապահ մարմինների գործողությունները՝ արդարադատության

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴՍՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

նպատակների ու խնդիրների իրագործման գծով:

Արդարադատության շահերը սահմանվում են դատարանի և այլ մարմինների շահերի միջոցով՝ հասարակական հարաբերությունների պաշտպանության խնդիրների կատարման գծով, որը կարգավորված է և խիստ սահմանված քրեադատավարական, քաղաքացիական-դատավարական և քրեակատարողական օրենսդրությամբ, ինչպես նաև դատարանի կողմից արդարադատության իրականացման գծով հարաբերություններ և իրավապաշտպանիչ մարմինների կողմից իրականացման գծով՝ արդարադատության նպատակների ու խնդիրների իրագործման գծով՝ ստեղծելով անհրաժեշտ պայմաններ դատարանի կողմից իր լիազորությունների կատարման՝ արդարադատության իրականացման գծով:

Տեսակային օբյեկտի առավել տարածված հասկացությունը իրավաբանական գրականության մեջ ձևակերպված է որպես սահմանադրությամբ և օրենքներով ամրագրված հասարակական հարաբերություններ, որոնք կարգավորում են դատարանի գործունեությունը՝ վերջինիս ընդդատյա գործերի քննման ու լուծման մեջ, ինչպես նաև իրավապահ մարմինների գործունեության իրականացման գծով, որն ուղղված է արդարադատության նպատակների ու խնդիրների իրականացմանը՝ դատարանի կողմից իր լիազորությունների իրականացման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծման ճանապարհով՝ արդարադատության իրականացման և

դատական որոշումների կատարման ապահովման գծով:

Անկասկած, ընդունելով արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունների տեսակային օբյեկտի հիմնախնդրի նկատմամբ բոլոր հայացքների գիտական արժեքը՝ անհրաժեշտ է անել մի քանի ընդհանրացնող եզրակացություններ:

Առաջին՝ ընդհանուր առմամբ ճանաչում են հանցագործության օբյեկտի՝ իբրև հասարակական հարաբերությունների մեկնաբանումը, ըստ էության, ճիշտ և գործող օրենսդրությանը համապատասխանող, չնայած քրեական օրենքով առաջնահերթությունների պաշպանության փոփոխություններին:

Երկրորդ՝ բնութագրելով հասարակական հարաբերությունների շրջանակը, որոնք ձևավորվում են արդարադատության ոլորտում և ենթակա են քրեաիրավական պաշտպանությանը, հեղինակների մեծամասնությունն արդարացիորեն նշում են, որ դրանք կարգավորված են քրեական օրենսդրության նորմերով:

Երրորդ՝ բանավեճը վարվում է ոչ թե արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունների տեսակային օբյեկտի հանդեպ հայացքներում էական հակասությունների հետ, այլ հասարակական հարաբերությունների ծավալի հետ, որոնք ընդգրկվում են տվյալ հասկացությամբ: Բացարձակ մեծամասնության կարծիքով՝ դիտարկվող գլխում (ՀՀ քր. օր-ի 31-րդ գլուխ) նախատեսված ոտնձգությունները, վերջին հաշվով վնաս են հասցնում

հենց արդարադատության շահերին, այսինքն՝ խախտում են տվյալ պետական գործառույթի պահանջները, բնականոն գործունեությունը, որը հանգեցվում է համապատասխան մարմինների ու ֆիզիկական անձանց՝ օրենքի վրա հիմնված դատավարական և հետդատավարական գործունեությանը (գործերի քննման, դիտարկման ու լուծման, ինչպես նաև ընդունված դատական ակտերի կատարման) դեմ:

Ասվածը հնարավորություն է տալիս բնութագրել արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունների տեսակային օբյեկտն իբրև հասարակական հարաբերությունների ամբողջություն, որն առաջանում է դատարանի գործունեության ընթացքում արդարադատության իրականացման ժամանակ, իրավապահ մարմինների, արդարադատության շահերի պահպանումն ապահովող քաղաքացիների՝ դրան պատասխանների ու խնդիրների իրականացման ու դատական ակտերի կատարման միջոցով:

Տվյալ սահմանման բովանակությունն արտացոլում է արդարադատության ոլորտում համընդհանուր ճանաչում գտած՝ պաշտպանվող հասարակական հարաբերությունների հիմնական շրջանակը:

Բաց է մնում միայն դատավարության մասնակիցների ֆիզիկական ու բարոյական պաշտպանվածության դեմ ուղղված հանցագործությունների մասին գլխի շրջանակներում առանձնացման օրինաչափության մասին հարցը՝ իբրև քրեական օրենքով ինքնուրույնաբար պաշտպանվող

բարիքի: Իրավական նորմերի տվյալ խումբը առաջին անգամ ձևակերպվել է գործող քրեական օրենսդրության մեջ և ոչ միանշանակ գնահատական է ստացել քրեական իրավունքի տեսությունում: Առաջին հերթին դա կապված է նրա հետ, որ անձնական բարիքների՝ սուբյեկտի կյանքի, առողջության, պատվի ու արժանապատվության պաշտպանությունը չի բացատրվում արդարադատության ոլորտում միասնական պաշտպանվող հասարակական հարաբերության (իրավահարաբերության) շրջանակներով²:

Դատավարական իրավահարաբերությունները, ունենալով իրենց առանձնահատկությունները, մոտ են միմյանց իրենց կառուցվածքով: Առաջանալով իրավունքներով ու պարտականություններով օժտված որոշակի սուբյեկտների միջև՝ դրանք իրենց բովանդակության մեջ ունեն դատավարական և հետդատավարական գործունեության բնույթ: Պաշտպանվող հասարակական հարաբերության (իրավահարաբերության) կառուցվածքային մասի վրա ոտնձգություն կատարելու ժամանակ տուժում է ողջ վերաբերմունքն ընդհանուր առմամբ: Հասարակական հարաբերության բաղկացուցիչ մասերից ցանկացածի նկատմամբ վերաբերվող ցանկացած փոփոխություններ փոխում են համակարգի հատկությունները կամ քանդում ողջ համակարգն իբրև ամբողջություն: Ուստի արդարադատության հստակ պաշտպանվող հարաբերության խախտումը կարող է տեղի ունենալ ոչ միայն դատավարական

կամ հետդատավարական գործունեության իրականացման բուն կարգի չպահպանման միջոցով, այլև այդ գործունեությունն իրականացնող սուբյեկտների նկատմամբ ոտնձգության ճանապարհով: Սակայն սուբյեկտի կյանքի, առողջության, պատվի ու արժանապատվության պաշտպանությունն այս հարաբերության շրջանակներով արդարադատության ոլորտում բացատրելի է միայն այն դեպքում, եթե ոտնձգության հիմնական անմիջական օբյեկտը գտնվում է հասարակական հարաբերության տիրույթում, որը նախադրյալներ է ապահովում դատավարական և հետդատավարական գործառնությունների կատարման համար:

Դրա հետ մեկտեղ, տվյալ տեսական դրույթներով չի կարելի բացատրել քրեական պատասխանատվության ձևակերպումը՝ գործընթացի մասնակիցների կյանքի, առողջության, պատվի ու արժանապատվության նկատմամբ ոտնձգության համար քրեական պատասխանատվության ձևակերպումը, որը կատարված է այդպիսի գործունեության համար վրեժխնդրությամբ դրդված գործողության նկատմամբ, ինչպես նաև՝ անձանց, ովքեր ունեն բավականաչափ միջնորդավորված վերաբերմունք այդ գործունեության նկատմամբ: Իոսաքը «մերձավորների» նկատմամբ ոտնձգության մասին է, ովքեր այդ հարաբերություններում ոչ մի մասնակցություն չեն ունեցել: Տվյալ անձանց ու դատավարական և հետդատավարական հարաբերությունների

մասնակիցների միջև սոցիալական կապը ամբողջովին այլ է:

Անձանց առողջության, պատվի ու արժանապատվության պաշտպանությունը հաճախակի կապված է արդարադատության շահերի հետ միջնորդավորված ձևով և կրում է ինքնուրույն բնույթ: Ինչից հարկավոր է ընդունել, որ դիտարկվող գլխում արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունների տեսակային օբյեկտը ներառում է երկու խումբ հարաբերություններ, որոնք թեպետ սերտորեն փոխկապակցված են, ուղղված են արդարադատության ոլորտում միասնական շահին հանելուն, սակայն ունեն ինքնուրույն բնույթ: Առաջինը այն հարաբերություններն են, որոնք պաշտպանում են դատավարական և հետդատավարական գործունեությունը: Երկրորդը այն հարաբերություններն են, որոնք պաշտպանում են տվյալ գործունեության սուբյեկտների ու իրենց մերձավորների անբաժանելի անձնական բարիքները՝ կյանքը, առողջությունը, պատիվը, արժանապատվությունը, անձնական անվտանգությունը:

«Արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունները» գլխում դատավարական ու հետդատավարական հարաբերությունների մասնակիցների, նրանց մերձավորների կյանքը, առողջությունը, պատիվն ու արժանապատվությունը պաշտպանող իրավական նորմերը քրեաիրավական գիտության ոչ բոլոր մասնակիցների կողմից են միանշանակ դրականորեն ընկալվել:

Այս առումով անհրաժեշտ է նկատել, որ հաճախակի հանցավոր ոտնձգությունները վնաս են հասցնում սոցիալական մի քանի շահերին: Ընտրելով դրանցից ամենատարածվածները՝ օրենսդիրը որոշում է այս կամ այն իրավական նորմի տեղը քրեական օրենքի Հատուկ մասի կառուցվածքում: Բացառություն չեն արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունները:

Այս կամ այն հասարակական հարաբերությունների, սոցիալական այլ բարիքների քրեաիրավական պաշտպանության մեջ առաջնահերթությունների ընտրության ժամանակ արդարադատության շահերը պետք է քննվեն որպես հիմնական պաշտպանվող բարիք՝ այն ժամանակ, երբ դրանք (շահերը) առավել նշանավոր են, և դրանց խախտումը պարտադիր պայման է հասարակայնորեն վտանգավոր տվյալ արարքի կատարման համար:

Մեր կարծիքով՝ հայեցակարգային այդ դրույթը պետք է ընկած լինի արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունների համակարգի մեջ ներառված քրեաիրավական նորմերի ծավալի փոփոխության գծով առաջարկությունների հիմքում:

Հաշվի առնելով ասվածը՝ հարկավոր է արդարացված համարել արդարադատության ոլորտում սոցիալապես որոշակիորեն նշանակալի,

գործառույթները կատարող կամ կատարած ֆիզիկական անձի կյանքի, առողջության, պատվի ու արժանապատվության, ինչպես նաև նրա մերձավորների վերաբերյալ օրենսդրորեն ամրագրումը: Դատավարական կամ հետդատավարական **հարաբերությունների** սուբյեկտների նկատմամբ հանցավոր ոտնձգությունների, ինչպես նաև դրանց մերձավորների ինքնուրույն կազմերի մեջ առանձնացնելը առաջին հերթին կապված է նշված անձանց քրեաիրավական պաշտպանության հատուկ կարգավիճակի հետ: Իրավահարաբերություններում մասնակցելու պահին, ինչպես նաև նրանց մերձավորների նկատմամբ ոտնձգությունները վերջին հաշվով բերում են արդարադատության խախտմանը: Այս դեպքում մարդը, լինելով ինքնուրույն պաշտպանվող օբյեկտ (բարիք), ունի կարգավիճակ, որը հասարակությունը ճանաչում է որպես հատուկ քրեաիրավական պաշտպանության իրավունք, քանի որ դա անմիջականորեն վնասում է արդարադատությանը և գնահատվում իբրև հիմնական պաշտպանվող բարիք: Ոտնձգությունը տեղի է ունենում. առաջին միայն որոշակի շրջանի անձանց նկատմամբ, երկրորդ՝ միայն իրենց գործունեության կամ իրենց մերձավորների գործունեության որոշակի ոլորտի առնչությամբ:

¹ Ст'ю Денисов С.А., Актуальные проблемы уголовной ответственности за преступления против правосудия. Дис... докт. юрид. наук. Санкт-Петербург. 2002. с. 59-60.

² Ст'ю Акултные проблемы уголовного права. Часть первая. М., 2016:

ԴԱՏԱՎՈՐԻ ԿԱՐԳՎԻՃԱԿԸ ԵՎ ՆՐԱ ԱՆԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ ՅԱՆՎԱՏԱՆԻ ՅԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Ցանկացած ժողովրդավարական պետությունում արդարադատության իրականացման գործընթացում կենտրոնական տեղ է զբաղեցնում դատավորը: Դատավորի անաչառ գործունեությունը կանխորոշում է անկախ դատական համակարգի մասին հասարակությունում ձևավորվող պատկերացումները և նպաստում է դատավորի դերի ու հեղինակության բարձրացմանը, դատական համակարգի նկատմամբ հասարակության վստահության աճին: Դատավորի առջև դրված պատասխանատու խնդիրների լուծման կարևորությունից է բխում օրենսդրորեն նրա հատուկ կարգավիճակի ամրագրումը:

Կարգավիճակը (լատ. status-վիճակ, դրություն) քաղաքացու կամ իրավաբանական անձի իրավական դրությունն է¹: Իրավաբանական գրականությունում առկա են «դատավորի կարգավիճակ» հասկացության տարբեր սահմանումներ: Այսպես, ըստ Վ.Ս. Ավդոնկինի՝ դատավորի կարգավիճակը նրա պրոֆեսիոնալ նշանակությամբ ու իրավական դերով պայմանավորված՝ օրենսդրությամբ նախատեսված դատավորի իրավունքների ու պարտականությունների, նրան ներկայացվող պահանջների, նրա գործունեության երաշխիքների, իր

պարտականությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման համար դատավորին քրեական, կարգապահական և այլ իրավաբանական պատասխանատվության ենթարկելու իրավական կարգավորման ամբողջությունն է²: Կ.Ֆ. Գուցենկոն դատավորի կարգավիճակը բնորոշելիս նշում է, որ դատավորի կարգավիճակի տակ ընդունված է հասկանալ նրա այն իրավունքների ու պարտականությունների ամբողջությունը, որոնք պայմանավորված են իր պաշտոնական դիրքով³: Մ.Ի. Կլեանդրովը «դատավորի կարգավիճակ» հասկացությունում ներառում է դատավորի՝ որպես դատական իշխանության կրողի, բարձրաստիճան պաշտոնյայի իրավական կարգավիճակը, նրա իրավունքները, պարտականությունները, երաշխիքներն ու անձեռնմխելիությունը, նրա տեղը դատական համակարգում⁴:

Ընդհանուր առմամբ՝ դատավորի կարգավիճակը իրավական նորմերի համակցություն է, որը կարգավորում է դատավորի կարգավիճակ ձեռք բերելուն ուղղված, դատավորի լիազորությունների դադարեցման և նրան պատասխանատվության ենթարկելու կապակցությամբ, ինչպես նաև դատավորի անաչառության, ապաքաղաքականացվածության,

ՀՈՒՆԻՄ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանութիւն

անձեռնմխելիության և անկախության մյուս երաշխիքների իրականացման ընթացքում առաջացող իրավահարաբերությունները⁵:

Դատավորի կարգավիճակի, այդ թվում՝ նրա անկախության երաշխիքների վերաբերյալ դրույթներ են ամրագրվել ինչպես ՀՀ գործող Սահմանադրությունում (ընդունված 2005 թվականի նոյեմբերի 27-ին), ՀՀ նոր Սահմանադրությունում (ընդունված 2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ին) և ՀՀ օրենսդրական այլ ակտերում, այնպես էլ միջազգային մի շարք փաստաթղթերում, որոնցից կարելի է առանձնացնել «Դատավորների կարգավիճակի մասին» 1998 թվականի հուլիսի 10-ի եվրոպական խարտիան և եվրոպական խարտիայի պարզաբանման հուշագիրը, ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովի կողմից 1985 թվականի նոյեմբերի 29-ի թիվ 40/32 և 1985 թվականի դեկտեմբերի 13-ի թիվ 40/46 բանաձևերով հաստատված «Դատական մարմինների անկախության հիմնարար սկզբունքները» և դրա հավելվածը՝ ՄԱԿ-ի գլխավոր վեհաժողովի կողմից թիվ 2200A(XXI) բանաձևով հաստատված «Դատավորների վարքագծի բանգալոբյան սկզբունքները», Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի 1994 թվականի հոկտեմբերի 13-ի «Դատավորների անկախության, արդյունավետության ու դերի մասին» թիվ R(94)12 և 2010 թվականի նոյեմբերի 17-ի «Դատավորների անկախության, գործունեության արդյունավետության և պատասխանատվության մասին» թիվ CM/Rec(2010)12 հանձնարարականները,

ԵԱՀԿ/ԺՄՀԻԳԻ և Դատական անկախության հետազոտությունների Մաքս Պլանք Միներվա խմբի՝ 2010 թվականի հունիսի 23-25-ի «Արևելյան Եվրոպայում, Հարավային Կովկասում, Կենտրոնական Ասիայում դատական անկախության վերաբերյալ կիևյան հանձնարարականները»:

Հարկ է նշել, որ, կարևորելով դատավորի կարգավիճակի առանձնահատուկ նշանակությունը՝ ՀՀ նոր Սահմանադրությունը դատավորի կարգավիճակին առանձին հոդված է նվիրել (հոդված 164), որում ներկայացված են դատավորի կարգավիճակին վերաբերող հիմնական դրույթները:

Դատավորի կարգավիճակի մասին խոսելիս պետք է նկատի ունենալ այն հատկությունների ամբողջությունը, որոնց միասնությունը կազմում է դատավորի հսկայությունը կամ ըմբռնումը ժամանակակից ժողովրդավարական հասարակությունում: «Դատավորների կարգավիճակի մասին» եվրոպական խարտիայի 1.1 կետի համաձայն՝ դատավորների կարգավիճակը նշանակում է այնպիսի ձեռնհասության, անկախության և անկողմնակալության ապահովում, որոնք յուրաքանչյուր մարդ իրավաչափորեն ակնկալում է դատական մարմիններից և ամեն մի այն դատավորից, որին վստահված է իր իրավունքների պաշտպանությունը: Այն բացառում է ցանկացած իրավիճակ և ցանկացած ընթացակարգ, որոնք կարող են սասանել վստահությունը այդ ձեռնհասության, անկախության և անկողմնակալության նկատմամբ»:

Դատավորի կարգավիճակը կազմող հիմնական հատկանիշներն են դատավորի քաղաքական և սոցիալական չեզոքությունը, անփոփոխելիությունն ու անձեռնմխելիությունը: Դատավորի կարգավիճակի անբաժանելի մասն է կազմում վերջինիս անկախությունը՝ որպէս արդարադատության իրականացման արդյունավետ և լիարժեք երաշխիք:

Քաղաքական ոլորտում դատավորի չեզոքությունը նրա ապաքաղաքականացված լինելն է, ինչն ամրագրված է ՀՀ գործող Սահմանադրության 98-րդ հոդվածով, ՀՀ նոր Սահմանադրության 164-րդ հոդվածով, ՀՀ դատական օրենսգրքի 10-րդ հոդվածով և ՀՀ դատավորի վարքագծի կանոնների 22-րդ կանոնով:

ՀՀ գործող Սահմանադրության 98-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամը չեն կարող լինել որևէ կուսակցության անդամ կամ զբաղվել քաղաքական գործունեությամբ: ՀՀ դատական օրենսգրքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասը, ի հավելումն դատավորին ներկայացվող այս սահմանադրական պահանջին, նշում է, որ դատավորը ցանկացած հանգամանքներում պարտավոր է դրսևորել քաղաքական զսպվածություն և չեզոքություն: Այսինքն՝ դատավորը պետք է պահպանի ապաքաղաքականացվածության պահանջներն ինչպես դատարանի դահլիճում, այնպես էլ դրանից դուրս, քանի որ այդ պահանջներն իրեն ներկայացվում են իր

կարգավիճակի շնորհիվ և միննույն ժամանակ նրա սեփական անկախության երաշխիքն են:

Օրենքի կողմից պահանջվող դատավորների քաղաքական չեզոքությունը չի կարող հանգեցվել միայն նրա՝ քաղաքական կուսակցությունների և շարժումների հետ կապերն արգելելուն⁶: Դատավորները չեն կարող իրենց նվիրվածությունը կամ հակառակը՝ բացասական վերաբերմունքն արտահայտել քաղաքական կուսակցությունների նկատմամբ, քանի որ տվյալ փաստն ապացուցվելու դեպքում կբացառվի դատավորի «օբյեկտիվ անաչառությունը», և գոնե այդ կուսակցության ներկայացուցիչները հիմնավոր կասկած կունենան դատավորի անաչառության վերաբերյալ:

Դատավորի ապաքաղաքականացված լինելու պահանջը ներառված է նաև Իրավաբանների միջազգային ընկերակցության «Դատավորների անկախության նվազագույն չափանիշներում», ինչպես նաև «Արդարադատության անկախության համընդհանուր հռչակագրում»: Այսպես, Իրավաբանների միջազգային ընկերակցության «Դատավորների անկախության նվազագույն չափանիշների» 38-րդ կետը նախատեսում է՝ «Դատավորները չպետք է պաշտոններ զբաղեցնեն քաղաքական կուսակցություններում»: Իսկ «Արդարադատության անկախության համընդհանուր հռչակագրի» 2.28 կետը նշում է՝ «Դատավորները չեն կարող լինել քաղաքական կուսակցությունների ակտիվ անդամներ կամ դրանցում պաշտոններ զբաղեցնեն»:

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանութիւն

Սոցիալական ոլորտում դատավորի չեզոքությունը նրա կարգավիճակի անհամատեղելիությունն է գործունեության որոշակի տեսակների հետ, ինչն էլ դատավորի պաշտոնի բացառիկության ինստիտուտի պատմական զարգացման արդյունքն է: Դատավորի պաշտոնի բացառիկությունը նշանակում է, որ դատական պաշտոնյաներից ոչ ոք չի կարող այլ պաշտոն զբաղեցնել ինչպես դատական, այնպես էլ այլ գերատեսչություններում կամ հասարակական ծառայության ոլորտում⁷:

ՀՀ գործող Սահմանադրության 98-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության համաձայն՝ դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամը չեն կարող զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, զբաղեցնել իրենց պարտականությունների հետ չկապված պաշտոն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում, պաշտոն առևտրային կազմակերպություններում, կատարել այլ վճարովի աշխատանք, բացի գիտական, մանկավարժական և ստեղծագործական աշխատանքից: Սահմանադրական այս պահանջն իր արտացոլումն է գտել ինչպես ՀՀ դատական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածում, այնպես էլ ՀՀ դատավորի վարքագծի կանոնների 22-րդ կանոնում: ՀՀ նոր Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 6-րդ մասը նույնպես նախատեսում է վերոնշյալ դրույթը՝ նշելով նաև, որ Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով և Դատական օրենսգրքով կարող են սահմանվել անհամատեղելիության լրացուցիչ պահանջներ:

Ինչ վերաբերում է դատավորի կարգավիճակի անհամատեղելիությանը հասարակական ծառայության ոլորտում, ապա հարկ է նշել, որ դատավորն իրավունք չունի լինելու որևէ հասարակական կազմակերպության անդամ՝ անգամ ներառյալ այն մասնագիտական հասարակական կազմակերպությունները, որոնց անդամակցում են դատախազներ, փաստաբաններ և իրավաբան այլ ծառայողներ կամ քաղաքացիներ: Սա լրջորեն կարող է վնասել օբյեկտիվ անաչառության պահանջներին: Դատավորի պաշտոնի բացառիկությունը նշանակում է, որ նրա կարգավիճակն անհամատեղելի է գործունեության որոշակի տեսակների հետ՝ անգամ եթե գործունեության այդ տեսակը համատեղելի է իրավապահ մարմինների ներկայացուցիչների կարգավիճակի հետ⁸:

Միևնույն ժամանակ անհրաժեշտ է ընդգծել, որ դատավորը կարող է անդամակցել դատավորների միությանը կամ դատավորների շահերը ներկայացնող այլ կազմակերպությունների՝ ազատորեն կատարելով դրանց կանոնադրությունից բխող գործողություններ (ՀՀ դատավորի վարքագծի կանոնների 21-րդ կանոն): Հայաստանի Հանրապետությունում այդպիսի հասարակական կազմակերպություն է ՀՀ դատավորների միությունը, որի ստեղծումն ինքնանպատակ չէ, այլ օբյեկտիվ անհրաժեշտություն, ինչն ուղակիորեն բխում է այնպիսի միջազգային փաստաթղթերից, ինչպիսիք են՝ Եվրախորհրդի Նախարարների կոմիտեի 94-12 հանձնարարականը,

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴՍՏԱԿԱՆ
Իշխանութիւն

«Դատավորների կարգավիճակի մասին» եվրոպական խարտիան, Դատավորների միջազգային միության «Դատավորի համընդհանուր խարտիան», ՄԱԿ-ի հիմնարար սկզբունքները և այլն:

ՀՀ գործող Սահմանադրության 96-րդ հոդվածն անրագրում է դատավորի անփոփոխելիության սկզբունքը և նշում, որ դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամն անփոփոխելի են: Դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամը պաշտոնավարում են մինչև 65 տարին լրանալը: Նրանց լիազորությունները դադարեցվում են միայն Սահմանադրությամբ և օրենքով նախատեսված դեպքերում ու կարգով: Դատավորի անփոփոխելիության սկզբունքը նախատեսված է նաև ՀՀ դատական օրենսգրքի 14-րդ հոդվածով:

Անփոփոխելիությունը բնութագրում է դատավորի օբյեկտիվ իրավական վիճակը: Այն կարելի է բնորոշել որպես դատավորի իրավունքը զբաղեցնելու իր պաշտոնն ընդհուպ մինչև օրենքով սահմանված տարիքը լրանալը, և այդ պաշտոնից չհեռացվելու իրավունքն այլ կերպ, քան օրենքով սահմանված հիմքերով և կարգով:

Անփոփոխելիության սկզբունքը դատավորի անկախության կարևորագույն երաշխիքն է և ապահովում է դատական իշխանության կայունությունն ու արժանապատվությունը: Պատահական չէ, որ դեռևս 18-րդ դարի մեծ մտածող Շառլ Լուի Մոնտեսքիոն դատավորի անկախության հիմնական երաշխիքը տեսնում էր

նրան այդ պաշտոնում ցմահ նշանակելու մեջ¹⁰:

ՀՀ նոր Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 8-րդ մասը մասնավորեցնում է դատավորի լիազորությունների դադարման դեպքերը, որի համաձայն՝ դատավորի լիազորությունները դադարում են լիազորությունների ժամկետն ավարտվելու, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիությունը կորցնելու կամ այլ պետության քաղաքացիություն ձեռք բերելու, նրա նկատմամբ կայացված մեղադրական դատավճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու կամ քրեական հետապնդումը ոչ արդարացնող հիմքով դադարեցնելու, նրան անգործունակ, անհայտ բացակայող կամ մահացած ճանաչելու վերաբերյալ դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու, նրա հրաժարականի, մահվան դեպքերում:

Դատավորի անձեռնմխելիության նշանակությունն այն է, որ դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամը չեն կարող կալանավորվել, ներգրավվել որպես մեղադրյալ, ինչպես նաև նրանց նկատմամբ չի կարող դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարց հարուցվել՝ առանց համապատասխանաբար արդարադատության խորհրդի կամ սահմանադրական դատարանի համաձայնության: Դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամը չեն կարող ձերբակալվել, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ձերբակալումն իրականացվում է հանցագործության կատարման պահին կամ

անմիջապես դրանից հետո: Նման դեպքերում ձերբակալման մասին անմիջապես տեղեկացվում են Հանրապետության Նախագահը և, համապատասխանաբար, վճռաբեկ դատարանի նախագահը կամ սահմանադրական դատարանի նախագահը (ՀՀ գործող Սահմանադրության 97-րդ հոդվածի 3-րդ պարբերություն): ՀՀ դատական օրենսգրքի 13-րդ հոդվածով նույնպես ուղղակիորեն ամրագրված է դատավորի անձեռնմխելիության սկզբունքը:

ՀՀ նոր Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ իր լիազորությունների իրականացման կապակցությամբ դատավորի նկատմամբ քրեական հետապնդում կարող է հարուցվել միայն Բարձրագույն դատական խորհրդի համաձայնությամբ: Դատավորն իր լիազորությունների իրականացման կապակցությամբ առանց Բարձրագույն դատական խորհրդի համաձայնության չի կարող զրկվել ազատությունից, բացառությամբ երբ նա բռնվել է հանցանք կատարելու պահին կամ անմիջապես դրանից հետո: Այս դեպքում ազատությունից զրկելը չի կարող տևել յոթանասուներկու ժամից ավելի: Դատավորին ազատությունից զրկելու մասին անհապաղ տեղեկացվում է Բարձրագույն դատական խորհրդի նախագահը:

Դատավորի անձեռնմխելիությունը դիտարկելով մեկ այլ տեսանկյունից՝ տեսական գրականությունում առկա է վերջինիս հետևյալ սահմանումը. «Դատավորի անձեռնմխելիությունը ուղղակի պատճառահետևանքային կապի բացակայությունն

է դատավորի կողմից կամ նրա մասնակցությամբ կայացված դատական ակտին վերադաս դատական ատյանի տված բացասական գնահատականի և դատավորին անձնական (քրեադատավարական կամ կարգապահական) պատասխանատվության ենթարկելու կամ նրա լիազորությունները դադարեցնելու հարցերի հարուցման, քննության և դրական լուծման միջև»¹: Այսինքն՝ դատավորի անձեռնմխելիությունը նշանակում է նրա՝ որպես քաղաքացու անձեռնմխելիությունը նրա՝ որպես դատավորի գործունեության արդյունքը վերադաս դատարանի կողմից բացասաբար գնահատվելու դեպքում²:

Դատավորի անկախության սկզբունքն ամրագրված է ՀՀ գործող սահմանադրության 97-րդ հոդվածի 1-ին պարբերությամբ, որի համաձայն՝ արդարադատություն իրականացնելիս դատավորը և սահմանադրական դատարանի անդամը անկախ են, ենթարկվում են միայն Սահմանադրությանը և օրենքին: Դատավորներն անկախ են նաև դատական համակարգի ներսում, այսինքն՝ ստորադաս դատարանների դատավորները ենթակա և հաշվետու չեն վերադաս դատարանների դատավորներին: ՀՀ նոր Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 1-ին մասը դատավորի անկախության սկզբունքի ամրագրման հետ մեկտեղ ամրագրել է նաև դատավորի անաչառությունը:

Դատավորի անկախությունը, լինելով դատավորի սահմանադրաբանական կարգավիճակի բաղկացուցիչ տարր, կոչված է ապահովելու դատական իշխանության

ինքնուրույնությունը, այն հանրային շահերի, այդ թվում՝ արդարադատության շահի պաշտպանության կարևորագույն նախապայման է¹³:

Դատական իշխանությանը վերաբերող գործող օրենսդրությամբ նախատեսվում են բազմաթիվ երաշխիքներ, որոնք ապահովում են դատավորների անկախությունը: Այդպիսի երաշխիքներից են¹⁴ դատական համակարգի կազմավորումը, արդարադատության իրականացման օրենքով նախատեսված դատավարական կարգը, դատավորի գործունեությանը միջամտելու անթույլատրելիությունը, դատավորի անփոփոխելիությունը և անձեռնմխելիությունը, դատավորի գործունեության նյութական և սոցիալական երաշխիքները և այլն:

Դատավորի անկախության կարևորագույն երաշխիքներից է դատավորին պատշաճ աշխատավարձի սահմանումը, ինչը բխում է նաև միջազգային փաստաթղթերից: Համաձայն «Դատավորների կարգավիճակի մասին» եվրոպական խարտիայի 6.1 կետի՝ դատավորի դատական պարտականությունների կատարումը պետք է վարձատրվի, իսկ վարձատրության չափը սահմանվում է այնպիսին, որ դատավորին պաշտպանի այն ճնշումներից, որոնք ուղղված են նրա որոշումների բովանդակության և ընդհանրապես դատարանում նրա վարքագծի վրա ազդելուն՝ խախտելով, այսպիսով, նրա անկախությունն ու անաչառությունը:

Պատահական չէ, որ ՀՀ նոր Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 10-րդ մասն ամրագրում է, որ դատավորի

համար սահմանվում է նրա բարձր կարգավիճակին և պատասխանատվությանը համապատասխանող վարձատրություն: Դատավորի վարձատրության չափը սահմանվում է օրենքով:

Օրենսդրական ամրագրում ստացած դատավորի հատուկ կարգավիճակից ուղղակիորեն բխում է, որ դատավորի վարձատրությունը պետք է համապատասխանի նրա բարձր կարգավիճակին՝ դրանով նաև առանձնացնելով դատավորի հատուկ կարգավիճակն ու տեղը այլ սուբյեկտների շարքում: Ներկայումս, սակայն, պետական պաշտոն զբաղեցնող որոշակի անձանց վարձատրությունը գրեթե հավասարեցվել է դատավորի վարձատրությանը, ինչի պայմաններում իմաստագրկվում է օրենսդրորեն դատավորին տրված հատուկ կարգավիճակի նշանակությունը:

Միաժամանակ պետք է արձանագրել, որ ի տարբերություն պետական պաշտոններ զբաղեցնող շատ այլ անձանց՝ դատավորները զրկված են սոցիալական և այլ երաշխիքներից, որի պայմաններում խաթարվում է դատավորի՝ որպես հատուկ սուբյեկտի նկատմամբ եղած վերաբերմունքը:

Խոսելով օրենսդրի կողմից դատավորին տրված հատուկ կարգավիճակի մասին՝ հարկ է նշել, որ դատավորին տրված այդ կարգավիճակից և նրա կողմից միմիայն արդարադատության իրականացման կանխավարկածից ելնելով է, որ օրենսդիրը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 311-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 3-րդ կետով որպես կաշառք ստանալու ծանրացնող հանգամանք է դիտել դա դատավորի

կողմից կատարելը: Ընդ որում՝ նշված հոդվածով բացի դատավորից ոչ մի այլ սուբյեկտ հիշատակված չէ, ինչը ևս մեկ անգամ ընդգծում է դատավորի հանդեպ օրենսդրի առանձնակի վերաբերմունքն ու հատուկ ուշադրությունը:

Այսպիսով, դատավորի կարգավիճակը՝ որպես ժողովրդավարական հասարակությունում դատավորի հասկացությունը կամ ըմբռնումը կազմող հատկանիշների ամբողջություն, ամրագրում է դատավորի տեղն ու դերը պետաիրավական իրականության և ընդհանրապես առկա կամ ցանկալի իրականության մեջ: Հենց այստեղ է, որ կարգավիճակը, դուրս գալով պաշտոնատար անձի ծառայողական իրավունքների և պարտականությունների շրջանակներից, դառնում է դատավորի անկախության

բոլոր իրավական երաշխիքների ամբողջությունը և միաժամանակ խորհրդանիշը:

Ներկայումս ՀՀ-ում տեղի ունեցած սահմանադրական և դատաիրավական բարեփոխումները կոչված են ամրապնդելու դատավորի ու դատական իշխանության անկախությունը: Վերջիններիս անկախությունը երաշխավորելու նպատակով հատկապես կարևորվում է նոր անկախ մարմնի՝ Բարձրագույն դատական խորհրդի ստեղծումը, որի կազմը, կազմավորման կարգն ու լիազորությունները ամրագրված են սահմանադրական մակարդակով:

Կարծում ենք, որ տեղի ունեցած բարեփոխումները կտան իրենց դրական արդյունքը և կնպաստեն արդարադատության իրականացման գործընթացում դատավորի անկախության ու անաչառության ամրապնդմանը:

1. Юридический энциклопедический словарь, М., 1987, с. 454.
 2. Авдонкин В.С., Правоохранительные органы в схемах с комментариями: Учебное пособие. Изд. 4-е, перераб. и доп. М.: ЭКСМО, 2009, с. 79.
 3. Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы: Учебник. Изд. 9-е., перераб. и доп. М.: ЗЕРЦАЛО-М, 2009. с. 257.
 4. Клеандров М. И. Статус судьи: правовой и смежные компоненты. М.: Издательство «Норма», 2008. с. 16.
 5. Խաչատրյան Մ. Գ., Խաչատրյան Գ. Մ., Դատավորի կարգավիճակը Հայաստանի Հանրապետությունում (իրավա-համեմատական վերլուծություն), Երևան, 2002, էջ 6:
 6. Савицкий В. М., Организация судебной власти в Российской Федерации, М. 1996, с. 23.
 7. Духовской М. В., Русский уголовный процесс, М., 1905, цит. По кн. Хрестоматия по уголовному процессу России, автор-составитель Куцова Э. Ф., М. 1999, с. 126.

8. Խաչատրյան Մ. Գ., Խաչատրյան Գ. Մ., Դատավորի կարգավիճակը Հայաստանի Հանրապետությունում (իրավա-համեմատական վերլուծություն), Երևան, 2002, էջ 72:
 9. Նույն տեղում, էջ 78:
 10. Монтескье Ш. Л., О духе законов, С. Петербург, 1900, с. 182.
 11. Խաչատրյան Մ. Գ., Խաչատրյան Գ. Մ. Դատավորի կարգավիճակը Հայաստանի Հանրապետությունում (իրավա-համեմատական վերլուծություն), Երևան, 2002, էջ 102:
 12. Նույն տեղում, էջ 101:
 13. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հոկտեմբերի 20-ի թիվ ԳԴ5/0022/01/10 որոշում, կետ 34:
 14. Հայաստանի Հանրապետության դատարանակազմությունը և իրավապահ մարմինները (4-րդ հրատարակություն՝ փոփոխություններով և լրացումներով), Գիլբանդյան Ս., Հարությունյան Ա., Ղազինյան Գ., Ղուկասյան Հ., Երևան, ԵԳՀ հրատարակչություն, 2008, էջ 63:

Կարեն ՄԱՄԻԿՈՆՅԱՆ

Տնտեսագիտության թեկնածու, ՀՀ ԳԱԱ «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի Տնտեսագիտական և հաշվապահական փորձաքննությունների բաժնի պետ, փորձագետ

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ՓՈՐՁԱԳԵՏԻ ԿՈՂՄԻՑ ՍՏՈՒԳՄԱՆ ԽՈՐՈՒԹՅԱՆ ՉԱՓՈՐՈՇԻՉՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ

Տնտեսագիտական փորձաքննությունների համար գործնականում հատուկ մշակված և համեմատաբար ամբողջական մեթոդների ու ընդհանուր տերմինաբանության մեկ շրջանակ բավականին բարդ է առանձնացնել:

Առաջադրված հարցերի շրջանակում հետազոտություն իրականացնելու համար փորձագետը դրանք փոխառնում է տնտեսագիտության տարբեր ճյուղերից և կիրառական ուղղություններից: Ավանդաբար համարվում է, որ շատ մեթոդներ փոխառնված են հաշվապահական հաշվառումից, տնտեսագիտական վերլուծությունից, մի մասն էլ՝ աուդիտորական ստուգման (վերահսկման և հաշվեքննման) գործնական կիրառությունից [7]: Այդուհանդերձ, դրանք վերափոխվում կամ կառուցվում են ըստ տնտեսագիտական փորձաքննության **առարկայի և օբյեկտի**՝ կիրառվելով ֆինանսատնտեսագիտական և հաշվապահական հետազոտություններ իրականացնելու ընթացքում: Իսկ կոնկրետ առաջադրված խնդրից ելնելով՝ փորձագետը կարող է ընտրել անհրաժեշտ մեթոդը, այսինքն՝ հատուկ եղանակներ, որոնց

միջոցով հետազոտվում է առարկան [6, էջ 87]: Սովորաբար փորձագիտական եզրակացություններում նշվում են միայն այդ մեթոդների անվանումներն առանց կոնկրետ նկարագրության. փորձագետի եզրակացության մեջ պետք է նշված լինի կիրառված մեթոդների մասին [1]:

Տնտեսագիտական փորձաքննությունների ընթացքում հիմնական բարդույթներն առաջանում են ելակետային տվյալների ստացման, դուրսբերման և դրանց հիմնավորվածության մակարդակի որոշման խնդիրների շուրջ: Այս առումով հատկանշական է փորձագետի կողմից **ստուգման խորության չափորոշիչն ընդունելը**, ինչն ըստ էության՝ հետազոտությունների ընթացքում **ապացուցողական ելակետային տվյալների հաստատման նպատակով** կարող է շահարկվել փորձագետի կողմից՝ իր իրավասության գիտական և սուբյեկտիվ շրջանակների հիմնավորմամբ՝ առանց այդ ելակետային տվյալների կամ փաստաթղթերի արժանահավաստությունը ստուգելու:

Շատ դեպքերում, լիազորություններ չունենալու առումով, փորձագետի

ՀՈՒՆԻՄ-09-ՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

կողմից շահարկման առարկա կարող է դիտվել ՀՀ տարածքում տնտեսավարող սուբյեկտների գործունեության ստուգումների կազմակերպման գործընթացը կարգավորող՝ «ՀՀ-ում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածով նախատեսված դրույթը, որի համաձայն՝ **ստուգումն** օրենքի հիման վրա իրականացվող ընթացակարգ է, որով պարզվում է տնտեսավարող սուբյեկտի ներկայացրած հաշվետվությունների, հայտարարագրերի, հարկերի և պարտադիր այլ վճարների գծով նախատեսված հաշվարկների, ելակետային տվյալների և այլ փաստաթղթերի արժանահավատությունը և վերջինիս ծավալած փաստացի գործունեության համապատասխանությունն օրենքների և այլ իրավական ակտերի պահանջներին [2]: Եվ հետևաբար, նույն օրենքի 2-րդ և 3-րդ հոդվածների համաձայն՝ ՀՀ տարածքում իրենց լիազորությունների շրջանակներում ստուգումներ իրականացնելու իրավասությամբ օժտված են պետական մարմինները կամ դրանց համապատասխան լիազորություններ ունեցող մարմինները, որոնց կողմից **ստուգման նպատակը**, մասնավորապես, տնտեսավարող սուբյեկտի գործունեության ոլորտում օրենքի և այլ իրավական ակտերի հիման վրա պետական մարմիններին ներկայացված կամ հրապարակված հաշվետվությունների արժանահավատությունը պարզելն է, ինչպես նաև տնտեսավարող սուբյեկտի գործունեության հետ կապված առանձին տարրերի փաստացի իրավիճակը պարզելը:

Անուղղակիորեն շահարկման առարկա է կարող է դիտվել նաև «Աուդիտորական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված աուդիտ հասկացությունը, ինչը նույն օրենքի 7-րդ հոդվածով սահմանվում է որպես աուդիտի ենթարկվող անձի ֆինանսական հաշվետվություններում ներկայացված տեղեկատվության անկախ **ստուգում** [3]: Եվ հետևաբար, **ստուգման նպատակը** աուդիտորի կողմից կարծիք արտահայտելն է այն մասին, թե արդյոք ֆինանսական հաշվետվությունները, բոլոր էական առումներով, կազմված են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան: ՀՀ-ում աուդիտի անցկացման «Աուդիտի միջազգային ստանդարտներին համապատասխանող աուդիտի ստանդարտների» համաձայն՝ աուդիտորը հատուկ պատրաստություն չունի, և նրանից չի պահանջվում, որ նա լինի փաստաթղթերի իսկությունը ստուգող փորձագետ, աուդիտը խարդախության մեղադրանքի պաշտոնական ստուգում չէ, ինչպես նաև աուդիտորը պետք է նախագծի և իրականացնի աուդիտորական ընթացակարգեր, որպեսզի ստուգի ֆինանսական հաշվետվությունների պատրաստման ընթացքում գլխավոր հաշվենաստյանում գրանցումների և այլ ճշգրտումների համապատասխանությունը: Իսկ աուդիտորական ապացույցների ձեռքբերման համար կատարվող ռիսկի գնահատման ընթացակարգերը կարող են ներառել՝ փաստաթղթերի ու հաշվետվությունների ստուգում, ֆինանսական հաշվետվություններին

ՀՈՒՒԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

անչվող գործառնությունների հետևում-զննում տեղեկատվական համակարգի միջոցով [4]:

Վերը նշվածը մեկ հարթությունում ի մի բերելու պարագայում կարելի է դիտարկել ստուգում իրականացնող անձանց նպատակների հետևյալ շրջանակը.

ա) պետական մարմինների ստուգման նպատակը ներկայացված հաշվարկների և հաշվետվությունների արժանահավատությունը պարզելն է,

բ) աուդիտորի ստուգման նպատակը ֆինանսական հաշվետվությունների՝ օրենսդրությանը համապատասխան կազմված լինելը պարզելն է.

գ) փորձագետի կողմից ստուգման նպատակը ապացուցողական ելակետային տվյալների հիմնավորվածությունը պարզելն է:

Ստացվում է, որ պետական մարմինների կողմից իրականացվող ստուգման, ինչպես և աուդիտորական ստուգման ընթացակարգերի դեպքում կիրառվող մեթոդներն ու ընտրված գործիքակազմը հիմնականում զուգահեռվում կամ նույնականացվում են՝ կախված ընտրված «ստուգման առարկայից», ինչը նաև վերաբերում է փորձագետի կողմից ստուգմանը, սակայն ըստ նպատակի՝ դրանք տարբերվում են ընտրված «ստուգման օբյեկտի» դեպքում, որն էլ փորձագետի կողմից վերը նշված շահարկումների հիմնական պատճառն է համարվում:

Ներկայացնենք տնտեսագիտական փորձաքննության՝ գործնականում առավել հաճախ կիրառվող

մեթոդներից մի քանիսի համառոտ նկարագիրը, որոնք մեր կողմից համախմբվել են տարբեր գիտական աշխատանքներից. որտեղ «ստուգման առարկան» նույնն է, իսկ նպատակները՝ տարբեր [5; 6 էջ 88-98; 7].

1. Փաստաթղթային ստուգում (ըստ ձևի և բովանդակության)

Այս մեթոդն իր բնույթով փաստաթղթերի կազմման, վավերապայմանների լրացման ճշտության, հաշվապահական թղթակցությունների փաստաթղթային հիմնավորման ստուգում է: Փաստաթղթային ստուգման նպատակը տնտեսական գործառնությունների վերաբերյալ փաստաթղթերի իսկության, կազմման հիմնավորվածության և ճշտության, ինչպես նաև հաշվապահական հաշվառման գրանցամատյաններում գրանցումների՝ սկզբնական փաստաթղթերի տվյալներին համապատասխանության պարզումն է:

2. Մաթեմատիկական ստուգման մեթոդ

Այս մեթոդը հաշվառման և հաշվետվականության քանակագումարային տեղեկատվության տնտեսամաթեմատիկական մշակման եղանակների ամբողջություն է:

Առավել կիրառական է համարվում թվաբանական ստուգումը: Այս ստուգման բնույթը տնտեսագիտական ցուցանիշների կրկնակի մաթեմատիկական մշակումն է (գումարներ, վերջնարդյունքներ, բաժանարարներ, տոկոսներ, միջին մեծություններ, բացարձակ և հարաբերական ցուցանիշներ և այլն):

ՀՈՒԼԻՍ-09-ՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

3. Նորմատիվային ստուգման մեթոդ

Այս մեթոդի դեպքում տարբերակում են երկու մոտեցում.

1) Հումքի, նյութերի նորմավորված ծախսումների, գնագոյացման մեխանիզմների կիրառության և հարկերի չափի հաշվարկման ճշտության, ինչպես նաև տնտեսագիտական գործառնություններում նպատակահարմարության և օրինականության արտացոլման ստուգում:

2) Նորմատիվ իրավական ակտերի կիրառության ստուգում, որն արտացոլվում է համապատասխան իրավասու պետական մարմինների աշխատակիցների կողմից ստուգման արդյունքում հայտնաբերած խախտումների փաստական դիտարկման և ստուգման ակտում արձանագրած նորմատիվ ակտերի պահանջների կիրառության ճշտության մեջ:

4. Հանդիպական ստուգում (ըստ փաստաթղթերի բովանդակության)

Այս մեթոդը նույն բնույթի փաստաթղթի տարբեր նմուշների համեմատություն է: Այդօրինակ նմուշներ կարող են վերցվել նույն կազմակերպության տարբեր ստորաբաժանումներից (օրինակ՝ ապրանքներն ուղեկցող թերթիկ կամ ապրանքային բեռնագիր, պահեստի ապրանքագիր և այլն) կամ պայմանագիր կազմակերպությունից (օրինակ՝ հաշիվապրանքագիր, գնորդի պատվերի ապրանքագիր, իսկ երկրորդ նմուշը՝ մատակարարից և այլն), ինչպես նաև կարող են տրամադրվել բանկի քաղվածքների, անդորրագրերի և

կազմակերպության վճարման հանձնարարագրերի ու օրդերների նմուշներ: Այդպիսի համեմատության նպատակը համապատասխան փաստաթղթերի ամբողջական բովանդակության պարզումն է: Հանդիպական մեթոդի կիրառությունը հնարավորություն է տալիս բացահայտել հաշվապահական հաշվետվականության աղավաղումները և դրանց արտացոլումը տնտեսվարող սուբյեկտի կողմից վարվող ֆինանսական հաշվառման մեջ:

5. Տնտեսական գործառնությունների տնտեսագիտական բովանդակության և հաշվապահական հաշվառման հաշիվներում դրանց արտացոլման հետազոտության մեթոդ

Այս մեթոդը հիմնված է կազմակերպության հաշվապահական հաշվառման վարման կրկնակի գրանցման սկզբունքի, ինչպես նաև հաշվային պլանի կիրառման հրահանգով նախատեսված (որպես օրինակելի կամ օժանդակող, ցուցադրող բնույթ կրող) տնտեսական գործառնությունների արտացոլման, ընդհանրացման սկզբունքների կիրառման վրա: Փորձագետն առաջնորդվելով այս սկզբունքներով՝ պարզում է՝ պահպանվե՞լ են արդյոք հաշվեկշռային, եկամուտների, ծախսերի, կառավարչական և արտահաշվեկշռային հաշվառման հաշիվների թղթակցությունների իրականացման կանոնները: Այդուհանդերձ բացահայտվում են աղավաղումները և այդ խախտումների հետևանքների արտացոլումը կազմակերպության

հաշվեկշռում և ֆինանսական առանձին հաշվետվություններում:

6. Հաշվեկշռային փոխկապակցվածության (հաշվեկշռային մնացորդների կապերի հետազոտության) մեթոդ

Այս մեթոդը հիմնված է տրամաբանական սկզբունքների փոխկապակցվածությամբ, ոչ հակասական և հաջորդականության սկզբունքով, հաշվառման և հաշվետվականության մեջ բոլոր տնտեսական գործառնությունների ճիշտ արտացոլման վրա: Մեթոդը կիրառվում է մեկ կամ մի քանի փոխկապակցված ցուցանիշների խմբերի փոխհարաբերությունների հետազոտության դեպքում, որոնց վերջնարդյունքները պետք է միմյանց հավասար լինեն: Դիտարկվող փոխկապակցվածությունները երևում են սինթետիկ և անալիտիկ հաշվառման գրանցամատյաններում

կոնկրետ առանձնացված գործառնությունների հավասար գումարներով, շրջանառության հաշիվների վերջնարդյունքների հավասար գումարով և կոնկրետ ժամանակահատվածի դրությամբ շարունակական մնացորդների մեծություններով: Ընդհանրացված է համարվում հաշվապահական հաշվեկշռի ակտիվների և պասիվների վերջնարդյունքների հավասարությունը:

Այնուամենայնիվ, առաջադրված կոնկրետ տնտեսագիտական խնդիրների համար անհրաժեշտ է տարբեր մեթոդների և գործիքակազմի հաջորդական կիրառման որոշակիացված համակարգ, որն էլ «փորձագիտական հետազոտության մեթոդաբանությունն» է և, հետևաբար, հնարավորություն է տալիս որոշակիորեն ապահովել միասնական մեթոդական մոտեցում միատիպ խնդիրների լուծման համար:

---

1. Հայաստանի Հանրապետության քրեական, քաղաքացիական, վարչական դատավարության օրենսգրքերի համապ. հոդվածները՝ 250, 62, 40:
 2. «ՀՀ-ում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենք:
 3. «Աուդիտորական գործունեության մասին» ՀՀ օրենք:
 4. «Աուդիտի միջազգային ստանդարտներին համապատասխանող աուդիտի ստանդարտներ» (ԱՄՄ 200, ԱՄՄ 240 և ԱՄՄ 315):
 5. Теория и практика судебной экспертизы N 4(8)2007. М.М. Виноградова, Н.Н. Бондарь; статья, с. 125.
 6. Развитие теории и практики бухгалтерской экспертизы (монография). Т.В. Пашенко, Т.Г. Шешукова; Перм. гос. ун-т., 2010, с. 170
 7. <http://www.world-economy.eu/fileadmin/world-economy/Dokumente/Russ....22.pdf>. «Тенденции развития судебно-бухгалтерской экспертизы», М.Ю. Гаспарян.

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

Սամվել ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱԱ «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի
Ֆինանսական և ճարտարագիտական փորձաքննությունների
ծառայության պետ, փորձագետ*

Սրբուհի ԱԶԱՏՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱԱ «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի
Տնօրենագիտական և հաշվապահական փորձաքննությունների
բաժնի փորձագետ*

**ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿԻԳՆԵՐԻ
ՀԱՐԿՄԱՆ ԱՌԱՋՆԱՅԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

Դեռևս 1998 թվականից Հայաստանի Հանրապետությունում (այսուհետ՝ ՀՀ) գործում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը [1], որով սահմանված են կազմակերպությունների՝ իրավաբանական անձանց կազմակերպարարական ձևերը, ինչպես նաև դրանց ստեղծման իրավական առանձնահատկությունները: Հարկ է նշել, որ իրավաբանական անձի հիմնադիր և մասնակից (բաժնետեր) հանդիսանալու տեսանկյունից ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով տրված են առանձին իրավակարգավորումներ, համաձայն որոնց՝ եթե սահմանափակ պատասխանատվությամբ (ՄՊ), փակ բաժնետիրական (ՓԲ) ու բաց բաժնետիրական (ԲԲ) ընկերությունների մասնակիցներ կարող են հանդիսանալ և՛ ֆիզիկական անձինք, և՛ այլ իրավաբանական անձինք, ապա լիակատար պատասխանատվությամբ ընկերակցության մասնակիցներ, համաձայն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի [1] 72-րդ հոդվածի 4-րդ մասի՝ *լիակատար ընկերակցությունների մասնակիցներ ու վարսահության վրա հիմնված*

ընկերակցությունների լիակատար ընկերներ կարող են լինել միայն անհատ ձեռնարկատերերը (այսուհետ՝ ԱՁ) և (կամ) առևտրային կազմակերպությունները: Դա իր հերթին հարկման տեսանկյունից բարդություններ է ստեղծել, քանի որ նման պարագայում հարցեր են առաջանում, թե այն անհատ ձեռնարկատերերը, որոնք ստեղծվել են բացառապես լիակատար պատասխանատվությամբ ընկերակցության մասնակից հանդիսանալու նպատակով և իրենց գրանցման առաջին օրից ըստ էության հանդիսացել են մասնակից մեկ այլ իրավաբանական անձի, ապա այդ ԱՁ-ները պետք է որպես հարկատու գրանցվեն առանձին՝ իրենց անձնագրերով, հաշվառման վայրի հարկային տեսչություններում (ինչպես վարվում են ընդհանուր առմամբ բոլոր ԱՁ-ները), թե՛ այդ ԱՁ-ների միջոցով ստեղծված իրավաբանական անձի՝ որպես հարկատու գրանցվելը բավարար է և, ԱՁ-ները այլևս պարտավոր չեն գրանցվել հարկատու, առավել ևս ներկայացնել հարկային հաշվետվություններ: Միաժամանակ, վերջին տարիներին

ՀՈՒՒԽՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

օրենսդրությամբ արտոնություններ են տրվել փաստացի գործունեություն չիրականացնող և եկամուտ չստացող անհատ ձեռնարկատերերին, և նրանք ազատվել են եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության (24.10.2007թ. փոփոխությամբ՝ ապահովության) վճարների գծով նվազագույն վճարներից, իսկ 2013թ. հունվարի 1-ից հետո «Եկամտահարկի» [2] և «Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների մասին» [3] ՀՀ օրենքների ուժը կորցրած ճանաչվելուց հետո «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքի [4] համաձայն եկամտային հարկի նվազագույն վճարներից, ուստի անհրաժեշտություն է առաջացել պարզել լիակատար պատասխանատվությամբ ընկերակցությունների մասնակից հանդիսացող ԱԶ-ների վրա ևս տարածվո՞ւմ են այդ արտոնությունները, թե՞ ոչ: Նշվածի կապակցությամբ հարկային մարմնի աշխատակիցների շրջանում առկա են տարբեր դիրքորոշումներ, և հանդիպում են դեպքեր, երբ այդ ԱԶ-ներին առաջադրվում են հարկային պարտավորություններ, ինչպես նաև արգելվում է օգտվել ընդհանուր առմամբ ԱԶ-ների համար սահմանված արտոնություններից, այն էլ այն դեպքում, երբ ԱԶ-ների մասնակցությամբ ձևավորված իրավաբանական անձը փաստացի գործունեություն չի ծավալել: Հետևաբար, վերը նշված հանգամանքներում հաշվարկված հարկային պարտավորությունների չափերը փորձաքննությամբ ճշգրտելու նպատակով, նաև նշանակվում են դատահաշվապահական փորձաքննություններ:

15.12.2005թ. ուժի մեջ մտած «Անհատ ձեռնարկատերերի համար եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների արտոնություններ սահմանելու մասին» ՀՀ օրենքի [5] (այսուհետ՝ Օրենք) 2-4-րդ հոդվածներով արտոնություններ են սահմանվել եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների գծով չկատարված պարտավորություններ ունեցող անհատ ձեռնարկատերերի համար:

Օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ օրենքի 2-րդ և 3-րդ հոդվածներում չնշված անհատ ձեռնարկատերերն ազատվում են 2003-2005 թվականների համար հաշվարկված և չվճարված եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների նվազագույն գումարների, ինչպես նաև դրանց նկատմամբ հաշվարկված և չվճարված տույժերի վճարումից (բացառությամբ օրենքի 5-րդ հոդվածով սահմանված դեպքի):

Նշված նորմերի համադրված վերլուծությունից բխում է, որ Օրենքն առանձնացնում է եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների նվազագույն գումարների վճարման հետ կապված պարտավորություններ ունեցող անհատ ձեռնարկատերերի երկու խումբ, որոնց նկատմամբ կիրառելի են Օրենքով սահմանված արտոնությունները, այն է՝

- մինչև 2006 թվականի մայիսի 1-ը հարկային մարմին գործունեությունը դադարեցնելու (լուծարվելու) վերաբերյալ գրավոր դիմում ներկայացրած և պետական գրանցման վկայականը (այդ թվում՝ ժամկետային)

ՀՈՒՆԻՄ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

հանձնած անհատ ձեռնարկատերեր, ովքեր չեն կատարել եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների նվազագույն գումարների վճարումներ 2003-2005 թվականների համար (Օրենքի 2-րդ հոդվածով նախատեսված)։

• 2003-2005 թվականների համար եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների նվազագույն գումարների վճարումներ չկատարած անհատ ձեռնարկատերեր՝ անկախ գործունեությունը դադարեցնելու վերաբերյալ դիմում ներկայացրած լինելու և պետական գրանցման վկայականը հանձնած լինելու հանգամանքից (Օրենքի 4-րդ հոդվածով նախատեսված)։

«Անհատ ձեռնարկատերերի համար եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների արտոնություններ սահմանելու մասին» 11.11.2005թ. ընդունված ՀՀ օրենքի [5] 2-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերության և 4-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ վերոհիշյալ երկու խումբ անհատ ձեռնարկատերերի կողմից 2006 թվականի հունվարի 1-ից հետո մինչև պետական գրանցամատյանում գործունեության դադարեցման (լուծարման) մասին գրառման պահը եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների նվազագույն գումարներ չեն հաշվարկվում (չեն վճարվում)։

Մինևույն ժամանակ Օրենքը հարկային մարմիններին ծանրաբեռնում է համապատասխան պարտականություններով, այն է՝

• Օրենքի 2-րդ հոդվածով նախատեսված սուբյեկտների պարագայում

անհատ ձեռնարկատերերի դիմումները և պետական գրանցման վկայականները մինչև 2006 թվականի հունիսի 1-ը ներկայացնել պետական ռեգիստրի գործակալության տարածքային ստորաբաժանումներ՝ մինչև 2006 թվականի օգոստոսի 1-ը պետական գրանցամատյանում գործունեության դադարեցման (լուծարման) մասին գրառում կատարելու և նրանց վկայականներն օրենքով սահմանված կարգով ոչնչացնելու համար։

• Օրենքի 4-րդ հոդվածով նախատեսված սուբյեկտների պարագայում անհատ ձեռնարկատերերի ցանկերը (2003-2005 թվականների համար հաշվարկված և չվճարված պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների նվազագույն գումարների պարտադիր նշումով) մինչև 2006 թվականի սեպտեմբերի 1-ը ներկայացնել պետական ռեգիստրի գործակալության համապատասխան տարածքային ստորաբաժանումներ՝ մինչև 2006 թվականի նոյեմբերի 1-ը պետական գրանցամատյանում գործունեության դադարեցման (լուծարման) մասին գրառում կատարելու, նրանց վկայականներն անվավեր ճանաչելու և պարտավորությունները հրապարակելու համար։

• Օրենքով սահմանված վերոհիշյալ նորմերի համադրված վերլուծության արդյունքում ստացվում է, որ՝

• Օրենքի 2-րդ և 4-րդ հոդվածներով նախատեսված անհատ ձեռնարկատերերն ազատվում են 2003-2005 թվականների համար հաշվարկված և չվճարված եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
ՔՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ապահովագրության վճարների նվազագույն գումարների, ինչպես նաև դրանց նկատմամբ հաշվարկված և չվճարված տույժերի վճարումից.

• Օրենքը հարկային մարմիններին ծանրաբեռնել է Օրենքով սահմանված ժամկետներում պետական գրանցամատյանում Օրենքի 2-րդ և 4-րդ հոդվածներով նախատեսված անհատ ձեռնարկատերերի գործունեության դադարեցման (լուծարման) մասին գրառման կատարումը, համապատասխանաբար վկայականների ոչնչացումն ու անվավեր ճանաչումն ապահովելու պարտականությամբ: Ընդ որում՝ Օրենքը այդ պարտականության առնչությամբ որևէ վերապահում կամ բացառություն չի նախատեսում.

• 2006թ. հունվարի 1-ից հետո մինչև հարկային մարմինների կողմից Օրենքով նախատեսված իրենց վերոհիշյալ պարտականությունների կատարումը և գործունեության դադարեցման (լուծարման) մասին պետական գրանցամատյանում գրառում կատարելու պահը Օրենքի 2-րդ և 4-րդ հոդվածներով նախատեսված սուբյեկտների կողմից պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների նվազագույն գումարներ չեն հաշվարկվում (չեն վճարվում):

Հետևաբար, հարկային մարմինը վերը նշված հոդվածով սահմանված կարգով անհատ ձեռնարկատերերի ցանկերը մինչև 2006թ. սեպտեմբերի 1-ը պետական ռեգիստրի գործակալության համապատասխան տարածքային ստորաբաժանում ներկայացնելու պարտականությունը կրելով հանդերձ՝ անգործություն է ցուցաբերում, արդյունքում

անհատ ձեռնարկատերերի նկատմամբ, գործող պրակտիկայի համաձայն, անհիմն կերպով հաշվարկվում է եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության նվազագույն գումար:

Բացի դրանից՝ կարծում ենք, որ եթե նույնիսկ վերը նշված օրենքի որևէ դրույթ առաջացնում է երկիմաստություններ կամ տարրնթերցումներ, ապա հարկման նպատակով օրենքի նշված դրույթի կիրառման ժամանակ հարկային մարմինները, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի [6] 2-րդ հոդվածի ուժով, այն է՝ «...Եթե Հայաստանի Հանրապետությունում հարկային օրենսդրության և հարկային հարաբերությունները կարգավորող այլ իրավական ակտերով սահմանված դրույթները պարունակում են հակասություններ, երկիմաստություններ կամ տարրնթերցումներ, ապա հարկման նպատակով այդ դրույթները մեկնաբանվում են, ինչպես նաև հարկային և (կամ) մաքսային մարմինների կողմից (տեղական հարկերի դեպքում՝ նաև տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից) կիրառվում են հարկ վճարողի օգրին...» պարտավոր են այն կիրառել հարկ վճարողի օգտին:

Այնուամենայնիվ, եթե նույնիսկ պայմանականորեն ընդունենք, որ անհատ ձեռնարկատիրոջ ձեռնարկատիրական գործունեությունը դեռ համարվում է չդադարեցված, և շարունակվում են հաշվարկվել նվազագույն վճարներ, ապա 2008 թվականի հոկտեմբերի 4-ին ընդունված «Անհատ ձեռնարկատերերի համար եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների արտոնություններ սահմանելու

մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված արտոնությունների կիրառման մասին» ՀՕ-151-Ն ՀՀ օրենքի [7] 1-ին հոդվածի համաձայն. «Անհատ ձեռնարկատերերի համար եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների արտոնություններ սահմանելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2005 թվականի նոյեմբերի 11-ի ՀՕ-215-Ն օրենքով [5] սահմանված արտոնություններից օգտվելու իրավունք ունեցող անհատ ձեռնարկատերերը, որոնք մինչև սույն օրենքն ուժի մեջ մտնելը **դեռևս չեն օգտվել** այդ արտոնություններից, կարող են օգտվել Օրենքով իրենց վերապահված արտոնություններից՝ **առանց ժամկետային սահմանափակման:**

Մտացվում է, որ այս պահին ևս անհատ ձեռնարկատերը կարող է օգտվել 15.12.2005թ. ուժի մեջ մտած օրենքով սահմանված արտոնություններից՝ չվճարել սոցիալական ապահովագրության վճարների և եկամտահարկի գծով հաշվարկված նվազագույն վճարները:

Գործող պրակտիկայի համաձայն՝ ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ-ը պատճառաբանում է, որ անհատ ձեռնարկատիրոջը չեն լուծարում, քանի որ վերջինս լիակատար ընկերակցության մասնակից է և իր գործունեությունը ծավալել է որպես լիակատար ընկերակցության անդամ:

Վերոգրյալը, մեր կարծիքով, ընդունելի չէ հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Նախ՝ «Անհատ ձեռնարկատերերի համար եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների արտոնություններ

սահմանելու մասին» ՀՀ օրենքը [5] չի նշում, որ սույն օրենքը չի տարածվում այն անհատ ձեռնարկատերերի նկատմամբ, ովքեր հանդիսանում են լիակատար ընկերակցության մասնակից, և երկրորդ՝ «Անհատ ձեռնարկատերերի համար եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների արտոնություններ սահմանելու մասին» ՀՀ օրենքը [5] որևէ վերապահում կամ բացառություն չի նախատեսել՝ պայմանավորված Օրենքի 2-րդ և 4-րդ հոդվածներում նշված շահառու սուբյեկտների՝ լիակատար տնտեսական ընկերակցության մասնակից լինելու հանգամանքով:

Օրենքում առկա չէ որևէ դրույթ, որը Օրենքի 2-րդ և 4-րդ հոդվածներով նախատեսված անհատ ձեռնարկատերերի շրջանակից դուրս դնելը լիակատար տնտեսական ընկերակցության մասնակից հանդիսացող անհատ ձեռնարկատիրոջը և, ըստ այդմ, լիազորեր հարկային մարմնին՝ Օրենքով նախատեսված իրավակարգավորումը չտարածել նման կարգավիճակ ունեցող անհատ ձեռնարկատերերի նկատմամբ՝ նրանց առնչությամբ չկատարելով օրենքով նախատեսված իր պարտականությունը:

Հարկային մարմինն Օրենքով լիազորված չէ Օրենքի կիրառման շրջանակից բացառել Օրենքի 2-րդ և 4-րդ հոդվածով նախատեսված այն անհատ ձեռնարկատերերին, որոնք հանդիսանում են լիակատար տնտեսական ընկերակցության մասնակից:

Բացի դրանից՝ հարկ է նկատել, որ 2013թ. հունվարի 1-ից ուժը կորցրած ճանաչվեցին «Եկամտահարկի» [2] և «Պարտադիր սոցիալական

ապահովության վճարների մասին» [3] ՀՀ օրենքները, և միաժամանակ ուժի մեջ մտավ «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքը [4], որն ըստ էության փոխարինեց այդ օրենքներին, և այս օրենքի 10-րդ հոդվածի 8-րդ մասի համաձայն նույնպես սահմանվեցին անհատ ձեռնարկատերերի համար նվազագույն եկամտային հարկի վճարներ, իսկ հարկային մարմինը փաստորեն նույն իրավակարգավորման տրամաբանության ներքո շարունակում է լիակատար ընկերակցության մասնակից հանդիսացող անհատ ձեռնարկատերերի համար հաշվարկել նվազագույն եկամտային հարկի գումարներ, ուստի հարցը արդիական է:

Բարձրացված խնդրի վերաբերյալ կարծում ենք, որ մինչև 2005թ. գրանցված, գործունեություն չծավալած, եկամտահարկի, պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների, եկամտային հարկի նվազագույն գումարների վճարումներ չկատարած անհատ ձեռնարկատերերի նկատմամբ, անկախ այն հանգամանքից՝ վերջիններս հանդիսանում են

որևէ լիակատար ընկերակցության անդամ, թե՛ ոչ, չի կարող հաշվարկվել և գանձվել եկամտահարկ, պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճար և եկամտային հարկ, քանի որ վերջիններս հանդիսանում են «Անհատ ձեռնարկատերերի համար եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների արտոնություններ սահմանելու մասին» 11.11.2005թ. ընդունված ՀՀ օրենքի [5] 4-րդ հոդվածով նախատեսված սուբյեկտ, ում վրա տարածվում է Օրենքը, և կիրառելի են Օրենքով նախատեսված արտոնությունները, ուստի ՀՀ ԿԿ ՊԵԿ կողմից պարբերաբար այդ անհատ ձեռնարկատերերի հարկային պարտավորությունների վերաբերյալ դատահաշվապահական փորձաքննություններ նշանակելն արդեն իսկ վերը նշված օրենսդրության տարաբնույթ ընկալումների արդյունք է, որոնք շտկման կարիք ունեն: Ավելին՝ լիակատար ընկերակցությունների հիմնադիր հանդիսացող անհատ ձեռնարկատերերի հարկումն ըստ էության կհամարվի կրկնակի հարկում:

1. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրք (05.05.1998թ.):
 2. «Եկամտահարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք (27.12.1997թ.):
 3. «Պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք (26.12.1997թ.):
 4. «Եկամտային հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք (22.12.2010թ.):
 5. «Անհատ ձեռնարկատերերի համար եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների արտոնություններ սահմանելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք (11.11.2005թ.):
 6. «Հարկերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք (14.04.1997թ.):
 7. «Անհատ ձեռնարկատերերի համար եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների արտոնություններ սահմանելու մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված արտոնությունների կիրառման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք (21.08.2008թ.):

ՀՈՒՆԻՍ – ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7–8 (217–218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

3.2 ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄ. 1951Թ. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ՀՈԴՎԱԾ 31

Փորձագիտական կլոր սեղան՝ կազմակերպված Միավորված ազգերի կազմակերպության փախստականների գծով Գերագույն հանձնակարարի և Ժնևի միջազգային հեղափոխությունների ինստիտուտի կողմից, 8-9 նոյեմբեր, 2001թ.

ԳԼՈՒԲԱԼ ԽՈՐՀՐԴԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ժնևի փորձագիտական կլոր սեղանի առաջին օրվա քննարկումը հիմնված էր Օքսֆորդի համալսարանի Փախստականների միջազգային իրավունքի պրոֆեսոր Գայ Գուդվին-Գիլի՝ «Փախստականների կարգավիճակի վերաբերյալ 1951թ. Կոնվենցիայի հոդված 31-ը. պատժի չկիրառում, կալանք և պաշտպանություն» վերնագրված փաստաթղթի վրա: Կլոր սեղանի մասնակիցներին, ի հավելումն, տրամադրվեցին Փախստականների իրավունքի դատավորների միջազգային ասոցիացիայի ներկայացուցիչ Միշել Կոմբանուսի, Հարավային Աֆրիկայի մարդու իրավունքների հանձնաժողովի ներկայացուցիչ Ֆրենկի Ջենքինսի, ինչպես նաև Ավստրալիայի Մելբուռն քաղաքի Փախստականների և միգրացիայի իրավաբանական կենտրոնի կողմից պատրաստված գրավոր նյութեր: Մասնակցում էին քսանութ փորձագետներ տասնութ երկրներից, որոնք ներկայացնում էին կառավարություններ, ՀԿ-ներ, բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ,

դատաիրավական համակարգեր և իրավունքի ոլորտը: Քննարկումը նախագահում էր Ռեյչել Բրետը՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության Բվակերների Ժնևի գրասենյակից:

Կլոր սեղանը քննության առավանսօրինական մուտք գործող կամ անօրինական գտնվող փախստականների և ապաստան հայցողների առնչությամբ անդամ պետությունների մեծ փորձը, երբ նրանցից շատերի դեպքում կիրառելի են 1951թ. Կոնվենցիայի հոդված 31-ի պայմանները: Քննությունն անցկացվեց՝ նկատի առնելով այս դրույթի ծագման վերաբերյալ 1950 թվականին Միավորված ազգերի կազմակերպությունում և Լիազոր դեսպանների 1951 թվականին Ժնևի խորհրդաժողովում տեղի ունեցած բանավեճերը: Կլոր սեղանի ժամանակ նշվեց Կոնվենցիան մշակողների մտադրությունը, ի թիվս այլոց՝ ամրագրելու այն փախստականների համար պատիժներ չկիրառելու սկզբունքը, որոնք «անմիջապես գալիս են մի տարածքից, ուր նրանց կյանքին կամ ազատությանը

ՀՈՒՒԽՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

վտանգ է սպառնացել հողված 1-ի իմաստին համապատասխան, մուտք են գործել կամ ներկա են... առանց թույլտվության, եթե առանց հապաղելու ներկայանում են իշխանություններին և հիմնավոր բացատրություն են տալիս իրենց անօրինական մուտքի կամ ներկայության համար»:

Մտորև բերված եզրակացությունների ամփոփումն անհրաժեշտաբար չի ներկայացնում ՄԱԿ ՓԳՀ-ի առանձին մասնակիցների տեսակետները, այլ քննարկումից բխող ընկալումների ընդհանուր արտացոլումն է:

ԱՆՕՐԻՆԱԿԱՆ ՄՈՒՏՔ (ՀՈԳՎԱԾ 31)

Ընդհանուր նկատառումներ

1. Փախստականների կարգավիճակի վերաբերյալ 1951թ. Կոնվենցիայի հողված 31-ը առանձնահատուկ մարտահրավեր է ներկայացնում այն անդամ պետությունների համար, որոնք փորձում են ապաստանի դիմումներին տալ արդյունավետ ընթացք՝ միաժամանակ ապահովելով միջազգային որոշակի պարտավորությունների լիարժեք կիրառումը:
2. Հողված 31-ի մեկնաբանությունը և կիրառումը պահանջում են հաշվի առնել փախստականների և ապաստան հայցողների տեղաշարժի վրա անդրադարձող փաստացի հանգամանքների զարգացումը, ինչպես նաև միջազգային իրավունքի զարգացումները, ներառյալ՝ մարդու իրավունքների տարածաշրջանային և միջազգային փաստաթղթերի ազդեցությունը, պայմանագրերի և այլ մոնիթորինգային մարմինների պրակտիկան և համապատասխան պայմանագրերի դրույթները, ինչպիսիք են «Անձանց, հատկապես կանանց և երեխաների թրաֆիքինգը կանխարգելելու, զսպելու և պատժելու մասին» արձանագրությունը և ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի՝ «Ցամաքային, ծովային և օդային ճանապարհներով միգրանտների անօրինական տեղափոխման դեմ» արձանագրությունը, որը լրացնում է Միավորված ազգերի կոնվենցիան

- ընդդեմ անդրազգային կազմակերպված հանցագործության¹:
3. Հիշատակվեց, որ ՄԱԿ ՓԳՀ-ի Գործադիր կոմիտեն ընդունել էր, որ փախստականները հաճախ հիմնավոր պատճառներ են ունենում անօրինական մուտքի կամ անկանոն տեղաշարժի համար, և որ Կոմիտեն փախստականների նկատմամբ վերաբերմունքի պատշաճ ստանդարտների վերաբերյալ, ի թիվս այլոց, առաջարկություն է կատարել Եզրակացություններ թիվ 15, 22, 44 և 58-ում:
4. Նշվեց նաև, որ 1951թ. Կոնվենցիայի և/կամ 1967թ. Արձանագրության անդամ պետությունների համար հողված 31-ում ամրագրված են պարտավորություններ և՛ վարքի, և՛ արդյունքի վերաբերյալ:
5. Այսպիսով, հողված 31(1)-ը պետություններին հստակորեն պարտավորեցնում է պատիժ չկիրառել այն փախստականների նկատմամբ, որոնց վրա տարածվում են դրա պայմանները: Հողված 31(2)-ը պետություններին կոչ է անում պարբերություն 1-ի շրջանակներում փախստականների տեղաշարժի նկատմամբ կիրառել միմիայն անհրաժեշտությունից բխող սահմանափակումներ և միայն այն ժամանակ, երբ նրանց կարգավիճակը կանոնակարգված է տվյալ վայրում կամ էլ փախստականն

1 Խմբագրական նշում՝ ՄԱԿ-ի փաստաթուղթ. A/55/383, նոյեմբեր, 2000թ.

ապահովել է իր ընդունումը այլ երկրի կողմից:

6. Այս պարտավորությունների արդյունավետ կիրառման համար պահանջվում են կոնկրետ քայլեր ազգային մակարդակում: Նկատի ունենալով առկա փորձը և հողված 31-ում ամրագրված պարտավորությունների բնույթը՝ պետությունները պետք է անհրաժեշտ քայլեր ձեռնարկեն՝ ապահովելով, որ փախստականները և ապաստան հայցողները, որոնց վրա տարածվում է հողվածը, չեն ենթարկվի պատիժների: Մասնավորապես, Պետությունները պետք է ապահովեն, որ այս դրույթից օգտվող փախստականները անհապաղ հայտնաբերվեն, անօրինական մուտքի կամ ներկայության ընթացակարգերը կամ պատիժները չկիրառվեն, և որ համապատասխան չափանիշները մեկնաբանվեն կիրառելի միջազգային օրենքի և չափանիշների լույսի ներքո:
7. Մասնավորապես, եթե հողված 31-ի համապատասխան պայմանները («ուղակիորեն գալը», «առանց հապաղելու», «պատիժներ», «հիմնավոր պատճառաբանություն») պետք է կիրառվեն ազգային մակարդակում, ապա յուրաքանչյուր առանձին փախստականի դեպքում պետք է հանգամանորեն հաշվի առնվեն բոլոր հանգամանքները՝ միջազգային պարտավորությունները հարգելու համար: Նշվեց նաև, որ Պետություններում կիրառվող պրակտիկայից ելնելով՝ այս պարտավորությունները մեծ արդյունավետությամբ կիրառվում են այնտեղ, որտեղ ազգային հաշվետու մեխանիզմները կարողանում են որոշել հողված 31-ի կիրառելիությունը, հարգում են իրավունքի գերակայությունը և պատշաճ իրավական ընթացակարգի կանոնները, այդ թվում՝ խորհրդատվությունը և ներկայացուցչությունը:
8. Քայլեր են անհրաժեշտ նաև հողված 31(2)-ում նախատեսված արդյունքներն

- ապահովելու համար: Մասնավորապես, ազգային մակարդակում պետք է ապահովել, որպեսզի կիրառվեն միայն տվյալ առանձին դեպքում անհրաժեշտ սահմանափակումները, որոնք նաև բավարարում են սույն հողվածի մնացած պահանջները, և միաժամանակ հաշվի առնվեն համապատասխան չափանիշները, մասնավորապես մարդու իրավունքների վերաբերյալ նորմերը:
9. Ազգային օրենսդրության մեջ հողված 31-ի չափանիշների ներառումը և մշակումը, այդ թվում՝ կալանքի դեպքում դատական վերանայման ապահովումով, կարևոր քայլ կլինեք հողված 31-ի և մարդու իրավունքների համապատասխան դրույթների ապահովման ուղղությամբ:

Հատուկ նկատառումներ

10. Հողված 31(1)-ի առնչությամբ.

- ա) Ըստ հողված 31(1)-ի՝ փախստականները չպետք է պատժվեն միայն անօրինական մուտքի պատճառով կամ որովհետև ապաստանի կամ պաշտպանության կարիք ունենալով՝ անօրինական կերպով մնում են տվյալ երկրում:
- բ) Փախստականներից չի պահանջվում գալ ուղղակիորեն այն տարածքներից, որտեղ նրանց կյանքին կամ ազատությանը վտանգ է սպառնացել:
- գ) Հողված 31(1)-ը նախատեսված է և մեկնաբանվել է կիրառելու այն անձանց նկատմամբ, ովքեր կարճատև տարանցում են կատարել այլ երկրներից կամ ովքեր անկարող են արդյունավետ պաշտպանություն գտնել հենց այն առաջին երկրում, կամ երկրներում, դեպի ուր փախուստի են դիմել: Հողված 31(1)-ը հեղինակողների մտադրությունը միայն եղել է ապահովել-

լը, որ պատժից անձեռնմխելիությունը չկիրառվի այն փախստականների նկատմամբ, ովքեր ապաստան են գտել կամ տեղավորվել են ժամանակավորապես կամ մշտական, մեկ այլ երկրում: Միայն այն փաստը, որ ՄԱԿ ՓԳՀ-ը գործում է տվյալ երկրում, չպետք է օգտագործել որպես այդ երկրում արդյունավետ պաշտպանության առկայության որոշիչ փաստարկ:

դ) Ապաստան հայցողի՝ որևէ երկիր հասնելու մտադրությունը, օրինակ՝ ընտանիքի հետ վերամիավորման նպատակով, հանգամանք է, որը պետք է հաշվի առնվի, երբ գնահատվում է, թե արդյոք տարանցել կամ մնացել է այլ երկրում:

ե) Հետապնդման հիմնավոր երկյուղն ինքնին ճանաչվում է որպես անօրինական մուտքի համար «հիմնավոր պատճառ»: Այդպիսի երկրից «ուղղակիորեն գալը»՝ տարանցելով այլ երկիր կամ երկրներ, ուր նրան վտանգ է սպառնացել, կամ որտեղ պաշտպանություն առհասարակ չի տրամադրվում, նույնպես անօրինական մուտքի համար «հիմնավոր պատճառ» է ճանաչվում: Մրանց ի լրումն, կարող են լինել «հիմնավոր պատճառ» հանդիսացող նաև այլ փաստական հանգամանքներ:

զ) «Առանց հապաղման» եզրույթը բնորոշվում է փաստով և աստիճանով: Այն պայմանավորված է տվյալ դեպքի հանգամանքներով, այդ թվում՝ խորհրդատվության առկայությամբ կամ բացակայությամբ: Այս համատեքստում գիտակցվում է, որ փախստականները և ապաստան հայցողներն ունեն 1951թ. Կոնվենցիայի հոդված 2-ից բխող պարտավորություններ:

է) Հոդված 31-ի արդյունավետ կիրառման համար պահանջվում է, որպեսզի այն կիրառվի նաև ցանկացած անձի նկատմամբ, ով պնդում է, որ ինքը միջազգային պաշտպանության կարիք ունի: Հետևաբար, տվյալ անձը կանխավ կարող է օգտվել հոդված 31-ով նախատեսված՝ պատժի չկիրառման դրույթից, քանի դեռ արդարացի ընթացակարգով վերջնական որոշում չի ընդունվել այն մասին, որ տվյալ անձը չունի միջազգային պաշտպանության կարիք:

ը) «Պատիժներ» եզրույթը ներառում է հետապնդում, տուգանք և բանտարկություն, սակայն չի սահմանափակվում դրանցով:

թ) Որպես սկզբունք, այն փոխադրամիջոցը, որը բերում է «փաստաթուղթ չունեցող» ուղևոր, ով այնուհետև սահմանվում է որպես միջազգային պաշտպանության կարիք ունեցող, չպետք է ենթակա լինի պատիժների:

11. Հոդված 31(2)-ի առնչությամբ.

ա) Հոդված 31(2)-ի նպատակների համար տարբերակում չի արվում տեղաշարժի վարչական կարգով կարգադրված կամ կիրառվող սահմանափակումների և դատական կարգով կարգադրված կամ կիրառվող սահմանափակումների միջև: Սահմանափակում պարտադրելով տվյալ պետության իրավասությունը պետք է վերաբերի ճանաչված օբյեկտի կամ նպատակի և պետք է իրականացվի նպատակի և միջոցների համաչափության խելամիտ հարաբերության հիման վրա: Տեղաշարժի սահմանափակումները չպետք է պարտադրվեն ապօրինի և կամայական ձևով:

- բ) Փախստականների և ապաստան հայցողների կալանքը բացառիկ միջոց է և պետք է կիրառվի միայն առանձին դեպքերում, երբ համապատասխան մարմնի կողմից սահմանվել է որպես անհրաժեշտ միջոց՝ դեպքին առնչվող հանգանքների լույսի ներքո և փախստականների ու մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային նորմերին համապատասխան, օրենքով սահմանված չափանիշների հիման վրա: Որպես այդպիսին, այն չպետք է կիրառվի ապօրինի կամ կամայական ձևով, այլ միայն այն դեպքերում, երբ դա անհրաժեշտ է Գործադիր կոմիտեի Եզրակացություն 44-ում նախատեսված պատճառներով, մասնավորապես ազգային անվտանգության և հասարակական կարգի պաշտպանության համար (օրինակ՝ փախուստի դիմելու ռիսկը): Ազգային օրենքը և պրակտիկան պետք է լիովին հաշվի առնեն անդամ պետությունների կողմից, այդ թվում՝ մարդու իրավունքների տարածաշրջանային և համընդհանուր պայմանագրերով, ընդունված միջազգային պարտավորությունները:
- գ) Փախստականները և ապաստան հայցողները չպետք է կալանավորվեն ազգային, էթնիկական, ռասայական կամ կրոնական պատկանելության հատկանիշներով կամ նրանց զայելու նպատակով:
- դ) Փախստականների և ապաստան հայցողների ինքնության հաստատման և ապաստանի հայցի տարրերը սահմանելու նպատակով իրականացվող վարչական կալանքի նախնական փուլերը պետք է հասցնել նվազագույնի: Մասնավոր-

- որպես, կալանքը չպետք է երկարաձգվի որպես պատիժ կամ շարունակվի, եթե ապաստանի տրամադրման ընթացակարգերը երկար են:
- ե) Նախնական փուլից հետո շարունակվող կալանքը պետք է հիմնավորվի վերը նշված 11 բ)-ի որևէ նպատակով:
- զ) Ապաստան հայցողների հանդեպ կալանքի կիրառելի չափանիշների և չափորոշիչների ՄԱԿ ՓԳՀ Ուղեցույցը կարևոր ցուցումներ է պարունակում: Մասնավորապես՝ ընտանիքները և երեխաները պետք է ստանան միջազգային չափանիշներին համապատասխան վերաբերմունք, իսկ տասնութ տարեկանից փոքր երեխաները երբեք չպետք է կալանավորվեն: Սկզբունքորեն, ընտանիքները չպետք է կալանավորվեն: Նման դեպքերում, նրանք չպետք է միմյանցից առանձնացվեն:
- է) Որակական տարբերություն կա կալանքի և տեղաշարժի ազատության այլ սահմանափակումների միջև: Շատ պետությունների հաջողվել է իրենց ապաստանի համակարգերը և ներգաղթի ծրագրերը կառավարել առանց ֆիզիկական սահմանափակումների դիմելու: Նախքան կալանքի դիմելը միշտ պետք է նկատի առնվեն ամեն առանձին դեպքի համար հնարավոր այլընտրանքները: Այդպիսի այլընտրանքներից են տեղեկացման և բնակության պահանջները, պարտավորությունները, համայնքային վերահսկողությունը կամ բաց կենտրոնները: Մրանք պետք է ուսումնասիրվեն քաղաքացիական հասարակության ներգրավմամբ:

ՀՈՒՒԽ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴՄՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ը) Փախստականի կարգավիճակի սահմանման կամ արդյունավետ պաշտպանության գոյությունը հաստատելու համար անաչառ և արագ ընթացակարգերի տրամադրումը կարևոր է. այն երաշխիք է, որ փախստականները չենթարկվեն կամայական կամ երկարատև կալանքի:

թ) Ընթացակարգային երաշխիքների տեսանկյունից պետք է առնվազն առկա լինի կալանքի օրինականությունը և անհրաժեշտությունն անկախ դատարանի միջոցով ստուգելու իրավունք՝ իրավունքի գերակայության և պատշաճ վարույթի սկզբունքներին համապատասխան: Փախստականները և ապաստան հայցողները պետք է տեղեկացվեն իրենց օրինական իրավունքների մասին, կարողանան օգտվել խորհրդատվությունից և ազգային դատարաններից, ինչպես նաև կարողանան դիմել ՄԱԿ ՓԳՀ-ի գրասենյակ:

ժ) ՄԱԿ ՓԳՀ-ին, իր դիմումի համաձայն, պետք է տեղեկատվություն և հասանելիություն տրամադրվի կալանավորված փախստականների և ապաստան հայցողների բոլոր գործերին:

ի) Այն դեպքում, երբ կալանքը համարվում է անհրաժեշտ, պետությունները պետք է ապահովեն, որ փախստականները և ապաստան հայցողները ստանան միջազգային չափանիշներին համապատասխան վերաբերմունք: Նրանք չպետք է տեղավորվեն այնպիսի վայրերում կամ շենքերում, որտեղ կարող է վտանգվել նրանց ֆիզիկական ապահովությունը և բարեկեցությունը. բանտերի օգ-

տագործումից պետք է խուսափել: Կալանքի պայմանների մոնիթորինգի համար պետք է ներգրավել քաղաքացիական հասարակությանը:

Լրացուցիչ նկատառումներ

12. Ոչ իրավաբանական ռազմավարությունները և անհրաժեշտ հսկումները նույնպես շատ կարևոր են: Դրանք ներառում են հողված 31-ի կիրառման ցուցումների մշակում և տարածում, վերապատրաստումներ և կարողությունների զարգացում՝ կառավարման և վարչական համապատասխան մակարդակներում: Հատուկ ուշադրություն պետք է դարձվի, որպեսզի պետությունների ձեռնարկած ռազմավարությունները և գործողությունները չնպաստեն ռասիստական և այլատյաց ընկալումների, վարքի կամ վերաբերմունքի սաստկացմանը:

13. Պետությունները պետք է ճշգրիտ արձանագրեն փախստականների և ապաստան հայցողների կալանավորման կամ նրանց տեղաշարժի այլ սահմանափակումների դեպքերը: Պետք է վիճակագրական տվյալներ հրապարակեն նման կալանքների և տեղաշարժի սահմանափակումների վերաբերյալ և, համաձայն Կոնվենցիայի հողված 35-ով հստակեցված իրենց պարտավորությունների, պետք է ՄԱԿ ՓԳՀ-ին պարբերաբար տեղեկացնեն փախստականների և ապաստան հայցողների կալանման դեպքերի մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎճՈՎԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀՀ ՎճՈՎԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ
(ՎՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎճՈՎԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2017 թվականի ապրիլի 12-ին

ք. Երևանում

դռնբաց դատական նիստում, քննության առնելով Ազատ Էդվարդի Խլղա-
թյանի և Աշոտ Ռուդիկի Աթաբեկյանի վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական
դատարանի՝ 2016 թվականի հունիսի 21-ի որոշման դեմ ՀՀ գլխավոր դատա-
խազի տեղակալ Գ. Մելքոնյանի վճռաբեկ բողոքը,

ՊԱՐԶԵՑ

Գործի դատավարական նախապատմությունը.

1. 2013 թվականի դեկտեմբերի 21-ին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդ-
վածի 4-րդ մասի և 235-րդ հոդվածի 1-ին մասի հատկանիշներով հարուցվել
է թիվ 38110313 քրեական գործը:

Նախաքննության մարմնի՝ 2013 թվականի դեկտեմբերի 27-ի որոշմամբ
Ազատ Էդվարդի Խլղաթյանը ներգրավվել է որպես մեղադրյալ, և նրան
մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ
մասով և 235-րդ հոդվածի 1-ին մասով: Նախաքննության մարմնի՝ 2014 թվա-
կանի փետրվարի 12-ի որոշմամբ Աշոտ Ռուդիկի Աթաբեկյանը նույնպես ներգ-
րավվել է որպես մեղադրյալ, և նրան մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեա-
կան օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով:

2014 թվականի դեկտեմբերի 5-ին քրեական գործը մեղադրական եզրա-
կացությամբ ուղարկվել է Տավուշի մարզի ընդհանուր իրավասության առա-
ջին ատյանի դատարան (այսուհետ՝ նաև Առաջին ատյանի դատարան):

2. Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2015 թվականի ապրիլի 7-ի դատավճռով
ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի
235-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով, իսկ ամբաստա-
նյալ Ա. Աթաբեկյանը՝ 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով:

Ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի
1-ին մասով դատապարտվել է ազատազրկման՝ 3 (երեք) ամիս ժամկետով,
ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով՝ ազատազրկման՝ 4
(չորս) տարի ժամկետով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 66-րդ հոդվածի հիման

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

վրա՝ պատիժները լրիվ գումարելու միջոցով, նրա նկատմամբ պատիժ է նշանակվել ազատազրկում՝ 4 (չորս) տարի 3 (երեք) ամիս ժամկետով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 69-րդ հոդվածով սահմանված կանոններով նշանակված պատժին հաշվակցվել է ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի կալանքի տակ գտնվելու 5 (հինգ) ամիս 25 (քսանհինգ) օր ժամկետը, և վերջնական պատիժ է նշանակվել ազատազրկում՝ 3 (երեք) տարի 9 (ինը) ամիս 5 (հինգ) օր ժամկետով:

Ամբաստանյալ Ա.Աթաբեկյանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով դատապարտվել է ազատազրկման՝ 4 (չորս) տարի ժամկետով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 69-րդ հոդվածով սահմանված կանոններով նշանակված պատժին հաշվակցվել է ամբաստանյալ Ա.Աթաբեկյանի կալանքի տակ գտնվելու 1 (ամիս) ամիս 6 (վեց) օր ժամկետը, և վերջնական պատիժ է նշանակվել ազատազրկում՝ 3 (երեք) տարի 10 (տաս) ամիս 24 (քսանչորս) օր ժամկետով:

3. Ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի պաշտպան Ռ.Հակոբյանի, ամբաստանյալ Ա.Աթաբեկյանի վերաքննիչ բողոքների քննության արդյունքում ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը (այսուհետ՝ նաև Վերաքննիչ դատարան) 2016 թվականի հունիսի 21-ի որոշմամբ բողոքները բավարարել է մասնակի, բեկանել է Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2015 թվականի ապրիլի 7-ի դատավճիռը և ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 1-ին մասով քրեական հետապնդումը դադարեցրել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված հիմքով՝ ազատելով նրան քրեական պատասխանատվությունից: Վերաքննիչ դատարանը Ա.Խլղաթյանին մեղավոր է ճանաչել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 2-րդ մասով և նրա նկատմամբ պատիժ նշանակել ազատազրկում՝ 1 (մեկ) տարի ժամկետով՝ հաշվակցելով անազատության մեջ գտնվելու 5 (հինգ) ամիս 25 (քսանհինգ) օրը: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի (վաղեմության ժամկետներն անցած լինելու) հիմքով ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանն ազատվել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նշանակված պատժից: Ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի նկատմամբ ընտրված խափանման միջոցը գրավը, թողնվել է անփոփոխ:

Վերաքննիչ դատարանը Ա.Աթաբեկյանին մեղավոր է ճանաչել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 117-րդ հոդվածով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի (դիմողի բողոքի բացակայություն) հիմքով նրա նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցրել է՝ վերացնելով Ա.Աթաբեկյանի նկատմամբ ընտրված խափանման միջոց գրավը:

3.1. Վերաքննիչ դատարանի վերը նշված որոշման կապակցությամբ դատավոր Մ.Պապոյանը ներկայացրել է հատուկ կարծիք, որով իր անհամաձայնությունն է հայտնել ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի արարքի որակման կապակցությամբ՝ նշելով, որ ամբաստանյալի արարքում առկա են ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները, իսկ դատավոր Կ.Ղազարյանն իր հատուկ կարծիքում

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ընդգծել է, որ ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի արարքում առկա են ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցագործության հատկանիշները:

4. Վերաքննիչ դատարանի՝ 2016 թվականի հունիսի 21-ի որոշման դեմ վճռաբեկ բողոք է բերել ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալ Գ.Մելքոնյանը:

Վճռաբեկ դատարանի՝ 2016 թվականի դեկտեմբերի 27-ի որոշմամբ ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալ Գ.Մելքոնյանի վճռաբեկ բողոքն ընդունվել է վարույթ:

Դատավարության մասնակիցները վճռաբեկ բողոքի պատասխան չեն ներկայացրել:

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը.

5. Ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով և 235-րդ հոդվածի 1-ին մասով մեղադրանք է առաջադրվել այն բանի համար, որ նա «(...) 2013թ. դեկտեմբերի 20-ին՝ ժամը 21-ի սահմաններում, Իջևան քաղաքի բնակիչ Վսլերիկ Հովսեփի Աղիկյանին պարկանող «Իրուժք» կոչվող ռեստորանում, քիչ առաջ նույն օբյեկտում տեղի ունեցած վիճաբանությունից հետո, կուպիտ կերպով խախտելով հասարակական կարգը, բացահայտ անհարգալից վերաբերմունք դրսևորելով հասարակության նկատմամբ՝ սեռական բնույթի հայհոյանքներ փառվով ինչպես ռեստորանի աշխատակիցների, այնպես էլ իջևանիցների հասցեին, զենքի գործադրմանը՝ ձեռքին եղած ինքնաձիգից կրակոցներ է արձակել ռեստորանի բարի և առասարաղի ուղղությամբ, դրանով հանրավարանգ եղանակով դիտավորությամբ վնասել Վ.Աղիկյանին պարկանող գույքը՝ պարճառելով գույքային վնաս: (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 1-ին, թերթ 169):

6. Առաջին ատյանի դատարանի դատավճռի համաձայն՝ «(...) [Վ]նբասարանյալ Ազար Էդվարդի Իղղաթյանին մեղասագրված արարքները հասարակված են, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258 հոդվածի 4-րդ, 235 հոդվածի 1-ին մասով ճիշտ են որակված, որոնց համար նա ենթակա է պարճի:

(...)

[Ի]խարարանը գրնտում է, որ ամբասարանյալ Ազար Էդվարդի Իղղաթյանի նկարմանը պերք է նշանակել ազարագրկնան ձնով պարիժ՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 66 հոդվածի կիրառմանը, որպիսին անիրաժեշտ ու բավարար է նրա ուղղման, այլ հանցագործության կանխան և սոցիալական արդարության վերականգնման համար (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 9-րդ, թերթ 66-69):

7. Առաջին ատյանի դատարանը դատավճռի հիմքում, ի թիվ այլոց, դրել է նաև դատաքննության ընթացքում ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի, տուժողներ Վ.Աղիկյանի, Լ.Բոջոյանի, Ա.Բարբիկյանի տված հետևյալ ցուցմունքները.

– ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյան՝ «(...) [Իր կողմից] կրակելու պահին բացի իրենց տղաներից և ռեստորանի աշխատակիցներից, նաև սրահում եղել են այդ 4-5 տղաները, որոնք իր ենթադրությամբ եկել էին հաշիվ մսորելու (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 9-րդ, թերթ 66),

ՀՈՒՂԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

- տուժող Վ.Աղիկյան՝ «(...) Ինքը դուրս է եկել իր հանգստյան սենյակից ու գնացել դահլիճ, որտեղ տեսել է Աշոտին ու Ազարին, մյուսներին չի ճանաչում: Դահլիճում մի 5-6 հոգի կային, որոնց մեջ նաև երկու անբասարանյալներն էին: Տեսել է, որ Աշոտն ու Ազարն իրենց մոտ եղած այդ մի քանի տղաներից մեկին ուզում էին դուրս հանել ու շարժվել-գնալ, ու այդ պահին մի 4-5 տղաներ մտան: (...) Ազարը կրակել է օդում, դահլիճի մեջ, առասարադին, Աշոտն էլ իրեն ու կնոջը տարել է իր հանգստյան սենյակ (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 9-րդ, թերթ 66-67):

- տուժող Լ.Խոջոյան՝ «(...) Մնացել էին 3-4 հոգի, մյուսները գնացել էին: Այդ 3-4 հոգու մեջ էին Աշոտը ու Ազարը, մեկը կար, որին ուզում էին դուրս հանել, բայց այդ մեկը թե խնամ էր, թե ինչ էր, կպել էր պարսից, չէր ուզում դուրս գալ: Այդ պահին մի քանի հոգի իջևանցի տղաներ եկան, եկել էին, որ պարսվեր տային, ինքն էլ սատել է, որ իրավիճակն այնպիսին է, որ պարսվեր չեն ընդունում, և որ գնան: Այդ բոլոր տղան, որը երևի Ազարն էր, դեմքը լավ չի հիշում, այս վերջին 4-5 հոգի իջևանցիներին ընկալեց իբրև իր հակառակորդների, գնաց բերեց զենքը ու կրակեց (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 9-րդ, թերթ 66-67),

- տուժող Ա.Դարբիսյան՝ «(...) Հեղո Ազարն սասց՝ տվեք մեքենայի բանալիները ու դուրս եկալ: Դահլիճում մի 5-6 հոգի կային, հաճախորդներ էին եկել: Հեղո Ազարը զենքը ձեռքին եկալ սասց՝ «որո՞ք իջևանցիներդ, կրեանեք», ու կրակեց (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 9-րդ, թերթ 67):

7.1. Դեպքի վայրի զննության արձանագրության համաձայն՝ դեպքի վայրի զննությունը կատարվել է 2013 թվականի դեկտեմբերի 21-ին՝ ժամը 02:40-ից մինչև 04:00-ը, դեպքի վայր է «Դրուժբա» ռեստորանը, որտեղից դեպքի վայրի զննության արդյունքում առգրավվել է 4 հատ պարկուճ, 2 հատ գնդակ (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 1-ին, թերթ 8-10):

7.2. Ոստիկանության Վանաձոր քաղաքի Բագումի բաժնի պետ, ոստիկանության գնդապետ Ա.Այվազյանի կազմած թիվ 725 հեռախոսագրի համաձայն՝ «2013 դեկտեմբերի 21-ին՝ ժ. 20:15-ին, մի քաղաքացի, ներկայանալով, որ ինքը 1980թ. ծնված Ազար Խղաթյանն է (...), հայրն[ել] է, որ իրենց տան մոտ գտնվող կանաչ գոյնի՝ ջրի համար նախատեսված դատարկ ցիստեռնի տակ զենք կա դրված՝ իր փանփուշտով (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 2-րդ, թերթ 6)

7.3. 2013 թվականի դեկտեմբերի 21-ին Վանաձոր քաղաքի Խնձորուտ 6-րդ փողոցի 2-րդ տան հարավային հատվածում գտնվող կանաչ ջրի համար նախատեսված դատարկ ցիստեռնի տակ՝ կտորի մեջ փաթաթված, հայտնաբերվել է «AKC-Y» տեսակի, 1978 թվականի արտադրության, 690180 գործարանային համարով ինքնաձիգ՝ իր պահունակով, որի մեջ առկա են 5 հատ 5.45 մմ տրամաչափի փանփուշտներ (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 2-րդ, թերթ 6, 7-13):

8. Վերաքննիչ դատարանը, բեկանելով Առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը, իր որոշումը պատճառաբանել է հետևյալ կերպ. «(...) Վերաքննիչ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ Ազար Խղաթյանի կողմից ինքնաձիգից արձակած կրակոցներն ուղղված չեն եղել որևէ մեկին մարմնական

ՀՈՒՆԻՍ-04 ՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

վնասվածք հասցնելու, ինչպես նաև այդ գործողություններն իրական վրանագ չեն սրելո՞ճել անձանց կյանքի կամ առողջության համար:

Վերաքննիչ դատարանի նման հետևությունը պայմանավորված է նրանով, որ Ազատ Խղթայանի կողմից կատարած կրակոցները հիմնականում եղել են ռեսուրսանի առասարադի, պատրի և բարի ուղղություններով, իսկ քրեական գործով ձեռք չեն բերվել որևէ վնասներ, որ այդ ուղղություններով կատարված կրակոցները նպատակ են ունեցել մարմնական վնասվածք հասցնելու կամ դրա փորձ իրականացնելու, կամ կրակոցներն իրական վրանագ են առաջացրել անձանց կյանքի կամ առողջության համար:

Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանի համար ընդունելի է, որ կրակոցներն առաջացրել են վնասի և վրագնասպի մթնոլորտ, սակայն այդ հանգամանքն ինքնին չի կարող վնասել, որ կրակոցների արդյունքում ռեսուրսանի արահում գրնված անձանց կյանքի կամ առողջության համար իրական վրանագ են առաջացել: Ավելին՝ րոժողները հիմնականում նշում են, որ կրակոցները եղել են առասարադի ուղղությամբ, և դրանով վնասվել է իրենց գույքը:

(...)

Այսպիսով՝ Վերաքննիչ դատարանը գրնում է, որ ամբասարանյալ Ազատ Խղթայանը, ինքնաձիգով կրակոցներ արձակելով, կատարել է խուլիգանություն, և որի արդյունքում «Գրոժբա» ռեսուրսանի գույքի վնասմամբ 75000 ՀՀ դրամ գույքային վնաս է պարճառվել: Հերևաբար Վերաքննիչ դատարանը, ՀՀ վճարելի դատարանի վերը նշված դիրքորոշումը հիմք ընդունելով, գրնում է, որ Ազատ Խղթայանի սրարքը հանսպարասիանում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հողվածի 2-րդ մասին, այլ ոչ թե՛ նույն հողվածի 4-րդ մասին: Այսինքն՝ ամբասարանյալը կատարել է խուլիգանություն՝ գուճորված ուրիշի գույքի ճգայի ճահերով վնասումով: (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 11-րդ, թերթեր 72-74):

8.1. Վերաքննիչ դատարանն իր որոշմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հողվածի 5-րդ մասի հիման վրա ամբաստանյալ Ա.Խղթայանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հողվածի 1-ին մասով քրեական պատասխանատվությունից աճատել է և նրա նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցրել է՝ արճանագրելով հետևյալը. [ՀՀ վճարելի դատարանի 2008 թվականի նոյեմբերի 28-ի թիվ ԱՎԴԶ/0059/01/08 և 2015 թվականի դեկտեմբերի 18-ի թիվ ԵԱԵԴ/0011/01/14] որոշումներից պարզ է դառնում, որ Վճարելի դատարանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հողվածի 5-րդ մասի կիրառման արճելքը պայմանավորել է ոչ թե միայն սպորինի պահվող ճենքի գորճադրմամբ ճուր հանրորեն վրանգավոր սրարք կատարելու հետ, այլ սպորինի պահվող ճենքի գորճադրմամբ հանցանք կատարելու և այդ մասին վարույթն իրականացնող մարմնին հասարարասպես հայրնի լինելու հանգամանքներով: Վերաքննիչ դատարանը գրնում է, որ նշված արճելքը չի կարող րարաճվել բողոր այն դեպքերի վրա, երբ սպորինի պահվող ճենքով հանցանք է կատարվում, սակայն այդ մասին, մասնավորասպես՝ կատարված փասարի կամ հանցանք կատարող անճի մասին, վարույթն իրականացնող մարմինը հասարարասպես րեղելյաճված չի լինում: Տվյալ դեպքերում կամովին հանճումն

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴՍՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

առկա է: Հետևաբար սպորտինի պահվող զենքով միայն հանցանքի կատարումն ինքնին բավարար չէ, կամովին հանձնելու դեպքում, քրեական պարասխասնաարվոյթյունից ազատելու երաշխիքի սահմանափակումը:

(...)

Վերը նշված մեկնաբանությունների արդյունքում Վերաքննիչ դատարանը հարկ է համարում փաստել, որ կամովին հրաժարման (զենքի կամովին ներկայացման) առկայության կամ բացակայության համար նախատեսված է հետևյալ նախաարարմանները: Նախ՝ սպորտինի զենքի գործադրման մասին իրավաստի մարմինների հասարակարարական տեղեկացված լինելը, հաջորդ նախաարարմանը՝ հանցանք կատարող անձի մոտ իրեն բացահայտելու և զենքը հայրնաբերելու իրական սպառնալիքի գիտակցելը:

(...)

Սույն գործի նյութերից պարզ է դառնում, որ դեպքը տեղի է ունեցել 2013 թվականի դեկտեմբերի 20-ին՝ ժամը 21:00-ի սահմաններում: Տուժող Աղյի Իռոջայանը հանցագործության մասին հաղորդում ներկայացրել է 2013 թվականի դեկտեմբերի 21-ին (հաղորդման ներկայացման ժամը նշված չէ), մասնավորապես նշել է, որ Աշոտ Աթաբեկյանը ունի Մլավիկի և ևս մի քանի անձանց հետ օբյեկտում ճաշերույթ են արել, որի ընթացքում վերջինները ծեծի են ենթարկել Ալիկ Բաղմանյանին, իսկ ունի Էդոյի տղան ինքնաձիգից կրակոցներ է արձակել: Նույն օրը կազմակերպել է նաև օսերարարի հաղորդագրության քարտ, որտեղ նշվել է, որ Ա.Բաղմանյանը «Երուժրա» ռեստորանում ինքնաձիգից կրակոցներ է արձակել: Քրեական գործը նույնպես հարուցվել է դեկտեմբերի 21-ին, ինչպես նաև դեպքի վայրի զննությունը ևս այդ օրն է իրականացվել:

Վերը թվարկված փոխանցներից կարելի է հասկանալ, որ վարույթն իրականացնող մարմնի մոտ «Երուժրա» ռեստորանում կատարված կրակոցների մասին որոշակի տեղեկություններ, մասնավորապես այն, որ Ազատ Բաղմանյանի կողմից է իրականացվել, ձեռք են բերվել հաջորդ օրը՝ 2013 թվականի դեկտեմբերի 21-ին: Բակ ՀՀ ոստիկանության ՔԳՎ Տավուշի մարզի քննչական բաժնի պետը 2013 թվականի դեկտեմբերի 23-ին նոր միայն ցուցում է տվել քննչական և դատարանական հիմնական գործողություններ կատարելու վերաբերյալ, մասնավորապես՝ ակտիվացնել փնտրողական գործողությունները խուլիզանության մասնակիցների և գործադրված հրազենը հայրնաբերելու ուղղությամբ, ինչպես նաև որոշումներ կայացնել բերման ենթարկելու Աշոտ Աթաբեկյանին, Վիգեն Աթաբեկյանին, Ազատ Բաղմանյանին և Սեդրան Մինասյանին:

ՀՀ ոստիկանության Վանաձոր քաղաքի Բազումի բաժնի պետի կողմից 2013 թվականի դեկտեմբերի 21-ին կազմած հեռախոսագրի համաձայն՝ ժամը 20:15-ին մի քաղաքացի, ներկայանալով որպես Ազատ Բաղմանյան, հայրնել է, որ իրենց տան մոտ գրնվող կանաչ գույնի ջրի համար նախատեսված դատարկի ցիստեռնի տակ զենք կա դրված՝ իր փանիոնչով: Արդյունքում Վանաձոր քաղաքի Ինձորուր 6-րդ փողոցի 2-րդ տան հարավային հատվածում գրնվող կանաչ ջրի համար նախատեսված դատարկի ցիստեռնի տակ կորոնի մեջ փայտաթված, հայրնաբերվել է «AKC-Y»

ՀՈՒԼԻՍ-04 ՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

լրեսակի ինքնաձիգ՝ իր պահունակով, որի մեջ առկա են եղել 5 հար 5,45 մմ փրամա-
չափի փասնորշրյներ: Ճեռնարկվում են միջոցառումներ Ազատ Բոլղայթյանին հայր-
նաբերելու և հանգամանքները պարզելու ուղղոթյանը:

Այաբերից պարզ է դառնում, որ Ազատ Բոլղայթյանի կողմից հեռախոսագանգի
միջոցով ինքնաձիգի գրնալելու վայրի մասին հայրնելու ժամանակ վերջինը չեր
կարող հասարարասպես րեղյակ լինել, որ իրեն բացահայրելու, գենքը հայրնաբե-
րելու իրական սպառնաալիքն առկա է, քանի որ դեպքից անցել էր ընդամենը մեկ օր,
և հենց այդ օրն էլ նոր միայն վարոթյն իրականացնող մարմինը որոշակի գործո-
ղոթյուններ է ձեռնարկել և որոշակի րեղելոթյուններ արացել կարարված դեպ-
քի վերաբերյալ: Ընդ որում՝ այդ ժամանակահատրվածում վարոթյն իրականացնող
մարմնի ձեռնարկած գործողոթյունների մասին Ազատ Բոլղայթյանը կարող էր ընդ-
հանրասպես րեղյակ չլինել, քանի որ այդ գործողոթյուններն ուղղակիորեն իր դեմ
ուղղված չեն եղել: Այսինքն՝ դեռևս անբասարանյալների բնակարան այցելոթյուններ
չեն եղել, ինքնաձիգի հայրնաբերման ուղղոթյանը որոնողական աշխարանքներ
չեն կարարվել, ինչպես նաև անբասարանյալի և դեպքին մասնակցած մյուս անձանց
բերման ենթարկելու միջոցներ ձեռնարկված չեն եղել: Հերևաբար նման րվյալների
առկայոթյունը՝ 2013 թվականի դեկրեմբերի 21-ի դրոթյանը ձեռնարկված դարա-
վարական գործողոթյունները և դրա արդյունքում արացված րեղելկարվոթյունների
անբողջոթյունը, իստում է այն մասին, որ նշված օրվա դրոթյանը այդ ամենն Ազատ
Բոլղայթյանի մոր չեր կարող առաջացնել իրեն բացահայրելու իրական սպառնա-
լիքի և գենքն ապօրինի պահելը շարունակելու իրական հնարավորոթյան բացա-
կայոթյան մասին գիրակցելու իրական նախասարաններ: Այսինքն՝ եթե նոյնիսկ
ձեռնարկված գործողոթյունների արդյունքները բավարար են եղել վարոթյն իրա-
կանացնող մարմնի մոր հասարարասպես րեղելկանալու, որ ինքնաձիգից կրակոց-
ներ արձակվել է Ազատ Բոլղայթյանի կողմից, սպա դա չի կարող վկայել, որ Ազատ
Բոլղայթյանը հասարարասպես գիրակցել է, և հրագենի հանձնումն իրականացվել է
բացահայրվելու իրական սպառնաալիքի ներքո:

(...)

Այապիսով, Վերաքննիչ դատարանը գրնում է, որ Ազատ Բոլղայթյանն ինքնաձիգը
ներկայացրել է կանոլին և վերջինի նկարմանը կիրառել է ՀՀ քրեական օրենագրքի
235-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախարեալված խրախոսական նորը: (...» (տե՛ս
քրեական գործ, հատոր 11-րդ, թերթեր 74-78):

Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Վճռաբեկ բողոքը քնվում է հետևյալ հիմքերի ու հիմնավորումների սահ-
մաններում.

9. Բողոքաբերը նշել է, որ Վերաքննիչ դատարանի որոշումը՝ Ա.Բոլղայթյանին
առաջադրված մեղադրանքը ՀՀ քրեական օրենագրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ
մասից նույն հոդվածի 2-րդ մասով վերաորակելու, ՀՀ քրեական օրենագրքի
235-րդ հոդվածի 1-ին մասով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերա-
բերյալ, օրինական և հիմնավոր չէ: Մասնավորապես, Վերաքննիչ դատարանը

ՀՈՒՂԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

հաշվի չի առել Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները և թույլ է տվել դատական սխալ քրեական օրենքի ոչ ճիշտ կիրառում, որն ազդել է գործի ելքի վրա:

10. Համակարգային վերլուծության ենթարկելով «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 45-րդ հադվածի 10-րդ կետի կարգավորումները՝ բողոքաբերն ընդգծել է, որ կատարված արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով որակելու համար անհրաժեշտ է ապացուցել անձի գործողություններում նույն հոդվածի 2-րդ կամ 3-րդ մասերով նախատեսված արարքների առկայությունը: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 2-րդ և 4-րդ մասերի համադրությունից պարզ է դառնում, որ անձին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով մեղադրանք կարող է առաջադրվել, եթե պատշաճ իրավական ընթացակարգի պահանջներին համապատասխան ձեռք բերված ապացույցներով հիմնավորվել է, որ անձը զենք կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաների գործադրմամբ կատարել է խուլիգանություն, որը զուգորդվել է անձի նկատմամբ բռնություն գործադրելով, անձի նկատմամբ բռնություն գործադրելու սպառնալիքով, ուրիշի գույքը ոչնչացնելով կամ վնասելով: Հետևաբար արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով որակելու համար զենքի կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաների օգտագործումը պետք է հանդիսանա վերը թվարկված գործողությունները կատարելու պարտադիր պայման, անհրաժեշտ միջոց:

Արդյունքում բողոքի հեղինակը եզրահանգել է, որ Առաջին աստիճանի դատարանը, ճիշտ վերլուծելով և գնահատելով դատաքնության ընթացքում հետազոտված ապացույցները, իրավացիորեն արձանագրել է, որ Ա.Խլղաթյանը կատարել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված հանցանքը, քանի որ վերջինս խուլիգանություն կատարելու ընթացքում հրազենի գործադրմամբ վնասել է ռեստորանի գույքը: Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածին տվել է յուրովի և ոչ իրավաչափ մեկնաբանություն՝ նշելով, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված հանցակազմի առկայության համար պարտադիր պայման է, զենք կամ որպես զենք օգտագործվող առարկայի գործադրումը կյանքի կամ առողջության համար իրական վտանգ ստեղծի:

11. Բողոք բերած անձը նշել է նաև, որ Վերաքննիչ դատարանն ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 1-ին մասով քրեական հետապնդումը դադարեցրել է նույն հոդվածի 5-րդ մասի խախտմամբ:

Մասնավորապես, վկայակոչելով Վճռաբեկ դատարանի՝ Հուսիկ Բաղդասարյանի վերաբերյալ գործով 2008 թվականի նոյեմբերի 28-ին կայացված թիվ ԱՎԴԶ/0059/01/08 որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ բողոքաբերը փաստել է, որ սույն քրեական գործով ապացուցված է,

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

որ Ա.Խլղաթյանը «Դրուժբա» ռեստորանում զենքի գործադրմամբ խուլիգանությունը կատարել է բազմաթիվ անձանց՝ քրեական գործով տուժողների և վկաների ներկայությամբ: Այսինքն՝ Ա.Խլղաթյանը հաստատապես գիտակցել է, որ բազմաթիվ անձինք տեղյակ են, որ իր մոտ ապօրինի հրազեն է պահվում, և առկա է իրեն բացահայտելու իրական սպառնալիք, ուստի ամբաստանյալի կողմից ՀՀ ռստիկանության տարածքային ստորաբաժանում զանգահարելը, ներկայանալը, ինքնաձիգի գտնվելու վայրի մասին տեղեկություններ հայտնելը չեն կարող գնահատվել նրա կողմից գործողությունների ազատ և գիտակցված կամաարտահայտման արդյունք: Նման պայմաններում Ա.Խլղաթյանի նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 5-րդ մասով սահմանված խրախուսական նորմը կիրառելի չէ:

12. Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ բողոքի հեղինակը խնդրել է Վերաքննիչ դատարանի՝ 2016 թվականի հունիսի 21-ի որոշումը՝ ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով առաջադրված մեղադրանքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 2-րդ մասով վերադրակելու, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 1-ին մասով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասերով բեկանել և քրեական գործն այդ մասով ուղարկել ստորադաս դատարան՝ նոր քննության:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

13. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ զենքի կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաների գործադրմամբ կատարված խուլիգանության համար պատասխանատվություն նախատեսող ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասի և ապօրինի պահվող զենքը կամովին հանձնելու դեպքում քրեական պատասխանատվությունից ազատելու՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված խրախուսական նորմի մեկնաբանման կապակցությամբ առկա է օրենքի միատեսակ կիրառության ապահովման խնդիր: Ուստի Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում սույն գործով արտահայտել իրավական դիրքորոշումներ, որոնք կարող են ուղղորդող նշանակություն ունենալ նման գործերով դատական պրակտիկայի ճիշտ ձևավորման համար:

1. Ձենքի կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաների գործադրմամբ կատարված խուլիգանությունը.

14. Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված առաջին իրավական հարցը հետևյալն է. հիմնավորված է արդյոք ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի արարքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հատկանիշերի բացակայության մասին Վերաքննիչ դատարանի հետևությունը:

15. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի համաձայն՝

«1. Խուլիգանությունը՝ դիտարկորոշյալ հասարակական կարգը կոպիտ կերպով

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

խախտելը, որն արտահայտվել է հասարակության նկատմամբ բացահայտ անհարգալից վերաբերմունքով

(...)

2. Նույն արարքը, որը զուգորդվել է անձի նկատմամբ բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով, ինչպես նաև ուրիշի գույքը ոչնչացնելով կամ վնասելով

(...)

3. Սույն հոդվածի երկրորդ մասով նախատեսված արարքը, որը՝

1) կատարվել է մի խումբ անձանց կամ կազմակերպված խմբի կողմից,

2) զուգորդվել է իշխանության ներկայացուցչին կամ հասարակական կարգի պահպանության պարտականություն իրականացնող կամ հասարակական կարգի խախտումը խախանող անձին դիմադրություն ցույց տալով,

(...)

4) զուգորդվել է անձի առողջությանը միջին ծանրության վնաս պատճառելով,

5) զուգորդվել է բացառիկ ջինիզմով՝

(...)

4. Սույն հոդվածի երկրորդ կամ երրորդ մասով նախատեսված արարքը, որը կատարվել է զենքի կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաների գործադրմամբ (...):»:

Խուլիզանության հանցակազմի առանձնահատկություններին Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է Շահեն Հախվերդյանի գործով որոշման շրջանակներում՝ արձանագրելով հետևյալը. «(...) [Խուլիզանությունը հասարակական կարգի և բարոյականության դեմ ուղղված հանցագործություն է, որի հիմնական, անմիջական օբյեկտն այն հասարակական հարաբերություններն են, որոնք կազմում են հասարակական կարգի բովանդակությունը, իսկ պարտադիր լրացուցիչ օբյեկտն անձի անձեռնմխելիության, պարվի և արժանապարտության, առողջության, քաղաքացիների և կազմակերպությունների գույքային շահերի պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են:

Խուլիզանության հիմնական հանցակազմն ունի մեկ, իսկ որակյալ հանցակազմը երկու օբյեկտ: Մասնավորապես, հասարակական կարգը կոպիտ կերպով խախտելը, որն արտահայտվել է հասարակության նկատմամբ բացահայտ անհարգալից վերաբերմունքով, ենթակա է որակման որպես հասարակ խուլիզանություն, մինչդեռ նույն արարքը, որը զուգորդվում է անձի առողջությանը, գույքային իրավունքներին և այլին վնաս պատճառելով, ենթակա է որակման խուլիզանության որակյալ հանցակազմով:

(...)

Խուլիզանության հիմնական հանցակազմի օբյեկտիվ կողմը դրսևորվում է հասարակական նշանակության վայրերում, ինչպես նաև հասարակական նշանակություն չունեցող այլ վայրերում, որտեղ առկա է հանրություն, սահմանված կարգի կոպիտ խախտման մեջ, որն արտահայտվում է այդ վայրերում գրավող հասարակության անդամների նկատմամբ բացահայտ անհարգալից վերաբերմունքով:

Խուլիզանության որակյալ հանցակազմի պարագայում վերոնշյալ արարքները զուգորդում են բռնությանը, գույքը վնասելով կամ ոչնչացնելով և այլն:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ արարքը խուլիզանության հանցակազմով որակելու համար անհրաժեշտ է նախևառաջ հիմնավորել խուլիզանության հիմնական հանցակազմի առկայությունը (...)» (տե՛ս Շահեն Նշանի Հախվերդյանի վերաբերյալ գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2012 թվականի մարտի 30-ի թիվ ԱՎԳ/0014/01/11 որոշման 15-16-րդ կետերը):

Հաշվի առնելով Շ.Հախվերդյանի որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ խուլիզանությունը ծանրացնող հանգամանքներով որակելու համար անհրաժեշտ է հավաստել, որ կատարված արարքի արդյունքում, բացի հանցագործության հիմնական անմիջական օբյեկտից՝ հասարակական կարգի պաշտպանության ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններից, խախտվել են նաև օրենքով պաշտպանվող այնպիսի հարաբերություններ, ինչպիսիք են անձի կյանքը, առողջությունը, քաղաքացիների ու կազմակերպությունների գույքային շահերը և այլն: Այսպես՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված են խուլիզանության հիմնական հանցակազմը որակյալ դարձնող այնպիսի օբյեկտիվ հատկանիշներ, ինչպիսիք են բուն հանցակազմը բռնություն գործադրելով կամ դրա սպառնալիքով, ինչպես նաև գույքը ոչնչացնելով կամ վնասելով զուգորդված կատարելը, իսկ նույն հոդվածի 3-րդ մասում նախատեսված են քննարկվող հանցակազմի առավել ծանրացնող հանգամանքները (մասնավորապես՝ երկրորդ մասով նկարագրված արարքը մի խումբ անձանց կամ կազմակերպված խմբի, իշխանության ներկայացուցչին կամ հասարակական կարգի պահպանության պարտականություն իրականացնող կամ հասարակական կարգի խախտումը խափանող անձին դիմադրություն ցույց տալով, անձի առողջությանը միջին ծանրության վնաս պատճառելով կամ բացառիկ ջնհիզմով զուգորդված կատարելը):

Ինչ վերաբերում է խուլիզանության ամենավտանգավոր տեսակին, ապա այն նախատեսված է հոդվածի 4-րդ մասով, այն է՝ հանցանքը զենքի կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաների գործադրմամբ կատարելը: Համապատասխան առարկաների գործադրումը բարձրացնում է առավել ծանր հետևանքների առաջացման հավանականությունը՝ պայմանավորված անձանց կյանքին կամ առողջությանը լուրջ վնաս պատճառելու հավանական վտանգով, ուստի պատահական չէ, որ հանցագործության նման եղանակն օրենսդրորեն գնահատվել է որպես բարձր հանրային վտանգավորություն ունեցող և նախատեսվել որպես խուլիզանության հանցակազմի առավել որակյալ դարձնող հանգամանք:

16. Վճռաբեկ դատարանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված խուլիզանության ծանրացնող հանգամանքին անդրադարձել է Այթուր Սերոբյանի վերաբերյալ որոշմամբ՝ ընդգծելով, որ քննարկվող հանցակազմի առկայությունը հավաստելու համար պարտադիր է, հանցավորը

զենք կամ որպես զենք օգտագործվող առարկայով մարմնական վնասվածք հասցնի կամ փորձի հասցնել, կամ էլ նրա գործողությունների հետևանքով անձանց կյանքի կամ առողջության համար իրական վտանգ ստեղծվի (*տե՛ս Արթուր Իսախանյանի Սերոբյանի վերաբերյալ գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2007 թվականի մարտի 30-ի թիվ ՎԲ-46/07 որոշման 4.3-րդ կետը*):

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի և մեջբերված նախադեպային որոշումների արտահայտված իրավական դիրքորոշումների համադրված վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով անձը կարող է քրեական պատասխանատվության ենթարկվել, եթե վերջինիս արարքում առկա են նույն հոդվածի 2-րդ կամ 3-րդ մասերով նկարագրված հանցակազմի հատկանիշները, հետևաբար զենքի կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաների գործադրմամբ խուլիգանության ծանրացնող հանգամանքը հանցավորին կարող է մեղսագրվել, եթե նշված առարկաների օգտագործումը զուգորդվել է՝

- ա) բռնություն գործադրելով կամ
- բ) բռնություն գործադրելու սպառնալիքով կամ
- գ) անձանց կյանքի կամ առողջության համար իրական վտանգ ստեղծելով:

Ընդ որում, զենքի կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաների *գործադրում* ասելով պետք է հասկանալ կա՛ն նշված առարկաների փաստացի գործադրումը (օրինակ՝ կրակոց արձակելը, հարվածներ հասցնելը և այլն), կա՛ն գործադրման փորձը (դիտավորյալ գործողություններ, որոնք, սակայն, հանցավորի կամքից անկախ հանգամանքներում չեն հաջողվում), կա՛ն դրա սպառնալիքը (զենքը կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաները ցուցադրելու կամ այլ եղանակով):

17. Անդրադառնալով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իմաստով զենքի կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաների գործադրմամբ անձի նկատմամբ բռնություն, բռնության սպառնալիք գործադրելու կամ անձանց կյանքի կամ առողջության համար իրական վտանգ ստեղծելու հատկանիշների մեկնաբանմանը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ նշված առարկաների օգտագործմամբ բռնություն գործադրելը ենթադրում է տուժողի կամքին հակառակ կամ առանց նրա կամքը հաշվի առնելու, դիտավորությամբ կատարված ցանկացած ֆիզիկական ներգործություն, որը կարող է լինել ինչպես վերջինիս կյանքի կամ առողջության համար վտանգավոր (տուժողին կյանքից զրկելը, առողջությանը ցանկացած վնաս պատճառելը և այլն), այնպես էլ ոչ վտանգավոր (առողջությանը թեթև վնասի հատկանիշներ չպարունակող վնաս պատճառելը, հարվածներ հասցնելը, այլ բռնի գործողություններ կատարելը) (*բռնության հասկացության վերաբերյալ մանրամասն տե՛ս Արևիկ և Ծովինար Մահակյանների գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2012 թվականի նոյեմբերի 1-ի թիվ ԱԲԴ/0176/01/11 որոշման 18-րդ կետը*):

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Ձենքի կամ այլ առարկաների գործադրմամբ բռնության սպառնալիքն անձի նկատմամբ հոգեբանական հարկադրանքի ձև է, որն արտահայտվում է հանցավորի կողմից ֆիզիկական բռնություն գործադրելու վերաբերյալ իր մտադրությունը բանավոր խոսքի կամ տարաբնույթ գործողությունների միջոցով տուժողին հայտնելով՝ զուգորդված զենքը կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաները ցուցադրելով, տարբեր մարմնաշարժումներով, ժեստերով և այլն: Ընդ որում, սպառնալիքը պետք է լինի իրական, այսինքն՝ տուժողը բավարար հիմքեր ունենա վախենալու դրա իրականացումից: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ սպառնալիքի իրական լինելը պետք է որոշվի հանցագործության օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ հանգամանքների համակողմանի գնահատման արդյունքում՝ հաշվի առնելով ինչպես տուժողի սուբյեկտիվ ընկալումը, այնպես էլ օբյեկտիվ իրադրությունը (*զենքի կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաների գործադրման եղանակների, կյանքի կամ առողջության համար վրանգավոր կամ ոչ վրանգավոր բռնություն գործադրելու կամ դրա սպառնալիքի վերաբերյալ մանրամասն տեղեկություններ ժխտաբար Ղուկասյանի և մյուսների գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2013 թվականի փետրվարի 15-ի թիվ ԵԷԴ/0091/01/11 որոշման 17-19-րդ, 21-րդ կետերը*):

Ինչ վերաբերում է զենքի կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաների գործադրմամբ անձանց կյանքի կամ առողջության համար իրական վտանգ ստեղծելուն, ապա հարկ է նկատել, որ այն թեև ուղղված չէ որևէ կոնկրետ անձի նկատմամբ բռնություն կամ բռնության սպառնալիք գործադրելուն, այնուամենայնիվ իրականացվում է այնպիսի եղանակով, որը վտանգում է շրջապատում գտնվող անձանց կյանքն ու առողջությունը: Մասնավորապես, որպես այդպիսին կարող են գնահատվել հանրային վայրերում անկանոն կրակոցներ արձակելը, գույքը հանրավտանգ, այսինքն՝ այնպիսի եղանակով ոչնչացնելը կամ վնասելը, որն իրական վտանգ է ներկայացնում մարդու կյանքի կամ առողջության համար, ինչպես նաև անձանց կյանքն ու առողջությունը վտանգի տակ դնող զենքի կամ այլ առարկաների գործադրման այլ դեպքերը:

Ընդ որում, պարտադիր չէ, որ նշված գործողությունների արդյունքում որևէ մեկին փաստացի վնաս պատճառվի, ինչպես նաև պարտադիր չէ ապացուցել, որ հանցավորը որևէ անձի կյանքի կամ առողջության համար իրական վտանգ ստեղծելու նպատակ հետապնդի, այլ բավարար է, որ հանցավորը գիտակցի իր կողմից զենքի կամ որպես զենք օգտագործվող առարկաների գործադրման արդյունքում անձանց կյանքի կամ առողջության համար իրական վտանգ ստեղծելու հանգամանքը և ցանկանա հանցանքը հենց նման եղանակով կատարելը: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է նաև, որ զենքի կամ այլ առարկաների գործադրման արդյունքում անձանց կյանքի կամ առողջության համար ստեղծված վտանգը պետք է լինի իրական, այլ ոչ թե կարծեցյալ, ինչը հնարավոր է որոշել գործի բոլոր հանգամանքների համակողմանի վերլուծության արդյունքում՝ հաշվի առնելով, մասնավորապես, հանցագործության

տեղը, ժամանակը, անձանց ներկայությունը, գործադրված զենքի կամ որպես զենք օգտագործվող առարկայի տեսակը, ինչպես նաև հարցի ճիշտ լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքներ:

18. Անդրադառնալով սույն գործի փաստական հանգամանքներին՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասով մեղադրանք է առաջադրվել այն բանի համար, որ նա, Վ.Աղիկյանին պատկանող «Դրուժբա» ռեստորանում կոպիտ կերպով խախտելով հասարակական կարգը, բացահայտ անհարգալից վերաբերմունք դրսևորելով հասարակության նկատմամբ, սեռական բնույթի հայհոյանքներ է տվել ինչպես ռեստորանի աշխատակիցների, այնպես էլ իջևանցիների հասցեին, *զենքի գործադրմանը՝ ձեռքին եղած ինքնաձիգից կրակոցներ է արձակել ռեստորանի բարի և առաստաղի ուղղությամբ և դրանով հանրավարանգ եղանակով դիտարկությանը* վնասել Վ.Աղիկյանին պատկանող գույքը (տե՛ս սույն որոշման 5-րդ կետը):

Առաջին ատյանի դատարանն իր դատավճռով արձանագրել է, որ ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի արարքները ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ, 235-րդ հոդվածի 1-ին մասով որակված են ճիշտ, որոնց համար նա ենթակա է ազատազրկման ձևով պատժի (տե՛ս սույն որոշման 6-րդ կետը):

Վերաքննիչ դատարանն իր դատական ակտում նշել է, որ Ա.Խլղաթյանի կողմից ինքնաձիգից արձակված կրակոցներն ուղղված չեն եղել որևէ մեկին մարմնական վնասվածք հասցնելուն, ինչպես նաև իրական վտանգ չեն ստեղծել անձանց կյանքի կամ առողջության համար, քանի որ դրանք հիմնականում արձակված են եղել ռեստորանի առաստաղի, պատի և բարի ուղղություններով: Վերաքննիչ դատարանի համոզմամբ թեև կրակոցներն առաջացրել են վախի և տագնապի մթնոլորտ, սակայն այդ հանգամանքն ինքնին չի կարող վկայել, որ կրակոցների արդյունքում ռեստորանի սրահում գտնված անձանց կյանքի կամ առողջության համար իրական վտանգ է ստեղծվել: Արդյունքում Վերաքննիչ դատարանն արձանագրել է, որ Ա.Խլղաթյանի արարքում բացակայում են ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հատկանիշները, և վերջինիս կատարած արարքը վերաորակել է նույն հոդվածի երկրորդ մասով (տե՛ս սույն որոշման 8-րդ կետը):

Ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի, տուժողներ Վ.Աղիկյանի, Լ.Խոջոյանի, Ա.Գարբիկյանի՝ դատարանում տված ցուցմունքների համաձայն՝ կրակոցներ արձակելու պահին ռեստորանի սրահում, աշխատակիցներից բացի, եղել են նաև այլ անձինք (տե՛ս սույն որոշման 7-րդ կետը):

Դեպքի վայրի զննության արդյունքում «Դրուժբա» ռեստորանից առգրավվել է 4 պարկուճ, 2 գնդակ (տե՛ս սույն որոշման 7.1-րդ կետը):

2013 թվականի դեպտեմբերի 21-ին Վանաձոր քաղաքի Խնձորուտ 6-րդ փողոցի 2-րդ տան հարավային հատվածում գտնվող կանաչ ջրի համար նախատեսված դատարկ ցիստեռնի տակ՝ կտորի մեջ փաթթված, հայտնաբերվել է «ԱԿՑ-Յ» տեսակի ինքնաձիգը՝ իր պահունակով, որի մեջ եղել են 5

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

հատ 5.45 մմ տրամաչափի փամփուշտներ (տե՛ս սույն որոշման 7.3-րդ կետը):

18.1. Սույն որոշման նախորդ կետում մեջբերված փաստական տվյալների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ

- Ա.Խլղաթյանը «Դրուժբա» ռեստորանում զենքի՝ «AKC-Y» տեսակի ինքնաձիգի գործադրմամբ կատարել է խուլիգանություն,

- խուլիգանություն կատարելու ընթացքում Ա.Խլղաթյանն ինքնաձիգից անկանոն կրակոցներ է արձակել ռեստորանի առաստաղի և բարի ուղղություններով,

- կրակոցներ արձակելու պահին այնտեղ գտնվել են ռեստորանի աշխատակիցները, ինչպես նաև այցելուներ:

19. Սույն որոշման 18-18.1-րդ կետերում մեջբերված և վերլուծված փաստական տվյալները գնահատելով սույն որոշման 15-17-րդ կետերում շարադրված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի կատարած արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասից վերաորակելով նույն հոդվածի 2-րդ մասով, պատշաճ վերլուծության և գնահատականի չի արժանացրել գործում առկա փաստական տվյալները: Մասնավորապես, Վերաքննիչ դատարանի այն հետևությունը, որ գործով ձեռք չի բերվել որևէ տվյալ, որ ռեստորանի առաստաղի, պատի և բարի ուղղություններով կատարված կրակոցներն իրական վտանգ են առաջացրել անձանց կյանքի կամ առողջության համար, չի բխում սույն գործի փաստական հանգամանքներից: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ Վերաքննիչ դատարանը նշված հետևությանը հանգելիս պատշաճ գնահատման չի ենթարկել հանցանքի կատարման վայրը, հանցանքի կատարման պահին այլ անձանց ներկայությունը, հանցավորի կողմից գործադրված զենքի տեսակը, ինչպես նաև գույքը հանրավտանգ եղանակով վնասելու հանգամանքը:

Այսպես՝ ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանը հանրային վայրում՝ «Դրուժբա» ռեստորանում, որտեղ աշխատակիցներից բացի եղել են նաև այցելուներ, զենքի՝ «AKC-Y» տեսակի ինքնաձիգի գործադրմամբ անկանոն կրակոցներ է արձակել ռեստորանի առաստաղի և բարի ուղղություններով: Այլ կերպ ասած՝ Ա.Խլղաթյանը ռեստորանի գույքը վնասել է հանրավտանգ, այսինքն՝ այնպիսի եղանակով, որն իրական վտանգ է ստեղծել այնտեղ գտնվող անձանց կյանքի և առողջության համար, որպիսի հանգամանքը նաև նրան մեղսագրված է եղել: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ հանցանքի կատարման հանրավտանգ եղանակը, այն է՝ ինքնաձիգով մի քանի անկանոն կրակոցներով մարդաշատ վայրում գույքը վնասելը, արդեն իսկ վկայում է անձանց կյանքի և առողջության համար իրական վտանգ ստեղծելու մասին, ինչը բավարար է հանցավորի արարքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասի՝ զենքի գործադրմամբ խուլիգանության հատկանիշների առկայությունը հավաստելու համար:

20. Հաշվի առնելով վերոշարադրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի արարքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հատկանիշների բացակայության մասին Վերաքննիչ դատարանի հետևությունը հիմնավորված չէ:

II. Ապօրինի պահվող զենքը կամովին հանձնելը.

21. Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված երկրորդ իրավական հարցը հետևյալն է. օրինական և հիմնավորված է արդյոք ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի կողմից ապօրինի պահվող զենքը կամովին հանձնելու վերաբերյալ Վերաքննիչ դատարանի հետևությունը:

22. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում ապօրինի կերպով զենք, ռազմամթերք, պայթուցիկ նյութեր կամ պայթուցիկ սարքեր ձեռք բերելու, իրացնելու, պահելու, փոխադրելու կամ կրելու համար:

Նույն հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ նշված առարկաները կամովին հանձնած անձն ազատվում է քրեական պատասխանատվությունից, եթե նրա գործողություններն այլ հանցակազմ չեն պարունակում:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված խրախուսական նորմի կիրառման առանձնահատկություններին Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է *Հուսիկ Բաղդասարյանի* գործով որոշման շրջանակներում՝ իրավական դիրքորոշում ձևավորելով այն մասին, որ «(...) Հանձնտուր համարվում է կամովին, եթե անձը, գիտակցելով, որ այդ պահին իրեն բացահայտելու իրական սպառնալիք չկա, իր հայեցողությամբ հանձնում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածում նշված առարկաները, այսինքն՝ անձի ընդունած այդ որոշումը պետք է լինի ազատ և գիտակցված ընտրության արդյունք: Բացահայտման իրական սպառնալիքի առկայությունը և դրանից դրոշմած հանձնտուր չի կարող համարվել կամովին: Այն դեպքերում, երբ իշխանությունները տեղյակ են կոնկրետ անձի մուր նշված առարկաների առկայության մասին և առաջարկում են հանձնել դրանք, հանձնտուր կամովին համարվել չի կարող: Այս պայմաններում դա կարող է դիտվել միայն որպես պատասխանատվությունը մեղմացնող հանգամանք» (տե՛ս Հուսիկ Սուրիկի Բաղդասարյանի վերաբերյալ գործով Վճռաբեկ դատարանի 2008 թվականի նոյեմբերի 28-ի թիվ ԱՎԴԶ/0059/01/08 որոշման 20-րդ կետը):

Վերահաստատելով և զարգացնելով Հ.Բաղդասարյանի գործով որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումը՝ Վճռաբեկ դատարանը Հրանդ Հարությունյանի և Բեգլար Հովհաննիսյանի վերաբերյալ գործով որոշմամբ արձանագրել է. «(...) ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 5-րդ մասում ամրագրված խրախուսական նորմը նպատակ ունի ապօրինի պահվող զենքի և նորմում թվարկված մյուս առարկաների կամավոր հանձնումը խրախուսելու եղանակով դադարեցնելու ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության կատարումը և այդպիսով կանխելու հետագայում դրանց հնարավոր գործադրմամբ անձի կյանքի կամ առողջության դեմ ուղղված կամ այլ հանցագործությունները: Այս

ՀՈՒԼԻՍ-04-ՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

կապակցությամբ անհրաժեշտ է նշել, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածով նախատեսված արարքների հանրային վրանգավորությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ դրանով նախատեսված առարկաները հանցավոր նպատակով օգտագործելու իրական հնարավորություն է ստեղծվում, ինչը վրանգ է առաջացնում մարդկանց կյանքի և առողջության համար: Քննարկվող հոդվածով նախատեսված հանցագործության անխցական օբյեկտը հոդվածում նշված առարկաների անօրինական շրջանառությունից մարդու և հասարակության անվրանգության պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են: Հերևաբար հոդվածում նշված առարկաների հանձնման դեպքում ապահովվում է տվյալ հանցագործության օբյեկտի պահպանությունը, իսկ հանձնման կամավորության դեպքում՝ վերանում հանցանք կատարած անձի հանրային վրանգավորությունը:

(...)

Քննարկվող հոդվածում նշված առարկաների հանձնումը կարող է համարվել կամովին, եթե անձը, գիտակցելով դրանք ապօրինի պահելը շարունակելու իրական հնարավորությունը, այդուհանդերձ, հանձնում է քննարկվող առարկաները կամ հայրնում դրանց գրնվելու վայրի մասին: Քննարկվող առարկաներն ապօրինի պահելու իրական հնարավորություն անձը կարող է ունենալ, եթե, օրինակ, վարույթն իրականացնող մարմնին հայրնի չէ զենքի գոյության մասին, կամ բացակայում են դրա բացահայտման օբյեկտիվ հնարավորության մասին վկայող հանգամանքները, և անձը ողջանրորեն գիտակցում է դա: Հերևաբար ապօրինի պահվող զենքի գործադրմամբ հանրորեն վրանգավոր այս կամ այն արարքը կատարելուց հետո զենքը հանձնած անձը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 5-րդ մասի հիմքով չի կարող ազարվել քրեական պատասխանատվությունից, քանի որ զենքի գործադրման փաստը վարույթն իրականացնող մարմնիններին հասարակապես հայրնի լինելու դեպքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 5-րդ մասի կիրառումը չի բխի քննարկման առարկա իրախոսական նորը նախատեսելու քրեական քաղաքականության նպատակներից: Միևնույն ժամանակ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ ապօրինի զենքով հանրորեն վրանգավոր այս կամ այն արարքը կատարելուց հետո անձի կողմից զենքը հանձնելը կարող է գնահատվել որպես անձի պատասխանատվությունը և պարիժը մեղմացնող հանգամանք և հաշվի առնվել պարիժ նշանակելիս (...» (տե՛ս Հրանտ Յուրիկի Հարությունյանի և Բեգլար Գարեգինի Հովհաննիսյանի վերաբերյալ գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2015 թվականի դեկտեմբերի 18-ի թիվ ԵԱՆԴ/0011/01/14 որոշման 34-րդ կետը):

23. Սույն գործի նյութերի ուսումնասիրությունից երևում է, որ Ա.Խլղաթյանը 2013 թվականի դեկտեմբերի 20-ին ժամը 21-ի սահմաններում, «Դրուժբա» կոչվող ռեստորանում տեղի ունեցած վիճաբանությունից հետո զենքի՝ «AKC-Յ» տեսակի ինքնաձիգի գործադրմամբ կրակոցներ է արձակել ռեստորանի բարի և առաստաղի ուղղությամբ և հանրավտանգ եղանակով դիտավորությամբ վնասել Վ.Աղիսյանին պատկանող գույքը (տե՛ս սույն որոշման 5-րդ կետը):

ՀՀ ոստիկանության Վանաձոր քաղաքի Բազումի բաժնի պետի կողմից 2013 թվականի դեկտեմբերի 21-ին կազմած հեռախոսագրի համաձայն՝ ժամը

20:15-ին մի քաղաքացի, ներկայանալով որպես Ազատ Խլղաթյան, հայտնել է, որ իրենց տան մոտ գտնվող կանաչ գույնի ջրի համար նախատեսված դատարկ ցիստեռնի տակ զենք կա դրված՝ իր փանփուշտով: Ոստիկանության աշխատակիցների կողմից դեպքի վայրի զննության արդյունքում հայտնաբերվել է «AKC-Յ» տեսակի ինքնաձիգ՝ իր պահունակով (տե՛ս սույն որոշման 7.2-7.3-րդ կետերը):

Վերաքննիչ դատարանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 1-ին մասով Ա.Խլղաթյանի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցրել և նրան քրեական պատասխանատվությունից ազատել է՝ նշելով, որ Ա.Խլղաթյանը հեռախոսագանգի միջոցով ինքնաձիգի գտնվելու վայրը հայտնելիս չէր կարող հաստատապես տեղյակ լինել, որ իրեն բացահայտելու, զենքը հայտնաբերելու իրական սպառնալիք էր առկա, քանի որ դեպքից անցել էր ընդամենը մեկ օր, և հենց այդ օրն էլ միայն վարույթն իրականացնող մարմինը որոշակի գործողություններ էր ձեռնարկել և տեղեկություններ ստացել կատարված դեպքի վերաբերյալ: Վերաքննիչ դատարանն ընդգծել է նաև, որ ամբաստանյալը վարույթն իրականացնող մարմնի ձեռնարկած գործողությունների մասին կարող էր ընդհանրապես տեղյակ չլինել, քանի որ դրանք ուղղակիորեն իր դեմ ուղղված չեն եղել: Արդյունքում Վերաքննիչ դատարանը եզրահանգել է, որ Ա.Խլղաթյանն ինքնաձիգը ներկայացրել է կանովին, հետևաբար վերջինիս նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված խրախուսական նորմը կիրառելի է (տե՛ս սույն որոշման 8.1.-րդ կետը):

24. Սույն որոշման 22-րդ կետում վկայակոչված՝ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները կիրառելով սույն որոշման 23-րդ կետում մեջբերված փաստերի նկատմամբ՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 5-րդ մասի հիման վրա ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 1-ին մասով քրեական պատասխանատվությունից ազատելիս պատշաճ իրավական գնահատականի չի արժանացրել այն հանգամանքը, որ նախքան ՀՀ ոստիկանության Վանաձոր քաղաքի Բագումի բաժին գանգելը, այդ զենքի գործադրմամբ ամբաստանյալը հանրային վայրում՝ ռեստորանում, արդեն իսկ հանցավոր արարք էր կատարել: Ջենքի գործադրմամբ խուլիգանություն կատարելու փաստի առթիվ 2013 թվականի դեկտեմբերի 21-ին հարուցվել էր քրեական գործ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասի և 235-րդ հոդվածի 1-ին մասի հատկանիշներով (տե՛ս սույն որոշման 1-ին կետը), որի շրջանակներում նույն օրը կատարված դեպքի վայրի զննության արդյունքում հայտնաբերվել և առգրավվել էին թվով 4 պարկուճ և 2 գնդակ (տե՛ս սույն որոշման 7.1-րդ կետը): Այսինքն՝ վարույթ իրականացնող մարմնին հաստատապես հայտնի էր եղել զենքի գոյության փաստը, իսկ քրեական գործով ձեռնարկվել էին դեպքի հանգամանքների բացահայտման ուղղված քննչական և այլ դատավարական գործողություններ:

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Ինչ վերաբերում է վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ Ա.Խլղաթյանը հեռախոսագանգի միջոցով ինքնաձիգի գտնվելու վայրը հայտնելիս չէր կարող հաստատապես տեղյակ լինել, որ իրեն բացահայտելու և զենքը հայտնաբերելու իրական սպառնալիք էր առկա, քանի որ դեպքից անցել էր ընդամենը մեկ օր, բացի այդ, վարույթն իրականացնող մարմնի ձեռնարկած գործողությունների մասին կարող էր ընդհանրապես տեղյակ չլինել, քանի որ դրանք ուղղակիորեն իր դեմ ուղղված չէին եղել, ապա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վերոնշյալ եզրահանգումը չի բխում գործի փաստական հանգամանքներից: Այսպես՝ կատարված հեռախոսագանգի նախորդ օրը՝ 2013 թվականի դեկտեմբերի 20-ին, ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանը բազմաթիվ անձանց ներկայությամբ հանրային վայրում՝ ռեստորանում, զենքի գործադրմամբ կատարել էր խուլիգանություն, հետևաբար նա գիտակցել է, որ մի շարք անձինք տեղյակ են իր մոտ պահվող հրազենի մասին: Վերոնշյալ հանգամանքը ողջամտորեն հիմք էր ամբաստանյալի մոտ՝ իրեն բացահայտելու իրական սպառնալիքի և զենքն ապօրինի պահելը շարունակելու իրական հնարավորության բացակայության մասին գիտակցում ձևավորելու համար: Նման պայմաններում ամբաստանյալի կողմից ինքնաձիգի գտնվելու վայրի մասին տեղեկություններ հայտնելը չէր կարող գնահատվել որպես նրա կողմից զենքը հանձնելու ազատ և գիտակցված կամաարտահայտության արդյունք:

25. Այսպիսով, սույն որոշման 22-24-րդ կետերում կատարված վերլուծության հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վերաքննիչ դատարանն ապօրինի պահվող զենքի գործադրմամբ հանրորեն վտանգավոր արարքը կատարելուց հետո զենքի գտնվելու մասին հայտնած Ա.Խլղաթյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 1-ին մասով քրեական պատասխանատվությունից ազատելիս հաշվի չի առել, որ նրա կողմից զենքի գործադրման փաստը վարույթն իրականացնող մարմիններին հաստատապես հայտնի է եղել, բացի այդ, ամբաստանյալը ողջամտորեն գիտակցել է իր կողմից ապօրինի զենք պահելու փաստի բացահայտումը և զենքի՝ ապօրինի պահելը շարունակելու իրական հնարավորության բացակայությունը, ուստի նման պայմաններում վերջինիս նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 5-րդ մասի կիրառումը չի կարող բխել քննարկման առարկա խրախուսական նորմը նախատեսելու քրեական քաղաքականության նպատակներից:

Հետևաբար ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի կողմից ապօրինի պահվող զենքը կամովին հանձնելու վերաբերյալ Վերաքննիչ դատարանի հետևությունն օրինական և հիմնավորված չէ:

26. Ամփոփելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վերաքննիչ դատարանը, ամբաստանյալ Ա.Խլղաթյանի կատարած արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 4-րդ մասից վերադրակելով նույն հոդվածի 2-րդ մասով և վերջինիս նկատմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 1-ին

Դատական պրակտիկա

մասով առաջադրված մեղադրանքով քրեական հետապնդումը դադարեցնելով և նրան քրեական պատասխանատվությունից ազատելով զենքը կանովին հանձնելու հիմքով, թույլ է տվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ և 235-րդ հոդվածների ոչ ճիշտ կիրառում: Այսինքն՝ թույլ է տրվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 397-րդ հոդվածով նախատեսված նյութական իրավունքի խախտում, ինչը հիմք է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 419-րդ հոդվածի հիման վրա Վերաքննիչ դատարանի՝ 2016 թվականի հունիսի 21-ի որոշումը բեկանելու և քրեական գործն այդ մասով նույն դատարան նոր քննության ուղարկելու համար:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ամբաստանյալ Ազատ Խլղաթյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց ընտրված գրավը պետք է թողնել անփոփոխ հաշվի առնելով, որ այդ խափանման միջոցի կիրառման հիմքերն ու պայմանները չեն վերացել:

Վերոգրյալի հիման վրա և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 91-րդ, 92-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 16-րդ, 39-րդ, 43-րդ, 3611-րդ, 419-րդ, 422-423-րդ հոդվածներով և Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքի 20-րդ հոդվածով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Ամբաստանյալ Ազատ Էդվարդի Խլղաթյանի արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 258-րդ հոդվածի 2-րդ մասով վերադրակելու, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 235-րդ հոդվածի 1-ին մասով քրեական հետապնդումը դադարեցնելու վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2016 թվականի հունիսի 21-ի որոշումը բեկանել և նրա մասով գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության:

2. Ամբաստանյալ Ազատ Էդվարդի Խլղաթյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց ընտրված գրավը թողնել անփոփոխ:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում դատական նիստերի դահլիճում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀՀ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ
(ԱՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2017 թվականի հունիսի 22-ին ք. Երևանում
դռնբաց դատական նիստում, քննության առնելով Գևորգ Մայիսի Գրի-
գորյանի վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2016 թվականի
հուլիսի 7-ի որոշման դեմ ամբաստանյալ Գ. Գրիգորյանի և նրա պաշտպան
Ս. Սաֆարյանի վճռաբեկ բողոքը,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

Գործի դատավարական նախապատմությունը

1. 2014 թվականի հոկտեմբերի 8-ին ՀՀ քննչական կոմիտեի Աբովյանի քննչական բաժնի քննիչ Գ. Մեսրոպյանի որոշմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հանցագործության հատկանիշներով հարուցվել և վարույթ է ընդունվել թիվ 20145014 քրեական գործը:

Նախաքննության մարմնի՝ 2014 թվականի նոյեմբերի 3-ի որոշումներով Արզամ և Կարինե Մկրտչյանները ճանաչվել են տուժող, իսկ նույն թվականի դեկտեմբերի 5-ի որոշմամբ Սիրանուշ Նադարյանը՝ տուժող Արզամ Մկրտչյանի իրավահաջորդ:

2015 թվականի օգոստոսի 31-ի որոշումներով Գևորգ Գրիգորյանը և Սիրեկան Մկրտչյանը ներգրավվել են որպես մեղադրյալ, և նրանց մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասով:

2015 թվականի օգոստոսի 31-ի և սեպտեմբերի 1-ի որոշումներով համապատասխանաբար Ս.Մկրտչյանի և Գ.Գրիգորյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրվել չհեռանալու մասին ստորագրությունը:

Նախաքննության մարմնի՝ 2015 թվականի օգոստոսի 31-ի որոշմամբ Ս.Մկրտչյանի կողմից ճանապարհային երթևեկության կանոնները խախտելու հետևանքով Կ.Մկրտչյանի առողջությանն անզգուշությամբ ծանր վնաս պատճառելու դրվագով Ս.Մկրտչյանի նկատմամբ քրեական հետապնդում չի իրականացվել՝ տուժողի հետ հաշտվելու հիմքով:

2015 թվականի սեպտեմբերի 23-ի որոշմամբ Գևորգ Գրիգորյանի կողմից ճանապարհային երթևեկության կանոնները խախտելու հետևանքով

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

Սիրեկան Մկրտչյանի առողջությանն անզգուշությամբ թեթև վնաս պատճառելու դրվագով ԳԳրիգորյանի նկատմամբ քրեական հետապնդում չի իրականացվել՝ հանցակազմի բացակայության հիմքով:

2015 թվականի հոկտեմբերի 7-ին քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Կոտայքի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան (այսուհետ՝ նաև Առաջին ատյանի դատարան):

2. Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2016 թվականի ապրիլի 4-ի դատավճռով ԳԳրիգորյանը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասով առաջադրված մեղադրանքում ճանաչվել է անպարտ և արդարացվել՝ արարքում հանցակազմի բացակայության հիմքով: Նրա նկատմամբ ընտրված խափանման միջոցը՝ չհեռանալու մասին ստորագրությունը, վերացվել է:

Ս.Մկրտչյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, և նրա նկատմամբ պատիժ է նշանակվել ազատազրկում՝ 1 (մեկ) տարի ժամկետով՝ գրկելով տրանսպորտային միջոցներ վարելու իրավունքից՝ 1 (մեկ) տարի ժամկետով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի հիման վրա Ս.Մկրտչյանի նկատմամբ նշանակված պատիժը պայմանականորեն չի կիրառվել, և սահմանվել է փորձաշրջան՝ 1 (մեկ) տարի ժամկետով: Ս.Մկրտչյանի նկատմամբ ընտրված խափանման միջոցը՝ չհեռանալու մասին ստորագրությունը, թողնվել է անփոփոխ:

Տուժող Կ.Մկրտչյանի և տուժողի իրավահաջորդ Ս.Նադարյանի քաղաքացիական հայցերը մերժվել են:

3. Հիշյալ դատավճռի դեմ վերաքննիչ բողոք է ներկայացրել ամբաստանյալ Ս.Մկրտչյանի պաշտպան Ս.Մկրտչյանը՝ պահանջելով ամբողջությամբ բեկանել դատական ակտը և գործն ուղարկել ստորադաս դատարան՝ նոր քննության:

Վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքում ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը (այսուհետ՝ նաև Վերաքննիչ դատարան) 2016 թվականի հուլիսի 7-ի որոշմամբ բողոքը բավարարել է մասնակիորեն, Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2016 թվականի ապրիլի 4-ի դատավճիռը՝ ԳԳրիգորյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասով արդարացնելու մասով, բեկանել է և գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության:

ԳԳրիգորյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրվել ստորագրություն չհեռանալու մասին:

4. Վերաքննիչ դատարանի՝ 2016 թվականի հուլիսի 7-ի որոշման դեմ վճռաբեկ բողոք են ներկայացրել ամբաստանյալ ԳԳրիգորյանը և նրա պաշտպան Ս.Սաֆարյանը (այսուհետ՝ նաև բողոքաբերներ):

Վճռաբեկ դատարանի՝ 2016 թվականի դեկտեմբերի 21-ի որոշմամբ բողոքաբերների վճռաբեկ բողոքն ընդունվել է վարույթ:

2017 թվականի հունվարի 17-ին վճռաբեկ բողոքի պատասխան են ներկայացրել ամբաստանյալ Ս.Մկրտչյանը և նրա պաշտպան Ս.Մկրտչյանը՝ խնդրելով ամբաստանյալ ԳԳրիգորյանի և պաշտպան Ս.Սաֆարյանի կողմից

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ներկայացված վճռաբեկ բողոքը մերժել և Վերաքննիչ դատարանի՝ 2017 թվականի հուլիսի 7-ի որոշումը թողնել օրինական ուժի մեջ:

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը

5. Միրեկան Մկրտչյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասով մեղադրանք է առաջադրվել այն բանի համար, որ «*Մես, 2014 թվականի հոկտեմբերի 7-ին ժամը 20:30-ի սահմաններում իր վարած «ԳԱԶ 31029» մակնիշի 15 ՏՏ 255 հաշվառման համարանիշի ավտոմեքենայով 60-70 կմ ժամ արագությանը, ընթանալով Երևան-Սևան ավտոճանապարհի 20 կմ հարվածում, չհասած «Պիկնիկ» ռեստորանային համալիր, թույլ է տվել ՃԵԿ-ի 67-րդ պահանջին հակասող գործողություններ՝ այն է իր երթևեկության համար խոչընդոտ հայրնաբերելու պահից սկսած, ժամանակին չձեռնարկելով անհրաժեշտ համապատասխան միջոցներ՝ իր ավտոմեքենայի կանգնեցնելու ուղղությամբ, իր ավտոմեքենայի առջևի հարվածով անզգուշությամբ բախվել է ճանապարհի՝ դեպի Սևան փանող ուղեմասի աջ եզրային գոտում՝ երթևեկելի մասի աջ եզրի հոծ գծանշումից դեպի ձախ 95 մ հեռավորության վրա կանգնած, 165 մետր հեռավորության վրա տեսանելի և հայրնաբերման ենթակա «ԳԱԶ 53» 19 ՏԼ 947 հաշվառման համարանիշի ավտոմեքենայի հետնասանիին, ինքն իրեն զրկելով այն կանխելու փորձերի և հնարավորությունից, որի հետևանքով անզգուշությամբ առաջացրել է «ԳԱԶ 31029» մակնիշի 15 ՏՏ 255 հաշվառման համարանիշի ավտոմեքենայի առջևի նարսպետի ուղևոր Արզամ Մկրտչյանի մահը» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 3, թերթ 82):*

Գևորգ Գրիգորյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասով մեղադրանք է առաջադրվել այն բանի համար, որ «*Մես, 2014 թվականի հոկտեմբերի 7-ին ժամը 20:30-ի սահմաններում իր վարած «ԳԱԶ 53» 19 ՏԼ 947 հաշվառման համարանիշի ավտոմեքենայով Երևան-Սևան ավտոճանապարհով ընթանալիս, ցանկացել է հոգալ բնական կարիքները, ինչի համար, Երևան-Սևան ավտոճանապարհի 20 կմ հարվածում, չհասած «Պիկնիկ» ռեստորանային համալիր՝ ճանապարհի երթևեկելի ուղեմասին հարակից աջ կողմակի առկայության պարագայում, իր նշված ավտոմեքենայի ձախակողմյան շրջանը մասնակիորեն երթևեկելի ուղեմաս դուրս բերած վիճակում կանգառել է, փորձելով կանգնելու և «Ճանապարհային երթևեկության անվտանգության պահովման մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի 3-րդ կետի պահանջին հակասող գործողություններ, իր այդ գործողություններով սրելով է վթարային իրադրություն, դրանով իսկ պայմանավորելով ավելի ճանապարհապարհանապարհային պարահարի առաջացումը, այն է՝ արդյունքում նույն ճանապարհով ընթացող Միրեկան Մկրտչյանին իր վարած «ԳԱԶ 31029» մակնիշի 15 ՏՏ 255 հաշվառման համարանիշի ավտոմեքենայի առջևի հարվածով բախվել է «ԳԱԶ 53» 19 ՏԼ 947 հաշվառման համարանիշի ավտոմեքենայի հետնասանիին, որի հետևանքով անզգուշությամբ առաջացել է «ԳԱԶ 31029» մակնիշի 15 ՏՏ 255 հաշվառման համարանիշի ավտոմեքենայի առջևի նարսպետի ուղևոր Արզամ Մկրտչյանի մահը, իսկ հետևի աջ կողմում*

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

նստած ուղևորուհի Կարինե Մկրտչյանի առողջությանը պատճառել է ծանր վնաս, որպես կյանքին վրանգ սպառնացող» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 3, թերթ 83):

6. Առաջին աստիճանի դատարանի դատական ակտով հաստատված է համարվել, որ. «(...) Սիրելյան Արզոյի Մկրտչյանի գործողությունները համապատասխանում են ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հարկանիշներին, իսկ Գևորգ Մայիսի Գրիգորյանի արարքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հանցակազմի հարկանիշները բացակայում են, որպիսի պայմաններում նրա նկատմամբ պետք է կայացնել արդարացման դատավճիռ (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 3, թերթ 98):

7. Վերաքննիչ դատարանն ամբաստանյալ Սիրելյան Մկրտչյանի պաշտպան ՄՄկրտչյանի բողոքի քննության արդյունքում արձանագրել է հետևյալը. «(...) Վերաքննիչ դատարանը, քննության առնելով վերաքննիչ բողոքը (...) հանգում է հետևության, որ վերաքննիչ բողոքը պետք է բավարարել մասնակիորեն, իսկ Դատարանի վիճարկվող դատական ակտը՝ բեկանել ամբաստանյալ Գևորգ Գրիգորյանի մասով և գործն ուղարկել նույն դատարան, այլ կազմով նոր քննության (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 4, թերթ 84):

Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

8. Բողոքաբերների պնդմամբ Վերաքննիչ դատարանը, դուրս գալով իր լիազորությունների սահմաններից, թույլ է տվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 400-րդ հոդվածի սխալ կիրառում, ինչի արդյունքում կայացված դատական ակտը Գ.Գրիգորյանի համար առաջացրել է ծանր հետևանքներ:

Բողոք բերած անձինք, վկայակոչելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 400-րդ հոդվածը, ընդգծել են, որ վերջինս հստակորեն անրագրում է այն անձանց շրջանակը, ում բողոքի հիման վրա արդարացման դատական ակտը կարող է բեկանվել: Սույն գործով արդարացման դատավճիռը բողոքարկել է մյուս ամբաստանյալի պաշտպանը, ով չուներ նման իրավունք: Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանը, շրջանցելով վերոնշյալ հոդվածի պահանջը, իր հայեցողությամբ բեկանել է ստորադաս դատարանի դատական ակտը:

9. Բողոքի հեղինակները, անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի այն պնդմանը, թե փորձագետի ցուցմունքը չի կարող ծանրակշիռ և օբյեկտիվ գնահատված ապացույց համարվել և փոխարինել փորձագետի եզրակացությանը, նշել են, որ փորձագետի կողմից իրեն առաջադրված հարցերի կապակցությամբ արված հետևությունը փորձագիտական եզրակացության ուսումնասիրության և կիրառման արդյունքն է եղել: Ավտոմթարի մեխանիզմը և վարորդների գործողությունները գնահատելիս նոր փորձաքննություն նշանակելու անհրաժեշտությունը բացակայում է, քանի որ քննչական փորձարարության տվյալները կիրառելի են տրված եզրակացության տարբերակների

նկատմամբ: Արդյունքում՝ բողոքաբերները եզրահանգել են, որ Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունները չեն կարող դատական ակտը բեկանելու և նոր քննության ուղարկելու հիմք հանդիսանալ:

10. Վերոգրյալի հիման վրա բողոքի հեղինակները խնդրել են բեկանել Վերաքննիչ դատարանի՝ 2016 թվականի հուլիսի 7-ի որոշումը՝ օրինական ուժ տալով Առաջին աստիճանի դատարանի՝ 2016 թվականի ապրիլի 4-ի դատավճռին:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

11. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ արդարացման դատական ակտը բողոքարկելու սուբյեկտների շրջանակի մեկնաբանման կապակցությամբ առկա է օրենքի միատեսակ կիրառություն ապահովելու խնդիր: Ուստի անհրաժեշտ է արտահայտել իրավական դիրքորոշումներ, որոնք կարող են ուղղորդող նշանակություն ունենալ նման գործերով դատական պրակտիկան ճիշտ ձևավորելու համար:

12. Վճռաբեկ դատարանի առջև սույն գործով բարձրացված իրավական հարցը հետևյալն է. Վերաքննիչ դատարանն իրավասու էր արդյոք ՍՄԿրտչյանի բողոքի հիման վրա ԳԳրիգորյանի արդարացման մասով բեկանել Առաջին աստիճանի դատարանի դատավճիռը՝ ՍՄԿրտչյանին մեղավոր ճանաչելու մասով այն օրինական ուժի մեջ թողնելու պայմաններում:

13. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 376-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն. *«Առաջին աստիճանի դատարանների դատական ակտերի դեմ վերաքննիչ բողոք բերելու իրավունք ունեն անբասարանյալը, նրա պաշտպանը և օրինական ներկայացուցիչը, մեղադրողը կամ վերադատ դատախազը, քրոժողը, նրա ներկայացուցիչը, օրինական ներկայացուցիչը և իրավահաջորդը, իսկ սույն օրենսգրքի 376.1 հոդվածի 2-րդ և 2.1-րդ կետերով նախատեսված ակտերի դեմ՝ նաև արդարացվածը, դատապարտյալը, նրանց պաշտպանները և օրինական ներկայացուցիչները: Քաղաքացիական հայցվորը, քաղաքացիական պատասխանողը կամ նրանց ներկայացուցիչները դատական ակտն իրավունք ունեն բողոքարկելու քաղաքացիական հայցի մասով: Քաղաքացիական հայցի մասով վերաքննիչ բողոք բերելու իրավունք ունեն նաև փոխադ գործով կողմեր չհանդիսացող անձինք, եթե դատական ակտն առնչվում է նրանց շահերին: Կասկածյալը, մեղադրյալը, նրանց պաշտպանները և օրինական ներկայացուցիչները, ինչպես նաև դիմողն իրավունք ունեն վերաքննության կարգով բողոքարկելու սույն օրենսգրքի 376.1 հոդվածի 3-6-րդ կետերով նախատեսված դատական ակտերը»:*

Վերաքննիչ բողոքարկման սուբյեկտների շրջանակը սահմանող մեջբերված նորմի մեկնաբանությանը Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է Նարեկ Հարությունյանի գործով որոշման մեջ՝ դիրքորոշում արտահայտելով այն մասին, որ. *«(...) վերաքննության կարգով բողոքարկման ենթակա և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 376.1-րդ հոդվածով սահմանված՝ Առաջին աստիճանի դատարանի որոշումների դեմ վերաքննիչ բողոք բերելու իրավունք ունեցող սուբյեկտներին օրենսդրության ըստ բողոքարկման իրավունքի ծավալի պարանշարել է*

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

խմբերի: Մասնավորապես, ՀՀ քրեական դատախազության օրենսգրքի 376-րդ հոդվածի 1-ին նախադասության բովանդակությունից հետևում է, որ օրենսդիրը սահմանել է բողոքարկման իրավունք ունեցող սուբյեկտների ընդհանուր շրջանակը, ովքեր օժտված են բողոքարկման անսահմանափակ իրավունքով: Այդ սուբյեկտների շարքում ընդգրկված են ամբաստանյալը, նրա պաշտպանը և օրինական ներկայացուցիչը, մեղադրողը կամ վերադատ դատախազը, փոփոխը, նրա ներկայացուցիչը, օրինական ներկայացուցիչը և իրավահաջորդը: Քննարկվող հոդվածի հաջորդող շարադրանքում օրենսդիրը նախատեսել է քրեական դատախազության այն մասնակիցներին, ովքեր օժտված են սահմանափակ բողոքարկման իրավունքով՝ իրավասու են բողոքարկել որոշումները որոշակի մասով կամ որոշումների որոշակի շրջանակ: (...)» (տե՛ս Վճռաբեկ դատարանի 2016 թվականի մարտի 30-ի՝ Նարեկ Հարությունյանի վերաբերյալ թիվ ԵԱՆԴ/0081/01/14 որոշման 14.1-րդ կետը):

Միևնույն ժամանակ *Մարտի և Կարեն Մարգարյանների գործով* որոշման մեջ անդրադառնալով դատավարության մասնակից չհանդիսացող անձի՝ քրեադատավարական իրավահարաբերություններին մասնակցելու իրավունքին՝ Վճռաբեկ դատարանը գտել է. «*Եթե անձը դատախազության մասնակից չէ, սակայն վարույթն իրականացնող մարմնի ընդունած ակտով խախտվում են նրա իրավունքներն ու օրինական շահերը կամ այդ ակտն առնչվում է նրա իրավունքներին և օրինական շահերին, սպա անձն իրավունք ունի դիմել թե՛ դատարան և թե՛ վերադատության կարգով բողոքարկել դատական ակտը՝ իր իրավունքների պաշտպանության կամ խախտված իրավունքները վերականգնելու համար, իսկ դատարանները պարտավոր են քննության առնել նրանց դիմումները և բողոքները:*

Բխարական պաշտպանության հիմնարար իրավունքը վերաբերում է նաև այն անձանց, ովքեր դատախազության մասնակից չեն, սակայն վարույթն իրականացնող մարմինների ընդունած որոշումն առնչվում է նրանց օրինական շահերին, ենթադրաբար խախտում է նրանց իրավունքներն ու ազատությունները:

Բխարավարության մասնակից չհանդիսացող անձանց դատական պաշտպանության իրավունքի իրացումը պետք է լինի իրական, սցսիքն՝ անձն իր իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի ենթադրյալ խախտման յուրաքանչյուր դեպքում պետք է դատարան դիմելու և իր խախտված իրավունքներն ու ազատությունները վերականգնելու իրական հնարավորություն ունենալ» (տե՛ս Մարատ և Կարեն Սարգսյանների գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2011 թվականի փետրվարի 24-ի թիվ ԵԿԴ/0282/01/09 որոշման 22-23-րդ կետերը):

*Մարտի և Կարեն Մարգարյանների գործով վերը մեջբերված դիրքորոշումը Վճռաբեկ դատարանը վերահաստատել է նաև Լևոն և Ռոբիկ Թարվերդյանների գործով որոշման շրջանակներում: Մասնավորապես, հիմք ընդունելով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում ձևավորված այն հիմնարար մոտեցումը, ըստ որի՝ արդար դատաքննության իրավունքի կարևորագույն բաղադրիչ հանդիսացող դատարանի մատչելիության իրավունքի սահմանափակումը չպետք է այն աստիճան լինի, որ խաթարվի իրավունքի բուն էությունը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է. «*Այնպիսի**

ՀՈՒԼԻՍ-04-ՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

սարյանի դատարանի դատական ակտերի դեմ վերաքննիչ բողոք բերելու իրավունք ունեցող անձանց շրջանակը սահմանող ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 376-րդ հոդվածի 1-ին մասում առկա ձևակերպման պայմաններում չի սպաստովում դատավարության մասնակից չհանդիսացող անձի դատական պաշտպանության իրավունքի իրացումը, ում իրավունքներին և օրինական շահերին առնչվում է առաջին սարյանի դատարանի դատական ակտը, հետևաբար դատավարության մասնակից չհանդիսացող անձին հնարավորություն չի ընձեռվում վերադաս դատական սարյաններում վիճարկել իր շահերին առնչվող դատական ակտի օրինականությունը:

Ոստի, Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրով, «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրով, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայով, ՀՀ Սահմանադրությամբ սահմանված՝ դատական պաշտպանության իրավունքի, ինչպես նաև այդ իրավունքի իրացման արդյունավետ երաշխիքների սպաստովման անհրաժեշտությունը, գրնում է, որ հարկ է վերաքննիչ բողոք բերելու իրավունք նախատեսել նաև քրեական դատավարության մասնակից չհանդիսացող այն անձի համար, ում իրավունքներին և օրինական շահերին առնչվում է առաջին սարյանի դատարանի դատական ակտը (...):» (տե՛ս Լևոն և Ռուբիկ Թարվերդյանների գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2013 թվականի փետրվարի 15-ի թիվ ԱՎԴ2/0007/01/12 որոշման 15-րդ կետը):

14. Վերահաստատելով մեջբերված իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 376-րդ հոդվածով նախատեսված են վերաքննիչ բողոքարկման սուբյեկտները, ինչպես նաև որոշակի սուբյեկտների բողոքարկման իրավունքի սահմանափակումները (ընդհանուր նորմ): Որպես առաջին աստիակի դատարանի դատական ակտերը բողոքարկելու անսահմանափակ իրավունքով օժտված սուբյեկտներ օրենսդիրը նախատեսել է ամբաստանյալին, նրա պաշտպանին և օրինական ներկայացուցչին, մեղադրողին կամ վերադաս դատախազին, տուժողին, նրա ներկայացուցչին, օրինական ներկայացուցչին և իրավահաջորդին: Իրավունքի զարգացման գործառնայթի շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանի ձևավորած նախադեպային պրակտիկայի արդյունքում վերաքննիչ բողոքարկման սուբյեկտների հիշյալ շրջանակում ընդգրվել են նաև բոլոր այն անձինք, ում իրավունքներին, ազատություններին կամ օրինական շահերին առնչվում է կոնկրետ դատական ակտը:

Զարգացնելով վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քրեական դատավարությունում մասնավոր շահեր հետապնդող անձանց համար վերաքննիչ բողոքարկումը իրավունքների պաշտպանության միջոց է: Հետևաբար ինչպես օրենքով նախատեսված բողոքարկման սուբյեկտների, այնպես էլ դատավարության մասնակից չհանդիսացող անձանց վերաքննիչ բողոքարկման իրավունքի ընդհանուր պայման է բողոքարկվող դատական ակտի՝ իրենց իրավունքներին, ազատություններին կամ օրինական շահերին առնչվելը:

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

15. Անդրադառնալով արդարացման դատավճռի բողոքարկման սուբյեկտների շրջանակի կապակցությամբ օրենսդրական կարգավորումներին՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել հետևյալը.

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 400-րդ հոդվածի համաձայն.

«1. Արդարացման դատավճիռը վերաքննիչ դատարանը կարող է բեկանել՝ կայացնելով մեղադրական դատավճիռ՝ ամբաստանյալի արդարացումն անհիմն լինելու մասին դատախազի, քրոժողի կամ նրա ներկայացուցչի բողոքով:

2. Արդարացման դատավճիռն արդարացվածի բողոքով կարող է փոփոխվել արդարացման հիմքերի մասով:»

Մեջբերված նորմի մեկնաբանումից հետևում է, որ դրանով նախատեսված են արդարացման դատավճռի արդարացման մասով բողոքարկման սուբյեկտների առանձին՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 376-րդ հոդվածով նախատեսվածից տարբերվող շրջանակ (հատուկ նորմ):

Այլ խոսքով, արդարացման դատավճռի առանձնահատկություններով պայմանավորված օրենսդիրը նախատեսել է արդարացման դեպքում դրա բողոքարկման սուբյեկտների սահմանափակ շրջանակ: Մասնավորապես, քննարկվող դատական ակտն անձի արդարացումն անհիմն լինելու մասով կարող է բողոքարկվել դատախազի, տուժողի կամ նրա ներկայացուցչի, իսկ արդարացման հիմքերի մասով՝ արդարացվածի կողմից: Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել, որ հիշատակված սուբյեկտների իրավունքներին, ազատություններին և օրինական շահերին դատավճռի առնչվելն անձի արդարացման մասով պայմանավորված է նրանց դատավարական կարգավիճակով, ինչն արդեն իսկ հաշվի է առնված օրենսդրի կողմից (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 400-րդ հոդված):

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ նույն իրավահարաբերությունը կարգավորող ընդհանուր և հատուկ նորմերի առկայության դեպքում իրավակիրառողը պետք է կիրառի հատուկ նորմերը և չկիրառի ընդհանուր նորմերը (*յրենս, mutatis mutandis, Համբարձում Հարությունյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2011 թվականի հուլիսի 13-ի թիվ ԵԿԴ/0004/11/11 որոշման 21-րդ կետը*): Մասնավորապես, անձի արդարացման մասով դատավճռի բողոքարկման սուբյեկտների շրջանակը որոշելիս դատարանը պետք է ղեկավարվի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 400-րդ հոդվածի կարգավորումներով:

Միևնույն ժամանակ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ հնարավոր են այնպիսի բացառիկ իրավիճակներ, երբ անձի արդարացումն անմիջականորեն առնչվի քննարկվող նորմով չնախատեսված անձի (օրինակ՝ նույն գործով այլ ամբաստանյալի) շահերին: Նման իրավիճակ կարող է առաջանալ, օրինակ, երբ ամբաստանյալներից մեկի մեղքը բացառում է մյուսի մեղավորությունը (շահերի բախում), ամբաստանյալներից մեկը փաստացի տուժել է մյուս ամբաստանյալի կատարած արարքից (կարգավիճակի երկակիություն): Նման դեպքերում վերաքննիչ դատարանը

ՀՈՒՆԻՍ-04 ՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

բողոքը վարույթ ընդունելիս պետք է պարզի արդյոք տվյալ ամբաստանյալի արդարացումն առերևույթ առնչվում է բողոքաբերի իրավունքներին, ազատություններին կամ օրինական շահերին. եթե ոչ, ապա նշված բողոքը չի կարող ընդունվել վարույթ՝ ոչ պատշաճ սուբյեկտի կողմից բերված լինելու հիմքով: Բարձրացված հարցադրմանը դրական պատասխան տալու դեպքում վերաքննիչ դատարանը պարտավոր է օրենքով սահմանված կարգով քննարկել բողոքը:

16. Սույն գործի փաստերից երևում է, որ Սիրեկան Մկրտչյանին և Գևորգ Գրիգորյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասով մեղադրանք է առաջադրվել այն բանի համար, որ նրանք թույլ են տվել ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումներ, որի հետևանքով նրանց վարած ավտոմեքենաները բախվել են միմյանց՝ անգզուշությամբ առաջացնելով Ս.Մկրտչյանի վարած «ԳԱԶ 31029» մակնիշի 15 ՏՏ 255 հաշվառման համարանիշի ավտոմեքենայի առջևի նստատեղի ուղևոր Արզամ Մկրտչյանի մահը: Գ.Գրիգորյանին մեղսագրվել է նաև նույն ավտոմեքենայի հետևի աջ կողմում նստած ուղևորուհի Կարինե Մկրտչյանի առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու հետևանքը (տե՛ս սույն որոշման 5-րդ կետը):

Նախաքննության մարմնի որոշումներով Արզամ և Կարինե Մկրտչյանները ճանաչվել են տուժող, իսկ Սիրանուշ Նադարյանը՝ տուժող Արզամ Մկրտչյանի իրավահաջորդ (տե՛ս սույն որոշման 1-ին կետը):

Առաջին ատյանի դատարանի դատավճռով Ս.Մկրտչյանը մեղավոր է ճանաչվել իրեն առաջադրված մեղադրանքում, իսկ Գ.Գրիգորյանն արդարացվել է (տե՛ս սույն որոշման 2-րդ և 6-րդ կետերը):

Հիշյալ դատավճիռն ամբողջությամբ բողոքարկել է Ս.Մկրտչյանի պաշտպան Մ.Մկրտչյանը: Վերաքննիչ դատարանը բողոքը բավարարել է մասնակիորեն, Առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը Գ.Գրիգորյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասով արդարացնելու մասով, բեկանել է և գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության (տե՛ս սույն որոշման 3-րդ և 7-րդ կետերը):

17. Նախորդ կետում շարադրված փաստերը գնահատելով 15-րդ կետում արտահայտած իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ամբաստանյալ Գ.Գրիգորյանի արդարացումը տեսականորեն կարող էր առնչվել մյուս ամբաստանյալ Ս.Մկրտչյանի իրավունքներին, ազատություններին կամ օրինական շահերին, եթե գործի փաստական հանգամանքների վերաբերյալ Առաջին ատյանի դատարանի տված գնահատականները Ս.Մկրտչյանի մասով ազդեին գործի ելքի վրա: Սակայն Ս.Մկրտչյանին մեղավոր ճանաչելու մասով դատական ակտն օրինական ուժի մեջ թողնելով՝ Վերաքննիչ դատարանը, ըստ էության, հաստատված է համարել, որ Ս.Մկրտչյանի և Գ.Գրիգորյանի միջև առկա չէ շահերի բախում: Մինևույն ժամանակ Ս.Մկրտչյանին մեղավոր ճանաչելու մասին Առաջին

ՀՈՒՒԽ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

ատյանի դատարանի դատավճիռն օրինական ուժի մեջ թողնելու մասով Վերաքննիչ դատարանի որոշումը Ս.Մկրտչյանի կամ նրա պաշտպանի կողմից բողոքարկված չէ, որպիսի պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը զրկված է Գ.Գրիգորյանի արդարացումը Ս.Մկրտչյանի իրավունքներին, ազատություններին և օրինական շահերին փաստացի առնչվելու հարցն ըստ էության քննարկման առարկա դարձնելու իրավասությունից:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանն իրավասու չէր Ս.Մկրտչյանի բողոքի հիման վրա Գ.Գրիգորյանի արդարացման մասով բեկանել Առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը՝ Ս.Մկրտչյանին մեղավոր ճանաչելու մասով այն օրինական ուժի մեջ թողնելու պայմաններում:

Արդյունքում Վերաքննիչ դատարանը թույլ է տվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 376-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 400-րդ հոդվածի խախտում, ինչը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 398-րդ հոդվածի հիման վրա հիմք է Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտը բեկանելու և Առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտին օրինական ուժ տալու համար:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանն իրավասու չէ անդրադառնալ բողոքաբերի կողմից բարձրացված մնացած փաստարկներին (տե՛ս սույն որոշման 9-րդ կետը):

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (2005 թվականի փոփոխություններով) 91-րդ, 92-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 16-րդ, 39-րդ, 43-րդ, 3611-րդ, 397-րդ, 398-րդ, 403-406-րդ, 419-րդ, 422-423-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքի 20-րդ հոդվածով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Ամբաստանյալ Գևորգ Մայիսի Գրիգորյանի վերաբերյալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2016 թվականի հուլիսի 7-ի որոշումը բեկանել և օրինական ուժ տալ նրա վերաբերյալ Կոտայքի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի՝ 2016 թվականի ապրիլի 4-ի արդարացման դատավճիռին հիմք ընդունելով Վճռաբեկ դատարանի որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում դատական նիստերի դահլիճում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՎճՈՎԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎճՈՎԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՎԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ (ԱՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎճՈՎԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2017 թվականի ապրիլի 07-ին

դռնբաց դատական նիստում, քննելով Գոռ Նիկողոսյանի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 11.08.2016 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ հայցի Խաչիկ, Համբարձում Աշուղյանների և Էլիդա Սարգսյանի ընդդեմ Գոռ Նիկողոսյանի՝ բնակարանի առուվաճառքի պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին, և ըստ հակընդդեմ հայցի Գոռ Նիկողոսյանի ընդդեմ Խաչիկ, Համբարձում Աշուղյանների և Էլիդա Սարգսյանի՝ բնակարանից վտարելու պահանջի մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Խաչիկ, Համբարձում Աշուղյանները և Էլիդա Սարգսյանը պահանջել են անվավեր ճանաչել էական մոլորության ազդեցության տակ 12.08.2008 թվականին և 29.08.2008 թվականին կնքված Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2, 3 բնակարանի շինծու առուվաճառքի պայմանագրերը և կիրառել գործարքի անվավերության հետևանքներ:

Հակընդդեմ հայցով դիմելով դատարան՝ Գոռ Նիկողոսյանը պահանջել է Խաչիկ, Համբարձում Աշուղյաններին և Էլիդա Սարգսյանին վտարել սեփականության իրավունքով իրեն պատկանող՝ Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2, 3 բնակարանից և այն հանձնել իր տիրապետմանը:

Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի (դատավոր՝ Լ. Գրիգորյան) 17.06.2014 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է մասնակիորեն. վճռվել է՝ կիրառել առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքներ՝ անվավեր ճանաչել 12.08.2008 թվականի և 29.08.2008 թվականի առուվաճառքի պայմանագրերի հիման վրա Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2, 3 բնակարանի նկատմամբ Գոռ Նիկողոսյանի անվամբ կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը, վերականգնել Խաչիկ, Համբարձում Աշուղյանների և Էլիդա Սարգսյանի սեփականության իրավունքը Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2, 3 բնակարանի նկատմամբ, պարտավորեցնել Համբարձում Աշուղյանին Գոռ Նիկողոսյանին վերադարձնել 18.916.000 ՀՀ դրամ և կողմերի միջև

ՀՈՒՒՄ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

12.08.2008 թվականին և 29.08.2008 թվականին կնքված առուվաճառքի գործարքը դիտել որպես գրավի պայմանագիր, իսկ Երևանի Գլխակայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2, 3 բնակարանը՝ որպես պայմանագրի ապահովման միջոց՝ գրավի առարկա: Հակընդդեմ հայցը մերժվել է:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (դատավորներ՝ Կ. Հակոբյան, Ն. Տավարացյան, Տ. Նազարյան) 03.10.2014 թվականի որոշմամբ Խաչիկ, Համբարձում Աշուղյանների և Էլիզա Սարգսյանի վերաքննիչ բողոքը բավարարվել է մասնակիորեն՝ Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 17.06.2014 թվականի վճիռը մասնակիորեն՝ 18.916.000 ՀՀ դրամը Համբարձում Աշուղյանի կողմից Գոռ Նիկողոսյանին վերադարձնելուն պարտավորեցնելու մասով, բեկանվել է, և գործն այդ մասով ուղարկվել է նոր քննության: Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 17.06.2014 թվականի վճիռը՝ մնացած մասերով, թողնվել է օրինական ուժի մեջ:

Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը (դատավոր՝ Տ. Ստեփանյան) (այսուհետ՝ Դատարան) 10.06.2015 թվականին վճռել է պարտավորեցնել Համբարձում Աշուղյանին Գոռ Նիկողոսյանին վերադարձնել 12.266.800 ՀՀ դրամ՝ որպես առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանք:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 11.08.2016 թվականի որոշմամբ Գոռ Նիկողոսյանի վերաքննիչ բողոքը մերժվել է, իսկ Խաչիկ, Համբարձում Աշուղյանների և Էլիզա Սարգսյանի վերաքննիչ բողոքը բավարարվել է՝ Դատարանի 10.06.2015 վճիռը բեկանվել է և փոփոխվել՝ որոշվել է որպես առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանք՝ Համբարձում Աշուղյանի կողմից Գոռ Նիկողոսյանին փոխառության գումար վճարելու պարտավորությունը համարել դադարած:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Գոռ Նիկողոսյանը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան է ներկայացրել Խաչիկ, Համբարձում Աշուղյանների և Էլիզա Սարգսյանի ներկայացուցիչը:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 424-րդ, 877-րդ, 878-րդ հոդվածները, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ կետերը, 53-րդ հոդվածը:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պարճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանը, անտեսելով, որ Խաչիկ Աշուղյանի և Գոռ Նիկողոսյանի միջև 21.07.2009 թվականին կնքված «Միցուբիշի» մակնիշի «17 SO 025» պետհամարանիշի ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագիրը չի վիճարկվել, այն դիտարկել է որպես կողմերի միջև կնքված փոխառության

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

պայմանագրի կատարման առնչությամբ կնքված գործարք և միայն Խաչիկ Աշուրյանի պնդումների հիման վրա, անտեսելով, որ գործում առկա չէ 7.174 եվրոյի մասով Գոռ Նիկողոսյանի հանդեպ պարտավորությունը կատարելու փաստը հիմնավորող ապացույց, գտել է, որ Համբարձում Աշուրյանի կողմից կատարվել է Գոռ Նիկողոսյանի նկատմամբ ունեցած 7.174 եվրոյի չափով պարտավորությունը:

Վերաքննիչ դատարանը նախադատելի է համարել ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 03.10.2014 թվականի որոշմամբ հաստատված փաստական հանգամանքները՝ որպես նախադատելիության իրավական հիմք վկայակոչելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետը, որը, սակայն, տվյալ դեպքում կիրառելի չէր:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 11.08.2016 թվականի որոշումը և օրինական ուժ տալ Գատարանի 10.06.2015 թվականի վճռին կամ գործն ուղարկել նոր քննության:

2.1. Վճռաբեկ բողոքի պատասխանի հիմնավորումները

Վերաքննիչ դատարանն իրավացիորեն շինծու է որակել ավտոմեքենայի առուվաճառքի պայմանագիրը՝ այն դիտելով որպես պարտավորության մարում՝ գումարի փոխարեն գույք հանձնելով: Նման եղանակով պարտքի մարման դեմ Գոռ Նիկողոսյանը երբևէ չի առարկել, ավելին, նույն տրամաբանությամբ Գոռ Նիկողոսյանը դրամական պարտավորության դիմաց չպետք է ընդուներ 1.200 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ հեռուստացույցը: Նշված պայմանագրում ավտոմեքենայի արժեքը սահմանվել է 3.500.000 ՀՀ դրամ, մինչդեռ իրականում Գոռ Նիկողոսյանն ավտոմեքենայի դիմաց գումար չի վճարել:

Վերաքննիչ դատարանը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 03.10.2014 թվականի որոշմամբ հաստատված փաստական հանգամանքները ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի հիմքով իրավացիորեն դիտել է որպես նախադատելի նշանակություն ունեցող փաստեր:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1) 12.08.2008 թվականի բնակարանի առուվաճառքի պայմանագրի համաձայն Խաչիկ Աշուրյանը վաճառել է, իսկ Գոռ Նիկողոսյանը գնել է Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 3 բնակարանը, իսկ 29.08.2008 թվականի բնակարանի առուվաճառքի պայմանագրի համաձայն՝ Խաչիկ, Համբարձում Աշուրյանները, Էլիդա Սարգսյանը վաճառել են, իսկ Գոռ Նիկողոսյանը գնել է Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2 բնակարանը (**հատոր 1-ին, գ.թ. 12-13**):

2) ՀՀ ոստիկանության «Ճանապարհային ոստիկանություն» ծառայության Երևանի թիվ 2 հաշվառման քննական բաժանմունքի 06.05.2011 թվականի թիվ 17/22-A1501 տեղեկանքի համաձայն՝ Խաչիկ Աշուղյանի անվամբ 25.10.2008 թվականին հաշվառված «Միցուբիշի» մակնիշի «17 SO 025» պետհամարանիշի ավտոմեքենան հաշվառումից հանվել է 21.07.2009 թվականին (**հատոր 1-ին, գ.թ. 20**):

3) Թիվ ԵԷԴ/0084/01/12 քրեական գործով Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի «Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և գործի վարույթը կարճելու մասին» 17.10.2012 թվականի որոշման համաձայն՝ նախաքննական մարմնի կողմից Գոռ Նիկողոսյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 213-րդ հոդվածի 1-ին մասով մեղադրանք է առաջադրվել այն բանի համար, որ նա 2008 թվականի օգոստոս ամսից մինչև 2009 թվականի հուլիս ամիսը ներառյալ, ՀՀ կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքի կրկնապատիկը գերազանցող չափով, այն է՝ ամսական 5 տոկոս տոկոսադրույքով, գործով տուժող Համբարձում Աշուղյանին տվել է 30.000 եվրո: 2008 թվականի օգոստոսին ամբաստանյալ Գոռ Նիկողոսյանը բնակարանների առուվաճառքով զբաղվող, գործով վկա Տիգրան Մալխասյանի հետ այցելել է տուժող Համբարձում Աշուղյանի՝ Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2, 3 բնակարանը, զննել դրանք և համաձայնել բնակարանների առուվաճառքի ձևական պայմանագրերով տրամադրել 30.000 եվրո: Այդ կապակցությամբ 2008 թվականի օգոստոսի 12-ին և 29-ին կնքվել են Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2 և 3 բնակարանների շինծու առուվաճառքի պայմանագրեր: Առուվաճառքի պայմանագրերը կնքելու օրերին ամբաստանյալ Գոռ Նիկողոսյանը մաս-մաս տուժող Համբարձում Աշուղյանին է տվել 13.399.500 ՀՀ դրամին համարժեք 30.000 եվրո՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից սահմանված բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքի կրկնապատիկը գերազանցող չափով, այն է՝ ամսական 5 տոկոս տոկոսադրույքով: Բնակարանի առուվաճառքի երկրորդ շինծու պայմանագիրը կնքելու օրն ամբաստանյալ Գոռ Նիկողոսյանը որպես միջնորդավճար տուժող Համբարձում Աշուղյանից վերցրել է 893.300 ՀՀ դրամին համարժեք 2.000 եվրո, 267.990 ՀՀ դրամին համարժեք 600 եվրո՝ որպես բանկում վճարման գումար, ինչպես նաև որպես առաջին ամսվա տոկոսագումար՝ ստացել է 893.300 ՀՀ դրամին համարժեք 2.000 եվրո: Այնուհետև, 2008 թվականի սեպտեմբերից մինչև 2009 թվականի հուլիսը ներառյալ, տրամադրված գումարի դիմաց ամբաստանյալ Գոռ Նիկողոսյանն անձամբ տուժող Համբարձում Աշուղյանից ստացել է ընդամենը 8.886.845 ՀՀ դրամին համարժեք 18.500 եվրո, այսինքն՝ ամսական 720.555 ՀՀ դրամին համարժեք 1.500 եվրո (**հատոր 2-րդ, գ.թ. 3-9**):

4) Սույն քաղաքացիական գործով Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը 17.06.2014 թվականի վճռով հաստատված է համարել փոխառության քողարկման նպատակով կողմերի միջև 12.08.2008 թվականին և 29.08.2008 թվականին բնակարանների

առուվաճառքի պայմանագրերի կնքումը՝ վճռելով կիրառել առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքներ՝ անվավեր ճանաչել 12.08.2008 թվականի և 29.08.2008 թվականի առուվաճառքի պայմանագրերի հիման վրա Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2, 3 բնակարանի նկատմամբ Գոռ Նիկոդոսյանի անվամբ կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը, վերականգնել Խաչիկ, Համբարձում Աշուղյանների և Էլիդա Մարգարյանի սեփականության իրավունքը Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2, 3 բնակարանի նկատմամբ, կողմերի միջև 12.08.2008 թվականին և 29.08.2008 թվականին կնքված առուվաճառքի գործարքը դիտել որպես գրավի պայմանագիր, իսկ Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2, 3 բնակարանը՝ որպես պայմանագրի ապահովման միջոց՝ գրավի առարկա: Նշված մասով վճիռը մտել է օրինական ուժի մեջ (**հատոր 4-րդ, գ.թ. 33-55**):

5) Սույն քաղաքացիական գործով ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը 03.10.2014 թվականի որոշմամբ արձանագրել է, որ գործում առկա բոլոր ապացույցների, այդ թվում՝ Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի «Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և գործի վարույթը կարճելու մասին» 17.10.2012 թվականի որոշմամբ որպես ապացույց ճանաչված բացատրությունների՝ համակցության մեջ վերլուծության արդյունքում սույն գործով հաստատված է Գոռ Նիկոդոսյանի կողմից Համբարձում Աշուղյանից 893.300 ՀՀ դրամին համարժեք 2.000 եվրո, 267.990 ՀՀ դրամին համարժեք 600 եվրո, 893.300 ՀՀ դրամին համարժեք 2.000 եվրո, 8.886.845 ՀՀ դրամին համարժեք 18.500 եվրո, ինչպես նաև 1.200 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ հեռուստացույց ստանալու փաստը: Նշված որոշումը մտել է օրինական ուժի մեջ (**հատոր 4-րդ, գ.թ. 108-115**):

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վճռաբեկ բողոքի վարույթ ընդունումը պայմանավորված է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 234-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերով նախատեսված հիմքերի առկայությամբ, այն է՝

1) բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար, և գտնում է, որ տվյալ դեպքում դատական ակտերի նախադատելիության հարցի վերաբերյալ առկա է իրավունքի զարգացման խնդիր,

2) ստորադաս դատարանի կողմից ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի և 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտման հետևանքով առկա է առերևույթ դատական սխալ, որը կարող էր ազդել գործի ելքի վրա, և որի առկայությունը հիմնավորվում է ստորև ներկայացված պատճառաբանություններով.

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

Վերոգրյալով պայմանավորված Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադարձնալ հետևյալ իրավական հարցադրմանը. արդյո՞ք նույն գործով վերաքննիչ դատարանի կողմից կայացված և օրինական ուժի մեջ մտնող դատական ակտով (որով բեկանվել է առաջին արյանի դատարանի վճիռը, և գործն ուղարկվել է նոր քննության) հասարակված փաստերը ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի խնասարով ունեն նախադատելի նշանակություն ավյալ գործի նոր քննության ժամանակ սպացուցման ենթակա փաստերի շրջանակը որոշելիս:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ նախկինում քննված՝ քաղաքացիական գործով օրինական ուժի մեջ մտած դատարանի վճռով հաստատված հանգամանքները նույն անձանց միջև դատարանում այլ գործ քննելիս կրկին չեն սպացուցվում:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, նախկինում կայացրած որոշմամբ անդրադարձնալով վերոնշյալ իրավական նորմի վերլուծությանը, նշել է, որ օրինական ուժի մեջ մտած սկզբնական դատական ակտի նախադատելիությունը պայմանավորում է նույն անձանց միջև այլ գործի քննության արդյունքում նոր կայացվելիք դատական ակտի բովանդակությունն այն մասով, որը վերաբերում է նախկինում քննված այլ գործով արդեն իսկ հաստատված հանգամանքներին:

Գործին մասնակցող անձանց համար նախադատելիությունը նշանակում է որոշակի սահմաններում սպացուցման պարտականությունից ազատում, ինչպես նաև կրկնակի սպացուցման կամ նման հանգամանքները հետագա դատավարություններում հերքելու արգելք: Նախադատելիությունը դատարանի համար ենթադրում է պարտականություն՝ ներմուծելու նման հանգամանքը նոր կայացվող դատական ակտում: Որպես կանոն, դատական ակտերի պրեյուդիցիալ կապը ենթադրում է դատական ակտի նախադատելիության տարածում ամբողջ ծավալով՝ թե՛ գործին մասնակցող անձանց, թե՛ դատարանի վրա (ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետ): Հետևաբար նախադատելիությունն օրենքի ուժով միանշանակ կանխորոշիչ դերակատարություն է ունենում նոր դատական ակտի համար, իսկ գործին մասնակցող անձանց կամքը և դատական հայեցողությունն այս հարցում ազդեցություն չունեն: Դատական ակտի պրեյուդիցիալ կապի կամ նախադատելիության օբյեկտիվ սահմանները որոշվում են հանգամանքների այն շրջանակով, որոնք պետք է հաստատված լինեն օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով և ենթակա չեն կրկին սպացուցման կամ հերքման այլ գործ քննելիս:

Միաժամանակ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ նախադատելիության օբյեկտիվ սահմանների որոշման համար էական նշանակություն ունի հետևյալ երկու դատավարական կանոնների պահպանումը՝

1) վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը դատարանը պարզում է միայն օրենքով նախատեսված կարգով ձեռք բերված և հետագոտված սպացուցների

միջոցով (բացառություն են կազմում միայն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածով նախատեսված դեպքերը)։

2) դատարանը պարզում է միայն գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները հիմնավորող, ինչպես նաև վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը (վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքներ)։ Այս կանոնը կիրառելիս դատարանը պարտավոր է առաջնորդվել հայցվորի կողմից կանխորոշված հայցի առարկայի և հիմքի սահմաններով, որի փոփոխման բացառիկ իրավունքը պատկանում է հայցվորին (ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 32-րդ հոդված)։

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը հատկապես կարևորել է ապացուցման առարկայի վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների ճիշտ որոշման հարցը, քանի որ դատարանի կողմից ապացուցման առարկայի սահմանների կամայական (առանց դատավարական նախադրյալի՝ հայցվորի կամահայտնության) ընդլայնումը բերում է այդ գործով կայացված դատական ակտով հաստատված որոշակի հանգամանքների նախադատելիության բացառման (*տե՛ս, «Սպթեմ» ՄՊԸ-ն ընդդեմ Աշոտ և Հենրիկ Այվազյանների թիվ 3-93(ՎԳ) գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 29.02.2008 թվականի որոշումը*)։

Մեկ այլ որոշմամբ զարգացնելով վերը նշված դիրքորոշումը՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը հավելել է, որ համաձայն ընդհանուր կանոնի՝ նախադատելիությունն ունի օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ սահմաններ։ Նախադատելիության օբյեկտիվ սահմանները կազմում են այն փաստական հանգամանքները, որոնք հաստատվել են ավելի վաղ քննված գործով օրինական ուժի մեջ մտած վճռով։

Նախադատելիության սուբյեկտիվ սահմաններն այն անձինք են, որոնց համար դատական ակտով հաստատված հանգամանքներն ունեն նախադատելի նշանակություն։ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի իրավակարգավորումից հետևում է, որ փաստերը կարող են նախադատելի նշանակություն ունենալ այն անձանց համար, որոնք մասնակցել են գործի քննությանը։

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը միաժամանակ ընդգծել է, որ նախադատելիության ինստիտուտը կարևոր նշանակություն ունի դատական խնայողության սկզբունքի ապահովման և դատական ակտերի միջև անհաղթահարելի հակասությունների կանխարգելման առումով։ Մասնավորապես՝ այն մի կողմից կոչված է պարզեցնելու խախտված իրավունքները վերականգնելու դատավարական կարգը՝ ազատելով կողմերին նույն փաստը կրկին ապացուցելու պարտականությունից, մյուս կողմից կոչված է բացառելու միևնույն փաստերի տարբեր, հակասական գնահատումը, որը կարող է հանգեցնել իրավական որոշակիության սկզբունքի խախտման։

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված նորմի նպատակն է պարզեցնել ապացուցման գործընթացը, այն է՝ միևնույն փաստը մեկ անգամ մեկ այլ դատարանի կողմից

հաստատված լինելու դեպքում կողմերին և դատարանին ազատել այդ փաստերը հաստատելու գործընթացը կրկին կատարելու բեռից, ընդ որում, նախադատելիության կիրառման համար օրենսդիրը կարևորել է այն հանգամանքը, որ նոր քննվող գործը վերաբերի մինևնայն անձանց միջև վեճին (*Կրե՛ս, Մանյա Մանուկյանն ընդդեմ Աշրարակի քաղաքապետարանի թիվ ԱԲԱԴ/0209/02/13 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 18.07.2014 թվականի որոշումը*):

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած մեկ այլ որոշմամբ նշել է, որ դատական ակտի պրեյուդիցիալ կապի կամ նախադատելիության սուբյեկտիվ սահմանները որոշվում են գործին մասնակցող անձանց շրջանակով, այսինքն՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով հաստատված հանգամանքները նոր կայացվող դատական ակտ կարող են ներմուծվել միայն, եթե օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով և նոր կայացվող դատական ակտով գործին մասնակցող անձինք նույնն են: Նախադատելիության ինստիտուտի կիրառումն ակթոյլատրելի է այն դեպքերում, երբ սկզբնական և հաջորդող գործերում գործին մասնակցող անձանց շրջանակը համընկնում է մասնակիորեն (*Կրե՛ս, Վահագն Ղազարյանն ընդդեմ Լուսինե և Սոնա Մխիթարյանների և մյուսների թիվ ԿԴ1/0063/02/12 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 18.07.2014 թվականի որոշումը*):

Զարգացնելով նախկինում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում հավելել, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնելու, որ նախադատելիությունը, բացի օբյեկտիվ ու սուբյեկտիվ սահմաններից, ունի նաև ժամանակային գործողության և առարկայական կիրառելիության սահմաններ:

Այսպես, դատական ակտի նախադատելիությունը սահմանափակված է օրինական ուժ ստացած դատական ակտի գործողության ժամկետով, այսինքն՝ նախադատելի են միայն օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը: Բացի այդ, այն դեպքերում, երբ օրինական ուժ ստացած դատական ակտը վերանայվում է նոր կամ նոր երևան եկած հանգամանքների ուժով, այն կորցնում է իր նախադատելիությունը: Ուստի նախադատելիության ժամանակային գործողության սահմանը դատական ակտի օրինական ուժի մեջ գտնվելու ժամանակահատվածն է:

Նախադատելիության մյուս սահմանը վերաբերում է առարկայական կիրառելիությանը: Այսպես, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի վերլուծությունից հետևում է, որ նախադատելիությունը վերաբերում է տարբեր քաղաքացիական գործերի՝ նկատի ունենալով, որ օրենսդրի կողմից օգտագործվում են «նախկինում քննված քաղաքացիական գործ» և «այլ գործ» արտահայտությունները: Հետևաբար երկու դատական ակտերի միջև նախադատելիության կապն առաջանում է այն դեպքում, երբ նախադատելի դատական ակտը կայացվել է մի գործի քննության արդյունքում, իսկ մեկ այլ դատական ակտը, որի համար առաջինը նախադատելի է, կայացվում

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

է այլ գործի քննության արդյունքում: Ուստի նախադատելիության ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ երկու տարբեր դատական ակտերի միջև նախադատելիությունն առաջանում է այն դեպքում, երբ այդ դատական ակտերը կայացվել են տարբեր գործերի քննության արդյունքներում: Այդուհանդերձ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում ընդգծել, որ «նախկինում քննված քաղաքացիական գործ» արտահայտությունը վերաբերում է նաև այն դեպքերին, երբ քննվող քաղաքացիական գործի շրջանակներում վերադաս դատարանի կողմից առաջին ատյանի դատարանի վճիռը մի մասով թողնվել է օրինական ուժի մեջ կամ փոփոխվել է, իսկ մյուս մասով բեկանվել է, և գործն ուղարկվել է նոր քննության: Նման դեպքերում օրինական ուժի մեջ թողնված կամ փոփոխված վճիռի մասով քաղաքացիական գործը նոր քննության ուղարկված մասով քաղաքացիական գործի նկատմամբ պետք է գնահատվի որպես նախկինում քննված այլ գործ: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ այն դեպքերում, երբ վերադաս դատարանն օրինական ուժի մեջ է թողնում առաջին ատյանի դատարանի վճիռը անհրաժեշտության դեպքում պատճառաբանելով այն, վերադաս դատարանի որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշումները դառնում են վճիռի բաղկացուցիչ մաս: Հետևաբար սվյալ գործի մյուս մասով նոր քննության ընթացքում օրինական ուժի մեջ թողնված վճիռը՝ այդ թվում վերադաս դատարանի պատճառաբանություններով, դառնում է նախադատելի: Նույն կարգավորումը գործում է նաև այն դեպքերում, երբ վերադաս դատարանը փոփոխում է դատարանի վճիռը՝ հաշվի առնելով, որ սվյալ դեպքում վճիռը գոյություն է ունենում վերադաս դատարանի կողմից փոփոխված տեսքով: Հետևաբար այս դեպքում նույնպես առաջին ատյանի դատարանի վճիռը վերադաս դատարանի կողմից փոփոխված տեսքով դառնում է նախադատելի: Վճռաբեկ դատարանի նման հետևությունը պայմանավորված է նաև նրանով, որ եթե նույն անձանց միջև մեկ այլ քաղաքացիական գործով օրինական ուժի մեջ մտած վճիռը նախադատելի է, ապա անտրամաբանական է նույն քաղաքացիական գործի որևէ մասով վերադաս դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած որոշմամբ փոփոխված կամ օրինական ուժի մեջ թողնված վճիռը նախադատելի չհամարելը՝ նկատի ունենալով նախադատելիության ինստիտուտի նշանակությունը դատական խնայողության սկզբունքի ապահովման և դատական ակտերի միջև անհաղթահարելի հակասությունների կանխարգելման առումով:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում ընդգծել, որ այն դեպքերում, երբ վերադաս դատարանը գործն ուղարկում է նոր քննության՝ բեկանելով առաջին ատյանի դատարանի վճիռը, ապա այս դեպքում վճիռն իրավական առումով այլևս գոյություն չունի: Նման դեպքերում նախադատելիության մասին խոսք գնալ չի կարող հաշվի առնելով վճիռի իրավական առումով բացակայությունը:

Այսպիսով, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը հանգում է այն եզրակացության, որ նախադատելիությունը բացարձակ չէ, այն ունի օբյեկտիվ,

սուբյեկտիվ, ժամանակային գործողության և առարկայական կիրառելիության սահմաններ:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 12.08.2008 թվականի բնակարանի առուվաճառքի պայմանագրի համաձայն՝ Խաչիկ Աշուղյանը վաճառել է, իսկ Գոռ Նիկողոսյանը գնել է Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 3 բնակարանը, իսկ 29.08.2008 թվականի բնակարանի առուվաճառքի պայմանագրի համաձայն՝ Խաչիկ, Համբարձում Աշուղյանները, Էլիդա Սարգսյանը վաճառել են, իսկ Գոռ Նիկողոսյանը գնել է Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2 բնակարանը: Սույն քաղաքացիական գործով Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը 17.06.2014 թվականի վճռով հաստատված է համարել փոխառության քողարկման նպատակով կողմերի միջև 12.08.2008 թվականին և 29.08.2008 թվականին բնակարանների առուվաճառքի պայմանագրերի կնքումը՝ վճռելով կիրառել առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքներ՝ անվավեր ճանաչել 12.08.2008 թվականի և 29.08.2008 թվականի առուվաճառքի պայմանագրերի հիման վրա Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2, 3 բնակարանի նկատմամբ Գոռ Նիկողոսյանի անվամբ կատարված սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը, վերականգնել Խաչիկ, Համբարձում Աշուղյանների և Էլիդա Սարգսյանի սեփականության իրավունքը Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2, 3 բնակարանի նկատմամբ, կողմերի միջև 12.08.2008 թվականին և 29.08.2008 թվականին կնքված առուվաճառքի գործարքը դիտել որպես գրավի պայմանագիր, իսկ Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2, 3 բնակարանը՝ որպես պայմանագրի ապահովման միջոց՝ գրավի առարկա: Նշված մասով վճիռը մտել է օրինական ուժի մեջ:

ՀՀ ռստիկանության «Ճանապարհային ռստիկանություն» ծառայության Երևանի թիվ 2 հաշվառման քննական բաժանմունքի 06.05.2011 թվականի թիվ 17/22-A1501 տեղեկանքի համաձայն՝ Խաչիկ Աշուղյանի անվամբ 25.10.2008 թվականին հաշվառված «Միցուրիշի» մակնիշի «17 SO 025» պետհամարանիշի ավտոմեքենան հաշվառումից հանվել է 21.07.2009 թվականին:

Թիվ ԵԷԴ/0084/01/12 քրեական գործով Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի «Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և գործի վարույթը կարճելու մասին» 17.10.2012 թվականի որոշման համաձայն՝ նախաքննական մարմնի կողմից Գոռ Նիկողոսյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 213-րդ հոդվածի 1-ին մասով մեղադրանք է առաջադրվել այն բանի համար, որ նա 2008 թվականի օգոստոս ամսից մինչև 2009 թվականի հուլիս ամիսը ներառյալ, ՀՀ կենտրոնական բանկի սահմանած բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքի կրկնապատիկը գերազանցող չափով, այն է՝ ամսական 5 տոկոս տոկոսադրույքով, գործով տուժող Համբարձում Աշուղյանին տվել է 30.000 եվրո: 2008 թվականի օգոստոսին ամբաստանյալ Գոռ Նիկողոսյանը բնակարանների առուվաճառքով զբաղվող, գործով վկա Տիգրան Մալխասյանի հետ այցելել է տուժող Համբարձում Աշուղյանի՝

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2 և 3 բնակարանները, գննել դրանք և համաձայնել բնակարանների առուվաճառքի ձևական պայմանագրերով տրամադրել 30.000 եվրո: Այդ կապակցությամբ 2008 թվականի օգոստոսի 12-ին և 29-ին կնքվել են Երևանի Գլինկայի փողոցի 19-րդ շենքի թիվ 2 և 3 բնակարանների շինծու առուվաճառքի պայմանագրեր: Առուվաճառքի պայմանագրերը կնքելու օրերին ամբաստանյալ Գոռ Նիկողոսյանը մաս-մաս տուժող Համբարձում Աշուղյանին է տվել 13.399.500 ՀՀ դրամին համարժեք 30.000 եվրո՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից սահմանված բանկային տոկոսի հաշվարկային դրույքի կրկնապատիկը գերազանցող չափով, այն է՝ ամսական 5 տոկոս տոկոսադրույքով: Բնակարանի առուվաճառքի երկրորդ շինծու պայմանագիրը կնքելու օրը ամբաստանյալ Գոռ Նիկողոսյանը որպես միջնորդավճար տուժող Համբարձում Աշուղյանից վերցրել է 893.300 ՀՀ դրամին համարժեք 2.000 եվրո, 267.990 ՀՀ դրամին համարժեք 600 եվրո՝ որպես բանկում վճարման գումար, ինչպես նաև որպես առաջին ամսվա տոկոսագումար՝ ստացել 893.300 ՀՀ դրամին համարժեք 2.000 եվրո: Այնուհետև, 2008 թվականի սեպտեմբերից մինչև 2009 թվականի հուլիսը ներառյալ, տրամադրված գումարի դիմաց ամբաստանյալ Գոռ Նիկողոսյանն անձամբ տուժող Համբարձում Աշուղյանից ստացել է ընդամենը 8.886.845 ՀՀ դրամին համարժեք 18.500 եվրո, այսինքն՝ ամսական 720.555 ՀՀ դրամին համարժեք 1.500 եվրո:

Սույն քաղաքացիական գործով ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը 03.10.2014 թվականի որոշմամբ արձանագրել է, որ գործում առկա բոլոր ապացույցների, այդ թվում՝ Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի «Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և գործի վարույթը կարճելու մասին» 17.10.2012 թվականի որոշմամբ որպես ապացույց ճանաչված բացատրությունների՝ համակցության մեջ վերլուծության արդյունքում սույն գործով հաստատված է Գոռ Նիկողոսյանի կողմից Համբարձում Աշուղյանից 893.300 ՀՀ դրամին համարժեք 2.000 եվրո, 267.990 ՀՀ դրամին համարժեք 600 եվրո, 893.300 ՀՀ դրամին համարժեք 2.000 եվրո, 8.886.845 ՀՀ դրամին համարժեք 18.500 եվրո, ինչպես նաև 1.200 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ հեռուստացույց ստանալու փաստը: Նշված որոշումը մտել է օրինական ուժի մեջ:

Սույն գործով Դատարանը, գնահատելով գործում առկա ապացույցները, գտել է, որ Համբարձում Աշուղյանի կողմից որպես փոխառություն 30.000 եվրո ստանալու պայմաններում արժանահավատ է քրեական գործի շրջանակներում Գոռ Նիկողոսյանի տված բացատրությունն այն մասին, որ Համբարձում Աշուղյանն իրեն տվել է 2 անգամ 370.000 ՀՀ դրամ (1.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք) և մեկ հեռուստացույց, որի գինը կազմել է 1.200 ԱՄՆ դոլար: Միաժամանակ վկայակոչելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 424-րդ հոդվածը՝ Դատարանը գտել է, որ տվյալ դեպքում գործում է պարտապանի կողմից գումարը վերադարձված չլինելու կանխավարկածը, իսկ ինչ վերաբերում է քրեական գործի քննության ընթացքում կողմերի բացատրություններին և

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ցուցմունքներին, «Քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և գործի վարույթը կարճելու մասին» որոշմանը, ապա դրանք վերաբերելի ապացույցներ չեն փոխառության գումարը վերադարձնելու փաստը հաստատելու համար: Հետևաբար հաստատված համարելով Գոռ Նիկողոսյանի կողմից Համբարձում Աշուղյանին 30.000 եվրո գումար հանձնելու, Համբարձում Աշուղյանի կողմից Գոռ Նիկողոսյանին 2 անգամ 370.000 ՀՀ դրամ (1.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք) և 1.200 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ հեռուստացույց վերադարձված լինելու փաստերը՝ Դատարանը, 30.000 եվրոյից նվազեցնելով վերոնշյալ գումարը, գտել է, որ որպես անվավերության հետևանք՝ պետք է պարտավորեցնել Համբարձում Աշուղյանին Գոռ Նիկողոսյանին վերադարձնել 12.266.800 ՀՀ դրամ:

Վերաքննիչ դատարանը, արձանագրելով, որ սույն գործով օրինական ուժի մեջ մտած 17.06.2014 թվականի վճռով հաստատվել է կնքված առուվաճառքի պայմանագրերի շինծու լինելը, միաժամանակ արձանագրել է, որ ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 03.10.2014 թվականի որոշմամբ հաստատվել է Գոռ Նիկողոսյանի կողմից Համբարձում Աշուղյանից 893.300 ՀՀ դրամին համարժեք 2.000 եվրո, 267.990 ՀՀ դրամին համարժեք 600 եվրո, 893.300 ՀՀ դրամին համարժեք 2.000 եվրո, 8.886.845 ՀՀ դրամին համարժեք 18.500 եվրո, ինչպես նաև 1.200 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ հեռուստացույց ստանալու փաստը: Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ վերոնշյալ որոշման ուժի մեջ մտնելու պայմաններում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ուժով Համբարձում Աշուղյանի կողմից Գոռ Նիկողոսյանին 23.100 եվրո և 1.200 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ հեռուստացույց վերադարձված լինելու հանգամանքը կրկին ապացուցման անհրաժեշտություն չունի, քանի որ Գոռ Նիկողոսյանի կողմից Համբարձում Աշուղյանից ընդհանուր առմամբ 23.100 եվրո և 1.200 ԱՄՆ դոլար ստանալու հանգամանքն ունի նախադատելի նշանակություն, ինչը հաշվի չի առել Դատարանը: Ինչ վերաբերում է պարտքի մնացած մասին, ապա Վերաքննիչ դատարանը նշել է, որ թեև Գոռ Նիկողոսյանը նշել է, որ հայցվորներից ավտոմեքենան ստացել է առուվաճառքի պայմանագրի հիման վրա, սակայն այդ հանգամանքը հիմնավորող ապացույց չի ներկայացրել: Մինչդեռ գործի փաստերի համադրմամբ (ավտոմեքենայի արժեքը՝ 10.200 ԱՄՆ դոլար, ավտոմեքենան հաշվառումից հանելու ժամկետը՝ 21.07.2009 թվական, որը համընկնում է Գոռ Նիկողոսյանի նշած առուվաճառքի պայմանագրի ժամկետի հետ) հիմնավորվում է, որ ավտոմեքենան տրամադրվել է պարտքի դիմաց: Հետևաբար բավարար հիմքեր կան արձանագրելու, որ Համբարձում Աշուղյանի կողմից Գոռ Նիկողոսյանի հանդեպ առկա պարտավորությունը կատարված լինելու հիմքով դադարել է:

Մինչդեռ վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգման հիմնավորվածությանը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վերաքննիչ դատարանը սույն գործով նախադատելի է համարել ՀՀ

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 03.10.2014 թվականի որոշմամբ հաստատված այն փաստերը, որ Գոռ Նիկողոսյանը ստացել է 893.300 ՀՀ դրամին համարժեք 2.000 եվրո, 267.990 ՀՀ դրամին համարժեք 600 եվրո, 893.300 ՀՀ դրամին համարժեք 2.000 եվրո, 8.886.845 ՀՀ դրամին համարժեք 18.500 եվրո, ինչպես նաև 1.200 ԱՄՆ դոլար արժողությամբ հեռուստացույց: Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է այն հանգամանքը, որ տվյալ փաստական հանգամանքները ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը հաստատել է՝ հիմնավորելու համար վճռի մասը բեկանելու և գործը նոր քննության ուղարկելու անհրաժեշտությունը՝ գտնելով, որ նշված փաստական հանգամանքների մասով Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը պատշաճ քննություն չի իրականացրել: Այլ կերպ ասած, Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել, որ գործը բողոքարկված մասով ամբողջությամբ նոր քննության ուղարկելու պարագայում այլևս գոյություն չունի տվյալ հարցի կապակցությամբ առաջին ատյանի դատարանի վճիռը, որով հաստատված փաստերն ապացուցման կարիք չէին ունենա: Հետևաբար վերոշարադրյալ իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 03.10.2014 թվականի որոշումը չէր կարող որակվել նախադատելի: Այսինքն՝ Վերաքննիչ դատարանը սխալ է մեկնաբանել և կիրառել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետը՝ իր պատճառաբանությունների հիմքում դնելով մի դատական ակտ, որը չի կարող համարվել նախադատելի՝ նախադատելիության սահմանների վերաբերյալ վերոնշյալ դիրքորոշումների լույսի ներքո:

Անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի այն պատճառաբանությանը, որ Համբարձում Աշուղյանի կողմից Գոռ Նիկողոսյանի հանդեպ փոխառության պարտավորության մնացած մասը կատարվել է, քանի որ Համբարձում Աշուղյանը, «Միցուբիշի» մակնիշի ավտոմեքենան պարտատիրոջը հանձնելով, կատարել է նաև պարտավորության մնացած մասը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է հետևյալը.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած որոշմամբ փաստել է, որ այս կամ այն հանգամանքի առկայության կամ բացակայության մասին դատարանի եզրակացությունը պետք է լինի գործով ձեռք բերված ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման տրամաբանական հետևությունը՝ հաշվի առնելով դրանց համակցությունը և փոխադարձ կապը, կիրառման ենթակա իրավունքը և ներքին համոզմունքը (*տե՛ս, Ռուզաննա Թորոսյանն*

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

ընդդեմ Նվեր Մկրտչյանի թիվ ԵԱԲԴ/1688/02/08 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 01.07.2011 թվականի որոշումը):

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է նաև, որ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտելու դեպքում պետք է հաշվի առնի, թե որքանով է այդ ապացույցը վերաբերելի և թույլատրելի տվյալ փաստական հանգամանքը հաստատելու կամ մերժելու համար (տես, *Սվետլանա Ժուլիկյանն ընդդեմ Անասիս Խաչատրյանի թիվ ԵՄԴ/0232/02/08 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 17.04.2009 թվականի որոշումը):*

Տվյալ դեպքում Վերաքննիչ դատարանը պարտավորության կատարման փաստը հաստատելիս չի հիմնվել գործում առկա ապացույցների այնպիսի համակցության վրա, որը հնարավորություն կտար միանշանակ հետևություն անելու այն մասին, որ վերոնշյալ ավտոմեքենան Համբարձում Աշուղյանի կողմից հանձնվել է Գոռ Նիկողոսյանին՝ որպես պարտավորության մնացած մասի մարում: Ինչ վերաբերում է սույն գործում առկա՝ ՀՀ ռստիկանության «Ճանապարհային ռստիկանություն» ծառայության Երևանի թիվ 2 հաշվառման քննական բաժանմունքի տեղեկանքին, ապա տեղեկանքում նշված ժամանակահատվածում ավտոմեքենան հաշվառումից հանված լինելու հանգամանքն ինքնին բավարար չէ հետևություն անելու այն մասին, որ Համբարձում Աշուղյանի կողմից Գոռ Նիկողոսյանի հանդեպ փոխառության մնացած մասը կատարված է: Ընդ որում, Վճռաբեկ դատարանի նման եզրահանգումը հիմնավորվում է նաև նրանով, որ վերոնշյալ տեղեկանքը որևէ նշում չի պարունակում այն մասին, թե ինչն է հանդիսացել հաշվառումից հանելու հիմք, և թե Խաչիկ Աշուղյանի անվամբ հաշվառումից հանելուց հետո արդյոք ավտոմեքենան փոխանցվել է Գոռ Նիկողոսյանին: Հետևաբար Վերաքննիչ դատարանը նման եզրահանգման կարող էր գալ միայն այն դեպքում, երբ ապացույցների համակցության մեջ պարզեր, մասնավորապես, ավտոմեքենայի իրական արժեքը և այն հարցը, թե արդյոք մեքենայի հանձնումը բավարար էր պարտավորությունը մնացած մասով կատարված համարելու համար:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի կողմից թույլ է տրվել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի և 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում, որը կարող էր ազդել գործի ելքի վրա:

Միաժամանակ նկատի ունենալով, որ Դատարանը սույն գործով նույնպես պատշաճ քննություն չի իրականացրել՝ մասնավորապես՝ նույն ապացույցները մի դեպքում բավարար համարելով որոշակի փաստեր հաստատված համարելու համար, իսկ մեկ այլ դեպքում՝ դրանք դիտելով ոչ վերաբերելի, այն դեպքում, երբ դրանք անհրաժեշտ են գործի լուծման համար նշանություն ունեցող փաստերը պարզելու համար, հետևաբար՝ վերաբերելի են, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով առկա է գործի նոր քննության անհրաժեշտություն:

Նշված պայմանադրություններով հերքվում են վճռաբեկ բողոքի պայտասխանում բերված փաստարկները:

Այսպիսով, վճարել բողոքի հիմքի առկայությունը վճարել դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի ուժով վերաքննիչ դատարանի որոշումը բեկանելու և գործը նոր քննության ուղարկելու համար:

5. Վճարել դատարանի պատճառաբանությունները

և եզրահանգումները դատական ծախսերի բաշխման վերաբերյալ

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 68-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատական ծախսերը կազմված են պետական տուրքից և փորձագետին, վկային կանչելու, ապացույցները դրանց գտնվելու վայրում զննելու, փաստաբանի խելամիտ վարձատրության և գործի քննության հետ կապված այլ գործողությունների համար վճարման ենթակա գումարներից:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին և 7-րդ ենթակետերի համաձայն՝ պետական տուրքը վճարվում է հայցադիմումների, դատարանի վճիռների և որոշումների դեմ վերաքննիչ և վճարել բողոքների համար:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատական ծախսերը գործին մասնակցող անձանց միջև բաշխվում են բավարարված հայցապահանջների չափին համամասնորեն, իսկ 3-րդ կետի համաձայն՝ վերաքննիչ կամ վճարել բողոք բերելու հետ կապված դատական ծախսերը գործին մասնակցող անձանց միջև բաշխվում են նույն հոդվածի կանոններին համապատասխան:

Վճարել դատարանը, նկատի ունենալով այն, որ վճարել բողոքը ենթակա է բավարարման, իսկ գործն ուղարկվում է նոր քննության, որպիսի պարագայում դատական ծախսերի բաշխման հարցին հնարավոր չէ անդրադառնալ գործի քննության ներկա փուլում, գտնում է, որ այդ հարցը ենթակա է լուծման գործի նոր քննության ընթացքում:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-241.2-րդ հոդվածներով՝ վճարել դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճարել բողոքը բավարարել: Բեկանել ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 11.08.2016 թվականի որոշումը և գործը՝ որպես առոչինչ գործարքի անվավերության հետևանք վերադարձման ենթակա գումարի մասով, ուղարկել Երևանի էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարան՝ նոր քննության:

2. Դատական ծախսերի բաշխման հարցին անդրադառնալ գործի նոր քննության ընթացքում:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎճՈՎԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎճՈՎԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ
(ԱՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎճՈՎԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2017 թվականի հունիսի 19-ին քննարկելով ըստ հայցի ՀՀ ոստիկանության «Ճանապարհային ոստիկանություն» ծառայության (այսուհետ՝ Ծառայություն) ընդդեմ Կարեն Պետրոսյանի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին, վարչական գործով ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 05.12.2016 թվականի «Վերաքննիչ բողոքը մերժելու մասին» որոշման դեմ Ծառայության բերած վճռաբեկ բողոքը,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ Ծառայությունը պահանջել է Կարեն Պետրոսյանից բռնագանձել 225.000 ՀՀ դրամ:

ՀՀ վարչական դատարանի (դատավոր՝ Ա. Պողոսյան) (այսուհետ՝ Դատարան) 17.10.2016 թվականի որոշմամբ հայցադիմումի ընդունումը մերժվել է:

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 05.12.2016 թվականի որոշմամբ Ծառայության վերաքննիչ բողոքը մերժվել է և Դատարանի 17.10.2016 թվականի «Հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին» որոշումը թողնվել է անփոփոխ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Ծառայությունը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է «Վարչատարածքային հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածը:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պարճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է, որ անբողոքարկելի վարչական ակտով առաջադրված տուգանքը և Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի ուժով այդ տուգանքին ավելացած մասը,

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

որոնց հանրագումարը գերազանցում է 200.000 ՀՀ դրամը, պետք է դիտարկվեն ամբողջականության մեջ որպես մեկ հանրային իրավական դրամական պահանջ: Ընդ որում, օրենսդիրը տուգանքի չափի ավելացումը սահմանել է որպես ինքնաբերաբար տեղի ունեցող իրադարձություն, այսինքն՝ տուգանքի չափի ավելացման կապակցությամբ վարչական ակտ ընդունելու անհրաժեշտություն առկա չէ: Հետևաբար սույն գործով ներկայացված հանրային իրավական դրամական պահանջը՝ 225.000 ՀՀ դրամի չափով, ենթակա է հարկադիր կատարման դատական կարգով:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է վերացնել Վերաքննիչ դատարանի 05.12.2016 թվականի «Վերաքննիչ բողոքը մերժելու մասին» որոշումը:

3. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը պայմանավորված է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված հիմքի առկայությամբ, այն է՝ բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար, և գտնում է, որ տվյալ դեպքում Վճռաբեկ դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ անբողոքարկելի վարչական ակտերի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջների հարկադիր կատարման առանձնահատկությունների վերաբերյալ, կարևոր նշանակություն կունենան նմանատիպ գործերով միասնական և կանխատեսելի դատական պրակտիկա ձևավորելու համար:

Վերոգրյալով պայմանավորված՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադարձնալ հետևյալ իրավական հարցադրումներին.

- 1) անբողոքարկելի վարչական ակտով առաջադրված գումարի բռնագանձման վերաբերյալ հանրային իրավական դրամական պահանջ պարունակող հայցերը ենթակա են արդյո՞ք դատարանում քննության,
- 2) ի՞նչ նյութաիրավական պայմանների առկայության դեպքում է գործում անբողոքարկելի վարչական ակտի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջի՞ դատարան կարգով հարկադիր կատարման եղանակը,
- 3) անբողոքարկելի վարչական ակտով առաջադրված գումարի բռնագանձման վերաբերյալ վարչական մարմնի կողմից ներկայացված հանրային իրավական դրամական պահանջ պարունակող հայցադիմումի ընդունելիության փուլում ի՞նչ որոշում պետք է կայացնի վարչական դատարանը, եթե հանրային իրավական դրամական պահանջը դատարան կարգով հարկադիր կատարելու՞ օրենքով սահմանված նյութաիրավական պայմանները բացակայում են,
- 4) հանրային իրավական դրամական պահանջի հարկադիր կատարումը կարող է արդյո՞ք րեղի ունենալ դատարան եղանակով, եթե այդ պահանջի հիմքում ընկած

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

անբողոքարկելի վարչական ակտով ֆիզիկական անձից բնագանձման ենթակա գումարի չափը չի գերազանցում 200.000 ՀՀ դրամը, սակայն այդ գումարի և դրա նկատմամբ իրավունքի ուժով ինքնաբերաբար ավելացած մասի հանրագումարը գերազանցում է 200.000 ՀՀ դրամը, իսկ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասի «բ» և «գ» կետերով նախատեսված պայմանները բացակայում են:

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 87-րդ հոդվածի համաձայն՝ հանրային իրավական դրամական պահանջները, օրենքով սահմանված կարգով, վարչական ակտերի հիման վրա Հայաստանի Հանրապետության պետական կամ համայնքային բյուջե պարտադիր կարգով դրամական գումարներ վճարելու պահանջներն են (...):

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դրամական պահանջները ենթակա են կատարման անբողոքարկելի վարչական ակտերի հիման վրա՝ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

Նույն հոդվածի 1.1-ին մասի համաձայն՝ հանրային իրավական դրամական պահանջները ենթակա են հարկադիր կատարման Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռով տրված կատարողական թերթի հիման վրա, եթե՝

- ա. անբողոքարկելի վարչական ակտերի հիման վրա ֆիզիկական անձից գանձման ենթակա դրամական պահանջը գերազանցում է երկու հարյուր հազար դրամը,
- բ. ֆիզիկական անձից գանձման ենթակա դրամական պահանջի հարկադիր կատարումը հնարավոր չէ առանց նրան սեփականության (այդ թվում՝ ընդհանուր սեփականության) իրավունքով պատկանող միակ բնակարանի բռնագանձման,
- գ. իրավաբանական անձից կամ անհատ ձեռնարկատիրոջից գանձման ենթակա դրամական պահանջը գերազանցում է իրավաբանական անձի կամ անհատ ձեռնարկատիրոջ գույքի արժեքը:

Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ դրամական պահանջները նույն հոդվածի 1-ին մասով սահմանված կարգով հարկադիր կատարման ներկայացնելիս վարչական մարմինը ներկայացնում է դրամական պահանջները հավաստող համապատասխան վարչական ակտը, այդ ակտի մասին նույն օրենքով սահմանված կարգով իրազեկելը կամ այլ օրենքներով սահմանված կարգով հասցեատիրոջը հանձնելը կամ այլ կերպ պատշաճ ծանուցելը, ինչպես նաև ուժի մեջ մտնելը և անբողոքարկելի դառնալը հավաստող ապացույցները և կատարման վերաբերյալ գրություն (...):

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի համաձայն՝ (...) նույն օրենքը, «Վարչարարության հիմունքների և

վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 13-րդ գլխին համապատասխան, սահմանում է նաև հանրային իրավական դրամական պահանջների կատարման պայմանները և կարգը՝ այնքանով, որքանով դրա նորմերն իրենց էությանը (mutatis mutandis) կիրառելի են անբողոքարկելի վարչական ակտի կատարման նկատմամբ:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 7-րդ կետի համաձայն՝ հարկադիր կատարման ենթակա են անբողոքարկելի վարչական ակտերը՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 13-րդ գլխով սահմանված կարգով:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ հարկադիր կատարման միջոցների կիրառման հիմքը նույն օրենքով սահմանված կարգով տրված կատարողական թերթն է, ինչպես նաև «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 88-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջների պահպանմամբ ներկայացված դիմումը:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2.1-րդ կետի համաձայն՝ վարչական դատարան կարող են դիմել նաև վարչական մարմինները կամ պաշտոնատար անձինք՝ անբողոքարկելի վարչական ակտի հիման վրա ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձից հանրային իրավական դրամական պահանջներով նախատեսվող գումարի բռնագանձման պահանջով:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 216.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ անբողոքարկելի վարչական ակտերի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործերը (...) հարուցվում են «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասով նախատեսված հիմքերով՝ այդ ակտն ընդունած վարչական մարմնի հայցադիմումի հիման վրա:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 216.2-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բռնագանձման վերաբերյալ գործերով հայցադիմումը, ի լրումն նույն օրենսգրքի 73-րդ հոդվածով ներկայացվող պահանջների, նաև ներառում է տեղեկություններ՝

- 1) վարչական ակտն ուժի մեջ մտնելու և անբողոքարկելի դառնալու մասին.
- 2) հանրային իրավական դրամական պահանջներով նախատեսվող գումարն արտադատական կարգով բռնագանձելու՝ օրենքով սահմանված որևէ սահմանափակման առկայության մասին:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 216.3-րդ հոդվածի համաձայն՝ բռնագանձման վերաբերյալ գործերով հայցադիմումը, ի լրումն նույն օրենսգրքի 79-րդ հոդվածով սահմանված հիմքերի, վերադարձվում է նաև նույն օրենսգրքի 216.1-ին հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքերի բացակայության դեպքում:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն՝ վարչական դատարանը մերժում է հայցադիմումի ընդունումը, եթե հայցը ենթակա չէ դատարանում քննության:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի համաձայն (...) նույն օրենսգրքի 224-րդ հոդվածի երկրորդ մասի 2-րդ կետով նախատեսված հոդվածներով սահմանված տուգանքը նշանակելու մասին որոշումն իրավախախտում կատարած անձի կողմից ստանալու օրվանից կամ տուգանքը նշանակելու մասին որոշումը գանգատարկելու կամ բողոքարկելու դեպքում գանգատը կամ բողոքն առանց բավարարման թողնելու մասին որոշումն իրավախախտում կատարած անձի կողմից ստանալու օրվանից 30 օրվա ընթացքում տուգանքը չվճարելու դեպքում փաստացի չվճարված տուգանքի չափը ավելանում է 25 տոկոսով: Նույն օրենսգրքի 224-րդ հոդվածի երկրորդ մասի 2-րդ կետով նախատեսված հոդվածներով սահմանված տուգանքը նշանակելու մասին որոշումն իրավախախտում կատարած անձի կողմից ստանալու օրվանից կամ տուգանքը նշանակելու մասին որոշումը գանգատարկելու կամ բողոքարկելու դեպքում գանգատը կամ բողոքն առանց բավարարման թողնելու մասին որոշումն իրավախախտում կատարած անձի կողմից ստանալու օրվանից 60 օրվա ընթացքում կամ տուգանքը տարածանկետելու մասին դիմումում նշված ժամկետում տուգանքը չվճարելու դեպքում փաստացի չվճարված տուգանքի չափը ավելանում է 50 տոկոսով (...):

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 224-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության անունից վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ գործեր քննելու և վարչական տույժեր նշանակելու իրավունք ունեն նույն օրենսգրքի 123-րդ, 123.1-րդ, 123.3-րդ, 123.4-րդ, 123.5-րդ (...), 123.6-րդ, 123.7-րդ, 124-րդ, 124.1-րդ, 124.2-րդ, 124.3-րդ, 124.4-րդ, 124.6-րդ, 125-րդ, 126-րդ, 128-րդ, 129.2-րդ, 131-րդ, 132-րդ, 135.2-րդ, 140-րդ հոդվածներով նախատեսված վարչական իրավախախտումների համար՝ ճանապարհային ոստիկանության բաժնի (բաժանմունքի) պետը, բաժնի (բաժանմունքի) պետի տեղակալը, ճանապարհապարեկային ծառայության ստորաբաժանումների հրամանատարները և նրանց տեղակալները, ճանապարհային ոստիկանության վարչական մասի ծառայողները:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 87-րդ հոդվածի բովանդակությունից հետևում է, որ Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում «հանրային իրավական» է կոչվում պետական կամ համայնքային բյուջե դրամական գումարներ վճարելու այն պահանջը, որին բնորոշ են հետևյալ հատկանիշները.

1. այդ դրամական գումարները վճարելու կարգը սահմանված է օրենքով,
2. այդ դրամական գումարները վճարելը պարտադիր է,

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

3. այդ դրամական գումարները վճարելու պարտադիրությունը ծագում է և հաստատվում է վարչական ակտի հիման վրա:

Օրենսդիրը հանրային իրավական դրամական պահանջների հարկադիր կատարման հետ կապված հասարակական հարաբերությունները կարգավորել է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքով, «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքով, ինչպես նաև ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված համապատասխան իրավական նորմերի միջոցով: Այսպես, «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի բովանդակությունից հետևում է, որ գոյություն ունեն հանրային իրավական դրամական պահանջի հարկադիր կատարման երկու տարբեր եղանակներ՝ *դատական և արտադատական*: Ընդ որում, հանրային իրավական դրամական պահանջի՝ *արտադատական կարգով* հարկադիր կատարման եղանակը նախատեսված է որպես ընդհանուր կանոն, իսկ *դատական կարգով* կատարման եղանակը՝ որպես բացառություն ընդհանուր կանոնից:

Այդ ընդհանուր կանոնը սահմանված է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1-ին մասում, որի համաձայն՝ հանրային իրավական դրամական պահանջները ենթակա են հարկադիր կատարման անմիջականորեն այդ պահանջի պարտադիրությունը հաստատող անբողոքարկելի վարչական ակտի հիման վրա՝ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով: Քննարկվող օրենքները սահմանում են, որ անմիջականորեն անբողոքարկելի վարչական ակտի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջների հարկադիր կատարման, այսինքն՝ կատարողական գործողություններ իրականացնելու համար հիմք է հանդիսանում օրենքով սահմանված կարգով կազմված և հարկադիր կատարողին ուղարկված դիմումը (գրությունը), որին կից համապատասխան վարչական մարմինը ներկայացնում է նաև հանրային իրավական դրամական պահանջ պարունակող վարչական ակտը, ինչպես նաև այդ վարչական ակտի մասին հասցեատիրոջը պատշաճ ծանուցելը, տվյալ վարչական ակտի ուժի մեջ մտնելը և անբողոքարկելի դառնալը հավաստող ապացույցները:

Հանրային իրավական դրամական պահանջների՝ *դատական կարգով* հարկադիր կատարման եղանակը կիրառվում է միայն այն դեպքում, երբ առկա է հանրային իրավական դրամական պահանջներով նախատեսվող գումարն արտադատական կարգով բռնագանձելու՝ օրենքով սահմանված որևէ սահմանափակում. այդ սահմանափակումները, իրենց հերթին, հանդիսանում են այն պայմանները, որոնց առկայությունն անհրաժեշտ է հանրային իրավական դրամական պահանջների՝ *դատական կարգով* հարկադիր կատարման եղանակի գործողության համար: Վերոնշյալ պայմանները (սահմանափակումները) նախատեսված են «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասում և հանգում են հետևյալին.

ա) անբողոքարկելի վարչական ակտերի հիման վրա ֆիզիկական անձից գանձման ենթակա դրամական պահանջը գերազանցում է երկու հարյուր հազար դրամը,

բ) ֆիզիկական անձից գանձման ենթակա դրամական պահանջի հարկադիր կատարումը հնարավոր չէ առանց նրան սեփականության (այդ թվում՝ ընդհանուր սեփականության) իրավունքով պատկանող միակ բնակարանի բռնագանձման,

գ) իրավաբանական անձից կամ անհատ ձեռնարկատիրոջից գանձման ենթակա դրամական պահանջը գերազանցում է իրավաբանական անձի կամ անհատ ձեռնարկատիրոջ գույքի արժեքը:

Այսպիսով, նշված իրավաբանական փաստերի առկայությունը կամ բացակայությունը կանխորոշում է հանրային իրավական դրամական պահանջների հարկադիր կատարման եղանակը. այդ պայմաններից որևէ մեկի առկայության դեպքում հանրային իրավական դրամական պահանջի՝ *արտադարական կարգով* հարկադիր կատարման եղանակը չի գործում, և գործում է հանրային իրավական դրամական պահանջի՝ *դատական կարգով* հարկադիր կատարման եղանակը:

Օրենսդիրը հանրային իրավական դրամական պահանջի՝ *դատական կարգով* հարկադիր կատարման եղանակի հետ կապված դատավարական հարաբերությունները կարգավորել է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով՝ ամրագրելով, որ վարչական մարմինները կամ պաշտոնատար անձինք կարող են դիմել վարչական դատարան՝ անբողոքարկելի վարչական ակտի հիման վրա ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձից հանրային իրավական դրամական պահանջներով՝ նախատեսվող գումարի բռնագանձման պահանջով. անբողոքարկելի վարչական ակտերի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործերը հարուցվում են այդ ակտն ընդունած վարչական մարմնի հայցադիմումի հիման վրա: Հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործերը վարչական դատավարությունում քննվում են հատուկ վարույթի կարգով, որի առանձնահատկությունները սահմանված են ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի՝ «Անբողոքարկելի վարչական ակտի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործերի վարույթը» վերտառությամբ 29.1-ին գլխում:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի վերոգրյալ գլխում ամրագրված իրավանորմերը նույն օրենսգրքի համակարգում վերլուծության ենթարկելու արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը հանգում է այն եզրակացության, որ անբողոքարկելի վարչական ակտերի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործերը ենթակա են դատարանի քննությանը և ընդդատյա են վարչական դատարանին: Հետևաբար անբողոքարկելի վարչական ակտերի հիման վրա հանրային

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ հայցադիմումի ընդունումը չի կարող մերժվել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված հիմքով, քանի որ այդ իրավանորմում *«դատարանում»* եզրույթի ներքո օրենսդիրը նկատի է ունեցել Հայաստանի Հանրապետությունում գործող ընդհանուր իրավասության և մասնագիտացված բոլոր դատարաններին: Այսինքն՝ հայցադիմումի ընդունումը կարող է մերժվել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված հիմքով այն դեպքում, երբ դատարան դիմող սուբյեկտը հայց հարուցելու իրավունք առհասարակ չունի, իսկ դատարանն իրավասու չէ լուծել իր առջև բարձրացված տվյալ վեճը: Մինչդեռ հանրային իրավական դրամական պահանջի՝ *դատական կարգով* հարկադիր կատարման եղանակը գործում է անբողոքարկելի վարչական ակտն ընդունած վարչական մարմնի հայցադիմումի հիման վրա հարուցված՝ հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ դատական գործի քննության և լուծման միջոցով, ինչի իրավասությունը վերապահված է վարչական դատարանին:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործը վարչական դատարանում հարուցվում է անբողոքարկելի վարչական ակտն ընդունած վարչական մարմնի հայցադիմումի հիման վրա, որը պետք է ներառի տեղեկություններ հանրային իրավական դրամական պահանջներով նախատեսվող գումարն արտադատական կարգով բռնագանձելու՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասով սահմանված որևէ սահմանափակման առկայության մասին: Այդ սահմանափակումների առկայությունը հիմք է հանդիսանում հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ վարչական գործի հարուցման, այսինքն՝ հայցադիմումը դատարանի վարույթ ընդունելու համար:

Օրենսդիրը, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 1-ին մասում սպառիչ կերպով թվարկելով հայցադիմումի ընդունումը մերժելու հիմքերը, հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ դատական գործի հարուցման՝ օրենքով նախատեսված պայմանների բացակայությունը չի դիտարկել որպես հայցադիմումի ընդունումը մերժելու հիմք: Փոխարենը, օրենսդիրը հատուկ իրավակարգավորում է սահմանել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 216.3-րդ հոդվածում, որի համաձայն՝ հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ դատական գործի հարուցման օրենքով նախատեսված պայմանների բացակայությունը հիմք է հանդիսանում հայցադիմումը վերադարձնելու համար: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 1-ին մասում նախատեսված ընդհանուր և նույն օրենսգրքի 216.3-րդ

հողվածով նախատեսված հատուկ իրավակարգավորումների կիրառման հարցում նախապատվությունը պետք է տրվի հատուկ նորմին, որը վերաբերում է միայն անբողոքարկելի վարչական ակտի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործերի վարույթին: Ըստ այդմ, եթե «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասով նախատեսված և սույն որոշմամբ նկարագրված իրավաբանական փաստերից որևէ մեկն առկա չէ, ապա ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 216.3-րդ հոդվածի ուժով վարչական դատարանը պարտավոր է վերադարձնել անբողոքարկելի վարչական ակտն ընդունած վարչական մարմնի հայցադիմումը:

Փաստորեն, հանրային իրավական դրամական պահանջը դատական կարգով հարկադիր կատարելու օրենքով նախատեսված հիմքերի բացակայության դատավարական հետևանքը հանգում է ոչ թե ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված հիմքով հայցադիմումի ընդունումը մերժելուն, այլ նույն օրենսգրքի 216.3-րդ հոդվածի հիմքով հայցադիմումը վերադարձնելուն: Այլ կերպ ասած՝ հանրային իրավական դրամական պահանջը դատական կարգով հարկադիր կատարելու՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասով սահմանված հիմքերի բացակայության պայմաններում վարչական դատարանը պարտավոր է որոշում կայացնել վարչական մարմնի՝ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձից գումարի բռնագանձման վերաբերյալ հայցադիմումը վերադարձնելու մասին:

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ իրավակիրառ պրակտիկայում հաճախ հանդիպում են դեպքեր, երբ անբողոքարկելի վարչական ակտով հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման հայցով դատարան դիմած վարչական մարմնի հայցադիմումով պահանջվող դրամական գումարի չափը չի համապատասխանում այդ անբողոքարկելի վարչական ակտով վճարման ենթակա գումարի չափին: Որոշ դեպքերում այդ իրավիճակն առաջանում է օրենսդրական կարգավորումների արդյունքում: Այսպես, օրինակ՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ օրենսդիրը սահմանել էր, որ որոշակի վարչական իրավախախտումների համար նշանակված տուգանքը 30 օրվա ընթացքում չվճարելու դեպքում փաստացի չվճարված տուգանքի չափը ավելանում է 25 տոկոսով, իսկ 60 օրվա ընթացքում չվճարելու դեպքում՝ 50 տոկոսով: Այդպիսի վարչական իրավախախտումներից են, *inter alia*, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 124-րդ, 124.1-րդ, 124.2-րդ, 124.3-րդ, 124.4-րդ, 124.6-րդ, 126-րդ հոդվածներով նախատեսված և ճանապարհային երթևեկության անվտանգության ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններին ոտնձգող զանցանքները, որոնց վերաբերյալ գործերի քննության և լուծման լիազորությունը վերապահված է ճանապարհային ոստիկանությանը:

ՀՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ՀՀ սահմանադրական դատարանը 13.11.2012 թվականին կայացրած թիվ ՍԴՈ-1056 որոշմամբ անդրադարձել է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ մինչև 26.07.2014 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածով նախատեսված այն իրավակարգավորման սահմանադրականության հարցին, որի համաձայն՝ որոշակի վարչական իրավախախտումների համար նշանակված տուգանքը սահմանված ժամկետում չվճարելու դեպքում տուգանքի չափը եռապատկվում կամ հնգապատկվում է: Նշված որոշմամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը, մասնավորապես, արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ վարչական իրավախախտման համար նշանակված տուգանքն օրենքով սահմանված ժամկետներում չվճարելը չի հանդիսանում վարչական իրավախախտում, հետևաբար տուգանքի չափի եռապատկման և հնգապատկման դեպքում բացառվում է վարչական վարույթի հարուցումը՝ դրանից բխող բոլոր հետևանքներով: Տուգանքի չափի եռապատկումը և հնգապատկումը չի հանդիսանում վարչական տույժի տեսակ և վարչական պատասխանատվության միջոց, այլ կոչված է կանխարգելելու օրենքով սահմանված կարգով նշանակված վարչական տույժերը սահմանված ժամկետում չվճարելու հնարավոր դեպքերը և ուղղված է կանխելու նոր իրավախախտումների կատարումը, բարձրացնելու իրավախախտում կատարած անձանց կարգապահությունը՝ պետության առջև ունեցած պարտավորությունների բարեխիղճ կատարման գործում: Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը հիմնավոր չի համարել այն պնդումները, համաձայն որոնց՝ տուգանքի չափի եռապատկման և հնգապատկման յուրաքանչյուր դեպքը պետք է դիտել որպես նոր պատժամիջոց, և յուրաքանչյուր դեպքում պետք է վարչական վարույթի շրջանակներում ընդունվի վարչական ակտ՝ որոշում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ մինչև 26.07.2014 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակության վերաբերյալ ՀՀ սահմանադրական դատարանի արտահայտած վերոգրյալ իրավական դիրքորոշումները հավասարապես կիրառելի են նաև Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ սահմանված կանոնների մեկնաբանման հարցում: Նշված դատողության համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում այն իրողությունը, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի՝ մինչև 26.07.2014 թվականը և 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությունների միջև էական տարբերություններ առկա չեն: Այսպես, եթե որոշակի վարչական իրավախախտումների համար նշանակված տուգանքը սահմանված ժամկետում չվճարելու դեպքում Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի՝ մինչև 26.07.2014 թվականը գործող խմբագրությամբ նախատեսվում էր տուգանքի չափի եռապատկման կամ

հնգապատկման հնարավորություն, ապա նշված հոդվածի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ այդ նույն դեպքի համար նախատեսվում էր տուգանքի չափի (դրա չվճարված մասի)՝ 25 կամ 50 տոկոսով ավելացման հնարավորություն: Ընդ որում, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի՝ թե՛ մինչև 26.07.2014 թվականը գործող խմբագրությամբ նախատեսված տուգանքի չափի բազմապատկումը, թե՛ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ նախատեսված տուգանքի չափի՝ որոշակի տոկոսով ավելացումը կատարվում էին օրենքի ուժով՝ առանց հատուկ վարչական ակտ ընդունելու անհրաժեշտության:

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով ՀՀ սահմանադրական դատարանի վկայակոչված որոշումը, հիմնավոր է համարում այն մոտեցումը, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ սահմանված իրավակարգավորումների համատեքստում օրենքով նախատեսված զանցանքների համար նշանակված տուգանքի չափի ավելացումը կատարվում է ինքնաբերաբար, իրավունքի ուժով. տուգանքի չափի այդպիսի ավելացումը չի հաստատվում տվյալ զանցանքի համար անձին ի սկզբանե վարչական պատասխանատվության ենթարկված իրավասու վարչական մարմնի կողմից ընդունված առանձին վարչական ակտով:

Փաստորեն, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածով նախատեսված իրավակարգավորումը հանգում է հետևյալին.

- անձը ենթարկվում է վարչական պատասխանատվության, և նրա նկատմամբ վարչական ակտով նշանակվում է տուգանք,
- տուգանքը որոշակի ժամկետում չվճարելու դեպքում դրա փաստացի չվճարված մասն ավելանում է 25 կամ 50 տոկոսով (տոկոսային տարբերությունը պայմանավորված է տուգանքը չվճարելու ժամկետով),
- տուգանքի փաստացի չվճարված մասի ավելացումը կատարվում է օրենքի ուժով՝ առանց որևէ վարչական ակտ ընդունելու անհրաժեշտության,
- անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու մասին վարչական ակտը բովանդակում է միայն վարչական մարմնի կողմից ի սկզբանե նշանակված տուգանքի չափը,
- տուգանքի փաստացի չվճարված մասի՝ 25 կամ 50 տոկոս ավելացման փաստը, ինչպես նաև ավելացված գումարի չափը չի հաստատվում որևէ վարչական ակտով:

Սույն որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում քննարկման առարկա դարձնել այն իրավիճակը, երբ վարչական մարմինը, հանրային իրավական դրամական պահանջով նախատեսված գումարի բռնագանձման հայցով դիմում է դատարան՝ այդ պահանջի հիմքում ունենալով անձին

վարչական պատասխանատվության ենթարկելու և նրա նկատմամբ, որպես վարչական պատասխանատվության միջոց, տուգանք նշանակելու մասին անբողոքարկելի վարչական ակտ, որով առաջադրված տուգանքի չափը չի գերազանցում 200.000 ՀՀ դրամը, սակայն Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի ուժով տուգանքի չափն ինքնաբերաբար ավելանալու պայմաններում վարչական ակտով առաջադրված տուգանքի ու դրա ավելացած մասի հանրագումարը գերազանցում է 200.000 ՀՀ դրամը: Տվյալ դեպքում դատարանի առջև բարձրանում է այն հարցը, թե կարող է արդյոք հանրային իրավական դրամական այդ պահանջի հարկադիր կատարումն իրականացվել դատական կարգով, թե ոչ:

Նշված հարցին պատասխանելու համար Վճռաբեկ դատարանը ելակետ է ընդունում սույն որոշմամբ ձևավորված այն իրավական դիրքորոշումը, որ հանրային իրավական դրամական պահանջի՝ դատական կարգով հարկադիր կատարման համար հիմք է հանդիսանում տվյալ հանրային իրավական դրամական պահանջով նախատեսվող գումարն արտադատական կարգով բռնագանձելու՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասով սահմանված որևէ սահմանափակման առկայությունը: Այսինքն՝ հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործը վարչական դատարանում կարող է հարուցվել միայն օրենքով սպառիչ թվարկված հիմքերից որևէ մեկի առկայության պայմաններում, հակառակ դեպքում ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 216.3-րդ հոդվածի ուժով վարչական դատարանը պարտավոր է վերադարձնել վարչական մարմնի համապատասխան հայցադիմումը:

Մասնավորապես, անդրադառնալով հանրային իրավական դրամական պահանջների՝ դատական կարգով հարկադիր կատարման եղանակի գործողության համար «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասի «ա» կետով սահմանված պայմանի բովանդակության բացահայտմանը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այդ իրավական նորմը պետք է մեկնաբանվի «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված կանոնով, այսինքն՝ դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ՝ առանց փոփոխելու դրանց իմաստը: Ըստ այդմ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասի «ա» կետով սահմանված իրավանորմի բովանդակությունն իրավակիրառ պրակտիկայում պետք է ընկալվի հետևյալ կերպ. անբողոքարկելի վարչական ակտի հիման վրա ֆիզիկական անձին ուղղված դրամական պահանջի հարկադիր կատարումը տեղի է ունենում դատական կարգով, եթե տվյալ վարչական ակտով ֆիզիկական անձից գանձման ենթակա գումարը գերազանցում է 200.000 ՀՀ դրամը:

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ հանրային իրավական դրամական պահանջը հավաստող վարչական ակտով ֆիզիկական անձի նկատմամբ առաջադրված դրամական գումարը, այսինքն՝ բուն վարչական ակտով նախատեսված դրամական գումարը, չի գերազանցում 200.000 ՀՀ դրամը, ապա «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասի «ա» կետով նախատեսված՝ հանրային իրավական դրամական պահանջով նախատեսվող գումարն արտադատական կարգով բռնագանձելու սահմանափակումը բացակայում է: Այլ կերպ, եթե հանրային իրավական դրամական պահանջի հիմքում ընկած է ֆիզիկական անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու և նրա նկատմամբ տուգանք նշանակելու մասին անբողոքարկելի վարչական ակտ, որով առաջադրված տուգանքի չափը չի գերազանցում 200.000 ՀՀ դրամը, ապա տվյալ դեպքում «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասի «ա» կետով սահմանված՝ հանրային իրավական դրամական պահանջով նախատեսվող գումարը դատական կարգով բռնագանձելու հիմքը բացակայում է՝ անկախ այն հանգամանքից, որ անբողոքարկելի վարչական ակտով առաջադրված տուգանքի և դրա՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի ուժով ավելացած մասի հանրագումարը գերազանցում է 200.000 ՀՀ դրամը: Քննարկվող պարագայում «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասով սահմանված՝ հանրային իրավական դրամական պահանջով նախատեսվող գումարն արտադատական կարգով բռնագանձելու մյուս սահմանափակումների բացակայության պայմաններում վարչական դատարանը չի կարող վարույթ ընդունել գումարի բռնագանձման վերաբերյալ վարչական մարմնի հայցադիմումը և ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 216.3-րդ հոդվածի ուժով պարտավոր է որոշում կայացնել այն վերադարձնելու մասին, քանի որ բացակայում են հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործի հարուցման օրենքով նախատեսված հիմքերը:

Ամփոփելով վերոգրյալ իրավական վերլուծությունները՝ Վճռաբեկ դատարանը հանգում է այն եզրակացության, որ ֆիզիկական անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու և նրա նկատմամբ տուգանք նշանակելու վերաբերյալ անբողոքարկելի վարչական ակտի վրա հիմնված հանրային իրավական դրամական պահանջի հարկադիր կատարումը չի կարող տեղի ունենալ դատական կարգով հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում.

ֆիզիկական անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ անբողոքարկելի վարչական ակտով նշանակված տուգանքի չափը չի գերազանցում 200.000 ՀՀ դրամը,

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

անբողոքարկելի վարչական ակտով առաջադրված տուգանքի և դրա՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի ուժով ավելացած մասի հանրագումարը գերազանցում է 200.000 ՀՀ դրամը,

հանրային իրավական դրամական պահանջով նախատեսվող գումարն արտադատական կարգով բռնագանձելու՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասի «բ» և «գ» կետերով նախատեսված սահմանափակումները բացակայում են:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոգրյալ պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում ֆիզիկական անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու և նրա նկատմամբ տուգանք նշանակելու վերաբերյալ անբողոքարկելի վարչական ակտի վրա հիմնված հանրային իրավական դրամական պահանջի հարկադիր կատարումը պետք է տեղի ունենա ընդհանուր կանոնի համաձայն, այսինքն՝ արտադատական կարգով: Այլ կերպ ասած, վերը նկարագրված դեպքում հանրային իրավական դրամական պահանջի հարկադիր կատարումը տեղի է ունենում «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված արտադատական եղանակով՝ անմիջականորեն այդ պահանջի պարտադիրությունը հաստատող անբողոքարկելի վարչական ակտի հիման վրա:

Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ ֆիզիկական անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու և նրա նկատմամբ տուգանք նշանակելու վերաբերյալ անբողոքարկելի վարչական ակտի վրա հիմնված հանրային իրավական դրամական պահանջի արտադատական եղանակով հարկադիր կատարումը պետք է ուղղված լինի ոչ միայն անբողոքարկելի վարչական ակտով նշանակված և 200.000 ՀՀ դրամը չգերազանցող տուգանքի գումարի, այլ նաև Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի ուժով այդ տուգանքին ավելացած գումարի բռնագանձմանը: Այսինքն՝ տվյալ դեպքում արտադատական եղանակով հարկադիր կատարման ենթակա հանրային իրավական դրամական պահանջը ներառում է ոչ միայն անբողոքարկելի վարչական ակտով նշանակված և 200.000 ՀՀ դրամը չգերազանցող տուգանքի բուն գումարը, այլ նաև Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի ուժով այդ տուգանքին ավելացած գումարը՝ անկախ այն հանգամանքից, որ անբողոքարկելի վարչական ակտով առաջադրված տուգանքի և դրա ավելացած մասի հանրագումարը գերազանցում է 200.000 ՀՀ դրամը: Փաստորեն, ֆիզիկական անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու և նրա նկատմամբ տուգանք նշանակելու վերաբերյալ անբողոքարկելի վարչական ակտի վրա հիմնված հանրային իրավական դրամական պահանջի՝ արտադատական եղանակով

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴՍԱԿԱՆ
Իշխանություն

հարկադիր կատարման դեպքում ֆիզիկական անձից բռնագանձման ենթակա է ոչ միայն անբողոքարկելի վարչական ակտով նշանակված տուգանքի գումարը, որը չի գերազանցում 200.000 ՀՀ դրամը, այլ նաև այդ տուգանքի՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի ուժով ավելացած մասը՝ անկախ այն հանգամանքից, որ անբողոքարկելի վարչական ակտով առաջադրված տուգանքի և դրա ավելացած մասի հանրագումարը գերազանցում է 200.000 ՀՀ դրամը:

Վճռարեն դատարանի իրավական դիրքորոշման կիրառումը սույն գործի փաստերի նկատմամբ.

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Կարեն Պետրոսյանը Ծառայության 29.01.2016 թվականի որոշմամբ ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 126-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արարքի կատարման համար, և նրա նկատմամբ նշանակվել է տուգանք՝ 150.000 ՀՀ դրամի չափով և Կարեն Պետրոսյանը նշված վարչական ակտի մասին առձեռն եղանակով իրազեկվել է 29.01.2016 թվականին **(գ.թ. 3)**: Ծառայությունը 11.10.2016 թվականին դիմել է դատարան՝ անբողոքարկելի վարչական ակտի վրա հիմնված հանրային իրավական դրամական պահանջով Կարեն Պետրոսյանից 225.000 ՀՀ դրամ բռնագանձման հայցով: Ծառայության հայցադիմումով պահանջվող գումարը ներառում է 29.01.2016 թվականի որոշմամբ Կարեն Պետրոսյանի նկատմամբ նշանակված տուգանքը (150.000 ՀՀ դրամ), ինչպես նաև այդ տուգանքի 50 տոկոսը (75.000 ՀՀ դրամ), որն ավելացել է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի ուժով **(գ.թ. 1)**:

Դատարանը 17.10.2016 թվականի որոշմամբ մերժել է Ծառայության հայցադիմումի ընդունումը ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված՝ հայցը դատարանում քննության ենթակա չլինելու հիմքով: Դատարանն իր որոշման հիմքում դրել է այն պատճառաբանությունը, որ տվյալ դեպքում բացակայում են անբողոքարկելի վարչական ակտերի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործերի հարուցման իրավական հիմքերը, որոնք նախատեսված են «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասով: Դատարանը, մասնավորապես, գտել է, որ սույն գործով վարչական մարմինը չի ներկայացրել 200.000 ՀՀ դրամը գերազանցող դրամական պահանջ պարունակող անբողոքարկելի վարչական ակտ **(գ.թ. 9)**:

Վերաքննիչ դատարանը 05.12.2016 թվականի որոշմամբ մերժել է Ծառայության վերաքննիչ բողոքը և Դատարանի 17.10.2016 թվականի «Հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին» որոշումը թողել է անփոփոխ՝ ըստ էության

հիմնավոր համարելով անբողոքարկելի վարչական ակտերի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործի հարուցման իրավական հիմքերի բացակայության վերաբերյալ Դատարանի դիրքորոշումը (գ.թ. 37-43):

Վերոգրյալ իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո գնահատելով ստորադաս դատարանների փաստարկները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է հետևյալը.

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ սույն գործով Ծառայությունը դիմել է դատարան անբողոքարկելի վարչական ակտի վրա հիմնված հանրային իրավական դրամական պահանջով Կարեն Պետրոսյանից 225.000 ՀՀ դրամ բռնագանձելու հայցով: Հայցի հիմքում վարչական մարմինը դրել է Կարեն Պետրոսյանին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու և նրա նկատմամբ, որպես վարչական պատասխանատվության միջոց, տուգանք նշանակելու մասին Ծառայության 29.01.2016 թվականի որոշումը, որով առաջադրված տուգանքի չափը կազմում է 150.000 ՀՀ դրամ, սակայն Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի ուժով տուգանքի չափն ինքնաբերաբար ավելանալու պայմաններում վարչական ակտով առաջադրված տուգանքի ու դրա ավելացած մասի հանրագումարը կազմում է 225.000 ՀՀ դրամ: Փաստորեն, տվյալ դեպքում առկա է հետևյալ իրավիճակը.

- 1) ֆիզիկական անձին՝ Կարեն Պետրոսյանին, վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ անբողոքարկելի վարչական ակտով՝ Ծառայության 29.01.2016 թվականի որոշմամբ, նշանակված տուգանքի չափը չի գերազանցում 200.000 ՀՀ դրամը,
- 2) անբողոքարկելի վարչական ակտով՝ Ծառայության 29.01.2016 թվականի որոշմամբ, առաջադրված տուգանքի և Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 26.07.2014 թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի ուժով այդ տուգանքի ավելացած մասի հանրագումարը գերազանցում է 200.000 ՀՀ դրամը,
- 3) հանրային իրավական դրամական պահանջով նախատեսվող գումարն արտադատական կարգով բռնագանձելու՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասի «բ» և «գ» կետերով նախատեսված սահմանափակումները բացակայում են:

Վճռաբեկ դատարանն ընգծում է, որ տվյալ դեպքում «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասի «ա» կետով սահմանված՝ հանրային իրավական դրամական պահանջով նախատեսվող գումարը դատական կարգով բռնագանձելու հիմքը բացակայում է՝ անկախ այն հանգամանքից, որ անբողոքարկելի վարչական ակտով՝ Ծառայության 29.01.2016 թվականի որոշմամբ, առաջադրված տուգանքի և դրա՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 26.07.2014

ՀՈՒՎԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

թվականից մինչև 30.03.2017 թվականը գործող խմբագրությամբ 305-րդ հոդվածի ուժով ավելացած մասի հանրագումարը գերազանցում է 200.000 ՀՀ դրամը, քանի որ Ծառայության 29.01.2016 թվականի որոշմամբ նախատեսված գումարը չի գերազանցում 200.000 ՀՀ դրամը:

Ավելին, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նման պայմաններում Ծառայության 29.01.2016 թվականի որոշման վրա հիմնված հանրային իրավական դրամական պահանջի հարկադիր կատարումը պետք է տեղի ունենա ոչ թե դատական, այլ արտադատական եղանակով. հանրային իրավական դրամական պահանջի՝ դատական կարգով հարկադիր կատարման համար հիմք է հանդիսանում տվյալ հանրային իրավական դրամական պահանջով նախատեսվող գումարն արտադատական կարգով բռնագանձելու՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 88-րդ հոդվածի 1.1-ին մասով ամրագրված որևէ սահմանափակման առկայությունը, իսկ սույն գործով այդ սահմանափակումները (հանրային իրավական դրամական պահանջի դատական կարգով հարկադիր կատարման եղանակի գործողության համար անհրաժեշտ պայմանները) բացակայում են:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը սույն որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների հաշվառմամբ արձանագրում է, որ ստորադաս դատարաններն իրավացիորեն են եկել այն եզրահանգման, որ սույն գործով անբողոքարկելի վարչական ակտի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործի հարուցման իրավական հիմքերը բացակայում են:

Մինչդեռ Դատարանը վերոգրյալ իրավաչափ եզրահանգման դատավարական հետևանքները կիրառելիս հանգել է սխալ հետևության՝ անհիմն կերպով մերժելով Ծառայության հայցադիմումի ընդունումը, ինչն անտեսվել է Վերաքննիչ դատարանի կողմից: Այսպես, սույն գործով ձևավորված իրավական դիրքորոշումների համաձայն՝ անբողոքարկելի վարչական ակտերի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ գործերը ենթակա են դատարանի քննությանը և ընդդատյա են վարչական դատարանին: Այսինքն՝ անբողոքարկելի վարչական ակտերի հիման վրա հանրային իրավական դրամական պահանջներով գումարի բռնագանձման վերաբերյալ Ծառայության հայցադիմումի ընդունումը չէր կարող մերժվել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված հիմքով, քանի որ հանրային իրավական դրամական պահանջը դատական կարգով հարկադիր կատարելու օրենքով նախատեսված պայմանների բացակայության դատավարական հետևանքը հանգում է ոչ թե ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով սահմանված հիմքով հայցադիմումի ընդունումը մերժելուն, այլ նույն օրենսգրքի 216.3-րդ հոդվածի հիմքով հայցադիմումը վերադարձնելուն: Հետևաբար տվյալ դեպքում Դատարանը պարտավոր էր որոշում կայացնել Կարեն Պետրոսյանից

գումարի բռնագանձման պահանջի վերաբերյալ Ծառայության հայցադիմումը վերադարձնելու մասին:

Ելնելով վերոգրյալից՝ Վճռաբեկ դատարանը հանգում է այն եզրակացության, որ սույն որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո Ծառայության հայցադիմումը ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 216.3-րդ հոդվածի հիմքով վերադարձնելու դատավարական ընթացակարգի իրացումն ապահովելու համար անհրաժեշտ է վերացնել Վերաքննիչ դատարանի 05.12.2016 թվականի «Վերաքննիչ բողոքը մերժելու մասին» որոշումը և կայացնել նոր դատական ակտ՝ վերացնել Դատարանի 17.10.2016 թվականի «Հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին» որոշումը:

Այսպիսով, սույն վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 150-րդ, 152-րդ և 163-րդ հոդվածների ուժով Վերաքննիչ դատարանի որոշումը վերացնելու համար:

Հաշվի առնելով վերը շարադրված հիմնավորումները և ղեկավարվելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 153-րդ, 169-րդ և 171-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Վերացնել ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 05.12.2016 թվականի «Վերաքննիչ բողոքը մերժելու մասին» որոշումը և կայացնել նոր դատական ակտ. վերացնել ՀՀ վարչական դատարանի 17.10.2016 թվականի «Հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին» որոշումը:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում կայացման պահից, վերջնական է և բողոքարկման ենթակա չէ:

RESUME – PEZYOME

SYSTEM OF CIRCUMSTANCES EXCLUDING CRIMINAL LIABILITY IN THE DRAFT OF THE RA NEW CRIMINAL CODE

SERZHIK AVETISYAN

CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE COURT OF CASSATION, DOCTOR OF LAWS, PROFESSOR, PROFESSOR OF THE RUSSIAN-ARMENIAN UNIVERSITY

In this scientific article S. Avetisyan considers the system of circumstances excluding criminal liability in the draft of the RA new criminal code. The author outlines the essence of those new circumstances which have been included in the Armenian legislation for the first time. On the basis of his own research, the author proposes significant changes and additions to the draft of the new criminal law, in particular, justifies the need for legislative regulation of such circumstances as the provocation of a crime, the use of weapons or force that exclude criminal responsibility.

Scientific and practical commenting on these circumstances can be useful for both lawmaking and law enforcement activities.

Keywords: crime, responsibility, legal acts, provocation of crime, use of weapon and force

СИСТЕМА ОБСТОЯТЕЛЬСТВ, ИСКЛЮЧАЮЩИХ УГОЛОВНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В ПРОЕКТЕ НОВОГО УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

СЕРЖИК АВЕТИСЯН

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ КАССАЦИОННОГО СУДА РА, ДОКТОР ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ПРОФЕССОР, ПРОФЕССОР РОССИЙСКО-АРМЯНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

В данной научной статье С. Аветисян рассматривает систему обстоятельств, исключающих уголовную ответственность по проекту нового уголовного кодекса Республики Армения. Автор излагает сущность тех новых обстоятельств, которые в законодательство Армении включаются впервые. На основе собственных исследований, автор предлагает существенные изменения и дополнения в проект нового уголовного закона, в частности, обосновывает необходимость законодательной регламентации таких обстоятельств, как провокация преступления, применение оружия или силы, которые исключают уголовную ответственность.

Научно-практическое комментирование этих обстоятельств может быть полезным как для законотворческой, так и правоприменительной деятельности.

Ключевые слова: преступление, ответственность, правомерные действия, провокация преступления, применение оружия или силы

Բանալի բառեր – հանցագործություն, պատասխանատվություն, իրավաչափ գործողություններ, հանցագործության սադրանք, զենքի կամ ուժի կիրառում

RESUME – РЕЗЮМЕ

THE PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF THE RESPONSIBILITY OF UNSUITABLE (INADEQUATE) SUBJECTS OF CRIME AND OFFICIALS FOR THE ILLEGAL INCLUSION OF THESE PERSONS IN THE SPHERE OF SPECIAL RELATIONS

SERZHIK AVETISYAN

CHAIRMAN OF THE CRIMINAL CHAMBER OF THE COURT OF CASSATION, DOCTOR OF LAWS, PROFESSOR, PROFESSOR OF THE RUSSIAN-ARMENIAN UNIVERSITY

In the scientific article S. Avetisyan considers the actual problems connected with the definition of the concept of a special subject proposed in the draft of the RA new criminal code; allocates special conditions for the onset of criminal liability of special subjects; analyzes the issues of criminal liability of unfit subjects; analyzes the issues of criminal liability of unsuitable subjects of the crime, as well as officials who unlawfully included other persons in the sphere of special relations

A system of legislative changes and amendments aimed at improving the draft of the new Criminal Code of Armenia

Keywords: special subject of crime, unsuitable subject, criminal liability, official

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ ОТВЕТСТВЕННОСТИ НЕГОДНЫХ (НЕНАДЛЕЖАЩИХ) СУБЪЕКТОВ ПРЕСТУПЛЕНИЯ И ДОЛЖНОСТНЫХ ЛИЦ ЗА НЕЗАКОННОЕ ВКЛЮЧЕНИЕ ЭТИХ ЛИЦ В СФЕРУ СПЕЦИАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ

СЕРЖИК АВЕТИСЯН

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ УГОЛОВНОЙ ПАЛАТЫ КАССАЦИОННОГО СУДА РА, ДОКТОР ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК, ПРОФЕССОР, ПРОФЕССОР РОССИЙСКО-АРМЯНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

В научной статье С. Аветисян рассматривает актуальные проблемы, связанные с определением понятия специального субъекта, предложенного в проекте нового УК РА; выделяет специальные условия наступления уголовной ответственности специальных субъектов; анализирует вопросы уголовной ответственности негодных субъектов преступления, а также должностных лиц, незаконно включивших этих лиц в сферу специальных отношений.

Предложена система законодательных изменений и дополнений, направленных на совершенствование проекта нового УК РА.

Ключевые слова: специальный субъект преступления, негодный субъект, уголовная ответственность, должностное лицо

Բանալի բառեր- հանցագործության հատուկ սուբյեկտ, ոչ պատշաճ սուբյեկտ, քրեական պատասխանատվություն, պաշտոնատար անձ

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

RESUME – PEZJOME

JEAN BAUDRILLARD’S “THE FINEST CONSUMER OBJECT: THE BODY” THEORY IN THE LEGAL AND PHILOSOPHICAL CONTEXT

ARTAK GEVORGYAN

POST-GRADUATE RESEARCHER OF THE RUSSIAN-ARMENIAN (SLAVONIC) UNIVERSITY

In the given research paper, under the light of somatic rights of person, the theory of Jean Baudrillard’s “The finest consumer object: the body”, the issues relating to the autonomy of person, body integrity of person, including physical integrity have been studied. Besides, in the legal and philosophical (theoretical) context, the functions relating to body have been discussed, the issues regarding to freedom of body, the issues considering the body as an object in the legal relations have been subject to study.

Keywords: Somatic right of person, human body:object, physical integrity, theory of Baudrillard

ТЕОРИЯ ЖАН БОДРИЙЯРА “ТЕЛО–САМЫЙ ПРЕКРАСНЫЙ ОБЪЕКТ ПОТРЕБЛЕНИЯ” В ПРАВОВОМ И ФИЛОСОФСКОМ КОНТЕКСТЕ

АРТАК ГЕВОРГЯН

СОИСКАТЕЛЬ РОССИЙСКО-АРМЯНСКОГО (СЛАВЯНСКОГО) УНИВЕРСИТЕТА

В данной научной статье, при свете соматических прав человека, теория Жан Бодрийяра “Тело–самый прекрасный объект потребления”, были изучены следующие вопросы: автономия человека, неприкосновенность человеческого тела, включая физическую неприкосновенность. Кроме того, в правовом и философском (теоретическом) контексте, были обсуждены вопросы, касающиеся функции человеческого тела, либерализации человеческого тела, человеческого тела являющегося объектом правовых отношений.

Ключевые слова: соматические права человека, человеческое тело–объект физическая неприкосновенность, теория Бодрийяра

Բանալի բաներ– մարդու սոմատիկ իրավունք, մարդու մարմնիը՝ օրյեկտ, ֆիզիկական անձեռնմխելիություն, Բոդրիարի տեսություն

RESUME – РЕЗЮМЕ

PECULIARITIES OF LEGAL CONSEQUENCES OF INVALIDITY OF FEIGNED AND SHAM TRANSACTIONS

ANI MUTAFYAN

PHD STUDENT OF THE YSU CHAIR OF CIVIL LAW

As legal consequences of the invalidity of fictitious transactions the author firstly singled out the elimination of the legal-formal consequences of a fictitious transaction, then a bilateral restitution and, as an additional consequence, the obligation to reimburse the damage caused to third parties as a result of the conclusion of a fictitious transaction. In its turn, the author the legal consequences of the invalidity of sham transactions divided into two groups: on the legal consequences of sham transactions, as void transactions, and on the special or additional consequences of the invalidity of a sham transaction, which is the application of the rules of the transaction, covered by the sham transaction. The author examined the mechanism for applying the rules of the concealed transaction, questions concerning the validity and conclusion of the concealed transaction.

Keywords: fictitious transaction, feigned transaction, sham transaction, consequences of the invalidity of transactions, legal-formal consequences, additional consequences, bilateral restitution, concealed transaction

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВЫХ ПОСЛЕДСТВИЙ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ МНИМЫХ И ПРИТВОРНЫХ СДЕЛОК

АНИ МУТАФЯН

АСПИРАНТ КАФЕДРЫ ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА ЕГУ

Автор в качестве правовых последствий недействительности фиктивных сделок выделил, в первую очередь, устранение юридически-формальных последствий фиктивной сделки, потом двухстороннюю реституцию и, в качестве дополнительного последствия, обязанность по возмещению причиненного ущерба третьим лицам вследствие заключения фиктивной сделки. В свою очередь правовые последствия недействительности притворных сделок автором были разделены на две группы: на правовые последствия притворных сделок, как ничтожных сделок, и на особенные или дополнительные последствия недействительности притворной сделки, которая и является применением правил сделки, прикрытой притворной сделкой. Автором были исследованы механизм применения правил скрытой сделки, вопросы, касающиеся действительности и заключения скрытой сделки.

Ключевые слова: фиктивная сделка, мнимая сделка, притворная сделка, последствия недействительности сделок, юридическо-формальные последствия, дополнительные последствия, двухсторонняя реституция, прикрытая сделка

Բանալի բառեր – ֆիկտիվ գործարք, կեղծ գործարք, շինծու գործարք, գործարքի անվավերության հետևանքներ, իրավաբանական-ձևական հետևանքներ, լրացուցիչ հետևանքներ, երկկողմանի ռեստիտուցիա, քողարկված գործարք

ՀՈՒԼԻՍ-ՕՐԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

RESUME – PEՅՈՒՄԵ

RECIDIVISM OF CRIMES AS A CIRCUMSTANCE AGGRAVATING THE LIABILITY AND PUNISHMENT

ZHENYA STEPANYAN

LECTURER OF THE YSU CHAIR OF CRIMINAL LAW

In the frames of the present article the essence of the recidivism of crime as a circumstance aggravating the liability and punishment is discussed, as well as the efficiency of the latter in the scope of the circumstances aggravating the liability and punishment is presented. In addition, the relevant regulation suggested by the draft of the new RA Criminal Code is analyzed and certain suggestions are made. Also the issue of bases for aggravating the punishment in cases of recidivism is presented, i.e. whether it is related to the personality of the offender or the criminal action itself.

Keywords: punishment, aggravating circumstances, draft, recidivism of crimes, the personality of the offender, criminal action, especially dangerous recidivist, liability

РЕЦИДИВ ПРЕСТУПЛЕНИЙ КАК ОБСТОЯТЕЛЬСТВО, ОТЯГЧАЮЩЕЕ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ И НАКАЗАНИЕ

ЖЕНЯ СТЕПАНИЯН

ПРЕПОДАВАТЕЛЬ КАФЕДРЫ УГОЛОВНОГО ПРАВА ЕГУ

В настоящей статье обсуждаются сущность рецидива преступления как обстоятельства отягчающего ответственность и наказание, эффективность предупреждения рецидива в числе обстоятельств отягчающих ответственность и наказание. Так же проанализировано урегулирование предусмотренное проектом нового уголовного кодекса РА, представлены соответствующие предложения. В настоящей статье так же обсуждается вопрос оснований отягчение наказание в случае рецидива преступления (обусловлены ли последние лицом преступника или преступным деянием).

Ключевые слова: наказание, отягчающие обстоятельства, проект, рецидив преступлений, личность преступника, преступное деяние, особо опасный рецидивист, ответственность

Բանալի բառեր – պատիժ, ծանրացնող հանգամանքներ, նախազիծ, հանցագործությունների ռեցիդիվ, հանցավորի անձ, հանցավոր արարք, առանձնապես վտանգավոր ռեցիդիվիստ, պատասխանատվություն

RESUME – PEZYOME

NORMAL FUNCTIONING OF JUSTICE AS AN OBJECT OF CRIMINAL-LAW PROTECTION

HARUTYUN MANUKYAN
LAWYER

In this article issues, related to the normal functioning of justice as an object of criminal-law protection, are disclosed.

Encroachments against justice which cause substantial (significant) damage (both material and non-pecuniary – contempt, insult) to the interests of justice, undermining the normal functioning of justice, are specified in this article as an object of criminal-law protection.

Keywords: justice, interests of justice, object of a criminal-law protection, material and non-pecuniary damage

НОРМАЛЬНОЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ПРАВОСУДИЯ КАК ОБЪЕКТ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ

АРУТЮН МАНУКЯН
ЮРИСТ

В данной статье были раскрыты проблемы, связанные с нормальным функционированием правосудия как объекта уголовно-правовой защиты. В качестве объекта уголовно-правовой защиты в статье указаны посягательства против правосудия, которые причиняют существенный (значительный) вред (как в материальном широком смысле, так и нематериальном – презрение, оскорбление) интересам правосудия, подрывая нормальное функционирование правосудия.

Ключевые слова: правосудие, интересы правосудия, объект уголовно-правовой защиты, материальный и нематериальный вред

Բանալի բառեր – արդարադատություն, արդարադատության շահեր, քրե-աիրավական պաշտպանության օբյեկտ, կյութական և ոչ կյութական վնաս

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

RESUME – PEZYOME

JUDGE’S STATUS AND GUARANTEES OF HIS INDEPENDENCE IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

ZARUHI SARGSYAN
LAWYER

The article is devoted to the regulations concerning the judge’s status in the Republic of Armenia. Particularly, the main features of the judge’s status – political and social neutrality, irreplaceability and immunity of a judge – are presented. As an effective and full-fledged guarantee of the implementation of justice, the independence of the judge and guarantees of his independence, which are an integral part of the judge’s status, are examined and analyzed.

The article also presents the provisions provided by the RA legislation concerning the judge’s status, as well as regulations, provided by the international legal documents of the same sphere.

Keywords: judge, status, guarantees of independence, justice, political and social neutrality, irreplaceability, immunity

СТАТУС СУДЬИ И ГАРАНТИИ ЕГО НЕЗАВИСИМОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

ЗАРУИ САРГСЯН
ЮРИСТ

Статья посвящена регулировкам, касающихся статуса судьи в Республике Армения. В частности представлены основные качества, составляющие статус судьи – политическая и социальная нейтральность, неизменяемость и неприкосновенность судьи. Как эффективная и полноценная гарантия осуществления правосудия рассмотрены и анализированы независимость судьи и гарантии его независимости, которые являются неотъемлемой частью статуса судьи.

В статье также представлены положения, предусмотренные законодательством РА, касающиеся статуса судьи, а также регулировки, предусмотренные международными правовыми документами той же отрасли.

Ключевые слова: судья, статус, гарантии независимости, правосудие, политическая и социальная нейтральность, неизменяемость, неприкосновенность

Բանալի բառեր– դատավոր, կարգավիճակ, անկախության երաշխիքներ, արդարադատություն, քաղաքական և սոցիալական չեզոքություն, անփոփոխելիություն, անձեռնմխելիություն

RESUME – РЕЗЮМЕ

THE EXPERT’S ACCEPTANCE OF THE MEASURE OF VERIFICATION DEPTH IN ECONOMIC EXPERTISE

KAREN MAMIKONYAN

PHD IN ECONOMICS, HEAD OF THE DEPARTMENT OF ECONOMIC AND ACCOUNTING EXPERTISES, EXPERT OF THE RA NAS “NATIONAL BUREAU OF EXPERTISES”

The article considers the expert’s acceptance of the measure of verification’s depth, associated with the tasks of obtaining, derivation of the initial data and determining the level of their validity in economic expertise, which in the process of research can be speculated with the justification of the scientific and subjective frameworks of its jurisdiction for approving the evidentiary data.

Keywords: Financial and economic expertise; forensic accounting expertise; expert methods researches; methods of verification

ПРИНЯТИЕ ЭКСПЕРТОМ МЕРЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ГЛУБИНЫ ПРОВЕРКИ ПРИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЕ

КАРЕН МАМИКОНЯН

КАНДИДАТ ЭКОНОМИЧЕСКИХ НАУК, НАЧАЛЬНИК ОТДЕЛА ЭКОНОМИЧЕСКИХ И БУХГАЛТЕРСКИХ ЭКСПЕРТИЗ, ЭКСПЕРТ ГНКО “НАЦИОНАЛЬНОГО БЮРО ЭКСПЕРТИЗ” НАН РА

В статье рассматривается принятие экспертом меры определения глубины проверки, связанной с задачами получения, вывода исходных данных и решения уровня их обоснованности при экономической экспертизе, что в процессе исследований может спекулироваться с обоснованием научных и субъективных рамок ее юрисдикции с целью утверждения доказательственных исходных данных.

Ключевые слова: экономическая экспертиза, финансово-экономическая экспертиза, судебно-бухгалтерская экспертиза, методика экспертного исследования, методы и приемы проверки

Բանալի բառեր – տնտեսագիտական փորձաքննություն, ֆինանսատնտեսագիտական և հաշվապահական փորձաքննություն, դատահաշվապահական փորձաքննություն, փորձագիտական հետազոտության մեթոդաբանություն, ստուգման մեթոդներ և եղանակներ

ՀՈՒՆԻՍ-ՕՐՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

RESUME – PEZYOME

TAXATION FEATURES OF MEMBERS OF UNLIMITED LIABILITY PARTNERSHIP

SAMVEL YEGIAZARYAN

HEAD OF THE SERVICE OF FINANCIAL AND ARCHITECTURAL EXPERTISES, EXPERT OF THE RA NAS “NATIONAL BUREAU OF EXPERTISES”

SRBUHI AZATYAN

EXPERT OF THE DEPARTMENT OF ECONOMIC AND ACCOUNTING EXPERTISES OF THE RA NAS “NATIONAL BUREAU OF EXPERTISES”

The article discuss those individual entrepreneurs that have been created exclusively for the purpose of becoming members of unlimited liability partnership and whether some privileges given by legislation in recent years to the individual entrepreneurs not actually carrying out activities and not receiving income apply to the individual entrepreneurs who are members of unlimited liability partnership.

Keywords: unlimited liability partnership, individual entrepreneur, compulsory social security payments, income tax, forensic accounting expertise

ОСОБЕННОСТИ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ЧЛЕНОВ ОБЩЕСТВА С НЕОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ

САМВЕЛ ЕГИАЗАРЯН

НАЧАЛЬНИК СЛУЖБЫ ФИНАНСОВЫХ И ИНЖИНЕРНЫХ ЭКСПЕРТИЗ, ЭКСПЕРТ ГНКО “НАЦИОНАЛЬНОГО БЮРО ЭКСПЕРТИЗ” НАН РА

СРБУИ АЗАТЯН

ЭКСПЕРТ ОТДЕЛА ЭКОНОМИЧЕСКИХ И БУХГАЛТЕРСКИХ ЭКСПЕРТИЗ ГНКО “НАЦИОНАЛЬНОГО БЮРО ЭКСПЕРТИЗ” НАН РА

В статье рассматриваются те индивидуальные предприниматели, которые были созданы исключительно с целью стать членами общества с неограниченной ответственностью и могут ли некоторые льготы данные законодательством в последние годы индивидуальным предпринимателям фактически не осуществляющими деятельность и не получающим доходы распространяться на тех индивидуальных предпринимателей, которые являются членом общества с неограниченной ответственностью.

Ключевые слова: общество с неограниченной ответственностью, индивидуальный предприниматель, платежи обязательного социального страхования, подоходный налог, судебно-бухгалтерская экспертиза

Բախման բանաբան - լիակատար պատասխանատվությանը ընկերակազմություն, անհատ ձեռնարկատեր, պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներ, եկամտահարկ, եկամտային հարկ, դատահաշվապահական փորձաքննություն

ԲԱՐԵՄԱՂԹԱՆՔ

ՀՀ դատավորներին միությունը շնորհավորում է

Շիրակի մարզի
ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի դատավոր
Հարություն ՄՈՎՍԵՍՅԱՆԻ ծննդյան 65-ամյակը,
մաղթում նրան առողջություն,
երկար տարիների կյանք
և վաստակաշատ հանգիստ,

ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի դատավոր
Տիգրան ՍԱՀԱԿՅԱՆԻ ծննդյան 60-ամյակը,

Երևան քաղաքի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի
ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի դատավոր
Արթուր ՄԿՐՏՉՅԱՆԻ ծննդյան 60-ամյակը,

Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի
ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի դատավոր
Թաթուլ ՊՈՂՈՍՅԱՆԻ ծննդյան 60-ամյակը,

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի
քաղաքացիական և վարչական պալատի դատավոր
Արտակ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆԻ ծննդյան 50-ամյակը,

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի
քաղաքացիական և վարչական պալատի դատավոր
Ռուզաննա ՀԱԿՈՒՅԱՆԻ ծննդյան 50-ամյակը,

ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի դատավոր
Արմեն ԴԱՆԻԵԼՅԱՆԻ ծննդյան 50-ամյակը,

ՀՈՒՆԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ 2017 7-8 (217-218)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Երևան քաղաքի Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն վարչական շրջանների
ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի դատավոր
Դավիթ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԻ ծննդյան 50-ամյակը,

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի
քաղաքացիական և վարչական պալատի դատավոր
Գոռ ՀԱԿՈԲՅԱՆԻ ծննդյան 45-ամյակը,

Գեղարքունիքի մարզի
ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի դատավոր
Արթուր ԹԱՄՐԱԶՅԱՆԻ ծննդյան 45-ամյակը,

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի դատավոր
Քրիստինե ՄԿՈՅԱՆԻ ծննդյան 40-ամյակը,

Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների
ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի նախագահ
Դավիթ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ ծննդյան 35-ամյակը,

Լոռու մարզի
ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի դատավոր
Տիգրան ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԻ ծննդյան 35-ամյակը,

Լոռու մարզի
ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի դատավոր
Արթուր ԱԹԱԲԵԿՅԱՆԻ ծննդյան 35-ամյակը,

*մաղթում նրանց առողջություն, անսպառ եռանդ
և մասնագիտական արդյունավետ գործունեություն:*

